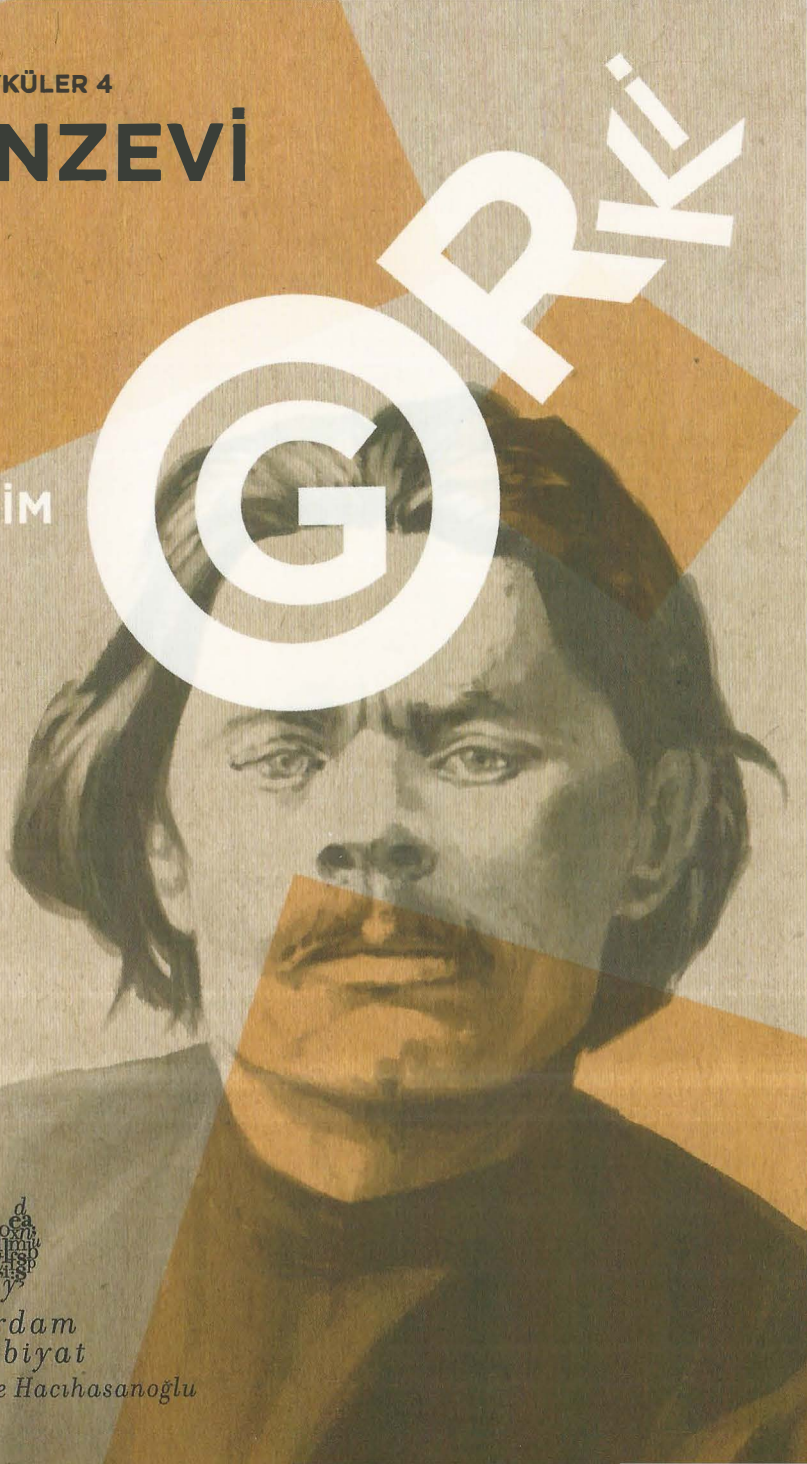
SEÇME ÖYKÜLER 4

MÜNZEVİ

MAKSİM GORKİ

yordam edebiyat

Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

MAKSİM GORKİ – MÜNZEVİ

Ayşe Hacıhasanoğlu

1952 yılında Ankara'da doğdu. 1973 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra yedi yıl çevirmen olarak SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda çalıştı. Bu dönemde *Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi* (SSCB Bilimler Akademisi, Bilim Yayınları, 1978) ve *Bir Karagün Dostluğu* (Şemsutdinov-Bagirov, Bilim Yayınları, 1979) çevirileri yayımlandı. Uzun yıllar bir bankada çalıştı. Çalıştığı bankadan emekli olunca, çeviriyi ana uğraş edindi. Dostoyevski, Turgenyev, Tolstoy, Çehov, Maksim Gorki, Vasili Grossman, Aleksandr Bogdanov, Sergey Dovlatov gibi klasik ve çağdaş Rus yazarlarından çok sayıda eseri Türkçeye kazandırdı.

Ayşe Hacıhasanoğlu'nun Rusça aslından çevirdiği *Münzevi* seçkisinde yer alan "İtalya Hikâyeleri" ile "Amerika", ilk olarak 2007 yılında (*Amerika'dan İtalya'ya* adıyla, Heyamola Yayınları) yayımlanmıştır. Diğer beş öykü çevirisi ("Bir İnsanın Doğumu", "Boğazda", "Maviyle Açık Gri", "Kitap", "Münzevi") ilk kez yayımlanmaktadır.

Yordam Edebiyat'ta

MAKSİM GORKİ YAPITLARI

Ana

Türkçesi: Zaven Biberyan

Çocukluğum

Türkçesi: Mete Ergin

Ekmeğimi Kazanırken

Türkçesi: Hasan Âli Ediz

Benim Üniversitelerim

Türkçesi: Hasan Âli Ediz

Seçme Öyküler 1 • Makar Çudra

Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

Seçme Öyküler 2 • Şahin Türküsü

Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

Seçme Öyküler 3 • Buzların Çözülüşü

Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

Seçme Öyküler 4 • Münzevi

Türkçesi: Ayşe Hacıhasanoğlu

MAKSİM GORKİ

SEÇME ÖYKÜLER

4

MÜNZEVİ

TÜRKÇESİ
AYŞE HACIHASANOĞLU

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 70 • **Seçme Öyküler 4: Münzevi** • Maksim Gorki
ISBN 978-605-172-351-8 - ISBN 978-605-172-346-4 (Tk) • *Türkçesi:* Ayşe Hacıhasanoğlu
Düzeltme: Dilan Keyvan • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Eylül 2019
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

MÜNZEVİ

İçindekiler

İtalya Hikâyeleri 9

Bir İnsanın Doğumu 187

Boğazda 200

Maviyle Açık Gri 237

Kitap 243

Münzevi 256

Amerika 287

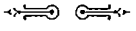
Sarı Şeytan'ın Kenti 291

Can Sıkıntısı Krallığı 306

"Mob" 323

İTALYA HİKÂYELERİ

SUNUŞ

İtalya Hikâyeleri'nin 1919-1920 yıllarında Z. İ. Grjebin Yayınevi'nden yapılması tasarlanan baskısı için yayınevinin yazı işleri kurulu adına M. Gorki tarafından aşağıdaki önsöz yazılmıştı:

"M. Gorki adı yeterince tanınıyor, hakkında söylenecek yeni bir şey yok.

'Masallar'ı* 1906-1913 yıllarında İtalya'da, Avrupa kıtasının bu en güzel ülkesinde yaşadığı sırada yazdı.

Aslında bunlar 'masal' değil; yani kuru gerçekliğin ya da ağır yaşam sıkıntısının iyice yorgun düşürdüğü, canını çıkardığı, hayal gücüyle kendisini ve yakınlarını teselli ederek daha parlak, daha keyifli, daha sevimli, daha tatlı ya da hatta daha korkunç bir yaşam yaratan bir insanın hayal gücünün oyunu değil. Bu masallar, yazarın, içinde bir öğüt saklanan ya da ünlü Voltaire'in, Saltıkov-Şçedrin'in ve diğer yazarların olağanüstü, zekice masallarındaki gibi acı gerçeğin gizlendiği bir 'yaratısı' da değil. M. Gorki'nin 'masalları', onun İtalya'da gördüğü gerçek yaşamdan manzaralardır. Onun bu manzaralara masal demesinin tek nedeni, İtalya'nın doğasının da, insanlarının mizacının da, yaşantılarının da Rus yaşantısına pek az benzerlik göstermesi ve sıradan bir Rus'a gerçekten de masal gibi görünebilecek olmasıdır.

Yazar, İtalyanları birazcık şirin göstermiş olabilir; ancak ülkelerinin doğası o derece güzeldir ki, bu insanlar da ister istemez aslında

* Aslında hikâyelerin başlığı *Skazki* yani "Masallar"dır. *-çev.*

olduklarından daha iyi görünmüş olabilirler. Bu arada insanları bir parça şirin göstermek de büyük bir günah sayılmaz. Onlara sık sık ve ısrarla kötü oldukları söylenir. Bunu söyleyenler, insanların istemeleri halinde daha iyi de olabileceklerini tümden akıllarından çıkarmışlardır.

Eğer insanlara hep kusurlarını ortaya koyan acı gerçekleri söyleyecek olursan onları öylesine iç karartıcı güzeller olarak göstermiş olursun ki, vahşi hayvanlar gibi birbirlerinden korkmaya başlarlar ve zaten kendilerinde çok fazla gelişmemiş olan yakınlarına karşı güven, saygı ve ilgi duygusunu tümüyle yitirirler. Gerçeğin söylenmesi gereklidir. Gerçeğin ateşi sağlam bir ruhu çelikleştirerek onu daha da güçlü yapar, ancak aramızda ruhu sağlam olan insanlar zaten pek fazla değildir. Oysa zayıf bir ruhta gerçeğin yarattığı yanıklar yüzünden kötülük ve nefret kabarcıkları ortaya çıkar, öfkeli bir kibirlilik uyuzu baş gösterir. İnsanların içinde büyük kusurların yanı sıra küçük erdemler de yaşam sürmektedir. İnsanın çok büyük acılar çekerek yavaş yavaş geliştirdiği bu erdemlerin önemini, zamanla gelişip, iyice boy atacağına inandığımız iyilik sürgünlerinin güzelliğini artırmak için bu küçük erdemleri arada bir güzel göstermek, abartmak gereklidir.

Çiçeklere sevgi gösteririz, çiçekler gibi güzel ama yararsız birçok şeyi ateşli bir sevgiyle severiz, oysa insanın ruhuna, onun yüreğine gerektiği kadar sevgi ve şefkat göstermeyi beceremeyiz.

Bunu öğrenmek gerekir. Aslında insan, tüm çirkinliklerine karşın –yine de– dünyadaki en yüce varlıktır.

Eğer insanlar ne kadar kötü olduklarını biliyorlarsa bu onların daha iyi olabileceklerinin en sağlam güvencesidir.

İnsanlara yönelik yergi gereklidir, ama övgü daha da gereklidir ve galiba yergiden daha da yararlıdır." (A. M. Gorki Arşivi)

• • •

1911 yılında, Gorki'nin masalları ilk yayımlandığında S. G. Şaumyan, M. Gorki hakkında şunları yazmıştı:

"Gorki'nin ele alınan makalesi ('Kendi Kendini Yetiştirmiş Yazarlar Hakkında') ve onun diğer yeni yapıtları, yukarıda sözü edilen 'Yakınmalar' ve 'Mordovalı Kız' öyküleri, hatta Napolili grevcileri ve Cenovalı grevcilerin çocuklarını karşılama törenini anlattığı *Masallar* başlığı altında yayımlanmış olan harikulade kısa öyküleri Gorki'yi işçilere daha da yakınlaştırmıştır.

İşçiler artık gururla 'Evet, Gorki bizimdir! O bizim sanatçımız, bizim dostumuz ve emeğin kurtuluşu uğrunda verdiğimiz büyük savaştaki silah arkadaşımızdır!' diyebilirler." (*Sovremennaya Jizn* dergisi, Bakü 1911, No.1, 26 Mart, s.7.)

• • •

26 Şubat 1914 tarihinde *Put Pravdı* (Pravda'nın adlarından biridir) gazetesinde M. Kalinin'in (Eleştirmen K. S. Yeremeyev'in takma adı) *Masallar* hakkındaki bir eleştiri yazısına yer verilmişti. M. Kalinin şöyle yazıyordu: "*Masallar*'ın başkahramanı, zengin yaşantısıyla ve tüm istekleriyle hayatı masal ışıklarıyla süsleyen halktır. Gorki de yalnızca ondan söz ediyor. Emekçi İtalyan halkı içindeki çeşitli grupların bütün duyguları, gündelik istekleri, kendine özgü heyecanları M. Gorki tarafından bir dizi parlak öyküde sevgiyle anlatılmıştır. Çobanlar, köylüler, denizciler, işçiler düzgün sıralar halinde önümüzden geçiyor, yaşamı ve yaşamın güzelliklerini övüyorlar. Hayal kırıklığı ve derin bir karamsarlık görmüyoruz. Üstelik İtalyan halkı pek de kolay olmayan koşullarda yaşadığı, ülkede ağır ekonomik koşullar hüküm sürdüğü halde... Heyecanları ve istekleri Rus halkının heyecan ve isteklerine son derece yakın heyecan ve istekler olduğu için zaman zaman bu halk bize eski bir tanıdık gibi görünüyor.

...Gorki, masallarında sık sık yeni gerçeğin yayıcısı olarak ortaya çıkıyor... Çağdaş toplumda yeni gerçek uğruna mücadele eden 'yeni insanların' kimi psikolojik özelliklerinin tablosunu çiziyor ya da çizmeye çalışıyor..." (*Dooktyabrskaya Pravda Ob İskusstve i Literature*, M.1937, s.55-56)

• • •

1927 yılı Kasım ayında Tver vilayeti Komsomol gazetesi *Smena*'nın yazı işleri, yapıtları arasından hangisini gençlik için en uygun yapıt saydığını bildirmesi ricasıyla yazara başvurmuştu. 18 Kasım 1927'de M. Gorki gazeteye şu yanıtı veriyordu:

"... Belki 'İnsan', 'Şahinin Türküsü', 'Fırtınakuşu' olabilir. Belki de 'İtalya Masalları'ndan 'Ana'yı önerebilirim. Bana öyle geliyor ki artık anaların çocuklarına karşı yeni ve büyük görevleri var ve Komsomol üyesi kızların yaşamdaki bu rolleri üzerinde de düşünmeleri gerekiyor." (*B. Polevoy ve G. Kupriyanov, Sorrento'dan Mektuplar*, Kalinin kenti, 1936, s.11).

M. Gorki, bir süre sonra yazar N. V. Çertova'ya aynı öyküyü şu şekilde karakterize ediyor: "Benim 'Ana' masalımı okudunuz mu? 'İtalya Masalları' içindedir. Bu poemada kadına bakışımı 'romantik açıdan' ve becerebildiğim kadarıyla ifade etmiştim. Verdiğim 'Ana' unvanını sırf fizyolojik olarak anlamayınız, alegorik olarak da algılayınız: dünyanın anası, 'yeni doğanın', yeni yaşamın bütün büyük ve küçük yaratıcılarının anası. Bana öyle geliyor ki, kadın özgürlüğe bu noktadan, dünyadaki rolünün bilincine varmaktan yola çıkmalıdır. (*M. Gorki ve Sibiryalı Yazarlar*, Novosibirsk 1950, s.124)

Yaşamı yaratan insanların hikâyelerinden daha iyisi yoktur.

Andersen

I

NAPOLİ'DE tramvay işçileri grev yapıyor: Tüm Riviera di Chiaia boyunca dizi dizi boş vagonlar uzanıyor. Zafer Meydanı'ndaysa vatmanlarla kondüktörler kalabalık bir grup halinde toplanmışlar. Hepsi de neşeli, gürültücü, cıva gibi hareketli Napolililer. Bir fıskiyenin incecik suyu, bu insanların ve bahçe parmaklığının tepesinde havaya kalkmış bir kılıç gibi parlıyor. Koca kentin dört bir yanına, işe gitmesi gereken insanlardan oluşan büyük bir kalabalık, grevcilerin çevresini düşman gibi kuşatmış; bütün bu tezgâhtarlar, işçiler, tüccarlar, terzi kadınlar öfke içinde bağırıp çağırıyorlar. Sinirli sesler, iğneleyici alaylar duyuluyor. Napolililerin etkileyici ve güzel konuşmaları sırasında çok kıvrak bir dil gibi kullandıkları elleri de hiç durmadan hareket ediyor.

Denizden hafif bir meltem esiyor, kent parkındaki dev palmiyeler koyu yeşil dallarını yelpaze gibi usul usul sallıyorlar. Palmiyelerin gövdeleri, tuhaf bir biçimde dev fillerin hantal bacaklarını andırıyor. Napoli sokaklarının yarı çıplak çocukları, havayı bağrışmalarla, kahkahalarla doldurarak serçe gibi oradan oraya zıplıyorlar.

Eski bir gravürü andıran kent, kızgın güneşi iyice emmiş durumda ve bir org gibi uğulduyor; körfezin mavi dalgaları, bu homurtuları ve bağrışmaları yankı yapan darbeler halinde yineleyerek rıhtımın taşlarını dövüyor, sanki bir zilli tef çalınıyor.

Grevciler, kalabalığın öfkeli haykırışlarına neredeyse hiç karşılık vermeden, kaşlarını çatarak birbirlerine yanaşıyorlar, huzursuzluk içinde, insanların başlarının üstünden sokaklara bakarak parkın parmaklıklarına tırmanıyorlar, çevresi köpekler tarafından sarılmış bir kurt sürüsünü anımsatıyorlar. Aynı tip giyinmiş bu insanların boyun eğmemek üzere sarsılmaz bir kararlılıkla birbirlerine sımsıkı kenetlenmiş olduklarını herkes biliyor. Bu durum kalabalığı daha da çok kızdırıyor, ama aralarında filozoflar da var: Bu filozoflar sakin sakin sigaralarını tüttürürken aşırı bir gayret içinde olan grev karşıtlarını şu sözlerle ikna etmeye çalışıyorlar:

"Ama sinyor! Çocuklarına yedirecek makarna bulamıyorlarsa ne yapsın adamlar yani?"

Şık giyimli belediye zabıtaları ikili, üçlü gruplar halinde dikilmiş, kalabalığın, gelip geçen arabaların hareketini engellememesine dikkat ediyorlar. Ciddi bir tarafsızlık gösteriyorlar, protesto edenlerle edilenlere aynı sakinlikle bakıyorlar, hareketler ve bağrışmalar aşırı öfkeli bir hal aldığında ise her iki tarafı da tatlı tatlı dalga geçerek azarlıyorlar. Ciddi bir çatışma olasılığına karşı ellerinde kısa, hafif tüfekleriyle bir jandarma müfrezesi daracık bir sokakta evlerin duvarları boyunca dizilmiş bekliyor. Üzerlerindeki üç köşeli kısa pelerinleri, iki yanı birer kan şeridi gibi kırmızı zıhlı pantolonlarıyla oldukça ürkütücü görünen insanlardan oluşan bir grup bu.

Ağız dalaşları, alaylar, sitemler ve nasihatler... Bütün bunlar birdenbire kesiliyor, kalabalığın üstünden yeni, âdeta insanları barıştıran bir esinti geçiyor, grevciler kaşlarını çatarak bakıyorlar, aynı anda da birbirlerine daha çok sokuluyorlar. Kalabalığın arasından bir haykırış yükseliyor:

"Askerler!"

Grevcileri hedef alan alaycı ve sevinç dolu bir ıslık sesi işitiliyor, selam çığlıkları yayılıyor, ince gri takım elbiseli, panama şap-

kalı şişman bir adam, ayaklarını kaldırım taşlarına vurarak dans etmeye başlıyor. Kondüktörler ve vatmanlar, kalabalığın içinde kendilerine acele etmeden yol açıyorlar, vagonlara doğru yürüyorlar, bazıları vagonların sahanlıklarına tırmanıyor. Kaşlarını daha da çok çatmaya başlıyorlar ve kalabalığın bağırış çağırışlarına ters yanıtlar vererek onları kendilerine yol açmak zorunda bırakıyorlar. Ortalık sessizleşiyor.

Gri askercikler, Santa Lucia rıhtımı tarafından, ayaklarını ölçülü bir şekilde yere vurarak, sol kollarını hepsi aynı biçimde sallayarak dans eder gibi hafif adımlarla geliyorlar. Askerler tenekeden yapılmış, zemberekli oyuncaklara benziyorlar. Başlarında uzun boylu, yakışıklı, asık suratlı, sanki bir şeyden iğreniyormuş gibi ağzını çarpıtmış bir subay var. Subayın yanında silindir şapkalı, şişman bir adam koşuyor ve havayı sayısız el kol hareketleriyle yararak durmadan bir şeyler söylüyor.

İşte kalabalık, vagonlardan geriye doğru çekildi. Askerler, gri boncuklar gibi dağılarak vagon sahanlıklarının yanında duruyorlar, sahanlıklarda ise grevciler var.

Silindir şapkalıyla çevresindeki birkaç iriyarı adam ellerini son bir umutla sallayarak bağırıyorlar:

"Son kez... *Ultima volta!** Duyuyor musunuz?"

Subay başını eğmiş, sıkıntıyla bıyıklarını buruyor. Silindir şapkalı adam şapkasını aşağı yukarı sallayıp ona doğru koşuyor, hırıltılı bir sesle bağırarak bir şeyler söylüyor. Subay göz ucuyla adama şöyle bir bakıp kafasını kaldırdı, göğsünü şişirdi, ardından gürültülü komutlar duyuldu.

O zaman askerler, her birine ikişer kişi olmak üzere vagonların sahanlıklarına atlamaya başladılar, aynı anda da kondüktörlerle vatmanlar sahanlıklardan aşağı sapır sapır döküldüler.

Bu durum kalabalığın komiğine gitti, bir böğürtü, ıslık, kahkaha tufanı koptu, ama hemen aynı anda da ortalık sessizleşti. İn-

* (İt.) "Son kez!" *-çev.*

sanlar suskun, suratları uzayıp külrengini almış, gözleri şaşkınlıktan fal taşı gibi açılmış bir halde vagonların yanından ağır ağır geri çekilmeye başlayarak hep birden en öndeki vagona yöneldiler.

İlk vagonun tekerleklerinden iki adım uzakta, kır saçlı kafasından kasketini çıkartmış asker suratlı bir vatmanın rayların üstünde, enlemesine yattığı görüldü. Adam sırtüstü yatıyordu ve bıyıkları tehdit edercesine göğe dikilmişti. Ufak tefek, maymun gibi çevik bir delikanlı da kendini yere, onun yanına attı. Delikanlının ardından da başkaları acele etmeden birbiri ardına yere yattılar...

Kalabalıktan boğuk bir uğultu geliyor, korku içinde Meryem Ana'yı yardıma çağıran sesler duyuluyor, bazıları küfürler savuruyor, keskin çığlıklar atıyor, kadınlar ahlayıp ofluyor, gördüklerinden şaşkına dönmüş olan çocuklar her yanda lastik top gibi zıplıyor.

Silindir şapkalı adam ağlamaklı bir sesle bağıra bağıra bir şeyler söylüyor, subay adama bakıyor ve omuz silkiyor. Vatmanların yerine askerlerini geçirmesi gerekiyorsa da grevcilere karşı güç kullanma emri yok elinde.

Çevresi birtakım işgüzar dalkavuklarla sarılmış olan silindir şapkalı adam, bu kez jandarmalardan yana atılıyor. İşte jandarmalar harekete geçtiler bile. Yaklaşıyorlar, raylarda yatan insanların üzerine doğru eğilip onları kaldırmak istiyorlar.

Bir itiş kakış oldu, sonra tüm bu toza toprağa bulanmış, gri seyirci kalabalığı bir an dalgalandı, bağırmaya, böğürmeye başladı, rayların üzerine hücum etti. Panama şapkalı adam, şapkasını başından koparırcasına çıkarttı, havaya fırlattı ve bir grevcinin omzuna pat pat vurup, yüzüne doğru yüreklendirici bir sesle haykırarak kendini herkesten önce bu grevcinin yanına, yere attı.

Onun ardından da daha iki dakika önce ortalıkta görünmeyen birtakım neşeli, gürültücü insanlar, sanki bacakları kesilmiş gibi rayların üstüne düşmeye başladılar. Kendilerini yere atıyor, gülerek birbirlerine birtakım maskaralıklar yapıyor, eldivenlerini silindir şapkalı adamın burnunun altında sallarken hafifçe

gülümseyerek ve güzel başını sallayarak ona bir şeyler söyleyen subaya sesleniyorlardı.

Bu arada insanlar rayların üstüne yığılmaya devam ediyordu. Kadınlar sepetlerini, bohçalarını fırlatıp bir kenara atıyorlardı. Çocuklar soğuktan üşümüş köpekler gibi büzülerek kahkahalar içinde yere yatıyorlar, kılığı kıyafeti düzgün kimi adamlar toza toprağa bulanarak yerlerde yuvarlanıyorlardı.

Beş asker, en öndeki vagonun sahanlığından aşağıya, tekerleklerin altındaki insan yığınına bakıyor, ayaklarının üstünde sallanarak, sahanlığın direğine tutunarak, kafalarını yukarı kaldırarak, iki büklüm eğilerek kahkahalarla gülüyorlardı. Zemberekli teneke oyuncaklara benzemiyorlardı artık.

...Yarım saat sonra tramvay vagonları keskin çığlıklarla ve gıcırtılarla tüm Napoli'de hızla dolaşıyordu. Zaferi kazananlar sahanlıklarda dikilmiş neşeyle gülüyor, vagonları dolaşıp kibarca:

"Biletler!" diyorlardı.

İnsanlarsa onlara kırmızı, sarı kâğıt parçalarını iyi niyetli homurdanmalarla uzatırken göz kırpıyor, gülümsüyorlardı.

II

Cenova'da istasyonun önündeki küçük meydanda yoğun bir kalabalık toplanmıştı. İşçiler ağırlıktaydı ama karnı tok sırtı pek insanlar da çoktu. Kalabalığın başında belediye meclisi üyeleri vardı. İpek iplikle ustaca işlenmiş ağır kent sancağı bu insanların başlarının üstünde dalgalanıyor, sancağın yanındaysa işçi örgütlerinin renk renk bayrakları süzülüyordu. Altın sarısı püsküller, saçaklar, kordonlar parlıyor, bayrak gönderlerinin uçları mızrak gibi ışıldıyor, ipek kumaşlar hışırdıyor ve tören havası içindeki insan kalabalığı, alçak sesle şarkı söyleyen bir koro gibi uğulduyordu.

Kalabalığın tepesinde, yüksek bir kaidenin üstünde Colomb'un, yani inandığı şey uğruna çok acılar çekmiş ve inandığı için sonunda zafere ulaşmış bir hayalperestin heykeli yükseliyordu. Aşağıya, insanlara bakıyor ve mermer dudaklarıyla sanki:

"Ancak inananlar zafere ulaşır!" diyordu.

Müzisyenler, Colomb'un ayağının dibine, kaidenin çevresine bakır borularını koymuşlardı. Bakır, güneşte altın gibi parlıyordu.

Mermerden yapılmış istasyon binası sanki insanları kucaklamak isteğiyle kanatlarını açmış, içbükey bir yarım daire şeklinde duruyordu. Limandan vapurların ağır soluğu, çalışan bir pervanenin suda çıkarttığı boğuk ses, zincir şakırtıları, ıslıklar ve bağrışmalar geliyordu. Meydanda sakin, boğucu bir hava vardı, her şey kızgın güneş ışınlarının altındaydı. Evlerin balkonlarında, pencerelerinde ellerinde çiçeklerle kadınlar, bayramlıklarını giymiş çiçek gibi çocuklar...

Bir lokomotif düdük çala çala, âdeta koşarak istasyona girdi. Kalabalık irkildi, buruş buruş birkaç şapka kafaların üstünden kara kuşlar gibi havada uçtu. Müzisyenler borularını ellerine aldı, birtakım yaşlı başlı, ciddi insanlar kendilerine çekidüzen vererek öne doğru çıktı, yüzlerini kalabalığa döndü, ellerini sağa sola sallayarak bir şeyler söylediler.

Kalabalık, caddenin geniş girişini boşaltarak acele etmeden, ağır ağır iki yana açıldı.

"Kimi karşılıyorlar?"

"Parmalı çocukları!"

Parma'da grev var. İşverenler Nuh diyor peygamber demiyor; işçilerin durumu zorlaşmaya başlamış. Onlar da açlıktan artık yatağa düşmeye başlamış olan çocuklarını toplayıp Cenova'daki yoldaşlarının yanına gönderiyorlar.

İstasyonun sütunlarının arkasından minik insanlardan oluşan düzgün bir yürüyüş alayı geliyor. Çocuklar yarı çıplak; paçavraların içinde tüylü, garip, vahşi yaratıklar gibi görünüyorlar. Beşerli sıralar halinde el ele tutuşmuş yürüyorlar. Çok küçükler, toz içindeler, görünüşlerine bakılırsa yorgunlar da. Suratları ciddi ama gözleri canlı, pırıl pırıl parlıyor. Karşılama müziği olarak

Garibaldi* marşı çalmaya başladığındaysa bu zayıf, sivri, küçük ve aç suratlarda neşeli bir çiçekbozuğu gibi, bir memnuniyet gülümsemesi dolaşıyor.

Kalabalık, geleceğin bu yetişkin insanlarını kulakları sağır eden bir haykırışla selamlıyor, bayraklar önlerinde yerlere eğiliyor, borular, çocukların kulaklarını sağırlaştırarak, gözlerini kamaştırarak ötüyor. Bu karşılama onları bir parça şaşırtıyor, bir an geriliyorlar, sonra aniden sanki boy atıyorlar, büyüyorlar, tek bir vücut oluyorlar ve yüzlerce sesle, ama tek bir göğüsten çıkan bir sesle haykırıyorlar:

"*Viva İtalia!*"

"Yaşasın genç Parma!" diye gürlüyor kalabalık, çocukların üstüne âdeta devrilerek.

"*Evviva Garibaldi!*" diye haykırıyor çocuklar ve kalabalığa gri bir kama gibi saplanıp içinde kayboluyorlar.

Otellerin pencerelerinde, evlerin çatılarında beyaz kuşları andıran mendiller sallanıyor, buralardan insanların başlarına bir çiçek yağmuru ve neşeli çığlıklar yağıyor.

Ortalık bayram yeri gibi, her şey canlanmış, gri mermer bile parlak lekelerle renklenmiş durumda.

Bayraklar dalgalanıyor, şapkalar, çiçekler havada uçuşuyor, yetişkin insanların kafalarının üstünden küçük çocuk başları görünüyor, çiçekleri kapmaya çalışan, selam veren minnacık, esmer eller görünüp kayboluyor. Havada arkası hiç kesilmeyen güçlü bir haykırış gürlüyor:

"*Viva il socialismo!*"

"*Evviva İtalia!*"

Hemen hemen bütün çocuklar kapışılmış durumda. Çocuklar yetişkinlerin omuzlarında oturuyor, birtakım sert bakışlı, bıyıklı adamların geniş göğüslerine yaslanıyorlar; bu gürültünün, gülüşlerin, haykırmaların arasında müzik zorlukla duyuluyor.

---

* Garibaldi, 1807-1882 yıllarında yaşamış, İtalya'nın birliği için çalışmış bir yurtseverdir. –*çev.*

Kadınlar kalabalığın içine dalarak ortada kalan çocukları kapışıyorlar ve birbirlerine bağırıyorlar:

"Siz iki çocuk mu alıyorsunuz Annita?"

"Evet, siz de mi?"

"Topal Margarita için de bir tane alalım..."

Her yanda sevinçli bir heyecan, bayramlık yüzler, iyilik dolu ıslak gözler. İşte sonunda bir yerlerde grevci çocuklarının boğazından bir şeyler geçmeye başlıyor artık.

Karga burunlu, dişlerinin arasında siyah bir puro bulunan ihtiyar adam:

"Bizim zamanımızda bunu düşünmemiştik hiç!" diyor.

"Ya öyle! Basit, akıllıca bir şey."

İhtiyar adam puroyu ağzından aldı, ucuna baktı, derin derin iç çektikten sonra purosunun külünü silkeledi. Sonra yanında Parmalı, görünüşe göre kardeş olan iki çocuk görüp suratına korkunç bir görünüm verdi, saçlarını diken diken yaptı –çocuklar ona ciddiyetle bakıyorlardı–, şapkasını gözlerine kadar indirdi, kollarını iki yana açtı. Birbirlerine sokulmuş olan çocuklar bir adım gerileyerek kaşlarını çattılar. İhtiyar aniden çömeldi, avazı çıktığı kadar bağırarak horoz gibi öttü. Çocuklar çıplak topuklarını taşlara vurarak kahkahalarla gülmeye başladılar. Adam ayağa kalktı, şapkasını düzeltti, yapması gereken her şeyi yapmış olduğuna karar verip sarsak bacaklarının üstünde iki yana sallanarak uzaklaştı.

Sivri çenesinin üstünde sert, gri kıllar olan büyücü suratlı, kambur, kır saçlı bir kadın, Colomb heykelinin dibinde dikiliyor, kızarmış gözlerini rengini atmış şalının ucuyla silerek ağlıyor. Bu esmer, eğri büğrü kadın, coşkulu insan kalabalığının içinde öylesine garip görünüyor ki...

Siyah saçlı Cenovalı bir kadın, tahta terlikli, gri şapkası omuzlarına kadar inmiş yedi yaşlarındaki küçük bir adamın elinden tutmuş hoplaya zıplaya yürüyor. Çocuk şapkayı ensesine doğru atmak için başını silkiyor, ancak şapka yüzüne düşmeye devam ediyor. Kadın şapkayı bu küçücük kafadan çekip alıyor, havada sallayarak

bir şarkı tutturuyor ve gülüyor. Çocuk başını geriye atıp kadına bakıyor, yüzünü bir gülümseme kaplıyor, sonra şapkayı kapma arzusuyla zıplıyor ve her ikisi de gözden kayboluyorlar.

Deri önlüklü, elleri kocaman, uzun boylu bir adam, altı yaşlarında, fare gibi zayıf suratlı bir kızı omzunda taşıyor ve ateş gibi kızıl bir oğlancığın elinden tutmuş, yanında yürümekte olan kadına:

"Görürsün, bu bir tutarsa... O zaman bizi alt etmek zor olur, ne dersin?" diyor.

Sonra gür sesiyle bir zafer kahkahası patlatıyor ve omzundaki küçük yükü mavi göğe hoplatarak bağırıyor:

"*Evviva Parma!*"

İnsanlar çocukların ellerinden tutmuş gidiyorlar. Meydanda ezilmiş çiçekler, şeker kâğıtları, bir hamal grubu, bunların başlarının üstünde de Yeni Dünya'yı keşfeden adamın soylu heykeli kalıyor.

Kocaman birer boruyu andıran sokaklardan yeni bir yaşantıya doğru ilerleyen insanların neşeli haykırışları dökülüyor.

III

Boğucu bir öğle vakti. Biraz önce bir yerlerde top patladı. Yumuşak, tuhaf bir ses çıktı, sanki kocaman, çürük bir yumurta yere düşüp kırıldı. Kentin keskin kokuları, patlamayla sarsılan havada daha da hissedilir hale geldi. Ortalığı keskin bir zeytinyağı, sarmısak, şarap ve yakıcı toz kokusu kapladı.

Topun ağır soluğuyla kaplanan bir güney gününün kızgın gürültüsü, bir an için sıcak kaldırım taşlarına yapıştı, sonra tekrar sokakların üstüne yükselip geniş ve bulanık bir nehir halinde denize doğru aktı.

Kent, bir din adamının zengin nakışlarla kaplı kaftanı gibi parlak ve rengârenk; çığlıklarında, titreyişlerinde, iniltilerinde yaşamın ilahisi duyuluyor. Her kent, insanların emekleriyle yükselmiş bir mabet, her yapılan iş, geleceğe adanmış bir duadır.

Güneş en yüksek noktasında bulunuyor; kızgın, mavi gökyüzü gözleri kamaştırıyor. Sanki gökyüzünün her bir noktasından toprağa ve denize ateşli, mavi bir ışın düşerek kentin taşlarına ve denize derinlemesine saplanıyor. Deniz, sıvama gümüş iplikle işlenmiş ipek bir kumaş gibi parlıyor, yeşile çalan ılık dalgaların uykulu kımıldanışlarıyla kıyıya belli belirsiz dokunarak yaşamın ve mutluluğun kaynağı güneşi anlatan bir şarkıyı alçak sesle mırıldanıyor.

Toza, tere batmış insanlar, birbirlerine neşe içinde bağırıp çağırarak hızlı adımlarla yemeğe gidiyorlar, birçoğu da kıyıya koşuyor, üzerlerindeki gri giysileri çabucak çıkarıp denize atlıyorlar. Suya atlayan esmer gövdeler bir anda gülünç derecede ufalıp büyük bir şarap kadehindeki koyu renk toz tanecikleri haline geliyor.

Suyun ipeksi hışırtısı, serinleyen bir vücuttan çıkan sevinç çığlıkları, çocukların kahkahaları, haykırışları... Bütün bunlar ve insanların atlayışlarıyla yarılan denizden sıçrayan gökkuşağı renklerindeki serpintiler, neşeli bir kurban olarak güneşe doğru yükseliyor.

Gri, soğuk ve sağlam birer taşı andıran yol işçisi dört adam, büyük bir evin gölgesinde kaldırıma oturmuş, yemek yemeye hazırlanıyorlar. Küle batmış gibi üstü başı toz içindeki kır saçlı ihtiyar, kartal bakışlı keskin gözlerini kısmış, her bir parçanın diğerinden daha küçük olmamasına dikkat ederek elindeki bıçakla uzun bir ekmeği kesiyor. Başında ucu püsküllü, el örgüsü kırmızı bir bere var, püskül yüzüne düşüyor. İhtiyar adam, bir havarininkini andıran büyük başını silkiyor ve uzun, papağan burnundan sesli sesli soluyor, burun delikleri şişiyor.

Yanında, bronz tenli, böcek gibi kara bir delikanlı sıcak taşların üstünde yatıyor, yüzüne ekmek kırıntıları sıçrıyor. Delikanlı tembel tembel gözlerini kısıyor, alçak sesle, sanki düş görüyormuş gibi şarkı söylüyor. Diğer iki kişi sırtlarını evin beyaz duvarına dayayarak oturmuş uyukluyorlar.

Küçük bir çocuk bir elinde şarap şişesi, öbür elinde ufak bir çıkın onlara doğru geliyor. Çocuk başını yukarı kaldırarak yürü-

yor ve şişenin çevresini saran hasır örgünün içinden koyu şarap damlalarının kan kırmızı yakut taneleri gibi parlayarak yere döküldüğünü görmeksizin kuş gibi şakıyor.

İhtiyar bunu fark edince ekmekle bıçağı delikanlının göğsüne bırakıp heyecanla elini sallayarak çocuğa sesleniyor:

"Çabuk olsana, kör gözlü! Önüne bak, şarabı döküyorsun!"

Çocuk şarap şişesini yüzüyle aynı hizaya kaldırdı, bir ah çekti ve hızla koşarak işçilerin yanına geldi. Hepsi de yerlerinden kımıldadılar, şarap şişesine dokunarak coşkuyla bağırdılar. Çocuksa ok gibi fırlayıp bir avluya daldı ve buradan aynı hızla çıkarak iki eliyle tuttuğu büyük, sarı bir kâseyle hoplaya zıplaya geldi.

Kâseyi yere koydular. İhtiyar adam, kâsenin içine cana can katacak kırmızı sıvıyı bir şerit halinde döküyor. Dört çift göz, şarabın güneşte oynadığı oyuna hayranlıkla bakıyor, kurumuş dudaklar susuzluktan titriyor.

Soluk mavi etekli bir kadın geliyor. Kadının siyah saçlarının üstünde altın sarısı dantel bir örtü var. Kahverengi ayakkabılarının yüksek ökçeleri kaldırıma vurduğunda düzgün sesler çıkarıyor. Kadın, kıvırcık saçlı küçük bir kızın elinden tutmuş; kız, kıpkırmızı iki karanfil tutan sağ elini indire kaldıra yürüyor, yürürken de şarkı söyleyerek iki yana sallanıyor:

"O, ma, o, ma, o, mia ma-a..."

Küçük kız, ihtiyar işçinin arkasına gelince sustu, parmaklarının ucunda yükseldi, ihtiyarın omzunun üstünden şarabın sarı kâseye akışını, akarken de sanki onun söylediği şarkıyı sürdürüyormuşçasına sesler çıkarışını dikkatle izliyor.

Kız, elini kadının elinden kurtarıp, karanfillerin yapraklarını yoldu ve bir serçenin kanadını andıran esmer, küçük elini havaya kaldırıp kırmızı çiçekleri şarap kâsesinin içine attı.

Adamların dördü de irkildiler, toz içindeki başlarını öfkeyle geriye attılar. Küçük kız ellerini çırpıyor, minik ayaklarını yere vurarak gülüyordu. Anne utanarak yüksek sesle bir şeyler söyleyip kızın elini yakaladı. Oğlan gülmekten kırılıyordu, kâsenin

içinde, koyu renk şarabın üzerindeyse karanfil yaprakları birer minik pembe kayık gibi yüzüyordu.

İhtiyar bir yerlerden bir bardak bulup çıkardı, kâseye daldırıp içindeki çiçeklerle birlikte şarap doldurdu, dizlerinin üstünde ağır ağır doğruldu, bardağı ağzına doğru kaldırırken yatıştırıcı, ciddi bir sesle:

"Zararı yok, sinyora!" dedi. "Bir çocuğun armağanı Tanrının armağanı demektir... Sağlığınıza güzel sinyora, senin de sağlığına küçük kız! Annen kadar güzel, onun iki katı kadar mutlu ol..."

Kır düşmüş bıyıklarını bardağa daldırdı, gözlerini kıstı ve yavaş yavaş yudumlayarak, dudaklarını şapırdatarak, kemerli burnunu oynatarak koyu renk sıvıyı emercesine içti.

Anne, kızın elinden tutmuş, gülümseyerek, selam vererek uzaklaşıyordu. Ufaklıksa minicik ayaklarını taşlara vura vura iki yana sallanarak yürüyor ve gözlerini kısarak bağırıyordu:

"O, ma-a... o, mia ma-a..."

İşçiler kafalarını yorgun yorgun döndürerek bir şaraba, bir kıza bakıyorlar, bakıp bakıp gülümsüyorlar ve güneylilerin kıvrak konuşmasıyla birbirlerine bir şeyler anlatıyorlar.

Kâsede, koyu kırmızı şarabın üstündeyse kırmızı çiçek yaprakları salınıyor.

Deniz şarkı söylüyor, kent uğulduyor, güneş, öyküler yaratarak pırıl pırıl parlıyor.

IV

Hiç erimeyen karlarla kanatlanmış dağların oluşturduğu derin bir çerçeve içinde sakin, mavi bir göl. Koyu renk bir danteli andıran bahçeler kabarık kıvrımlar halinde suya doğru iniyor, bembeyaz evler kıyıdan suya bakıyor. Evler şekerden yapılmış gibi görünüyor ve çevredeki her şey bir bebeğin dingin uykusunu andırıyor.

Sabah. Dağlardan çiçeklerin hoş kokusu akıp geliyor. Güneş biraz önce doğmuş; ağaçların yapraklarında, otların saplarında henüz çiy taneleri parlıyor. Gri bir kurdele gibi uzanan yol, dağların

arasındaki sessiz bir boğaza giriyor. Yola taş döşenmiş, ama kadife gibi yumuşacık görünüyor, elini uzatıp okşamak istiyor insan.

Kırma taş yığınının yanında böcek gibi kara bir işçi oturuyor. İşçinin göğsünde bir madalya var, yüzü cesur ve sevecen.

Bronzlaşmış parmaklarını dizlerinin üstüne koyup, başını hafifçe yukarı kaldırdıktan sonra kestane ağacının altında dikilmekte olan yolcunun yüzüne bakıyor ve ona:

"Sinyor, Simplon Tüneli'ndeki çalışmam için verilmiş bir madalyadır bu," diyor.

Sonra bakışlarını göğsüne doğru indirip güzel maden parçasına şefkatle gülümsüyor.

"Eh, sevmediğin sürece her iş zor gelir, ama sonra seni heyecanlandırır ve kolaylaşır. Ama yine de zordu, evet zordu!"

Güneşe bakıp gülümseyerek sakin sakin başını salladı, birden canlandı, ellerini oynattı, kara gözleri parlamaya başladı.

"Zaman zaman korkunç şeyler de oluyordu. Aslında toprak da bir şeyler hisseder, öyle değil mi? Karnında bu yarayı açıp derinlerine doğru ilerlediğimizde toprak orada, içeride bizi pek sert karşılamıştı. Kızgın soluğunu yüzümüze üflüyordu. Bu solukla yüreğimiz donup kalmış, başımız ağırlaşmış, kemiklerimiz sızlamaya başlamıştı. Pek çok insanın başına gelmiştir bu! Sonra insanların üzerine taş fırlatıyor, tepemizden aşağı kaynar sular boca ediyordu; ne korkunç şeydi! Bazen ateşin yanındayken suyun rengi kızarırdı, babam bana şöyle derdi: 'Toprağı yaraladık, kanıyla hepimizi yakıp kavuracak, boğacak bizi, bak görürsün!' Elbette bu bir hayaldi, ama toprağın derinliklerinde, boğucu bir karanlığın içinde, suyun ağlamaklı şıpırtılarının ve demirin taşa çarparak çıkarttığı korkunç seslerin arasındayken bu tür sözler işittiğin zaman hayal falan demiyorsun. Oradaki her şey fantastikti sayın bayım; biz insanlar öylesine küçük, karnını deldiğimiz dağ da o kadar büyüktü ki, başı ta göklere yükseliyordu... Bunu anlamak için görmek gerek tabii! Sabahleyin güneş doğarken içine giren ve güneşin hüzünle arkalarından bakarak içeriye uğurladığı biz

küçük insanlar tarafından açılan o kapkara gırtlağı, makineleri, dağın asık suratını görmek, derinlerindeki o uğursuz homurtuyu, patlamaların çıkarttığı, bir delinin kahkahalarını andıran o yankıyı işitmek gerek."

Ellerine baktı, mavi ceketinin üstündeki madalyayı düzeltti, sessizce iç geçirdi.

"İnsan işin üstesinden gelebiliyor!" diye devam etti gururla. "Evet sinyor, küçük bir insan, iş yapmak istediği zaman yenilmez bir güçtür! Ve inanınız, bu küçük insan istediği her şeyi eninde sonunda yapacaktır. Benim babam ilk başta buna inanmıyordu.

'Dağı, bir ülkeden öbürüne boylu boyunca delmek –diyordu babam–, toprağı duvar gibi dağlarla bölmüş olan Tanrıya karşı gelmek demektir. Görürsünüz, Meryem Ana size yardım etmeyecek!' Yanılmıştı, Meryem Ana onu seven herkesin yardımcısıdır. Daha sonraları babam da hemen hemen size şu anlattığım şekilde düşünmeye başladı, çünkü kendisini dağdan daha yüksek, dağdan daha güçlü hissediyordu; ama bayramlarda masanın başında, önümüzde şarap şişesi otururken bana ve ötekilere şöyle dediği zamanlar da oluyordu:

'Tanrının çocukları –bu onun sevdiği bir sözdü, çünkü o, iyi yürekli, dindar bir insandı–, Tanrının çocukları, toprakla savaşmak olanaksızdır, toprak yaralarının öcünü alacak ve yenilmez kalacaktır! Göreceksiniz, dağı yüreğine kadar deleceğiz, yüreğine değdiğimizde bizi yakacak, üzerimize ateş püskürtecek, çünkü toprağın kalbi ateştendir, bunu herkes bilir! Toprağı işlemek, böylece toprağın doğumlarına yardım etmek emredilmiştir bize, oysa biz onun yüzünü, biçimini bozuyor, değiştiriyoruz. Bakın işte, biz dağın içinde zorla ilerledikçe hava gitgide daha yakıcı oluyor, soluk almak güçleşiyor.'"

Adam, iki elinin parmaklarıyla bıyıklarını burarak sessizce gülmeye başlamıştı.

"Böyle düşünen tek o değildi. İlerledikçe tünelin daha sıcak olduğu, gün geçtikçe daha çok insanın hastalandığı, toprağa düş-

tüğü de doğruydu. Kızgın pınarlar giderek daha güçlü akıyor, tepemize daha çok taş dökülüyordu, bizim Lugano'lulardan ikisi aklını kaçırmıştı. Kaldığımız yatakhanede geceleri birçok insan sayıklıyor, inliyor, korku içinde yatağından sıçrıyordu...

Babam gözlerinde korkuyla, daha boğuk bir sesle, daha fazla öksürerek:

'Haklı değil miymişim?' diyordu. 'Haklı değil miymişim? Toprak yenilmez!'

Sonunda bir daha ayağa kalkmamak üzere yatağa düştü. Bizim ihtiyarcık güçlü adamdı, üç haftadan fazla ölümle pençeleşti, inatla, yakınmadan, kendi değerini bilen bir insan olarak.

Bir gece bana, 'Benim işim bitti Paolo,' dedi. 'Kendine iyi bak ve eve dön, Meryem Ana yardımcın olsun!' Sonra uzun bir süre konuşmadı, gözlerini kapatmış, güçlükle soluk alıyordu."

Adam ayağa kalktı, dağa şöyle bir göz attı, kemiklerini çatırdatarak gerindi.

"Elimi tuttu, kendine doğru çekti ve konuşmaya başladı. Kutsal gerçek, sinyor! 'Biliyorsun Paolo, oğlum, yine de işin başarılacağını, bizim ve öteki taraftan gelenlerin dağın içinde birbirimizi bulacağımızı, karşılaşacağımızı düşünüyorum. Sen de inanıyor musun buna?' Ben de inanıyordum. 'Tamam oğlum! Öyle olması gerekir zaten: Her bir şeyi o işin yararlı sonuçlar getireceğine inanarak, Meryem Ana'nın duaları sayesinde iyi işlere yardım eden Tanrıya inanarak yapmak gerekir. Senden rica ediyorum oğlum, eğer bu gerçekleşir de insanlar buluşursa mezarıma gel ve baba oldu, de. Ben de bileyim!'

Bu çok hoş bir şeydi sinyor, ben de ona söz verdim. Bu sözleri söyledikten beş gün sonra öldü, ama ölmeden iki gün önce benden ve ötekileriden onu, çalıştığı yere, tünelin içine gömmemizi istedi, hem de ne kadar çok istedi, ama artık bu kadarı sayıklamaydı sanıyorum...

Biz ve karşıdan gelenler, babamın ölümünden on üç hafta sonra dağın içinde buluştuk. Müthiş bir gündü sinyor! Orada, toprağın

altında, sinyor, düşünebiliyor musunuz, toprağın bizi, biz küçük insanların hepsini bir anda ezebilecek o korkunç ağırlığın altında, karanlığın içinde, öbür tarafın çıkardığı gürültüyü, toprağın altında bizimle buluşmaya gelenlerin gürültüsünü duyduğumuz o an ne müthiş bir andı!

Günler boyunca yankı yapan sesleri işittik; her geçen günle birlikte giderek daha anlaşılır, daha açık seçik oldu bu sesler. Zafer kazanan insanların sevinç çılgınlığına kapılıyorduk, kötü ruhlar gibi, bedensiz yaratıklar gibi hiç yorgunluk hissetmeden, emir verilmesini beklemeden çalışıyorduk. Güneşli bir günde dans etmek kadar hoş bir şeydi bu, yemin ederim! Ve hepimiz çocuklar kadar sevimli, çocuklar kadar iyi yürekli olmuştuk. Karanlıkta köstebek gibi aylardır kazdığı toprağın altında bir insana rastlama isteğinin ne kadar güçlü, ne kadar karşı konulmaz derecede tutkulu bir istek olduğunu bir bilseniz!"

Kıpkırmızı olmuştu, dinleyicisinin yanına yaklaştı, mavi, insancıl gözleriyle onun gözlerine şöyle bir bakarak sevinç içinde, alçak sesle devam etti:

"Sonunda kaya tabakası yıkılıp, yarıkta bir meşalenin kızıl ateşinde sevinç gözyaşlarıyla ıslanmış kapkara bir yüz, başka meşaleler ve başka yüzler parlamaya, zafer naraları, sevinç çığlıkları gürlemeye başladığında hayatımın en güzel günü olmuştu bu. O günü anımsadığımda, hayır, hayatım boşa geçmemiş diyorum. Bir iş vardı ortada, benim yaptığım bir iş vardı, kutsal bir iş vardı sinyor! Toprağın altından güneşe çıktığımız zaman çokları yüzükoyun yere yatıp toprağı öpüyor, ağlıyorlardı. Ve bu o kadar güzeldi ki, tıpkı bir masal gibi! Evet, yendikleri dağı öpüyorlardı, toprağı öpüyorlardı. O gün toprağı kendime çok yakın hissetmiş, anlamaya başlamıştım sinyor ve ona bir kadına âşık olur gibi âşık olmuştum!

Elbette babama gittim, tabii ya! Ölülerin hiçbir şey duyamayacaklarını biliyordum kuşkusuz, ama yine de gittim: Bizim için

emek vermiş, en az bizim kadar acı çekmiş olanların isteklerine saygı göstermek gerekir, değil mi?

Evet evet, mezarına gittim, ayağımı yere vurdum ve onun istediği gibi:

'Baba, oldu! İnsanlar kazandı. Tamam baba!' dedim."

V

Genç müzisyen, kara gözleriyle dikkatli dikkatli uzaklara bakarak usulca şöyle dedi:

"Yazmak istediğim müzik şöyle:

Büyük kentin yolunda küçük bir çocuk acele etmeden yürüyor.

Kent, ağır bina yığınlarıyla toprağa uzanmış, toprağın göğsüne sokulmuş, hem inliyor, hem de boğuk bir sesle homurdanıyor. Uzaktan bakınca sanki biraz önce bir yangınla harabeye dönmüş gibi görünüyor, çünkü günbatımının kan kırmızısı alevleri henüz tepesinde yanmaya devam ediyor, kiliselerinin haçları, kulelerinin tepeleri, rüzgâr fırıldakları kıpkırmızı.

Kara bulutların kenarları da alevler içinde, köşeli çıkıntılar oluşturan dev yapılar, kırmızı lekelerin üzerinde korkunç görüntüler oluşturuyor; camlar kanlı bir yara gibi parlıyor; yıkık, yorgun kent, yani mutluluk uğruna durup dinlenmeden savaşılan yer, kan revan içinde, tepesinden sarımtırak boğucu bir duman tütüyor.

Çocuk, tarlaların alacakaranlığında gri bir şerit gibi uzanan geniş yolda yürüyor; bu dümdüz yol, güçlü, görünmez bir el tarafından hedefini hiç şaşırmadan doğrultulmuş bir kılıç gibi kentin böğrüne saplanıyor. Yolun iki yanındaki ağaçlar, henüz yakılmamış meşalelere benziyor, bu ağaçların siyah, uzun püsküllleri, suskun, bir şey beklemekte olan toprağın üzerinde kımıldamadan duruyor.

Gökyüzü bulutlarla kaplı, yıldızlar görünmüyor, gölge yok; akşamın bu geç saatleri hüzünlü ve sessiz, uyuklayan tarlaların

alacakaranlık, yorgun sessizliğinde yalnızca çocuğun hafif ayak sesleri duyuluyor.

Gece, çocuğun ardından, onun çıkıp geldiği uzak yerleri unutuluşun kara cüppesiyle örterek gürültüsüzce geliyor.

Alacakaranlık, koyulaşmaya devam ederken toprağa usulca sokulmuş, tepelere birer öksüz gibi dağılmış beyaz ve kırmızı evleri sıcacık kucağında saklıyor. Bahçeler, ağaçlar, bacalar, kısacası gecenin karanlığıyla ezilen her şey kararıyor, sanki eli sopalı küçük bir adamdan korkarak, ondan saklanarak ya da onunla saklambaç oynayarak gizleniyor.

Çocuk da adımlarını hızlandırmadan sessizce, tek başına, ufacık, sanki orada, onu karşılamak üzere mavi, sarı ve kırmızı ışıkların titrek titrek yanmaya başladığı kentte herkesin çoktandır beklediği gerekli bir şeyi taşıyormuş gibi yürüyor ve sakince kente bakıyor.

Batan günün alevleri söndü. Haçlar, rüzgâr fırıldakları ve kulelerin çelik çatıları eridi, yok oldu. Kent alçaldı, küçüldü, dilsiz toprağa daha da sokuldu.

Kentin üstünde incecik bir bulut beliriyor ve bu bulut giderek büyüyor. Birbirine iyice bitişmiş binaların oluşturduğu gri ağın üzerine fosforlu, sarımtırak bir duman gelişigüzel uzanmış. Kent yanarak harabeye dönmüş, kan revan içinde kalmış gibi görünmüyor artık. Çatıların ve duvarların kırık çizgileri büyülü, ama yapımı henüz tamamlanmamış, bitirilmemiş bir şeyi anımsatıyor, sanki insanlar için bu kenti kurmaya girişen adam ya yorulmuş uyuyor, ya düş kırıklığına uğrayıp her şeyi bırakıp gitmiş ya da inancını yitirip ölmüş gibi.

Oysa kent yaşıyor ve kendisinin güneşe doğru güzel, mağrur bir şekilde yükseldiğini görmek gibi yorucu bir isteğe kapılmış. Kent, çok yönlü mutluluk isteklerini sayıklarken inliyor, tutkulu bir yaşama arzusu onu coşturuyor ve boğuk seslerden oluşan sakin derecikler kenti çevreleyen tarlaların karanlık sessizliğine

doğru akıp gidiyor, gökyüzünün kara kâsesiyse donuk, kederli bir ışıkla her an daha çok doluyor.

Çocuk durdu, kaşlarını yukarı kaldırıp başını salladı, cesur gözlerle sakin sakin ileri bakıp, ayaklarının üstünde sallanarak daha hızlı yürümeye başladı.

Sonra gece, ardı sıra giderek bir ananın şefkatli sesiyle ona şöyle dedi:

'Zamanıdır, yürü çocuk! Seni bekliyorlar...'

Kuşkusuz bunu yazmak olanaksız bir şey!" dedi genç müzisyen dalgın dalgın gülümseyerek.

Biraz sustuktan sonra kollarını kavuşturdu, alçak sesle, kaygılı, sevecen haykırdı:

"Ey Bakire Meryem! Onu bekleyen nedir?"

VI

Bir öğle vaktinin mavi göğünde güneş, suya ve toprağa değişik renklerdeki kızgın ışınlarını dökerek eriyor. Deniz uyukluyor, soluk, incecik bir duman çıkarıyor, maviye çalan su çelik gibi parlıyor, deniz tuzunun keskin kokusu yoğun bir şekilde kıyıya yayılıyor.

Dalgalar, gri kayalıklara tembel tembel çarparak şıpırdıyor, kayaların sırtından aşıyor, küçük bir çakıltaşı gibi şıkırdıyor; dalgalar yüksek değil, cam gibi saydam ve üzerlerinde köpük yok.

Tepenin çevresini yakıcı sıcağın oluşturduğu leylak rengi bir duman sarmış, zeytinlerin ak yaprakları güneşte eski bir gümüş gibi görünüyor. Tepeyi örten bahçelerin teraslarında, koyu renk kadifeyi andıran yeşilliğin içinde limonlar, portakallar altın gibi parlıyor, kıpkırmızı nar çiçekleri pırıl pırıl gülümsüyor; her yanda çiçekler, çiçekler...

Güneş bu toprağı seviyor...

Kayaların arasında iki balıkçı var: Biri hasır şapkalı, yanaklarında, dudağının ve çenesinin üstünde fırça gibi sert, ak kıllar

olan tombul suratlı, yaşlı bir adam. Gözleri yağlı yağlı parlıyor, burnu kırmızı, elleri güneşten bronzlaşmış. Oltasını epey ileriye atmış, kıllı bacaklarını yeşil suya doğru sarkıtmış, bir kayanın üstünde oturuyor. Bir dalga sıçrayıp ayaklarına değiyor, esmer ayak parmaklarından denize ağır, parlak damlalar dökülüyor.

İhtiyarın arkasında ince, düzgün vücutlu, kara gözlü, esmer bir adam dirseğini bir kayaya dayamış dikiliyor. Adamın başında kırmızı bir bere var. Geniş göğsünü beyaz bir kazak örtüyor, bacaklarında dizlerine dek sıvanmış mavi bir pantolon var. Sağ elinin parmaklarıyla bıyıklarını çekiştiriyor ve dalgın gözlerle denizde siyah şeritler oluşturan balıkçı teknelerinin sallanmakta olduğu, onların arkasındaysa yakıcı sıcakta kımıldamadan erimekte olan buluta benzer beyaz bir yelkenin zar zor göründüğü açıklara bakıyor.

İhtiyar boş oltayı çekerken kısık bir sesle:

"Zengin bir hanım mı?" diye soruyor.

Delikanlı alçak sesle yanıtlıyor:

"Bana kalırsa evet! Öyle büsbüyük, mavi taşlı bir broş, küpeler, bir sürü yüzük, saat... Sanırım Amerikalı..."

"Güzel mi peki?"

"A evet! Aslında çok zayıf, ama öyle bir gözleri var ki, çiçek gibi. Ağzı küçücük, dudakları hafifçe aralık..."

"Dürüst, hayatta bir kez sevecek kadınların ağzı böyledir."

"Bana da öyle geliyor..."

İhtiyar oltayı yukarı kaldırdı, gözlerini kısıp boş iğneye baktı, hafifçe gülümseyerek:

"Balık bizden daha aptal değil ya..." diye homurdandı.

Delikanlı yere çömelirken:

"Gün ortasında kim balık avlar ki?" diye sordu.

"Ben," dedi ihtiyar oltaya yem takarken.

Sonra misinayı uzağa fırlatıp sordu:

"Sabaha kadar kayıkla dolaştık mı demiştin?"

Delikanlı derin bir soluk alıp hevesle yanıt verdi:

"Kıyıya çıktığımızda güneş doğmuştu."

"Yirmi liret miydi?"

"Evet."

"Daha fazla verebilirdi."

"Çok daha fazlasını verebilirdi."

"Onunla ne konuştun ki?"

Delikanlı üzüntülü, canı sıkkın başını eğdi.

"Bildiği on sözcüğü geçmiyor ki, biz de konuşmadık."

İhtiyar, arkasını dönüp, geniş bir gülümsemeyle beyaz dişlerini göstererek:

"Gerçek aşk," dedi, "insanın yüreğine yıldırım gibi düşer, yıldırım gibi de sessizdir, bilir misin?"

Delikanlı yerden aldığı irice bir taşı denize atmak istedi, kolunu açtı ve:

"Bazen hiç anlam veremiyorsun, insanlar farklı dillere neden gerek görmüşler sanki?" diyerek taşı omzunun üstünden geriye attı.

"Gün gelecek böyle bir şey kalmayacak diyorlar," dedi ihtiyar biraz düşündükten sonra.

Beyaz bir gemi, denizin mavi örtüsü üzerinde, enginlerin süt beyazı sisi içinde sessiz, âdeta bir bulutun gölgesi gibi kayıp gidiyordu.

İhtiyar, başıyla işaret ederek:

"Sicilya'ya gidiyor!" dedi.

Yamulmuş, uzun, siyah bir sigara çıkardı, ikiye bölüp yarısını omzunun üstünden delikanlıya uzatırken sordu:

"Onunla birlikteyken sen ne düşünüyordun?"

"İnsan hep mutluluğu düşünüyor..."

"O yüzden de her zaman aptallık yapıyor zaten!" dedi ihtiyar sakince.

Sigaralarını yaktılar.

Mavi duman şeritleri, bitek toprağın ve sevecen suyun doyurucu kokusuyla dolu esintisiz havada kayaların tepesinde uzayıp gitti.

"Ben ona şarkı söylüyordum, o da gülümsüyordu..."

"E?"

"Ama bilirsin, pek iyi şarkı söyleyemem ben."

"Evet."

"Sonra kürekleri bırakıp ona baktım."

"E sonra?"

"İçimden 'Bak işte ben gencim, güçlüyüm, sense sıkılıyorsun, beni sev, bana iyi bir yaşam sürme şansı ver!..' diye geçirerek bakıyordum."

"Sıkılıyor muydu?"

"Bir insan yoksul değilse, keyfi de yerindeyse yabancı bir ülkeye neden gitsin ki?"

"Bravo!"

"Bakire Meryem adına yemin ederim ki, diye aklımdan geçiriyordum, seninle de çevremizdeki tüm insanlarla da iyi geçinirim..."

"Bak sen!" diye haykırdı ihtiyar koca kafasını kaldırıp, sonra da kalın bir sesle gülmeye başladı.

"Sana daima sadık kalacağım..."

"Hm..."

"Ya da şöyle düşünüyordum: Biraz birlikte yaşayalım, seni ne kadar istersen o kadar severim, sonra sen bana bir kayık, takım ve bir parça toprak alacak kadar para verirsin, o zaman ben güzel memleketime geri dönerim, hayatım boyunca da seni iyi biri olarak anımsarım..."

"Bu hiç de aptalca bir şey değil..."

"Sonra sabaha doğru, artık benim için belki de hiçbir şeyin gerekli olmadığını, paranın da gerekmediğini, tek bir geceliğine bile olsa yalnızca onun gerekli olduğunu düşünmeye başlamıştım."

"Böylesi daha basit..."

"Sadece bir tek gece!.."

"Vay canına!" dedi ihtiyar.

"Bana öyle geliyor ki, Pietro Amca, küçük bir mutluluk her zaman daha şereflidir..."

İhtiyar, kalın, bıyıksız dudaklarını sıkmış, yeşil suya dikkatle bakarken susuyordu, delikanlıysa alçak sesle hüzünlü bir şarkı tutturmuştu:

"Oh güneşim benim..."

"Evet, evet," dedi birdenbire ihtiyar adam kafasını sallayarak, "küçük bir mutluluk daha şereflidir, büyük bir mutluluksa daha iyidir... Yoksul insanlar daha güzeldir, ama zenginler daha güçlüdür... Aynen öyledir, aynen!"

Dalgalar şıpırdıyor. Mavi dumanlar iki adamın başlarının üstünde haleler oluşturarak yüzüyor. Delikanlı ayağa kalktı, sigarası ağzının kenarında, alçak sesle şarkı söylüyor. Omzunu bir kayanın gri böğrüne dayamış, kollarını göğsünde kavuşturmuş, bir hayalperestin iri iri açılmış gözleriyle denizin enginlerine bakıyor.

Yaşlı adamsa kımıldamadan duruyor, başını eğmiş, herhalde uyukluyor.

Tepelerin arasındaki leylak rengi gölgeler giderek koyulaşıyor, daha göz okşayıcı hale geliyor.

"Oh güneşim benim!" diye şarkı söylüyor delikanlı...

Doğdu güneş
Daha da güzel,
Daha da güzel senden!
Oh güneş, güneş!
Aydınlat göğsümü!..

Neşeli yeşil dalgaların sesleri geliyor.

VII

Roma'yla Cenova arasındaki küçük bir istasyonda, kompartımanın kapısını açan kondüktör, ufak tefek, tek gözü kör bir ihtiyarı

üstü başı kir içindeki yağcının yardımıyla âdeta sürükleyerek yanımıza getirdi.

Sevecen bir gülümsemeyle, ikisi bir ağızdan:

"Çok yaşlı," dediler.

Fakat ihtiyar adam dinç görünüyordu; buruşuk elinin bir hareketiyle kendisine yardım edenlere teşekkür ettikten sonra yırtık şapkasını nazik ve neşeli bir şekilde ak saçlı kafasından hafifçe kaldırdı ve gören gözüyle koltuklara şöyle bir bakıp:

"İzin verir misiniz?" diye sordu.

Yer verdiler. Oturdu, rahat bir soluk aldı, ellerini sivri dizlerinin üstüne koyup dişsiz ağzıyla tatlı tatlı gülümsedi. "Yolun uzun mu dede?" diye sordu arkadaşım.

"Yo, sadece üç istasyon!" diye hemen karşılık verdi eğri büğrü ihtiyarcık. "Torunumun düğününe gidiyorum da..."

Birkaç dakika sonra trenin tekerleklerinin gürültüsü arasında yağmurlu bir günde sallanan kırık bir dal gibi sallanarak hevesli hevesli anlatmaya başlamıştı.

"Ben Liguriya'lıyım, biz Liguriya'lılar hepimiz de güçlü insanlarızdır. Bak işte benim on üç oğlum, dört kızım var, torunlarımın sayısını karıştırıyorum, bu evlenen ikincisi. Ne dersiniz, güzel değil mi?"

Sonra rengi solmuş, ama hâlâ neşeli olan gözüyle hepimize gururla bakıp:

"Ya, gördünüz mü, ülkeye ve krala ne kadar çok insan kazandırmışım!" diyerek sessizce gülmeye başladı.

"Gözümü nasıl mı kaybettim? Çok eskidendi, daha küçücük bir çocuktum o zamanlar, ama artık babama yardım edebilecek yaştaydım. Babam bağda kazmayla toprağı kazıyordu. Bizim toprağımız zor topraktır, çok bakım ister, taşı çoktur. Babamın kazmasının altından bir taş sıçrayıp gözüme geldi, acı çektim mi, anımsamıyorum, ama yemek yerken gözüm akıverdi. Korkunç bir şeydi, beyler! Gözü yerine yerleştirdiler, üstüne de sıcak ekmek koydular, ama göz ölmüştü!"

İhtiyar, bir kez daha tatlı, neşeli bir şekilde gülümseyerek pörsümüş esmer yanağını kuvvetlice ovaladı.

"O zamanlar bu kadar çok doktor yoktu, insanlar da daha akılsızdı. Tabii ya öyleydi. Belki de öyle daha iyiydiler, ne dersiniz ha?"

Köseleyi andıran tek gözlü yüzü ve derin kırışıklarla küflenmiş gibi görünen yeşilimsi gri saçlarının arasında ne varsa hepsi, şimdi kurnaz, sevinçten taşkın bir hal almıştı.

"Benim kadar çok yaşarsan insanlardan cesurca söz edebilirsin, değil mi?"

Eğrilmiş esmer parmağını, birini tehdit edercesine yukarı kaldırdı.

"Sizlere insanlar hakkında birkaç şey anlatayım beyler."

"Babam öldüğünde on üç yaşındaydım. Görüyorsunuz ya şimdi de ne kadar ufak tefek biriyim. Ama becerikliydim, çalışmaktan yorulmazdım. Babamın bana miras bıraktığı tek şey de bunlar işte; toprağımızı ve evimizi ise borç yüzünden satmıştık. İşte böyle tek göz ve iki elle iş bulduğum yerde çalışarak yaşıyordum... Zordu ama insan gençken zorluklardan korkmaz, öyle değil mi?

On dokuzundayken âşık olmak yazgısına uğradığım bir kıza rastladım. Aynen benim gibi çulsuzun biri olan bu kız, iriyarıydı, benden de güçlüydü, hasta bir kocakarı olan anasıyla birlikte oturuyordu ve tıpkı benim gibi ne iş bulursa çalışıyordu. Çok güzel değildi, ama akıllı, iyi bir kızdı. Ha, sesi de çok güzeldi! Artist gibi şarkı söylerdi, eh bu da bir zenginliktir! Ben de pek kötü şarkı söylemezdim hani.

'Evlenelim mi?' dedim ona.

'Çok komik olur, kör göz,' diye karşılık verdi pek de neşeli olmayan bir şekilde. 'Ne senin, ne de benim elimde bir şey var, neyle geçineceğiz biz?'

Sahiden de bende de onda da bir şeycik yok! Lakin gençlikte aşk için ne gerekir ki? Aşk için pek az şey gerektiğini hepiniz bilirsiniz; ısrar ettim ve kazandım.

'Evet, belki de sen haklısındır,' dedi sonunda İda. 'Kutsal Meryem Ana'mız, ayrı ayrı yaşadığımız şu anda sana da bana da yardım ediyorsa, birlikte yaşadığımızda daha kolay yardım edecektir!'

Papaza gittik.

'Çılgınlık bu!' dedi papaz. 'Liguriya'da dilenci az da sanki. Talihsiz insanlar, şeytanın akıl çelen oyunlarıyla mücadele etmelisiniz, yoksa bu zaafınızı pahalıya ödersiniz!'

Gençler bizimle alay ettiler, yaşlılar ayıpladılar... Fakat gençler dik kafalıdır, kendilerine de bakarsanız akıllıdırlar! Düğün günü geldi çattı, o güne kadar zengin olamamıştık ve ilk gece nerede yatacağımızı bile bilmiyorduk.

'Tarlada yatarız!' dedi İda. 'Ne kötülüğü olur ki? Tanrı anası, insanlara karşı her yerde aynı iyi yürekliliği gösterir.'

Böylece kararımızı verdik: Toprak yatağımız olacak, gökyüzü de üstümüzü örtecekti!

Dikkatinizi çekerim beyler, işte tam burada başka bir hikâye başlıyor. Uzun süren yaşamımın en iyi hikâyesidir bu! Yanında birçok defalar çalışmış olduğum ihtiyar Giovanni, düğün günü sabah erkenden, kendisi öyle boş şeylerden söz etmeyi pek sevmediği için dişlerinin arasından bana şöyle dedi:

'Hugo, eski koyun ağılını temizlesen de oraya saman yaysan. Kurudur, bir yıldan fazla zamandır da koyunlar kalmadı ağılda, ama İda'yla birlikte orada oturmak isterseniz güzelce temizlemek gerekir yine de.'

İşte bir evimiz olmuştu!

Hemen işe koyulmuştum. Bir de şarkı tutturmuştum. Marangoz Constanzio kapıda dikilmiş:

'İda'yla burada mı oturacaksınız? Peki yatağınız nerede?' diye soruyor. 'İşini bitirince bana gel de yatağı al, fazla bir tane var.'

Ona gittiğimdeyse dükkâncı kadın sinirli Maria bağırmaya başlamıştı:

'Zavallılar, çarşafları, yastıkları, hiçbir şeycikleri yokken bir de evlenmeye kalkıyorlar! Sen iyicene delisin, kör göz! Sen bana nişanlını yolla hele...'

Romatizması yüzünden yürüyemeyen, hastalıktan paçavraya dönmüş Ettore Viano ise evinin kapısından Maria'ya bağırıyor:

'Sor bakalım ona, konuklara ikram edecek şarabı var mıymış? Ah bu insanlar, onlardan daha düşüncesiz yaratık var mıdır acaba?'"

İhtiyarın yanağında, derin kırışıkların arasında bir sevinç gözyaşı parlamaya başlamıştı. Kafasını geriye doğru atmış, sivri gırtlağını oynatarak, yüzünün pörsümüş derisini titreterek ve ellerini çocuklar gibi sallayarak sessizce gülüyordu.

"Ah beyler, ah!" dedi kahkahaların arasında soluğu tıkanarak. "Düğün gününün sabahında bir ev için gerekli olan her şeyimiz vardı: Küçük bir Meryem Ana heykeli, kap kacak, çamaşır, mobilya, her şey, size yemin ederim! İda hem ağlıyor, hem gülüyordu. Ben de öyle. Herkes gülüyordu. Düğün günü ağlamak iyi değildir, bizimkilerin hepsi bize gülüyorlardı!.."

"Beyler! İnsanlara bizimkiler diyebilme hakkına sahip olmak müthiş güzel bir şeydir! Onları kendine yakın, senin yaşamının bir şaka, mutluluğunun bir oyun olmadığını düşünen kendi insanların olarak hissetmek daha da güzel bir şeydir!

Sonunda düğün oldu. Öf, ne harika bir gündü! Tüm ahali bize bakıyordu, bir anda zengin bir ev haline gelivermiş olan ağılımıza geliyordu herkes... Her şeyimiz vardı: Şarap, çeşit çeşit meyve, et, ekmek. Herkes yedi içti, herkes neşe içindeydi... Çünkü beyler, insanlara iyilik yapmaktan daha sevindirici bir şey yoktur, inanın bana bundan daha güzel, bundan daha neşe verici bir şey yoktur!

Papaz da geldi. 'İşte,' diyordu papaz, 'bu iki insan sizin için çalıştılar, siz de bugün onların rahat etmesi için, bugünün yaşamlarının en güzel günü olması için elinizden geleni yaptınız. Öyle yapmanız da gerekirdi zaten, çünkü onlar sizin için çalıştılar, ça-

lışmak ise bakır paradan da gümüş paradan da daha değerlidir, çalışmak her zaman için onun karşılığında ödenen paradan daha değerlidir! Para gider, yapılan iş kalır... Bu insanlar hem neşeliler, hem de alçakgönüllüler, zor koşullarda yaşıyorlardı ve hallerinden yakınmıyorlardı. Daha zor koşullarda yaşayacaklar ve sızlanmayacaklar, zor anlarında siz onlara yardım edeceksiniz. Güzel elleri, daha da güzel yürekleri var onların...'

Bana, İda'ya ve oradaki herkese gurur okşayıcı pek çok şey söyledi!.."

İhtiyar adam, gençleşmiş görünen tek gözüyle herkese tek tek bakarak, zafer kazanmış gibi bir edayla sordu:

"İşte beyler, insanlar hakkında birkaç şey, ne dersiniz, güzel değil mi?"

VIII

İlkbahar. Güneş pırıl pırıl parlıyor, insanlar neşe içinde, eski taş evlerin pencerelerindeki camlar bile sıcacık gülümsüyor.

Bayramlıklarını giymiş bir kalabalık küçük kasabanın ana caddesinde rengârenk bir sel gibi akıyor, bütün kasaba burada: işçiler, askerler, burjuvalar, papazlar, yöneticiler, balıkçılar. Herkes bahar sarhoşluğuyla coşmuş, bağıra çağıra konuşuyor, bol bol gülüyor, şarkı söylüyor. Ve herkes sağlıklı tek bir vücut halinde yaşama sevinciyle dopdolu.

Kadınların renk renk şemsiyeleri, şapkaları, çocukların ellerindeki kırmızı, mavi balonlar, garip şekilli çiçekleri andırıyor, yeryüzünün neşeli hükümdarları çocuklar bayram sevinci içinde gülerek bir masal kralının görkemli pelerininin üzerindeki paha biçilmez taşlar gibi her yanda ışıldıyorlar.

Ağaçların soluk yeşil yaprakları henüz patlamamış, görkemli birer tomurcuk haline dönüşmüşler ve güneşin sıcacık ışınlarını açgözlülükle içiyorlar. Uzakta müzik çalıyor ve yanına davet ediyor.

Öyle bir izlenim ediniyorsunuz ki, sanki insanlar dertlerini geride bırakmışlar; bir önceki gün, herkesi yaşamaktan bıktıran zor günlerin en sonuncusuymuş, bugünse herkes çocuklar kadar ışıltılı, önünde herkesin eğilmek zorunda olduğu iradesinin sarsılmazlığına duyduğu kesin ve neşe verici bir inançla uyanmış ve işte şu anda da geleceğe doğru yan yana, emin adımlarla yürüyor.

Bu canlı kalabalığın içinde mahzun bir yüz görmek tuhaf, incitici ve üzücü geliyor insana: Genç bir kadınla kol kola girmiş uzun boylu, sağlam yapılı bir adam geçiyor; herhalde en fazla otuz yaşında, ama saçları ağarmış. Adam, şapkasını elinde tutuyordu, yuvarlak başı tamamen gümüş rengini almıştı, zayıf, sağlıklı yüzü sakin ama kederliydi. Kirpiklerinin örttüğü koyu renk, iri gözleri, çektiği ağır acıyı unutamayan bir insanın gözleri gibi bakıyordu.

"Bu çifte dikkat et," dedi arkadaşım, "özellikle de adama: Kuzey İtalya'daki işçiler arasında gün geçtikçe daha sık oynanmakta olan dramlardan birini yaşadı kendisi."

Sonra arkadaşım anlatmaya başladı:

"Bu adam sosyalisttir, küçük bir yerel işçi gazetesinin yazı işleri müdürüdür. Kendisi de işçidir, boyacıdır. Bilginin inanca dönüştüğü, inancınsa bilgi susuzluğunu daha da kızıştırdığı insanlardan biridir. Akıllı ve ateşli bir klerikalizm* karşıtıdır. Görüyorsun ya, kara papazlar onun arkasından nasıl da bakıyor!

Beş yıl kadar önce propagandist olarak bulunduğu gruplardan birinde daha ilk bakışta dikkatini çeken bir kızla karşılaşmıştı. Burada kadınlar hiç ağızlarını açmadan, hiçbir kararsızlık belirtisi göstermeden inanmayı öğrenmişlerdir. Din adamları, onlardaki bu yeteneği yüzyıllar boyunca geliştirmişler, istediklerini elde etmişlerdir. Katolik kilisesinin kadınların göğüsleri üzerinde yükseldiğini kim söylemişse doğru söylemiş. Meryem Ana kültü sadece çoktanrılılık açısından güzel olmakla kalmaz, öncelikle de akıllıca bir kült'tür; Meryem Ana, İsa'dan daha basittir, insanın

* Toplumsal yaşamın türlü kesimlerinde dinin ve dinsel kurumların yerini güçlendirme ereğini güden toplumsal akım, dinerkçilik. *–çev.*

yüreğine daha yakındır, iç çelişkileri yoktur, ebedi çileler çektirmekle tehdit etmez, sadece sever, acır, bağışlar, bir kadının kalbini hayatı boyunca kolaylıkla esir alabilir.

Fakat bu adam, karşısında konuşabilen, soru sorabilen bir kız görüyor ve bu kızın sorularında her zaman kendi düşüncelerine karşı safça bir şaşkınlığın yanı sıra bizzat kendisine karşı da gizlemediği bir güven, sık sık da bir korku, hatta bir tiksinti olduğunu hissediyordu. Bir İtalyan propagandisti, din hakkında çok şey söylemek, papadan ve din adamlarından sert sözcüklerle söz etmek zorundadır. Bu konulardan her söz edişinde kızın gözlerinde kendisine karşı bir küçümseme, bir nefret görüyor, kız bir şey sorduğunda sözlerinde düşmanca tınılar duyuluyor, yumuşak sesi zehir zemberek oluyordu. Kızın, Katoliklerin sosyalizm karşıtı kitaplarını bildiği belliydi ve grup içinde söylediği sözler, en az kendisininki kadar dikkat çekiyordu.

Burada kadınlara Rusya'dakinden çok daha basit, çok daha kaba davranılır. Son zamana dek İtalyan kadınları da buna oldukça fazla olanak veriyorlardı; kadınlar, kiliseden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyerek erkeklerin kültürel çalışmalarına en azından yabancı kalıyorlar ve bu çalışmaların önemini anlamıyorlardı.

Adamın erkeklik gururu incinmişti, usta bir propagandist olarak kazandığı ün, bu kızla aralarındaki tartışmalarda yara alıyordu, sinirleniyordu, birkaç kez kızla esaslı bir şekilde alay etmişti. Fakat bu arada kız da istemese bile adamda kendisine karşı saygı uyandırarak, onu, içinde bulunduğu grupla çalışmalarına çok daha titiz bir biçimde hazırlanmak zorunda bırakarak alaylarının bedelini ödetmişti.

Fakat bütün bunların yanı sıra adam, günümüzdeki berbat koşullardan, bu koşulların, insanın vücudunu, ruhunu çarpıtarak onu nasıl ezmekte olduğundan söz ettiğinde, insanın dışsal ve içsel olarak değişeceği gelecekteki yaşamdan tablolar çizdiğinde kızı farklı bir ruh hali içinde görüyordu: Kız, adamın konuşmasını yaşam zincirlerinin ne kadar ağır olduğunu bilen, güçlü,

akıllı bir kadının hiddetiyle ve peri masalı dinlemekte olan bir çocuğun inanma hevesiyle dinliyordu, bu peri masalı, adamın da büyülenmiş gibi karmakarışık olan ruhuna tam anlamıyla uygun düşüyordu.

Bu durum adamda, aslında iyi arkadaş olabileceği düşmanına karşı zafer kazanacağı önsezisini uyandırıyordu.

Bu çekişme, her ikisinde de bir yakınlaşma, baş başa konuşma isteği uyandırmaksızın bir yıl kadar sürdü, nihayet önce adam kıza yaklaştı.

'Sinyorina, her zaman bana karşısınız,' dedi. 'Birbirimizi daha yakından tanırsak davamızın çıkarları açısından daha iyi olacağını düşünmez misiniz acaba?'

Kız bunu seve seve kabul etti ve neredeyse daha ilk sözcüklerden itibaren birbirleriyle mücadeleye giriştiler: Kız, kilisenin acılar içindeki insanın ruhen dinlenebileceği ve iyi yürekli Meryem Ana'nın karşısında herkesin eşit, giysileri farklı da olsa herkesin aynı şekilde merhamete muhtaç sayılacağı bir yer olduğunu söylüyor, kiliseyi şiddetle savunuyordu; adam buna karşı çıkıyor, insanlara gerekli olan şeyin dinlenmek değil, savaşmak olduğunu, maddi nimetlerde eşitlik sağlanmadıkça toplumsal eşitliğin olamayacağını, insanların zavallı ve aptal olarak kalmalarından yarar uman kişilerin Meryem Ana'nın arkasına saklandığını söylüyordu.

O günden sonra bu tartışmalar ikisinin de tüm yaşamını doldurdu. Her buluşma aynı tutkulu tartışmanın devamı oluyordu ve inançları arasındaki kahredici uzlaşmazlık her geçen gün daha da açık biçimde ortaya çıkıyordu.

Adam için yaşam, bilgilerini genişletme savaşımıydı, doğanın gizemli enerjilerinin insan iradesine bağlanması savaşımıydı, özgürlüğün ve dünyadaki tüm güçlerin en büyüğü, bilinçli insanların biricik gücü olan aklın zaferiyle sonuçlanacak olan bu savaşım için bütün insanlar eşit şekilde silahlanmalıydı. Kız içinse yaşam, insanın bilinmeyene kurban olarak sunulması, yasalarını

ve amaçlarını yalnızca bir papazın bildiği bir iradeye aklın boyun eğmesi demekti.

Adam şaşkınlık içinde soruyordu:

'Peki o zaman benim derslerime neden geliyorsunuz, sosyalizmden ne bekliyorsunuz?'

'Evet, günaha girdiğimi ve kendimle çelişkiye düştüğümü biliyorum!' diye mahzun bir ifadeyle itiraf ediyordu kız. 'Ama sizi dinlemek ve tüm insanların mutlu olabileceğini hayal etmek o kadar hoş ki!'

Kız pek güzel sayılmazdı. İncecikti, akıllı, küçük bir yüzü, iri gözleri vardı. Bakışları uysal ya da öfkeli, sevecen ya da çok sert olabiliyordu; bir ipek imalathanesinde çalışıyor, yaşlı anası, kötürüm babası ve meslek okulunda okuyan kendisinden küçük kız kardeşiyle oturuyordu. Bazen neşeli oluyordu, gürültücü değil, çekici bir neşeydi bu; müzeleri, eski kiliseleri seviyordu, tablolara, sergilenen eşyaların güzelliğine bayılıyordu, onlara bakarken şöyle diyordu:

'Bütün bu güzel şeylerin bir zamanlar insanların evlerinde kilit altında bulunduğunu, bunlardan yararlanma hakkına yalnızca bir kişinin sahip olduğunu düşünmek ne tuhaf! Güzel bir şeyi herkes görmeli, ancak o zaman yaşar o!'

Kız sık sık böyle garip şeyler söylüyordu. Bu sözler, adama, sanki kızın ruhunda kendisinin anlayamadığı bir acıdan kaynaklanıyormuş gibi geliyor, bir yaralının iniltisini anımsatıyordu. Adam, bu kızın yaşam ve insanları gerçek anlamda derin bir kaygı ve merhametle, bir annenin şefkatiyle sevdiğini hissediyordu; inancının kızın yüreğini yakacağı ve dingin bir sevginin tutkuya dönüşeceği zamanı sabırla bekliyordu. Kız kendisinin konuşmalarını giderek daha dikkatli dinliyormuş, yüreğinin derinlerinde artık kendisiyle aynı düşüncedeymiş gibi geliyordu adama. Ve insanoğlunun, dolayısıyla halkın ve insanlığın, üzerindeki pasla ruhları yiyip bitirmiş, onları karartmakta, zehirlemekte olan eski zincirlerinden kurtarılması için yorulmak bilmeden savaşmak gerektiğini kıza her geçen gün daha ateşli bir şekilde anlatıyordu.

Bir gün kızı evine götürürken onu sevdiğini, karısı olmasını istediğini söyledi ve sözlerinin kızda uyandırdığı etkiden ürktü: Sanki tokat yemiş gibi sendeledikten sonra gözleri fal taşı gibi açılan, beti benzi atan kız, sırtını duvara dayamış, ellerini arkasına saklayıp adamın yüzüne neredeyse korkuyla bakarak şöyle demişti:

'Bunun böyle olacağını tahmin ediyordum, bunu hissediyor gibiydim, çünkü ben de uzun zamandır sizi seviyorum. Aman Tanrım, ne yapacağız şimdi?'

'Mutluluk günlerimiz, birlikte çalışacağımız günler başlayacak!' diye haykırdı adam.

'Hayır,' dedi kız, başını öne eğip. 'Hayır! Biz aşktan söz edemeyiz.'

'Neden?'

'Benimle kilisede evlenir misin?' diye alçak sesle sordu kız.

'Hayır!'

'O zaman elveda!'

Ve kız adamın yanından hızla uzaklaştı.

Adam kıza yetişti, razı etmeye çalıştı. Kız onu bir şey söylemeden, itiraz etmeden dinliyordu. Sonra şöyle dedi:

'Annem, babam, ben, hepimiz dindar insanlarız, ölene kadar da öyle kalacağız. Belediyede kıyılan nikâh, benim için nikâh demek değildir. Böyle bir nikâh sonucunda doğan çocukların talihsiz çocuklar olacağını biliyorum. Yalnızca kilise nikâhı aşkı kutsayabilir, yalnızca o mutluluk ve huzur getirir.'

Adam, kızın kolay kolay boyun eğmeyeceğini anlamıştı. Kendisi de geri adım atamazdı tabii. Ayrıldılar; vedalaşırken kız:

'Birbirimize acı çektirmeyelim, benimle tekrar buluşma yollarını arama!' dedi. 'Ah, keşke buradan gidebilsen! Ben gidemem, öyle çaresizim ki...'

'Sana hiçbir şekilde söz veremem,' dedi adam.

Ve iki güçlü insan arasındaki mücadele başlamış oldu: Karşılaşıyorlardı elbette, hem de eskisinden daha sık karşılaşıyorlardı,

çünkü bu tatmin edilememiş, giderek daha da alevlenen duygunun neden olduğu acılara ikisinden birinin daha fazla dayanamayacağını umut ederek karşılaşma fırsatı arıyorlardı. Karşılaşmaları umutsuzluk ve acı doluydu. Adam, kızla her karşılaşmasından sonra kendisini kolu kanadı kırılmış, yorgun düşmüş hissediyordu. Kızsa gözyaşları içinde günah çıkarmaya koşuyordu. Bunu adam da biliyordu ve kafaları tıraşlı insanlardan oluşan kapkara duvarın giderek daha da yükseldiğini, her geçen gün daha da yıkılmaz bir hale geldiğini, büyüdüğünü ve onları ölene dek ayırdığını düşünüyordu.

Bir tatil günü adam, kent dışındaki kırlarda kızla dolaştığı sırada:

'Biliyor musun, zaman zaman seni öldürebilirmişim gibi geliyor...' dedi. Tehdit etmiyor, sadece yüksek sesle düşünüyordu.

Kız susuyordu.

'Dediğimi duydun mu?'

Kız, adamın yüzüne şefkatle bakıp yanıtladı:

'Evet.'

Ve adam anladı ki, kız ölse de geri adım atmayacaktı. Bu "evet"ten önce arada bir kıza sarılıyor, onu öpüyordu. Kız direniyordu, ama direnci azalmıştı ve adam artık onun bir gün teslim olacağını, o zaman da kızın kadınlık içgüdüsünün onu yenmesine yardım edeceğini hayal ediyordu. Fakat şimdi bunun bir zafer değil, bir boyun eğme olduğunu anlamıştı, o zamandan beri de kızın içindeki kadını uyandırmaktan vazgeçmişti.

Böylece kızla birlikte onun yaşamla ilgili düşüncelerinin karanlık çemberi içinde dolaşıp duruyor, önünde yakabildiği tüm ateşleri yakıyordu. Ancak kız, bir kör gibi, hülyalı bir gülümsemeyle onu dinliyor, söylediklerine inanmıyordu.

Kız bir gün şöyle dedi:

'Bazen söylediğin her şeyin olabileceğini anlıyorum, ama seni sevdiğim için bunun böyle olduğunu düşünüyorum. Anlıyorum, ama inanmıyorum, inanamam! Sen gidince sana ait her şey de seninle birlikte gidiyor.'

Bu durum hemen hemen iki senedir böylece devam etmekteyken kız birdenbire hastalandı; adam işten ayrıldı, örgütleme işlerini bıraktı, borca girdi. Arkadaşlarıyla karşılaşmaktan kaçınarak kızın evinin civarında dolaşıyor ya da yatağının başucunda oturup, onun ateşler içinde yanışını, her geçen gün teninin saydamlaşmasını ve hastalık ateşinin gözlerinin içinde giderek daha parlak alevlerle yanışını izliyordu.

Kız:

'Bana gelecekten söz et,' diye yalvarıyordu.

Adam, o günkü durumdan söz ediyor, hepimizi mahveden, kendisinin de daima karşısına dikilip mücadele ettiği, karanlık, kirli, yırtık bir paçavra gibi insanların yaşamından kapı dışarı edilmesi gereken şeyleri öç alırcasına tek tek sayıyordu.

Kız dinliyordu ve ağrıya dayanamadığı anlarda adamın eline dokunarak, gözlerinin içine yalvarır gibi bakarak konuşmasını durduruyordu.

Doktorun ona, kızın çok hızlı ilerleyen bir vereme yakalandığını ve durumunun umutsuz olduğunu söylemesinden günlerce sonra kız:

'Ölecek miyim?' diye sordu adama.

Bakışlarını yere indirip kıza yanıt vermedi.

'Biliyorum, yakında öleceğim,' dedi kız. 'Bana elini ver.'

Ona elini uzattığında kız alev alev yanan dudaklarıyla bu eli öptükten sonra şöyle dedi:

'Affet beni, sana karşı suçluyum, hata ettim ve seni üzdüm. Ölmek üzere olduğum şu anda inancımın kendi isteklerime ve senin çabalarına karşın anlayamadığım şeyler karşısında sadece bir korkudan ibaret olduğunu görüyorum. Bir korkuydu, ama bu korku benim kanımda var, ben onunla birlikte doğmuşum. Akıl benim aklım, ya da senin aklın da diyebiliriz buna, ama yürek başkasının. Sen haklısın, bunu anladım, ama yüreğim seninle uzlaşamazdı...'

Birkaç gün sonra kız öldü. O can çekişirken adamın saçları ağardı, yirmi yedi yaşında saçları bembeyaz olmuştu.

Adam geçenlerde kızın biricik arkadaşı, kendisinin de öğrencisi olan başka bir kızla evlendi; her pazar olduğu gibi kızın mezarına çiçek koymaya mezarlığa gidiyorlar.

Adam haklı çıktığına inanmıyor, 'Sen haklısın!' derken kızın onu teselli etmek için yalan söylediğinden emin. Karısı da aynı şekilde düşünüyor, her ikisi de kızın anısına saygı duyuyorlar. İyi bir insanın ölümünü anlatan bu acıklı hikâye, kızın öcünü alma isteğiyle adamla karısının gücünü artırarak ikisinin ortak çalışmalarına süreklilik kazandırıyor, kendine özgü, geniş, güzel bir nitelik veriyor."

...Bayramlıklar içinde rengârenk, canlı bir insan ırmağı, güneşin altında akıp gidiyor, neşeli bir gürültü ona eşlik ediyor, çocuklar bağırıyorlar, gülüyorlar; kuşkusuz herkes rahat ve sevinçli değil, herhalde aralarında pek çok yürek, koyu bir kederle iyice sıkılmış, pek çok akıl çelişkilerle yaralanmış durumda, ama hepimiz özgürlüğe doğru yürüyoruz, özgürlüğe!

Ne kadar yan yana, ne kadar kol kola yürürsek o kadar çabuk ulaşırız özgürlüğe!

IX

Her zaman muzaffer olan, yaşamın tükenmez kaynağı Kadın-Ana'ya şan olsun!

Burada topal pars, demir gibi sert Timurlenk'ten, talihli fatih Sahib-i Kirani'den, inançsızların verdiği adla Tamerlan'dan, bütün dünyayı yakıp yıkmak istemiş bir adamdan söz edeceğiz.

Elli yıl dünyayı dolaştı, demir ayağıyla, bir filin karıncaları ezdiği gibi, kentleri ve devletleri ezdi, geçtiği yollardan her yana kızıl kan ırmakları aktı; yendiği halkların kemiklerinden yüksek kuleler dikti; sahip olduğu güç konusunda Ölüm'le bahse tutuşarak yaşamı yakıp yıktı, oğlu Cihangir'i elinden aldığı için ondan

öcünü alıyordu; bu korkunç adam, Ölüm'ün bütün kurbanlarını elinden alarak onu aç ve işsiz bırakıp yok etmek istiyordu.

Oğlu Cihangir'in öldüğü, karalara, mavilere bürünmüş Semerkand halkının, kafalarına toz ve kül yağdırıp zalim Cetleri yenen bu muzaffer adamı karşıladığı günden, Otrar'da Ölüm'le karşılaştığı ve ona yenildiği âna dek otuz yıl boyunca Timur, bir kez bile gülümsemedi. Dudaklarını sımsıkı kapatıp, hiç kimsenin önünde başını eğmeden yaşadı ve yüreği otuz yıl merhamet duygusuna kapalı kaldı.

Önünde Ölüm'ün uysalca eğildiği tek güç olan Kadın-Ana'ya dünyada şan olsun! Burada Ana'yla ilgili bir gerçeği, Ölüm'ün uşağı ve kulu, yeryüzünün kanlı kırbacı demir Tamerlan'ın Ana'nın önünde nasıl eğildiğini anlatacağız.

Bakın bakalım nasıl oldu bu iş:

Timur-Bek, gül ve yasemin bulutlarıyla kaplı, Semerkand'lı şairlerin "Çiçeklerin Aşkı" adını verdikleri ve bu ulu kentin mavi minarelerinin, camilerin mavi kubbelerinin göründüğü Kanigula vadisinde şölen veriyordu.

Elli bin tane yuvarlak çadır, geniş bir yelpaze şeklinde vadiye dağılmıştı. Laleyi andıran çadırların her birinin üstünde yüzlerce ipek sancak canlı çiçekler gibi dalgalanıyordu.

Bunların ortasındaysa Timur'un çadırı, cariyelerinin arasında oturan bir kraliçe gibiydi. Dört köşe olan bu çadırın kenarları yüz adım, yüksekliği üç mızrak boyuydu. Merkezinde insan gövdesi kalınlığında on iki tane altın sütun, bu sütunların tepesindeyse gök mavisi bir kubbe vardı. Çadır siyah, sarı, mavi renklerde geniş ipek şeritlerden oluşuyordu, beş yüz tane kırmızı kaytan, göğe yükselmesin diye çadırı yere tutturuyordu. Çadırın köşelerinde dört gümüş kartal vardı, ortada, kubbenin altındaki tahtın üstündeyse beşinci kartal, hanlar hanı, yenilmez Timur oturuyordu.

Sırtında gök mavisi ipekten geniş bir giysi vardı. Giysinin üzerine inci taneleri serpiştirilmişti. Evet, beş bin kadar iri inci tane-

si! Ak saçlı ürkütücü başında, sivri tepesini bir yakutun süslediği beyaz bir başlık vardı. Ve bu kanlı göz, sallanarak dört bir yanına bakınırken pırıl pırıl parlıyordu.

Aksak'ın yüzü binlerce kez battığı kandan paslanmış geniş bir bıçağı andırıyordu; gözleri küçüktü ama her şeyi görüyordu ve bu gözlerin parıltısı, Arapların çok sevdiği, gayrimüslimlerin zümrüt adını verdiği, sara hastalığını yok eden taşın soğuk parıltısına benziyordu. Hanın kulaklarında güzel bir kızın dudaklarının renginde bir taş olan Seylan yakutlarından küpeler vardı.

Yerde, benzerleri artık görülmeyen halıların üzerinde üç yüz tane altın şarap güğümü ve hanların şöleni için gereken her şey bulunuyordu; Timur'un arkasında müzisyenler oturuyorlardı. Yanında oturan kimse yoktu. Ayaklarının dibinde akrabaları, hanlar ve prensler, ordu komutanları vardı. Sarhoş şair Kermani, herkesten daha yakınındaydı. Bu Kermani, bir gün, dünyayı yakıp yıkan adamın:

"Kermani! Beni satsalardı, kaç para verirdin?" sorusuna karşılık ölüm ve korku ekicisine:

"Yirmi beş altın," yanıtını vermişti.

"Ne diyorsun sen, sadece kemerim o kadar eder!" diye bağırmıştı şaşkına dönen Timur.

"Ben de zaten kemeri hesaba katmıştım sadece," diye karşılık vermişti Kermani. "Sadece kemeri hesaba kattım, çünkü sen bir para bile etmezsin!"

Şair Kermani, hanlar hanıyla, zulüm ve korku salan adamla işte böyle konuşmuştu. Gerçeğin dostu bir şairin ünü bizim için Timur'un ününden her zaman daha üstün olacaktır.

Tek Tanrıları gerçeği ifade eden güzel söylenmiş, korkusuz sözler olan şairlere sonsuza dek şan olsun!

Neşenin, zevk düşkünlüğünün hüküm sürdüğü, gururlu muharebe ve zafer anılarının anlatıldığı bir saatti. Hanın çadırının önünde müthiş bir müzik ve oyun gürültüsü vardı. Renk renk

giysiler içindeki sayısız soytarı atlayıp zıplıyor, pehlivanlar güreş tutuyor, ip cambazları, kemiksiz olduklarını düşündürecek hareketlerle eğilip bükülüyor, askerler adam öldürme becerilerini yarıştırarak kılıç sallıyor, kırmızıya ve yeşile boyanmış, böylece bir kısmı korkunç, öbür kısmı gülünç hale getirilmiş fillerle bir gösteri yapılıyordu. Timur'un adamlarının, onun karşısında kapıldığı korku yüzünden, onun şanından duydukları gurur yüzünden, zafer yorgunluğundan, içtikleri şaraptan ve kımızdan sarhoş olmuş bu adamların sevinç içinde oldukları bu saatte, bu çılgın saatte, bir kadın çığlığı, bir dişi kartal çığlığı, Timur'un hakarete uğramış ruhunun, Ölüm tarafından aşağılanmış, bu yüzden de insanlara ve yaşama karşı acımasızlaşmış ruhunun yakından tanıdığı, akraba olduğu bir ses, yağmur bulutlarının arasından apansız çakan bir şimşek gibi, gürültünün içinden geçip Bayezit Sultan'a karşı zafer kazanmış adamın kulaklarına kadar geldi.

Timur, neşesiz bir sesle kimin haykırdığını öğrenmelerini buyurdu. Ona, bir kadının geldiğini, bu kadının toz toprak içinde, paçavralar içinde olduğunu, aklını yitirmiş gibi göründüğünü, Arapça konuştuğunu ve kendisini, yani üç ülkenin hükümdarını görmek istediğini –evet istediğini!– söylediler.

"Getirin onu!" dedi han.

Ve işte kadın karşısındaydı: Yalınayak, güneşten rengini atmış yırtık giysiler içinde, siyah saçları çıplak göğsünü örtecek şekilde dağınık, yüzü, tunç bir heykel gibi, gözleri buyurgan, Aksak'a uzanmış esmer eli titremiyor.

"Bayezit Sultan'ı yenen sen misin?" diye sordu kadın.

"Evet, benim. Pek çok insanı da, onu da yendim, zaferlerden henüz yorulmadım. Sen ne diyeceksin, kadın?"

"Dinle!" dedi kadın. "Ne yapmış olursan ol, sadece bir insansın, bense bir Ana'yım! Sen ölüme hizmet ediyorsun, ben yaşama. Sen bana karşı suçlusun ve işlediğin suçun bedelini istemeye geldim. Bana 'Güç hakkaniyettedir' sözünü parola bildiğini söyle-

mişlerdi. Buna inanmıyorum, ancak bana karşı adil olmak zorundasın, çünkü ben Ana'yım!"

Han, bu cüretkâr sözlerin ardında yatan gücü hissedebilecek kadar akıllıydı. Şöyle dedi:

"Otur da konuş, söyleyeceklerini dinlemek istiyorum!"

Kadın uygun gördüğü bir yere, hanların oluşturduğu dairenin içine, halının üstüne oturdu ve anlatmaya başladı:

"Salerno civarından geliyorum. İtalya'da uzak bir yerdir Salerno, nerede olduğunu bilmezsin! Babam balıkçıydı, kocam da öyle. Kocam her mutlu insan gibi yakışıklıydı, ona mutluluk şerbetini içiren bendim! Bir de oğlum vardı, dünyanın en güzel çocuğu..."

"Benim Cihangir'im gibi," dedi yaşlı savaşçı sessizce.

"En güzel, en akıllı çocuk benim oğlumdur! Korsanların kıyılarımıza gelerek babamı, kocamı ve daha pek çok kişiyi öldürüp oğlumu kaçırdıklarında oğlum altı yaşındaydı. Dört yıldır her yerde onu arıyorum. Şimdi o senin elinde, bunu biliyorum, çünkü Bayezit'in askerleri korsanları yakalamış, sen de Bayezit'i yenmiş ve elinden her şeyini almışsın, oğlumun nerede olduğunu bilmen gerekir, onu bana vermek zorundasın!"

Herkes gülmeye başlamıştı, tam da o sırada hanlar, kendilerini her zaman bilge olarak gördüklerini söylemekteydiler.

"Bu kadın aklını kaçırmış!" dediler Timur'un hanları, dostları, prensleri ve komutanları, hepsi güldüler.

Bir tek Kermani, kadına çok ciddi bakıyordu. Tamerlan'ın gözlerindeyse şaşkınlık vardı.

"Bir Ana olarak aklını kaçırmış!" diye sessizce mırıldandı sarhoş şair Kermani; dünyanın düşmanı han ise şöyle dedi:

"Kadın! Benim bilmediğim o ülkeden nasıl geldin, denizleri, ırmakları, dağları, ormanları mı aştın? Vahşi hayvanlar ve en vahşi hayvanlardan daha vahşi olan insanlar sana neden dokunmadılar? Savunmasız insanların ellerinde güç olduğu sürece kendilerine ihanet etmeyen tek dostları olan silahın bile olmadan mı yürüyordun? Sana inanmak ve karşında düştüğüm

şaşkınlığın seni anlamama engel olmaması için bütün bunları bilmem gerek!"

Sevgisi sınır tanımayan, sütüyle tüm dünyayı besleyen Kadın-Ana'ya şan olsun! İnsandaki bütün güzel şeyler güneş ışınlarından ve ana sütünden kaynaklanır, bizi yaşama sevgisiyle doyuran işte bunlardır!

Kadın, Timurlenk'e şöyle dedi:

"Sadece bir denizle karşılaştım, onun üzerinde de bir sürü ada ve balıkçı kayığı vardı, zaten eğer sevdiğin birini arıyorsan rüzgâr arkandan esermiş. Deniz kıyısında doğmuş, büyümüş birine ırmakları yüzerek geçmek kolay gelir. Dağlar mı dedin? Hiç dağ görmedim ki."

Sarhoş Kermani neşe içinde şöyle dedi:

"Yüreğinde sevgi varsa dağ, vadi olur!"

"Yolumun üstünde ormanlar vardı, evet vardı! Karşıma yabandomuzları, ayılar, vaşaklar ve başlarını yere eğmiş boğalar çıktı, iki kez parslar bana seninki gibi gözlerle baktılar. Aslında her vahşi hayvanın da bir yüreği var, onlarla seninle konuştuğum gibi konuştum, benim Ana olduğuma inandılar ve iç çekerek uzaklaştılar. Bana acıyorlardı! Vahşi hayvanların da yavrularını sevdiklerini, yavrularının özgürlüğü ve yaşaması için en az insanlar kadar iyi savaştıklarını bilmiyor musun yoksa?"

"Öyledir kadın!" dedi Timur. "Biliyorum, çoğuncası onlar insanlardan daha güçlü sever, daha büyük bir inatla savaşırlar!"

"İnsanlar," diye devam etti kadın, "çocuk gibidirler, çünkü her ana, ruhen yüz kez çocuktur, insanlar her zaman kendi analarının çocuklarıdır. Her insanın bir Ana'sı vardır, her insan birinin oğludur, hatta seni de ihtiyar, biliyorsun ki, bir kadın doğurmuştu. Tanrıyı inkâr edemezsin, ama bunu da inkâr edemezsin ihtiyar!"

"Öyledir kadın!" diye haykırdı Kermani, korkusuz şair. "Öyledir, boğa sürüsünden buzağı doğmaz, güneş olmadan çiçekler açmaz, aşk olmadan mutluluk, kadın olmadan aşk olmaz, Ana'lar olmadan ne bir şair, ne de bir kahraman olur!"

Ve kadın şöyle dedi:

"Bana çocuğumu ver, çünkü ben onun Ana'sıyım ve onu seviyorum!"

Kadının önünde saygıyla eğilelim, Musa'yı, Muhammed'i ve zalimlerce katledilmiş, ancak Şerifeddin'in söylediği gibi, dirilecek ve ölülerle dirileri Şam'da yargılayacak olan yüce peygamber İsa'yı o doğurdu.

Bize durup dinlenmeden ulu kişiler doğuran O'nun önünde saygıyla eğilelim. Aristoteles onun oğludur, Firdevsi de, bal kadar tatlı Sadi de, ağuyla karışık şarabı andıran Ömer Hayyam da, İskender de, kör Homeros da O'nun çocuklarıdır, hepsi O'nun sütünü emmişlerdir ve boyları daha bir lalenin boyundan uzun değilken her birini elinden tutup dünya yüzüne çıkaran O'dur, dünyanın gururu olan bütün bu insanlar Ana'ların eseridir!

Kentleri yakıp yıkan ak saçlı, topal kaplan Timur düşünceye dalmıştı. Uzun uzun düşündü, sonra oradakilere hitaben şöyle dedi:

"Men tangri kuli Timur! Ben Tanrının kulu Timur, derim ki! Ben bir ömür geçirdim, dünya yıllardır ayaklarımın altında inim inim inliyor, Ölüm ekinini işte şu elimle otuz yıldır kökünden kazıyorum, bunu ondan oğlum Cihangir'in öcünü almak için, Ölüm, benim yüreğimin güneşini söndürdüğü için yapıyorum! Ülkeler, kentler uğruna benimle savaşanlar oldu, ama hiç kimse, hiçbir zaman bir insan için savaşmadı benimle ve benim gözümde insanın bir değeri yoktu, onun kim olduğunu, yoluma neden çıktığını da bilmiyordum. Ben, Timur, Bayezit'i yendiğim zaman ona: 'Bayezit, gördüğün gibi, Tanrının karşısında devletlerin ve insanların hiç önemi yok, bak, Tanrı onları senin gibi bir körle benim gibi bir topalın buyruğuna sokuyor!' demiştim. Zincirler içinde yanıma getirdiklerinde o, zincirlerin ağırlığı altında ayakta duramazken, yüzüne üzüntü içinde bakarak böyle söylemiştim ve yaşamın, yıkıntılar arasında yetişen pelin otu kadar acı olduğunu hissetmiştim.

Ben Tanrının kulu Timur, derim ki! İşte karanlıklardan çıkıp gelmiş bir kadın karşımda oturuyor. Ve bu kadın, ruhumda daha önceden bilmediğim duygular uyandırdı. Benimle eşit biriymiş gibi konuşuyor, rica etmiyor, istiyor. Ve ben bu kadının neden bu kadar güçlü olduğunu anladım. Çünkü seviyor ve onun bu sevgisi, çocuğunun yüzyıllar boyunca alevleri tutuşturabilecek bir yaşam kıvılcımı olduğunu görmesine yardım etmiştir. Bütün peygamberler de çocuk, kahramanlarsa bir zamanlar zayıf insanlar değil miydi? Ah Cihangir, gözlerimin ateşi, belki de senin kaderinde dünyayı ısıtmak, yeryüzüne mutluluk tohumları ekmek vardı. Ben onu kanla suladım ve verimli hale geldi!"

Halkların laneti, yeniden uzun uzun düşündü, sonunda şöyle dedi:

"Ben Tanrının kulu Timur, derim ki! Hemen şimdi topraklarımın dört bir köşesine üç yüz atlı gönderilsin ve bu kadının oğlu bulunsun. O, burada bekleyecek, ben de onunla birlikte bekleyeceğim; Timur diyor ki, her kim atının eyerinde çocukla dönerse sevindirilecek! Tamam mı kadın?"

Kadın, yüzüne dökülen siyah saçlarını geriye attı, Timur'a gülümsedi ve başını sallayıp yanıtladı:

"Tamam, han!"

O zaman bu korkunç ihtiyar ayağa kalktı, hiçbir şey söylemeden kadının önünde eğilerek selam verdi, neşeli şair Kermani ise bir çocuk gibi büyük bir sevinçle şöyle diyordu:

Çiçekleri, yıldızları anlatan şarkılardan daha güzel ne vardır?
Herkes hemen diyecek ki, aşk şarkıları!
Pırıl pırıl bir mayıs öğle güneşinden daha güzel ne vardır?
Âşık olan biri diyecek ki, sevgilim!

Ah, gece yarısı göğünde ne güzeldir yıldızlar, bilirim!
Ve pırıl pırıl bir yaz öğlesinde ne güzeldir güneş, bilirim!
Sevgilimin gözleri daha güzeldir tüm çiçeklerden, bilirim!
Ve gülümsemesi daha da okşayıcıdır güneşten, bilirim!

Ama söylenmedi henüz her şeyden güzel şarkı,
Dünyadaki tüm başlangıçların başlangıcının şarkısı,
Dünyanın yüreğinin şarkısı, büyülü bir yüreğin şarkısı,
Biz insanların Ana dediğimiz yüreğin şarkısı!

Ve Timurlenk, şairine şöyle dedi:

"Öyledir, Kermani! Tanrı, hikmetini dile getirecek ağızları seçerken yanılmaz!"

"E, Tanrı kendisi de iyi bir şairdir!" diye mırıldandı sarhoş Kermani.

Kadınsa gülümsüyordu, bütün hanlar ve prensler, komutanlar ve diğer bütün çocuklar da O'na, Ana'ya bakarak gülümsüyorlardı!

Bunların hepsi de doğrudur; burada söylenmiş olan bütün sözler gerçektir. Analarımız bilir bunu, onlara sorun, şöyle diyeceklerdir:

"Evet, bütün bunlar ezeli bir gerçektir, bizler ölümden daha güçlüyüz, bizler dünyaya durup dinlenmeden bilgeler, şairler ve kahramanlar armağan eden, dünyaya övündüğü şeylerin tümünü eken bizler!"

X

Çok sıcak bir gün, ortalık sakin. Yaşam, pırıl pırıl bir dinginlik içinde donup kalmış. Gökyüzü yere parlak, mavi bir göz gibi bakıyor, güneşse bu gözün ateşten gözbebeğine benziyor.

Deniz, mavi renkli bir madenden dövülmüş dümdüz bir levha sanki. Renk renk balıkçı sandalları, gökyüzü kadar parlak olan körfezin yarım dairesine yapışmış gibi kımıldamadan duruyor. Bir martı kanatlarını tembel tembel çırparak uçuyor. Suya yansıyan öteki kuş, havadakinden daha beyaz, daha güzel görünüyor.

Yüzüğe benzeyen Napoli Körfezi'nde göz okşayıcı değerli bir taşı andıran leylak rengi bir ada, denizin ortasındaki bu yapayal-

nız kayalık, uzaklarda sisin içinde sessizce yüzüyor ya da kızgın güneşin altında eriyor gibi.

Basamaklar halinde denize inen kayalık kıyı, asmaların, portakal ağaçlarının, limonların, incir ağaçlarının koyu yeşil yaprakları, zeytin ağaçlarının donuk gümüş renkli yaprakları arasında gür, kıvırcık saçlı biri gibi görünüyor. Denize dimdik akan yeşillik selinin içinden altın sarısı, kırmızı ve beyaz çiçekler tatlı tatlı gülümsüyor, sarı ve portakal rengi meyvelerse gökyüzünün karanlık, havanın nemli olduğu mehtapsız, sıcak bir gecede parlayan yıldızları anımsatıyor.

Gökte, denizde ve ruhlarda dinginlik hüküm sürüyor, tüm canlıların Güneş Tanrıya okuduğu sessiz ilahiyi duymak istiyor insan.

Bahçelerin arasında kıvrıla kıvrıla giden bir keçiyolu var. Bu yolda siyah elbiseli, uzun boylu bir kadın taştan taşa sakin sakin atlayarak denize doğru yürüyor. Kadının elbisesi güneşte kahverengi lekelerine dek rengini atmış, üzerindeki yamalar uzaktan bile belli oluyor. Başı örtük değil, ak saçları gümüş gibi parlıyor, küçük kıvrımlar halinde yüksek alnına, şakaklarına, esmer yanaklarına düşüyor; bu saçlar düzgün bir biçime giremiyor olsa gerek.

Yüz hatları keskin ve sert, bir kez görenin bir daha unutmayacağı cinsten: Bu soğuk yüzde çok uzak geçmişten gelen bir şey var, eğer gözlerinin dik ve karanlık bakışlarıyla karşılaşırsan ister istemez doğunun kızgın çölleri, Kutsal Kitap kahramanları Debora ve Yudif gelir aklına.

Başını eğmiş, kırmızı bir şey örüyor kadın; çelik tığ parlıyor, yumak elbisesinin bir yerinde gizli, ama kırmızı ip yüreğinden çıkıyormuş gibi görünüyor. Keçiyolu dik ve kavisli, yuvarlanan taşların sesi duyuluyor, fakat ak saçlı kadın o kadar kendinden emin yürüyor ki, sanki ayakları yolu görebiliyor.

Bu kadın hakkında anlatılan hikâye şöyleydi: Dul. Balıkçı olan kocası düğünden kısa bir süre sonra balığa çıkmıştı ve onu karnındaki bebekle baş başa bırakıp bir daha geri dönmemişti.

Bebek doğduğunda kadın onu insanlardan saklamaya başlamıştı, tüm anaların yaptığını yapıp oğluyla övünmek için onunla birlikte sokağa, güneşe çıkmak yerine, çocuğu bezlere sarıp kulübesinin karanlık bir köşesine koyuyordu. Uzun bir zaman komşulardan hiçbiri bebeği görmemiş, yalnızca bebeğin koca kafasını, sapsarı suratında hareketsiz duran iri gözlerini görmüşlerdi. Kadının eskiden sağlıklı, becerikli bir kadın olarak yoksullukla durup dinlenmeden, neşe içinde, hatta başkalarını cesaretlendirerek mücadele ettiğini, şimdi ise suskunlaştığını, kaşlarını çatarak ve her şeye bir hüzün sisinin arasından sanki soru soruyormuş gibi tuhaf bir biçimde bakarak düşünüp durduğunu fark ediyorlardı.

Kadıncağızın derdini öğrenmeleri için biraz zaman geçmesi gerekiyordu: Meğerse bebek bir ucube olarak doğmuştu, işte bu yüzden onu saklıyordu. Kadını yiyip bitiren de buydu.

O zaman komşuları ona, bir kadın için böyle bir çocuğun anası olmanın utanç verici bir şey olduğunu kesin olarak anlayışla karşıladıklarını, bu derece sert bir aşağılamayla cezalandırılmış olmanın hakça bir şey olup olmadığını Meryem Ana'dan başka hiç kimsenin bilemeyeceğini, ancak bebeğin bunda hiçbir kabahatinin bulunmadığını ve kadının onu boşu boşuna güneşten yoksun bıraktığını söylediler.

Kadın onların sözünü dinledi ve oğlunu ortaya çıkardı: Kolları ve bacakları balık yüzgeçleri gibi kısa, kocaman bir balon gibi şiş olan kafası, incecik, dermansız boynunun üstünde zor duruyordu, yüzüyse bir ihtiyarın yüzü gibi kırışıklar içindeydi. Bir çift donuk gözle bir ölünün gülümsemesini andıran yayvan, büyük bir ağzı vardı.

Kadınlar çocuğa bakarken ağlıyor, adamlar tiksintiyle yüzlerini buruşturarak kaşlarını çatıp uzaklaşıyorlardı; bu ucubenin anası, başını kâh eğerek kâh yukarı kaldırarak yerde oturuyor ve insanların yüzüne, hiç kimsenin anlayamadığı sözsüz sorular sorarcasına bakıyordu.

Komşular, çocuk için tabuta benzer bir kutu yaptılar, kutunun içini kırpık yünlerle, paçavralarla doldurdular, çocuğu bu yumuşak, sıcak yuvanın içine oturttular ve her gün bir mucize gerçekleştiren güneşin altında yeni bir mucize daha olacağını için için umut ederek kutuyu avluda gölgelik bir yere koydular.

Zaman geçiyor, ama çocuk olduğu gibi duruyordu: Koca bir kafa, dört tane güçsüz eklentisiyle uzun bir gövde; yalnızca gülümsemesi, giderek daha belirginleşen doymaz bir açgözlülük ifadesi alıyor, ağzı da iki sıra eğri büğrü, keskin dişle doluyordu. Kısacık pençeleri ekmek parçalarını tutmayı öğrenmişti ve onları büyük, sıcak ağzına hemen hemen hiç yerini şaşırmadan götürüyordu.

Dilsizdi, ancak yakınında birileri bir şey yediğinde ve bu ucube yiyeceğin kokusunu aldığında ağzını açıp, ağır kafasını sallayarak boğuk seslerle böğürmeye başlıyor, gözlerinin donuk aklarıysa kırmızı kan damarları ağıyla kaplanıyordu.

Çok yemek yiyordu, böğürmesi de gün geçtikçe daha sürekli bir hal alıyordu; anası hiç durmadan çalışıyordu, ama aldığı para genellikle yok denecek kadar azdı, eline hiçbir şey geçmediği de oluyordu. Durumundan yakınmıyordu, komşuların yardımlarını gönülsüzce, hiçbir şey söylemeden kabul ediyordu. Ancak onun evde olmadığı zamanlarda çocuğun böğürtüsüne sinirlenen komşular avluya koşuyor ve bu hiç doymayan ağza ekmek kabukları, sebze, meyve, yenebilecek ne varsa tıkıştırıyorlardı.

"Yakında seni de bir lokmada yutacak," diyorlardı ona. "Neden bu çocuğu bir yetimhaneye ya da hastaneye bırakmıyorsun?"

Kadın kaşlarını çatarak yanıtlıyordu:

"Onu ben doğurdum, bakmak zorunda olan da benim."

Güzel bir kadındı, peşinde yığınla erkek vardı. Bunların hiçbiri onu razı edememişti. Yalnız ötekileriden daha çok beğendiği birine şöyle demişti:

"Senin karın olamam, bir ucube daha doğurmaktan korkuyorum, bundan utanırsın. Olmaz, git işine!"

Adam kadını razı etmeye çalışıyor, analara karşı âdil olan ve anaları kardeş sayan Meryem Ana'yı hatırlatıyordu ona. Ucubenin anası, adama şu yanıtı vermişti:

"Ne suç işlediğimi bilmiyorum, ama sert bir cezaya çarptırıldığım ortada."

Adam yalvarıp yakarıyor, ağlıyor, deli gibi davranıyordu. O zaman kadın:

"İnanmadığın şeyi yapamazsın. Git!" dedi.

Adam aldı başını uzaklara gitti, bir daha da dönmedi.

Ve kadın yorulmak bilmeden çiğneyip duran bu dipsiz ağza yıllarca bir şeyler tıkıştırmaya devam etti. Çocuk, onun emeğinin meyvelerini, kanını, yaşamını yalayıp yutuyor, büyüdükçe büyüyen kafası, güçsüz, ipincecik boynundan kopmaya, tembel tembel iki yana sallanarak evlerin köşelerine çarpa çarpa uçup gitmeye hazır bir balonu andırarak gün geçtikçe daha da korkunçlaşıyordu.

Avluya şöyle bir göz atan her insan, şaşkın, içi ürpertiyle dolarak, gördüğü şeyin ne olduğuna bir anlam veremeyerek, elinde olmaksızın olduğu yerde donup kalıyordu. Kutu, bir asmanın sarıldığı duvarın dibinde, taşların üstünde, bir sunak gibi duruyor, kutunun içindense bu koca kafa yükseliyor ve sapsarı, kırışıklarla kaplı, elmacık kemikleri dışarı fırlamış bir surat yoldan geçenlerin bakışlarını üzerine çekiyor, anlamsız bakan gözler, yuvalarından fırlayarak ve görenlerin belleğine ebediyen kazınarak fal taşı gibi açılıyor, geniş, basık bir burun titreyip duruyor, gelişmiş elmacık kemikleri ve çene kemiği aşırı şekilde oynuyor, pörsümüş dudaklar, iki sıra yırtıcı dişi ortaya çıkararak kımıldıyor, bir vahşi hayvanınkine benzeyen duyarlı kepçe kulaklar sanki kendine ait ayrı bir yaşam sürüyormuş gibi ileri fırlıyordu. Bu korkunç maskenin tepesini bir zencinin saçları gibi minicik halkalar halinde kıvrılmış kapkara saçlardan oluşan bir şapka örtüyordu.

Kertenkele pençesini andıran kısacık, küçücük elinde bir parça yenebilecek bir şey tutan ucube, kuşların yerde bir şeyi gagalaması gibi hareketlerle başını eğiyor, dişleriyle lokmalar koparırken gü-

rültüyle ağzını şapırdatıyor, sesli sesli soluk alıyordu. Karnı tokken insanlara baktığında hep dişlerini gösteriyor, gözleriyse iki kaşının birleştiği yere doğru harekete geçip can çekişiyormuş gibi oynayıp duran bu yarı ölü suratta dipsiz, bulanık bir leke halinde birleşiyordu. Eğer karnı açsa o zaman boynunu ileri doğru uzatıyor, kırmızı ağzını açıp, yılan dili gibi incecik dilini oynatarak durmadan böğürüyordu.

İnsanlar haç çıkararak, dualar ederek, başlarından geçen tüm kötü şeyleri, karşılaştıkları bütün talihsizlikleri anımsayarak oradan uzaklaşıyorlardı.

Karamsar bir adam olan yaşlı demirci birçok kez şöyle demişti:

"Bu her şeyi yalayıp yutan ağzı gördüğümde ona benzer birinin gücümü yiyip bitirdiğini düşünüyorum, bana sanki hepimiz asalaklar için yaşıyormuşuz ve ölüyormuşuz gibi geliyor."

Bu dilsiz baş, herkeste kederli düşünceler, insanın yüreğini donduran duygular uyandırıyordu.

Ucubenin anası, insanların sözlerine kulak verirken susuyor, bir şey söylemiyordu. Saçları hızla ağarıyordu, yüzünde kırışıklar belirmişti, gülmeyi unutalı çok zaman olmuştu. İnsanlar onun geceler boyunca kapının önünde kımıldamadan, sanki birini bekler gibi dikildiğini, göğe baktığını biliyorlardı; birbirlerine:

"Ne bekliyor acaba?" diye soruyorlardı.

"Eski kilisenin önündeki meydana oturt onu!" diye akıl veriyorlardı komşuları. "Oradan yabancılar geçer, her gün birkaç madeni para atarlar önüne."

Ana korkuyla titriyor, şöyle diyordu:

"Korkunç bir şey olur bu. Yabancı ülkelerden gelen insanlar onu görürlerse hakkımızda kim bilir neler düşünürler?"

Şöyle karşılık veriyorlardı:

"Yoksulluk her yerde aynı, herkes bilir yoksulluğu!"

Kadın 'olmaz' anlamında başını sallıyordu.

Ancak can sıkıntısının yollara düşürdüğü yabancılar, her tarafta sürtüp duruyor, bütün avlulardan içeri bir göz atıyorlardı.

Sonunda kadının avlusuna da göz attılar: Kadın evdeydi, bu aylak insanların tok suratlarındaki tiksinti ve nefret ifadelerini gördü, dudaklarını bükerek, gözlerini kısarak oğlu hakkında söyledikleri sözleri duydu. Nefretle, düşmanlıkla, saklanmayan bir sevinçle söylenmiş birkaç söz, yüreğine çok büyük bir darbe indirdi.

Aşağılayıcı bir anlam sezdiği bu yabancı sözcükleri, bir İtalyan kadınının yüreğiyle, bir ananın yüreğiyle içinden defalarca yineleyip aklında tuttu; aynı gün tanıdık bir komisyoncuya gitti, bu sözcüklerin ne anlama geldiğini sordu.

"Bu sözleri kimin söylediğine bağlı!" diye yanıtladı komisyoncu, kaşlarını çatarak. "Anlamı şudur: İtalya'nın soyu bütün Roman ırklarından önce tükenecek. Nereden duydun bu yalanı?"

Kadın cevap vermeden uzaklaştı.

Ertesi gün oğlu yediği bir şey yüzünden çırpına çırpına öldü.

Avluda, kutunun yanında oturuyordu, elini oğlunun başına koymuş, ölüye bakmak için yanına gelen herkesin gözlerinin içine soru sorarcasına bakarak sakin sakin bir şey bekliyordu.

Herkes susuyordu, hiç kimse ona hiçbir şey sormuyordu. Belki de çokları, kölelikten kurtulduğu için onu kutlamak, oğlunu yitirdiği için de teselli edici bir şeyler söylemek istiyorlardı, ama hepsi susuyordu. Bazen insanlar her konuda sonuna kadar konuşulamayacağını bilirler.

Bundan sonra daha uzun bir süre sanki bir şey sorarmış gibi insanların yüzlerine baktı, daha sonraysa herkes gibi basit, sıradan biri haline döndü.

XI

Analar hakkında anlatılabileceklerin sonu gelmez.

Birkaç haftadır kent, demir zırhlara bürünmüş düşmanların sıkı çemberiyle sarılmıştı; geceleri ateşler yanıyor, bu ateşler koyu karanlığın içinden kentin surlarına bir sürü kırmızı göz gibi bakıyordu. Ateşler neşeli alevler çıkarıyor, gizli bir beklenti içindeki

bu alevler kuşatma altındaki kentte karanlık düşünceler uyandırıyordu.

Düşman çemberinin giderek daha da daraldığını, ateşlerin çevresindeki düşman gölgelerinin sağa sola gidip geldiklerini surlardan izliyorlardı; besili atların kişnemeleri duyuluyor, silah şakırtıları, gürültülü kahkahalar kulaklarına kadar geliyor, zafer kazanacağından emin insanların neşeli şarkıları ortalığa yayılıyordu. Düşmanın kahkahalarını ve şarkılarını işitmekten daha acı ne olabilir?

Düşmanlar, kente su sağlayan bütün derelere cesetleri atmışlar, surların çevresindeki bağları yakmışlar, tarlaları çiğnemişler, bahçelerdeki ağaçları kesmişlerdi. Kentin her yanı açıktı ve hemen hemen her gün düşman toplarıyla tüfekleri kentin üzerine demir ve kurşun yağdırıyordu.

Çarpışmalardan yorgun düşmüş, yarı aç yarı tok askerlerden oluşan müfrezeler kentin dar sokaklarında dolaşıyorlardı; evlerin pencerelerinden yaralıların inlemeleri, sayıklama sesleri, kadınların duaları, çocukların ağlamaları dökülüyordu. Bastırılmış alçak seslerle, sözcüklerin yarısında birbirlerini durdurarak konuşuyorlar, düşman saldırıya geçecek mi diye gerilim içinde çevreyi dinliyorlardı.

Sessizlikte inlemelerin, ağlamaların daha açık, daha çok duyulduğu, mavi-siyah gölgelerin uzak dağların aralarındaki boğazlardan sürüne sürüne çıkıp, düşman kampını örterek yarı yıkık surlara doğru harekete geçtiği, ayın, kılıç vuruşlarıyla yıpranmış, yitik bir kalkan gibi sivri dişleri andıran siyah tepelerin üstünde belirdiği akşam saatlerinden sonra hayat daha da çekilmez oluyordu.

İnsanlar, hiçbir yardım beklentisi olmaksızın, çalışmaktan ve açlıktan bitkin bir halde, her geçen günle birlikte umutlarını yitirerek, korku içinde aya, dağların sivri tepelerine, vadilerin kapkara ağızlarına ve gürültülü düşman kampına bakıyorlardı. Bunların hepsi onlara ölümü anımsatıyor, gönüllerini ferahlatacak tek bir yıldız bile parlamıyordu.

Evlerde ışık yakmaya korkuyorlardı. Sokaklara koyu bir karanlık çöküyordu. Her yanını uzun, siyah pelerinle örtmüş bir kadın, tıpkı ırmağın derinlerinde dolaşan bir balık gibi, bu karanlığın içinde hiç konuşmadan dolaşıyordu.

İnsanlar onu görünce birbirlerine:

"O mu?" diye soruyorlardı.

"Ta kendisi!"

Ya kapı girintilerine saklanıyorlar ya da başlarını önlerine eğip, hiçbir şey söylemeden kadının yanından kaçıp gidiyorlardı. Devriye komutanlarıysa onu çok sert bir dille uyarıyorlardı:

"Yine mi sokaklardasınız Bayan Marianna? Sizi öldürebilirler. Hiç kimse de suçlu falan aramaz."

Kadın belini doğrultup bekliyordu. Ancak devriye, onu vurup vurmamaya karar veremediği ya da ondan tiksindiği için yanından çekip gidiyordu; silahlı adamlar sanki bir cesedin yanından geçiyormuş gibi uzağından dolaşarak geçiyorlardı. O ise karanlıkta duruyor, sonra yine bir sokaktan öbürüne geçerek, dilsiz biri gibi, sanki kentin başına gelmiş talihsizliklerin timsali gibi kapkara, sessiz, tek başına bir yerlere doğru gidiyordu. Çevresindense kederli sesler, inlemeler, ağlamalar, dualar ve kazanma umudunu yitirmiş askerlerin karamsar konuşmaları peşi sıra yakınarak geliyordu.

Bir yurttaş ve bir ana olarak oğlunu ve vatanını düşünüyordu: Kenti yakıp yıkan insanların başında yakışıklı, neşeli, ama acımasız bir adam olan oğlu vardı. Daha yakın bir zamana kadar ona gururla bakıyordu. Kendisinin doğduğu, onu da doğurup büyüttüğü bir yuva olan bu kentin insanlarına yardım edecek iyi bir güç olarak, vatanına değerli bir armağan olarak görüyordu oğlunu. Yüreğini, atalarının evlerini yaptıkları, kentin surlarını ördükleri eski taşlarla, altında yakınlarının kemiklerinin yattığı bu toprakla, efsanelerle, şarkılarla ve insanların umutlarıyla birleştiren yüzlerce kopmaz bağ vardı. Bu yürek kendisine en yakın insanı yitirmişti, ağlıyordu: Bu yürek bir terazi gibiydi, ama içindeki ev-

lat sevgisiyle vatan sevgisini tartarken hangisinin daha hafif, hangisinin daha ağır geldiğini anlayamıyordu.

Geceleri böyle sokak sokak dolaşıp duruyordu. Onu tanımayan çoğu kişi korkuya kapılıyor, karalara bürünmüş bu insanı, herkesin yanı başında duran ölümün simgesi olarak görüyor, tanıyanlarsa hiç konuşmadan hainin anasından uzaklaşıyorlardı.

Ancak bir keresinde ıssız bir köşede, surun yakınında başka bir kadın görmüştü: Bu kadın, bir ölünün yanında diz çökmüş, kederli yüzünü yıldızlara doğru kaldırmış, bir toprak parçası kadar hareketsiz dua ediyordu. Kadının başının üstündeki duvardaysa nöbetçiler alçak sesle konuşuyorlar, surlara çarpan silahlar şakırdıyordu.

Hainin anası sordu:

"Kocan mı?"

"Hayır."

"Kardeşin mi?"

"Oğlum. Kocam on üç gün önce ölmüştü, bu da bugün öldü."

Ve ölünün anası ayağa kalktıktan sonra kabullenmişlikle şöyle dedi:

"Meryem Ana her şeyi görür, her şeyi bilir, ona şükrediyorum!"

"Neden?" diye sordu kadın. Ölenin anası şöyle yanıt verdi:

"Onun vatanı uğrunda savaşırken onuruyla öldüğü şu anda, daha önceleri içimde bir korku uyandırmış olduğunu söyleyebilirim artık: Hiçbir şeyi ciddiye almayan bir çocuktu, eğlenceye düşkündü. Bu yüzden onun da, Marianna'nın oğlunun yaptığını yapıp kente ihanet edeceğinden korkuyordum. Tanrının ve insanların düşmanı, düşmanlarımızın önderi o adama lanet olsun, onu karnında taşıyan kadına da lanet olsun!.."

Marianna yüzünü örtüp oradan uzaklaştı. Ertesi gün sabahleyin kenti savunanların yanına gidip şöyle dedi:

"Oğlum düşmanınız olduğu için ya beni öldürün ya da bana kapıyı açın, onun yanına gideyim..."

Askerler:

"Sen bir insansın, vatan senin için de değer taşımalıdır; oğlun senin için de bizim için olduğu kadar düşman olmalıdır," dediler.

"Ben bir anayım, onu seviyorum ve onun böyle olmasında kendimi suçlu sayıyorum."

O zaman ne yapmaları gerektiğini birbirlerine danışmaya başladılar, sonunda şu karara vardılar:

"Açık konuşmak gerekirse, oğlunun günahı yüzünden seni öldüremeyiz, senin ona bu korkunç günahı işlemeyi telkin edecek biri olmadığını da biliyoruz. Ne kadar acı çektiğini tahmin ediyoruz. Ancak sen kent için bir rehine olarak bile gerekli değilsin, çünkü oğlun seni merak etmiyor, senin için kaygı duymuyor, şeytan herif unuttu herhalde seni. Eğer cezayı hak ettiğini düşünüyorsan bu sana en büyük cezadır! Bu, bizce ölümden daha da korkunç bir cezadır!"

"Evet!" dedi kadın. "Daha da korkunç."

Kapıyı açtılar, kentten çıkmasına izin verdiler ve oğlunun akıttığı kanlara iyice doymuş olan anavatan toprağında yürüyüp gidişine surların üstünden uzun uzun baktılar: Yavaş adımlarla, ayaklarını topraktan büyük bir zorlukla kaldırarak, kenti savunurken ölenlerin cesetlerini selamlayarak yürüyordu. Yürürken ayağını uzatıp kırık bir silahı tiksintiyle itti, çünkü analar, silahla savunulabilecek tek şeyin yaşam olduğunu kabul ettiklerinden saldırıda kullanılan silahlardan nefret ederler.

Pelerininin altında içi su dolu bir tas taşıyordu sanki ve onu dökmekten korkuyordu; gitgide uzaklaşarak daha da küçülüyordu. Surlardan ona bakanlara ise karamsarlık ve umutsuzluk da onunla birlikte uzaklaşıyormuş gibi geliyordu.

Yarı yolda durduğunu, pelerininin başlığını kafasından atıp uzun süre kente baktığını gördüler. Düşman kampındakilerse tarlaların ortasında tek başına dikilmekte olan kadını fark etmişlerdi. Tıpkı kendisine benzeyen kara gölgeler acele etmeden, dikkatle yaklaştılar.

Yanına geldiler, kim olduğunu, nereye gittiğini sordular.

"Önderiniz benim oğlumdur," dedi kadın. Askerlerin bir teki bile bundan kuşku duymadı. Oğlunun ne kadar akıllı, ne kadar cesur olduğundan övgülerle söz ederek yanı sıra yürüyorlardı. Kadın başını gururla yukarı kaldırmış onları dinliyor, duyduklarına hiç şaşırmıyordu: Onun oğlu da öyle olmalıydı zaten!

Ve işte doğumundan dokuz ay öncesinden beri tanıdığı, hiçbir zaman yüreğinin dışında hissetmediği adamın karşısındaydı. Adam ipekler, kadifeler, silahıysa değerli taşlar içindeydi. Her şey olması gerektiği gibiydi; düşlerinde onu pek çok kez aynen böyle, zengin, ünlü, sevilen biri olarak görmüştü.

"Ana!" dedi adam, onun elini öperek. "Bana geldin, demek ki beni anladın, ben de yarın bu lanet olası kenti ele geçireceğim!"

"Doğduğun kenti," diye anımsattı kadın.

Kahramanlıklarından sarhoş olmuş, daha büyük şan şöhret kazanma hırsıyla deliye dönmüş olan adam, gençliğin verdiği haddini bilmez taşkınlıkla şöyle dedi:

"Ben, dünyada ve dünya için, dünyayı şaşkına çevirmek için doğdum! Bu kente senin hatırın için kıyamıyordum. Bu kent, ayağıma batmış bir kıymığa benziyor, şan ve şöhrete istediğim kadar çabuk ulaşmama engel oluyordu. Ama yarından tezi yok bu dik kafalılar yuvasını dağıtacağım!"

"Her bir taşının seni ta bebekliğinden beri tanıdığı ve anımsadığı bu yeri," dedi kadın.

"İnsanoğlu konuşturmadığı sürece taşlar dilsizdir, benim hakkımda dağlar konuşsun, ben onu istiyorum!"

"Ya insanlar?" diye sordu kadın.

"Ah evet, onları anımsıyorum, ana! Onlar benim için gerekli, çünkü kahramanlar ancak insanların belleğinde ölümsüzleşebilir!"

Kadın:

"Kahraman dediğin, ölüme meydan okuyarak yaşamı kurandır, ölümü yenendir..." dedi.

"Hayır!" diyerek karşı çıktı adam. "Bir kenti yıkan da kuran da şanlıdır. Bak Roma'yı kuran Aenas mı, Romulus mu bilmiyoruz,

ama bu kenti yıkan Alaric ve öteki kahramanların adlarını tam olarak biliyoruz..."

"O kent ki bütün bu isimlerden daha çok yaşadı," diye anımsattı kadın.

Adam onunla güneş batana dek böyle konuştu. Kadın oğlunun delice sözlerini giderek daha az kesiyor, gururlu başı giderek daha çok eğiliyordu.

Analar yaratır, korur, bir ananın yanında yakıp yıkmaktan söz etmek ona karşı gelmek demektir. Adam bunu bilmiyor, anasının yaşamının anlamını inkâr ediyordu.

Analar her zaman ölüme karşıdır; insanların evlerine ölümü sokan el, analar için nefret edilecek, düşman sayılacak bir eldir. Şan ve şöhret kazanma hırsının yürek donduran soğuk parıltısıyla gözleri kör olmuş oğlu bunu görmüyordu.

Üstelik bir ananın yarattığı ve koruduğu yaşamın söz konusu olması halinde bu ananın korkusuz olduğu kadar akıllı ve acımasız bir canavar olabileceğini de bilmiyordu.

Kadın kamburunu çıkartmış oturuyordu ve önderin zengin çadırının kapısındaki kumaş parçasının arasından, gebeliğinin ilk tatlı ürpertilerini, şimdi yakıp yıkmak arzusuna kapılmış olan çocuğu doğururkenki acı verici kasılmaları ilk kez hissettiği kenti görüyordu.

Güneşin kızıl ışınları kentin surlarını ve kulelerini kana buluyor, pencerelerin camları ürkütücü bir şekilde parlıyor, tüm kent yaralanmış gibi görünüyor ve yüzlerce yaradan yaşamın kızıl özsuyu akıyordu; zaman ilerliyordu ve işte kent bir ceset gibi kararmaya, kentin tepesinde yıldızlar, mezar başındaki mumlar gibi ışıldamaya başlamıştı.

Kadın, oradaki her şeyi, düşmanın dikkatini çekmemek için ışık yakmaktan korkulan evlerdeki, karanlıkla, ceset kokularıyla, ölümü bekleyen insanların boğuk mırıltısıyla dolu sokaklardaki her şeyi, herkesi görüyordu; tanıdığı, kendi kanı, kendi canı bildiği her şey, herkes, hemen karşısında duruyor, vereceği kararı ses-

sizce bekliyordu. Ve o, yaşadığı kentin bütün insanlarının anası hissediyordu kendini.

Dağların kapkara tepelerinden vadiye doğru kara bulutlar iniyor ve bu bulutlar, ölüme mahkûm kentin üzerine kanatlı atlar gibi uçuyorlardı.

"Belki de gece saldırırız," dedi oğlu, "gece yeterince karanlık olursa tabii! Güneş gözünün içine bakarken, silahların parıltısı gözlerini kamaştırırken rahatça adam öldüremezsin, böyle bir durumda birçok vuruşun isabetsiz kalır," diye devam etti kılıcına göz atarak.

Ana, oğluna:

"Buraya gel, başını göğsüme koy, çocukken ne kadar neşeli, ne kadar iyilik dolu olduğunu, herkesin seni ne kadar çok sevdiğini anımsayarak dinlen..." dedi.

Adam, anasının sözünü dinledi, dizlerine uzandı, gözlerini kapatıp:

"Tek sevdiğim şan, şeref kazanmak, bir de beni böyle doğurduğun için sensin," dedi.

"Ya kadınlar?" diye sordu anası, üzerine eğilerek.

"Çok kadın var, ama bütün tatlı şeyler gibi çabucak bıktırıyorlar insanı."

Kadın son olarak şunu sordu:

"Çocuk sahibi olmak istemiyor musun?"

"Neden olayım? Öldürülsünler diye mi? Bana benzeyen biri çıkıp onları öldürecek, bu durumsa bana acı verecek ve ben o sırada çocuklarımın öcünü alamayacak kadar yaşlı, zayıf biri olacağım."

"Yakışıklısın, ama bir şimşek gibi kısırsın," dedi kadın derin bir soluk aldıktan sonra.

Adam gülümseyerek yanıtladı:

"Evet, şimşek gibiyim..."

Ve anasının göğsünde bebek gibi uyuyakaldı.

İşte o sırada kadın, siyah peleriniyle oğlunun üstünü örtüp kalbine bir bıçak sapladı. Adam bir an sarsılıp hemen oracıkta can

verdi. Oğlunun kalbinin attığı yeri bir anadan daha iyi kim bilebilir ki? Sonra oğlunun cesedini dizlerinin üstünden şaşkına dönmüş nöbetçinin ayaklarının dibine atıp kente doğru şöyle seslendi:

"İnsan olarak vatanım için yapabileceğim her şeyi yaptım; bir ana olarak oğlumun yanında kalacağım! Bir oğul daha doğurmak için artık geç, benim yaşamamın hiç kimseye bir yararı yok."

Ve oğlunun –kendisinin de tabii–, kanıyla henüz ıslak ve ılık olan bıçağı elinin kararlı bir hareketiyle göğsüne sapladı, yine tam kalbine isabet ettirdi. Acıyan yeri bulmak ne kadar da kolaydır.

XII

Ağustosböcekleri ötüyor.

Zeytin ağaçlarının sık yaprakları arasında sanki binlerce madeni tel uzanıyor, rüzgâr sert yaprakları sallıyor, yapraklar tellere değiyor ve bu aralıksız, hafif dokunuşlar havayı sıcak, sarhoş edici bir sesle dolduruyor. Henüz bir müzik değil bu, ama sanki görünmeyen eller, yüzlerce görünmeyen harpı akort ediyor, sürekli gerilim içinde bir sessizlik ânının gelmesini, daha sonraysa güneşe, gökyüzüne ve denize yazılmış bir telli çalgılar marşının bütün gücüyle patlarcasına başlamasını bekliyorum.

Rüzgâr esiyor, ağaçlar sallanıyor, sanki ağaçların tepeleri sarsılarak dağlardan denize doğru yürüyor. Kıyıdaki kayalara düzgün, boğuk dalgalar vuruyor; deniz, canlı lekeler içinde. Sanki sayısız kuş sürüsü denizin mavi düzlüğü üzerine konmuş gibi. Bu kuş sürülerinin hepsi aynı yöne yüzüyor, derinlere dalarak kayboluyor, sonra yeniden ortaya çıkıyor, zar zor duyulabilen bir ses çıkarıyor. Aynı şekilde gri kuşlara benzeyen iki tekne üç katlı yelkenlerini kaldırmış bu kuş sürülerini peşleri sıra çekerek ufukta salınıyor; yarı unutulmuş, çok eski bir düşü anımsatan bütün bunlarla gerçek yaşam arasında bir benzerlik yok.

Şıkırdayan çakıltaşlarıyla kaplı küçük plajda, kayaların gölgesinde oturmakta olan yaşlı balıkçı:

"Geceye doğru kuvvetli bir rüzgâr dans etmeye başlayacak!" diyor.

Çatlayan bir dalga, kızıl, altın sarısı ve yeşil, kokulu deniz çayırlarını kayaların üstüne tel tel atmış; deniz çayırlarının güneşte, kızgın kayaların üstünde rengi soluyor, tuzlu hava, kekremsi iyot kokusuyla dolu. Kıvrım kıvrım dalgalar birbiri arkasına plaja koşuyor.

Yaşlı balıkçı kuşa benziyor: Sıkıştırılmış gibi ufak bir yüzü, kemerli bir burnu, derisinin esmer kıvrımları arasında görünmeyen yuvarlak, büyük olasılıkla çok keskin gözleri var. Parmakları çengeli andırıyor, az hareket ediyor ve zayıf.

İhtiyar adam dalgaların şıpırtısına ve ağustosböceklerinin cırıltısına uygun bir ses tonuyla:

"Bundan yarım yüzyıl önce, aynı böyle her şeyin güldüğü, şarkı söylediği neşeli, cıvıl cıvıl bir gündü, sinyor," diyor. "Babam kırk, ben on altı yaşındaydım, üstelik ben âşıktım. Yaş on altı, güneş de pırıl pırıl olunca kaçınılmazdı tabii bu.

Babam, 'Pessoni avlamaya gidelim Guido,' dedi. Pessoni pembe yüzgeçli, çok ince, lezzetli bir balıktır, sinyor. Çok derinlerde, mercanların olduğu yerlerde dolaştığı için mercan balığı da derler bu balığa. Demir atıp, ağır kurşunlu oltayla yakalarlar. Güzel balıktır.

Ve şanstan başka bir şey beklemeksizin yola çıktık. Babam güçlü bir adam, deneyimli bir balıkçıydı, ama kısa bir süre önce hastalanmıştı. Göğsü ağrıyordu, parmakları romatizma yüzünden bükülmüştü. Balıkçı hastalığıdır bu.

Çok kurnaz ve hiddetli bir rüzgârdır bu söylediğim. İşte şimdiki gibi kıyıdan üzerinize doğru tatlı tatlı, sanki sizi hafiften denize doğru iterek eser, hiç fark ettirmeden yaklaşır ve sanki hakaret edip de kızdırmışsınız gibi ansızın üstünüze atılıverir. Tekne bir anda yerinden kopmuş gibi rüzgârda uçmaya başlar, bazen tepetaklak olur ve kendinizi suyun içinde bulursunuz. Bütün bunlar bir anda olup biter, küfredecek ya da artık seni döndürüp duran, uzaklara sürükleyen Tanrının adını aklına getirecek zaman dahi

bulamazsın. Bir haydut bile bu rüzgârdan daha şereflidir. Zaten insanlar doğal afetlerden her zaman daha şereflidir.

Evet, işte bu rüzgâr bizi de kıyıdan dört kilometre uzakta vurmuştu. Gördüğünüz gibi çok yakın bir yerde, bir korkak, bir alçak gibi beklenmedik bir anda vurmuştu.

Babam hasta elleriyle küreklere yapışarak 'Guido!' dedi, 'Sıkı tutun Guido! Hemen demir at!'

Ben demiri buluncaya kadar babamın göğsüne çarpan kürek elinden kurtulmuş, kendini kaybedip teknenin dibine yığılıp kalmıştı. Ona yardım edecek zamanım yoktu, her an devrilebilirdik. Her şey bir anda oluvermişti: Küreklerin başına geçtiğimde su zerrecikleriyle etrafımız kuşatılmış halde bir yerlere doğru sürüklenmiştik bile. Rüzgâr dalgaların tepelerini koparıyor, bir papaz gibi üstümüze serpiyordu. Bunu büyük bir gayretle yapıyordu, ancak amacı bizi günahlarımızdan arındırmak değildi tabii.

Babam kendine gelip, kıyıdan yana bakarak 'Durum ciddi oğlum!' dedi. 'Bu iş uzun sürecek!'

Eğer gençsen bir tehlike olduğuna kolay kolay inanmıyorsun. Kürek çekmeye çalışıyordum. Öfkeli şeytanların soluğu olan bu rüzgârın bize kibarlık edip binlerce mezar kazdığı, bedava cenaze marşı çaldığı bu tehlikeli anda suyun içinde yapılması gereken her şeyi yapıyordum.

Babam hafifçe gülümseyerek ve ıslak başını silkeleyerek 'Sakin ol Guido,' dedi. 'Denizin kibrit çöpleriyle oynamaktan ne gibi bir çıkarı olabilir ki? Gücünü iyi sakla, yoksa evdekiler seni boşuna bekler.'

Yeşil dalgalar küçük kayığımızı, çocukların top oynaması gibi, fırlatıp atıyor, küpeştenin üstünden bize bakıyor, başlarımızın üstünde yükseliyor, sarsıyordu. Derin çukurlara düşüyor, beyaz sırtlara tırmanıyorduk, kıyıysa bizden gittikçe uzaklaşıyordu ve tıpkı kayığımız gibi o da dans ediyordu. O zaman babam bana:

'Sen belki kıyıya dönersin ama ben dönemem! Balıklar ve işlerle ilgili sana anlatacaklarıma kulak ver...' dedi.

Sonra bana çeşitli balıkların alışkanlıkları, nerede, ne zaman, nasıl yakalanabilecekleri hakkında bildiği her şeyi anlatmaya koyuldu.

Durumumuzun kötüye gittiğini anladığım zaman 'Dua etsek daha iyi olmaz mı baba?' dedim. Her yanımızı sarıp bize dişlerini göstermekte olan beyaz köpeklerin arasında kalmış bir çift evcil tavşan gibiydik.

'Tanrı her şeyi görür!' dedi babam. 'Toprak için yaratılmış insanların denizde yok olup gideceklerini ve içlerinden birinin, kurtulmayı umut etmediği için bildiği her şeyi oğluna öğretmek zorunda olduğunu da bilir. Toprak için de, insanlar için de çalışmak gereklidir. Tanrı bunu anlar...'

Bana işlerle ilgili her şeyi anlattıktan sonra insanlara nasıl davranmak gerektiğinden söz etmeye koyuldu.

'Şimdi ders vermenin sırası mı?' dedim. 'Karadayken yapmadın da bunu!'

'Karada ölümü bu kadar yakınımda hissetmemiştim!' dedi.

Rüzgâr kurt gibi uluyor, dalgalar kayığımıza çarpıyordu. Babam bana sesini duyurmak için bağırmak zorunda kalıyor ve bağırıyordu:

'Her zaman senden daha iyi bir kimse de senden daha kötü bir kimse de yokmuş gibi davran! Bu doğru bir davranış olacaktır! Bir asilzadeyle bir balıkçı, bir papazla bir asker tek bir vücudu oluşturur. Sen de bütün diğerleri gibi bu vücudun gerekli bir üyesisin. Bir insana asla bu insanın içinde iyilikten daha çok kötülük olduğunu düşünerek yaklaşma, içinde daha çok iyilik olduğunu düşünürsen o insan öyle olacaktır! İnsanlar kendilerinden istenen verirler.'

Bunlar o anda ağzından çıkıvermiş sözler değildi kuşkusuz, sanki birer emirdi: Bu arada bir dalgadan öbürüne fırlatılıyorduk, bir aşağı iniyorduk bir yukarı çıkıyorduk, babamın sözlerini serpilen sular arasından işitiyordum. Çoğunu bana kadar ulaşamadan rüzgâr alıp götürüyordu, çoğunu da ben anlayamıyordum.

Her bir dakikasında ölümle burun buruna olduğumuz bir zamanda ders almanın sırası mıydı, sinyor! Korkmuştum, denizi ilk kez böylesine kudurmuş görüyordum, kendimi onun içinde ne kadar güçsüz hissediyordum. Denizde geçen bu saatleri anımsarken, bugün de yüreğimin bir köşesinde capcanlı duran o duyguyu ilk o zaman mı, yoksa daha sonradan mı hissettiğimi söyleyemem.

Şimdi babamı gözümün önüne getiriyorum da romatizmalı kollarını iki yana açmış, parmaklarıyla küpeşteye yapışmış, teknenin dibinde oturuyor, şapkası başından uçmuş, dalgalar kâh sağdan, kâh soldan başına, omuzlarına saldırıyor, arkadan, önden vuruyor. Babam kafasını silkeliyor, burnundan derin soluklar veriyor, arada bir bana bağırıyor. Sırılsıklam olan vücudu ufacık kalmış, gözleriyse korkudan, belki de acıdan büyümüş. Öyle sanıyorum ki acıdan.

'Dinle!' diye bağırıyordu bana. 'Hey, beni duyuyor musun?'

Arada bir ona cevap veriyordum:

'Duyuyorum!'

'Unutma, bütün iyilikler insandan gelir.'

'Tamam!' diye yanıtlıyordum.

Karadayken benimle hiç böyle konuşmamıştı. Neşeliydi, iyiydi, ama bakışları alaylı ve işkilliymiş gibi, onun gözünde ben daha çocukmuşum gibi gelirdi bana. Bu durum bazen kalbimi kırardı. Gençler onuruna düşkündür.

Onun bağırışları benim korkumu azaltıyordu. Herhalde bu yüzden olacak her şeyi bu kadar iyi anımsıyorum."

Yaşlı balıkçı kısa bir süre sustu, beyaz denize baktı, gülümsedi ve göz kırpıp şöyle dedi:

"İnsanlara dikkatlice bakınca biliyorum sinyor, anımsamakla anlamak aynı kapıya çıkıyor, ne kadar fazla anlarsan iyi şeyleri de o kadar çok görüyorsun, inanın ki öyle!

Evet, işte böyle, bana çok sevimli gelen ıslak yüzünü, bana ciddiyetle, sevgiyle bakan iri iri açılmış gözlerini anımsıyorum. Alınyazımda o gün ölüm olmadığını işte o anda anlamıştım.

Alabora olduk tabii. İkimiz de fokurdayan suyun, gözlerimizi kör eden köpüklerin içindeydik, dalgalar üzerimize saldırıyor, gövdelerimizi kayığın omurgasına çarpıyordu. Bağlayabileceğimiz her şeyi daha önceden kayığa bağlamıştık. Elimizde ipler vardı. Gücümüz olduğu sürece kayığımızdan kopup uzaklaşmayacaktık, ama suyun içinde tutunmak zordu. Birkaç kez o ya da ben kayığın omurgasının üstüne fırlatılıp atıldık ve aynı anda da sular bizi oradan alaşağı etti. En önemlisi, başın dönüyor, kulakların duymuyor, gözlerin görmüyor, gözlerine, kulaklarına sular doluyor, durmadan su yutuyorsun.

Bu durum uzun sürdü, yedi saat kadar. Sonra rüzgâr birden yön değiştirdi, kıyıya doğru kuvvetlice esmeye başladı, bizi karaya doğru sürükledi. O zaman bir sevinç sardı beni, bağırmaya başladım:

'Sıkı tutun!'

Babam da bağırarak bir şey söylüyordu. Tek şu sözcüğünü anlamıştım:

'Parçalanacak...'

Kayaları kastediyordu. Kayalar henüz uzaktaydı, ona inanmamıştım. Ama işi benden daha iyi biliyordu. Dağ gibi yükselen suların arasında, salyangozlar gibi vantuzlarımızı kabuğumuza yapıştırmış, bu kabuğun sağına soluna çarpmaktan adamakıllı hırpalanmış, artık gücümüzü kaybetmiş bir halde dolaşıp duruyorduk. Bu durum uzun sürdü, ama kıyıdaki karanlık dağlar görünmeye başladığında her şey anlatılmaz bir hızla olup bitti. Bu karanlık dağlar sallanarak üzerimize doğru geliyor, tepemize çökmeye hazır, suyun üstüne eğiliyor, sonra beyaz dalgalar gövdelerimizi havaya kaldırıyor, kayığımız, bir çizmenin ökçesinin altında ezilen ceviz kabuğu gibi çatırdıyordu. Kayıktan düşmüştüm, kayaların bıçak gibi keskin sırtlarını, tepemde, yukarıda bir yerde babamın başını, sonra yine kayaların o şeytan tırnaklarını görüyordum. Babamı, belkemiği ve ta beynine kadar kafatası kırılmış bir halde iki saat kadar sonra buldular. Başındaki yara çok

büyüktü, beyninin bir kısmı kafasının içinden akmıştı, fakat ben yaranın içinde kırmızı damarlı, gri mermer ya da kanlı bir köpük gibi parçalar anımsıyorum. Çok ağır yaralanmıştı, her tarafı kırıktı, ama yüzü temiz, sakindi, gözleriyse sımsıkı kapalıydı.

Ben mi? Evet, ben de adamakıllı yaralanmıştım. Beni kıyıya getirdiklerinde kendimde değilmişim. Bizi anakaraya, Amalfi taraflarına götürmüşler. Yabancı bir yer, ama tabii oradaki insanlar da balıkçı olduğundan böyle olaylar onları şaşırtmıyor, sadece iyi birer insan yapıyor onları: Tehlike içinde yaşayan insanlar her zaman iyi yürekli olurlar!

Öyle sanıyorum ki, babamı da, elli bir yıldır yüreğimde taşıdığım şeyi de tam hissettiğim şekilde anlatmayı beceremedim. Bunun için özel sözcükler, hatta belki de şarkılar söylemek gerekiyor, fakat biz sıradan insanlar balıklara benzeriz, istediğimiz gibi güzel konuşamayız! Hissedersin, her zaman da söyleyebileceğinden daha fazlasını bilirsin.

Burada bütün mesele, babamın ölüm anında, ondan kaçamayacağını anlayarak korkmaması, beni, oğlunu unutmaması, önemli saydığı her şeyi bana aktaracak gücü ve zamanı bulmuş olmasıdır. Altmış yedi yıl yaşadım, bana öğütlediği her şeyin doğru olduğunu söyleyebilirim."

İhtiyar adam, bir zamanlar kırmızıyken şimdi kahverengiye dönmüş olan el örgüsü beresini kafasından aldı, berenin içinden bir pipo çıkardı, bronzlaşmış çıplak başını eğip güçlü bir sesle şöyle dedi:

"Hepsi doğru, saygıdeğer sinyor! İnsanlar, onları nasıl görmek istiyorsanız öyledirler, onlara iyi gözle bakarsanız sizin için de iyi olacaktır, onlar için de. Böylece onlar daha iyi olacaklar, siz de! Bu kadar basit!"

Rüzgâr giderek güçleniyor, dalgalar yükseliyor, daha sivri, daha beyaz bir hale geliyordu; denizin üstündeki kuşlar çoğalmıştı, enginlere doğru giderek daha telaşlı uçuyorlardı. Üçer yelkenli iki tekneyse mavi ufuk çizgisinin ötesinde artık gözden kaybolmuştu.

Adanın dik kıyıları dalgaların köpükleri içindeydi, mavi sular kıyılara çarpıyor, ağustosböcekleri durup dinlenmeden, tutkuyla ötüyorlardı.

XIII

Bu olayın olduğu gün siroko denen rüzgâr esiyordu: Afrika'dan gelen nemli, pis bir rüzgâr! Bu rüzgâr insanların sinirlerini bozar, berbat ruhsal durumlar yaratır. İki arabacı, Giuseppe Cirotta'yla Luigi Meta da işte bu yüzden kavgaya tutuşmuşlardı. Kavga hiç fark edilmeden, bir anda çıkmıştı. İlk kim başlatmıştı, anlamak olanaksızdı. İnsanlar sadece Luigi'nin, Giuseppe'nin üstüne atılıp boğazına sarılmaya çalıştığını, öbürününse kafasını omuzlarının arasına çekip kalın, kırmızı boynunu gizlediğini ve güçlü, esmer yumruklarını havaya kaldırdığını görüyorlardı.

Hemen ayırdılar ikisini ve:

"Ne oldu, ne var?" diye sordular.

Öfkeden mosmor kesilen Luigi:

"Bu öküz, karım hakkında söylediklerini hele bir de herkesin içinde tekrarlasın bakalım!" diye bağırıyordu.

Cirotta kaçmak istiyor, küçük gözlerini yüzündeki küçümseyici kıvrımların arasına saklıyor, ettiği hakareti tekrarlamayı yuvarlak kara kafasını sallayarak reddediyordu. O sırada Meta yüksek sesle:

"Karımın okşamalarının tadını bildiğini söylüyor!" dedi.

"Vay vay!" dediler insanlar. "Böyle şaka olmaz, bu konu ciddi bir konudur. Sakin ol Luigi! Sen burada yabancısın, karınsa bizden biri, hepimiz onu ta bebekliğinden beri tanırız. Eğer sen bir hakarete uğradıysan, karının kabahati hepimize de düşer, adil olacağız!"

Cirotta'nın yanına gittiler.

"Bu sözleri söyledin mi?"

"Evet, söyledim," diye itiraf etti Cirotta.

"Peki, doğru mu bu?"

"Benim hiç yalanımı yakalayan oldu mu?"

Cirotta namuslu, evcimen bir adamdı. Mesele çok can sıkıcı bir hal alıyordu. İnsanlar kaşlarını çatmış, düşünmeye başlamışlardı. Luigi evine gitti, Concetta'ya:

"Ben gidiyorum!" dedi. "Bu alçak herifin sözlerinin iftira olduğunu kanıtlamadığın sürece de yüzünü görmek istemiyorum."

Concetta ağlıyordu, ama gözyaşları insanın haklı olduğunu kanıtlamaz; Luigi onu kenara itti ve Concetta böylece kucağında bebeğiyle beş parasız, ekmeksiz, tek başına kalakaldı.

Kadınlar işe el koydular. Herkesten önce de kurnaz tilki, manav Catarina geldi. İçi tıka basa etle, kemikle dolu, orası burası iyice buruşmuş eski bir çuvala benziyordu Catarina.

"Sinyoralar," dedi Catarina, "duyduğunuz gibi, bu mesele hepimizin şerefini ilgilendiriyor. Mehtaplı bir gecenin yarattığı bir kaçamak değil bu, iki ananın kaderini ilgilendiren bir konu, siz ne dersiniz? Concetta'yı yanıma alacağım, gerçeği ortaya çıkaracağımız güne kadar da yanımda kalacak."

Öyle yaptılar. Daha sonraysa Catarina'yla şu sesi üç mil öteden duyulan çığırtkan, kuru cadaloz Lucia, zavallı Giuseppe'nin peşine düştüler. Onu yanlarına çağırdılar ve ruhunu eski bir paçavra gibi didik didik ettiler:

"Hadi söyle bakalım iyi yürekli insan, onunla, yani Concetta'yla pek çok defa mı beraber oldun?"

Şişman Giuseppe yanaklarını şişirdi, biraz düşündü ve:

"Bir kez," dedi.

"Bunu hiç düşünmeden de söyleyebilirdi," dedi Lucia yüksek sesle, ama kendi kendine konuşur gibiydi.

"Akşam mı, gece mi, sabah mı oldu bu iş?" diye soruyordu Catarina, tam bir yargıç gibi.

Giuseppe düşünmeden akşamı seçti.

"Hava aydınlık mıydı?"

"Evet," dedi budala adam.

"Ya! Demek, onun vücudunu görüyordun?"

"Tabii ki!"

"Öyleyse bize nasıl olduğunu anlat bakalım!"

İşte o anda bu soruları neden sorduklarını anladı, gırtlağına arpa tanesi kaçmış serçe gibi ağzını açtı, durumu kavradı ve homurdanmaya başladı. Öyle sinirlenmişti ki, kepçe kulaklarına kan dolmuş, kulakları morarmıştı.

"Ne söyleyebilirim ki? Doktor gibi muayene edecek değildim ya!"

"Meyveleri bakmadan mı yersin sen?" diye sordu Lucia. "Ama yine de Concetta'nın herhangi bir özelliğini fark etmişsindir belki?" diye sormaya devam ediyor, bir de göz kırpıyordu yılan.

"Her şey o kadar çabuk oldu ki," dedi Giuseppe, "gerçekten hiçbir şey fark etmedim."

"Demek ki ona sahip olmadın!" dedi Catarina. İyi bir kocakarıdır, ama gerektiğinde sert olmayı da becerir. Kısacası, onu çelişkiler içinde bırakarak kafasını öyle bir karıştırdılar ki, delikanlı en sonunda çirkin başını yere eğip itiraf etti:

"Hiçbir şey olmadı, kötülük olsun diye öyle söyledim."

Kocakarılar şaşırmadılar buna.

"Biz de öyle düşünmüştük zaten," dediler ve onu rahat bırakıp konuyu erkeklerin mahkemesine aktardılar.

Ertesi gün işçi topluluğumuz bir araya geldi. Cirotta bir kadına iftira atmak suçundan bu topluluğun karşısındaydı. Yaşlı nalbant Giacomo Fasca, son derece yumuşak bir şekilde şöyle dedi:

"Yurttaşlar, arkadaşlar, iyi insanlar! Kendimiz için adalet isteriz. Birbirimize karşı da adil olmalıyız. Bizim için gerekli olan bir şeyin ne kadar büyük değer taşıdığını anladığımızı ve adaletin bizim için patronlarımız için olduğu gibi içi boş bir sözcük olmadığını herkes bilsin. İşte bir kadına iftira atan, arkadaşına hakaret eden, bir yuvayı yıkmış, kendi karısını da kıskançlık ve utanç acılarına boğarak ikinci bir yuvaya da üzüntü vermiş olan bir adam. Ona karşı kesin bir tavır almalıyız. Öneriniz nedir?"

Altmış yedi tane dil aynı şeyi söyledi:

"İlçemizden kovalım!"

On beş tanesi ise bu cezayı çok sert buldu ve tartışma çıktı. Sesleri kısılana dek bağırıyorlardı: Bir insanın geleceği söz konusuydu, hem de bu insan tek başına değildi, evliydi, üç de çocuğu vardı. Karısının, çocuklarının suçu neydi? Bir evi, bağı, bir çift atı, yabancıları gezdirdiği dört tane de eşeği vardı. Bütün bunları alnının teriyle kazanmıştı, epeyce emek harcamıştı. Zavallı Giuseppe, bir köşede tek başına, çocukların arasına düşmüş şeytan gibi kara kara düşüncelere dalmıştı; kamburunu çıkartmış, başını önüne eğmiş sandalyede oturuyor, elindeki şapkayı buruşturup duruyordu. Şapkanın kurdelesini sıyırıp çıkartmış, kenarını da birazcık yolmuştu. Parmakları keman çalan birinin parmakları gibi oynuyordu. Ona "Sen ne diyeceksin?" diye sordukları zaman da gövdesini güçlükle doğrultup ayağa kalktıktan sonra:

"Hoşgörü istiyorum!" dedi. "Aslında hiç kimse günahsız değildir. Otuz yıldan fazla süredir yaşadığım, dedelerimin, atalarımın çalıştığı bu topraklardan beni kovmanız hakça bir şey olmaz!"

Kadınlar da kovmaktan yana değillerdi. Sonunda Fasca şunu önerdi:

"Dostlar, ben, Luigi'nin karısına ve çocuğuna bakma görevini verirsek onun en güzel şekilde cezalandırılmış olacağını düşünüyorum. Luigi'nin kazandığı paranın yarısı kadarını onun karısına ödesin!"

Daha uzun süre tartıştılar, sonunda bunda karar kıldılar. Giuseppe Cirotta bu kadar ucuz kurtulduğuna sevindi. Ayrıca herkes de memnun olmuştu buna: İş mahkemeye ya da bıçak çekmeye kadar varmamıştı, kendi aralarında çözümlenmişti. Meselelerimizin gazetelerde, anlayabildiğimiz sözcüklerin sayısının bir ihtiyarın ağzındaki dişler kadar az olduğu bir dille yazılmasını ya da bize çok yabancı insanlar olan ve yaşamı doğru dürüst anlamayan yargıçların hakkımızda sanki bizler birer vahşi hayvanmışız, kendileriyse şarabın ve balığın tadına hiç bakmamış, ka-

dınlara hiç el sürmemiş meleklermiş gibi yorumlar yapmalarından hoşlanmayız sinyor! Bizler basit insanlarız, hayata bakışımız da basittir.

Karar şöyleydi: Giuseppe Cirotta, Luigi Meta'nın karısıyla çocuğunun geçimini sağlayacaktı. Ama iş bununla bitmedi: Luigino, Cirotta'nın söylediklerinin yalan olduğunu, karısınınsa suçsuz olduğunu ve vardığımız kararı öğrendiğinde şu notu yazıp karısını yanına çağırdı:

"Yanıma gel, yeniden güzel bir yaşam sürelim. O adamdan bir kuruş bile alma, aldıysan da suratına fırlat! Benim sana karşı bir suçum yok, aşk gibi bir konuda bir insanın yalan söyleyebileceğini nasıl bilebilirdim!"

Bir mektup da Cirotta'ya yazmıştı:

"Benim üç erkek kardeşim var. Eğer adadan ayrılıp da Sorrento, Castellamare, Torre ya da her neresi olursa, bir yere gidecek olursan seni koyun gibi boğazlamaya dördümüz de ant içtik. Öğrenir öğrenmez kıtır kıtır keseceğimizi sakın aklından çıkartma! İlçedeki insanların iyi yürekli, akıllı insanlar olduğu kadar gerçek bu da. Karıma yapacağın yardımın gereği yok. Benim domuzum bile senin ekmeğini yemez! Yaşa ve ben sana gidebilirsin demedikçe adadan ayrılma!"

Diyorlar ki, Cirotta bu mektubu bizim yargıca götürmüş, bu tehdit nedeniyle Luigi'nin yargılanıp yargılanamayacağını sormuş. Yargıç sözde demiş ki:

"Tabii yargılanabilir, ama o zaman da kardeşleri sizi kesinkes öldürürler; buraya gelip canınıza kıyarlar. Ben beklemenizi öğütlerim! Böylesi daha iyi olur. Öfke aşk gibi değildir, sonsuza dek sürmez..."

Yargıç bunları söylemiş olabilir, kendisi çok iyi, çok akıllı bir adamdır, güzel şiirler yazar. Fakat ben Cirotta'nın ona gidip de bu mektubu gösterdiğine inanmıyorum. Yo hayır, Cirotta her şeye rağmen dürüst delikanlıdır, bir patavatsızlık daha yapmamıştır. Hem zaten böyle bir şey yapmış olsaydı onunla dalga geçerlerdi.

Bizler basit işçileriz, sinyor, kendimize özgü bir yaşamımız, anlayışımız, düşüncelerimiz var, istediğimiz gibi, bizim için daha iyi olacak bir yaşantı kurma hakkına sahibiz.

Sosyalistler mi? İşçi adam doğuştan sosyalisttir bence dostum. Gerçi kitap okumuyoruz ama gerçeği kokusundan anlarız. Zaten gerçek buram buram kokar ve her zaman da aynı şekilde, emekçi teri kokar!"

XIV

Eski bir bağın kalın asma kütüklerinin arasına gizlenmiş beyaz badanalı bir kantinin kapısının önünde, gündüzsefalarıyla, küçük Çin gülleriyle sarılmış asmanın altındaki gölgelikte, üzerinde bir şarap sürahisinin durduğu masanın başında boyacı Vincenzo ile tesviyeci Giovanni oturuyor. Boyacı ufak tefek, çok zayıf, esmer biri; koyu renk gözlerinde bir hayalperestin düşünceli, yumuşacık gülümsemesi ışıldıyor; dudağının üstü ve yanakları morartıcasına tıraş edilmiş olsa da yüzü bu gülümsemeden dolayı çocuksu, saf bir yüz olarak görünüyor. Bir kızınki gibi küçük, güzel bir ağzı, uzun parmakları var. Parmaklarının arasında altın sarısı bir gülü döndürüp duruyor, gülü etli dudaklarına bastırırken gözlerini yumuyor.

"Olabilir, ben bilmiyorum, olabilir belki de!" diyor yavaşça. Şakaklarından basık başını sallıyor, kızıla çalan perçemleri yüksek alnına dökülüyor.

"Evet, evet! Kuzeye çıktıkça insanlar daha azimli oluyorlar!" diye onaylıyor koca kafalı, geniş omuzlu, kıvırcık siyah saçlı bir delikanlı olan Giovanni; yüzü bakır kızılı, güneşten yanmış burnu, ölü derinin oluşturduğu beyaz pullarla kaplı; gözleri iri, bir öküzün gözleri gibi iyi bakışlı ve sol elinin başparmağı yok. Yağa, demir tozuna bulanmış ellerinin hareketleri gibi konuşması da yavaş. Şarap bardağını tırnakları kırık, esmer parmaklarının arasında sıkıştırarak kalın bir sesle konuşmaya devam ediyor:

"Milano, Torino – işte yeni insanların biçimlendiği, yeni bir beynin büyümekte olduğu mükemmel atölyeler! Birazcık daha beklersen dünya onurlu, akıllı bir dünya olacak!"

"Evet!" dedi ufak tefek boyacı, bardağını yukarı kaldırıp. Güneş ışığını şarabın içine düşürmeye çalışırken yavaştan bir şarkı tutturdu:

Ah, ne kadar da sıcaktı bizim zamanımızın sabahında dünya!
Ama biz büyüdük ve soğudu o da...

"Ben diyorum ki, kuzeye doğru çıktıkça insanlar daha iyi çalışıyorlar. Artık Fransızlar bizim gibi tembel değiller, daha yukarıda Almanlar ve nihayet Ruslar – işte gerçek insan bunlar!"

"Evet!"

"Haklarından yoksun, özgürlüğünü ve yaşamını yitirme korkusu altında muazzam bir iş başardılar. Tüm Doğu'nun yaşama kavuşması da onların sayesindedir."

"Kahramanlar ülkesi!" dedi boyacı başını eğerek. "Onlarla birlikte yaşamak isterdim..."

Tesviyeci elinin yan tarafını dizine vurup hayretle:

"Sen mi?" dedi. "Sen orada bir hafta sonra küçücük bir buz parçası olurdun!"

İkisi de tatlı tatlı gülmeye başladılar.

Çevrelerini mavi ve altın sarısı çiçekler sarmıştı. Şerit şerit güneş ışınları havada titriyordu. Almandin mineralini andıran şarap, sürahinin ve bardakların billur camının içinde alev alev yanıyor, uzaktan denizin ipeksi hışırtısı geliyordu.

"Hadi benim iyi yürekli Vincenzo'm," dedi tesviyeci, yayvan yayvan gülerek, "benim nasıl sosyalist olduğumu şiirlerinle anlat bakalım! Sahi biliyor muydun bunu?"

"Hayır," dedi boyacı, bardaklara şarap doldururken akan kırmızı şeride bakıp gülümseyerek. "Hiç söz etmemiştin bundan. Sırtındaki deri, kemiklerinin üzerine o kadar güzel oturuyor ki, onunla doğduğunu düşünmüşümdür hep!"

"Sen ve bütün insanlar gibi ben de çıplak ve akılsız doğdum; gençliğimde zengin bir eş hayal ederdim, askerdeyken subaylık sınavını vermek için çok ders çalıştım, dünyadaki her şeyin iyi olmadığını, bir aptal olarak yaşamanın utanılacak bir şey olduğunu hissettiğimde yirmi üç yaşındaydım."

Boyacı, dirseğini masaya dayadı, başını havaya kaldırdı ve yamacında, büyük çam ağaçlarının dallarını sallamakta olduğu dağa bakmaya koyuldu.

"Bizi, yani bizim bölüğü Bologna'ya göndermişlerdi; oradaki köylüler ayaklanmıştı. Bir kısmı toprak kiralarının düşürülmesini isterken, diğerleri işçi ücretlerinin yükseltilmesi gerekir diye bağırıyorlardı. Bana onlar da öbürleri de haksız görünüyordu: 'Toprak kirasını azaltmak, işçi ücretini artırmak ne aptallık!' diye düşünüyordum. İkisi de toprak sahiplerini zora düşürecekti... Bir kentli olarak bana saçma ve anlamsız geliyordu bunlar. Sıcağın, durmadan oradan oraya yer değiştirmenin, gece nöbetlerinin de etkisiyle çok sinirli biri olmuştum. Bu adamlar toprak sahiplerinin makinelerini kırıyorlardı, ayrıca ekinlerini çiğnemek ve kendilerine ait olmayan her şeyi kırıp yıkmak da çok hoşlarına gidiyordu."

Azar azar yudumlayarak şarap içti, daha da canlanarak devam etti:

"Kalabalık gruplar halinde tarlalarda dolaşıyorlardı. Koyun sürüleri gibi, ama hiçbir şey söylemeden, ürkütücü, ciddi. Süngülerimizi göstererek, arada bir de dipçiklerle iterek onları dağıtıyorduk. Korkmadan, telaşlanmadan kaçışıyor, sonra tekrar toplanıyorlardı. Sabah ayini kadar sıkıcıydı bu durum ve günden güne dudaktaki uçuk gibi uzayıp gidiyordu. Bizim Teğmen Luoto yiğit delikanlıydı. Kendisi de köylü olan Luoto üzülüyordu: Rengi solmuş, zayıflamıştı, kaç kez de bize şöyle demişti:

'Çok berbat bir durum evlatlarım! Silah kullanmamız gerekecek herhalde, lanet olsun!'

Onun bu tür konuşmaları sinirlerimizi daha da çok bozuyordu. Her köşeden, her tümseğin, her ağacın arkasından köylülerin

inatçı kafaları uzanıyor, öfkeli bakışlarıyla seni didikliyorlardı sanki. Bu insanlar bize pek de nazik davranmıyorlardı tabii."

Ufak tefek Vincenzo şarap dolu bardağı arkadaşına doğru sevgiyle iterek:

"İç!" dedi.

"Teşekkür ederim. Yaşasın direnen insanlar!" diye haykırdı tesviyeci. Şarabı tepesine dikti, elinin içiyle bıyıklarını silip devam etti:

"Bir keresinde bir zeytinliğin yanındaki küçük tepenin üstünde dikilmiş, köylüler zarar vermesin diye ağaçları bekliyordum. Tepenin eteğindeyse iki kişi, yaşlı bir adamla bir delikanlı çalışıyor, hendek kazıyorlardı. Hava sıcak, güneş ateş gibi pişiriyor insanı. Suda balık olmak istiyorsun. Canın sıkılıyor. Bu adamlara çok öfkeli baktığımı anımsıyorum. Öğle vakti işi bırakıp ekmek, peynir, bir testi de şarap çıkardılar. İçimden canınız cehenneme diyorum. O ana dek bir kez bile bana bakmamış olan yaşlı adam, delikanlıya bir şeyler söyledi. Beriki olmaz anlamında kafasını salladı, yaşlı adamsa:

'Sana git dedim!' diye bağırıyordu. Pek de sert bağırmıştı.

Delikanlı elinde testiyle yanıma yaklaştı, çok da istekli olmayan bir sesle:

'Babam susamış olacağınızı düşünüyor ve size şarap ikram etmek istiyor!' dedi.

Garip ama hoş bir durumdu. Başımı ihtiyardan yana doğru eğip teşekkür ederek şarabı reddettim. İhtiyarsa gözlerini gökyüzüne dikmiş bana karşılık veriyordu:

'İçin sinyor, için! Biz askere değil, insana ikram ediyoruz. Bir askerin bizim şarabımızdan içince daha iyi olacağını sanmıyoruz.'

İçimden 'Canın cehenneme!' diye geçirdim ve üç yudum kadar içtikten sonra teşekkür ettim, onlarsa aşağıda yemek yemeye koyulmuşlardı; kısa bir süre sonra nöbet değiştirdim, yerime Hugo geldi. Ona sessizce bu iki köylünün iyi insanlar olduğunu söyledim. Aynı gün akşamleyin makinelerin durduğu ahırın kapısının önünde dikildiğim sırada çatıdan kafama bir kiremit düştü. Ka-

fama düşen o kadar önemli değildi de öteki, omzuma düşen öyle kötüydü ki, sol kolum uyuşmuştu."

Tesviyeci ağzını iyice açıp, gözlerini kısarak kahkahalar atmaya başladı.

"Kiremitler, taşlar, sopalar", diyordu kahkahaların arasında, "aynı gün, aynı yerde hepsi de sanki kendi kendine hareket ediyordu. Cansız varlıkların bu şekilde kendiliklerinden hareketleri, kafalarımıza oldukça büyük yumrular oturtmuştu. Askerin biri yürüyor ya da duruyor mu, hemen yerden bir sopa havalanıp üstüne sıçrıyor, gökten taş yağıyor. Sinirleniyorduk tabii!"

Ufak tefek boyacının bakışları hüzünlenmiş, yüzü solmuştu. Yavaşça şöyle dedi:

"Böyle şeyler dinlemek hep utandırır insanı."

"Ne yaparsın! Yavaş yavaş akıllanıyor insanlar. Sonrasına gelince: Yardım istedim, beni bir eve götürdüler. Burada yüzünden taşla yaralanmış biri daha yatıyordu. Ona nasıl yaralandığını sorduğumda acı acı gülerek:

'Arkadaş, kocakarının biri, ak saçlı yaşlı bir cadı suratıma taş atıp sonra da hadi beni öldürsene demez mi?'

'Peki tutukladılar mı kadını?'

'Kendim düştüm, yüzümü çarptım dedim. Komutan inanmadı, her şey gözünün önünde olmuştu çünkü. Ama sen de kabul edersin ki, yaşlı bir kadın tarafından yaralandığını itiraf etmek hiç yakışık almazdı. Şeytan karı! Onların da zorlarına gidiyor tabii, bizi sevmemelerini anlayışla karşılıyorum.'

Ben, 'Demek öyle!' diye geçiriyorum içimden. Doktorla iki hanım geliyorlar. Hanımların biri çok güzel bir sarışın, Venedikli olmalı. Ötekini anımsamıyorum. Yaramı muayene ediyorlar, tabii önemsiz bir yaraydı, kompres koyup gitmişlerdi."

Tesviyeci kaşlarını çattı, bir süre sustu, ellerini bastıra bastıra ovuşturdu; arkadaşı, bardaklara yeniden şarap doldurdu. Doldururken sürahiyi yukarı kaldırıyordu ve şarap, havada canlı, kırmızı bir ip gibi titriyordu.

Tesviyeci suratını asarak devam etti:

"İkimiz de pencerenin yanında oturuyorduk. Öyle oturuyorduk ki, üzerimize güneş düşmüyordu. Sarışın kadının tatlı sesini işitiyorduk. Hanım arkadaşı ve doktorla bahçede yürüyor, pencerenin hemen ardından geçerken gayet iyi anladığım bir dilde, Fransızca konuşuyordu.

'Bakışlarını fark ettiniz mi?' diyordu. 'O da bir köylü tabii. Belki de üniformasını sırtından çıkardıktan sonra bizimkilerin hepsi gibi o da sosyalist olacak. Bu şekilde bakan insanlar tüm dünyayı ele geçirmek, yaşamı yeniden kurmak, bizi kovmak, öldürmek, bir tür kör, can sıkıcı adaletin galip gelmesi için her şeyi yapmak isterler!'

'Aptal çocuklar,' dedi doktor, 'yarı çocuk, yarı hayvan bunlar!'

'Hayvan olmasına hayvanlar da, çocukluk nerelerinde?'

'Herkesin eşit olmasıyla ilgili şu hayalleri var ya...'

'Benim bu öküz gözlü delikanlıyla ve öteki kuş suratlıyla eşit olduğumu düşünsenize bir. Hepimiz, siz, ben ve o, onlarla, bu kanı bozuk insanlarla eşitmişiz! Ancak kendileri gibi hayvan olanları tepelemeleri için yardıma çağrılabilecek bu insanlarla!'

Hararetli hararetli bir sürü şey söylüyordu. Bense dinliyor ve 'Demek öyle, sinyora!' diye geçiriyordum içimden. Onu ilk görüşüm değildi. Elbette sen de bilirsin, hiç kimse bir kadını bir askerden daha ateşli hayal edemez. Pek tabii ki, ben onu akıllı, iyi yürekli bir kadın olarak tasavvur ediyordum, hem bana soylular çok akıllı insanlarmış gibi geliyordu.

Arkadaşıma, 'Bu dili anlıyor musun?' diye soruyorum. Hayır, anlamıyordu. O zaman sarışın kadının söylediklerini ona çevirdim. Çocuk sinirlendi, odanın içinde ter ter tepinmeye başladı. Tek gözü pırıl pırıl parlıyordu, öbür gözündeyse bandaj vardı.

'Demek öyle!' diye mırıldanıyor. 'Demek öyle ha! Beni kullanıyor ve beni insandan saymıyor! Onun için onurumun ayaklar altına alınmasına izin veriyorum ve o, onurumu inkâr ediyor! Onun malını mülkünü korumak uğruna ruhumu öldürmeyi göze alıyorum.'

Aptal bir çocuk değildi, kendini çok aşağılanmış hissediyordu. Ben de öyle. Ertesi gün bu hanım hakkında artık hiç çekinmeden, yüksek sesle konuşmaya başlamıştık. Luoto sadece homurdanıyor ve:

'Daha dikkatli olun evlatlarım! Asker olduğunuzu, disiplin diye bir şey olduğunu sakın aklınızdan çıkarmayın!' diye bize öğüt veriyordu.

Hayır, ikimiz de bunu aklımızdan çıkarmıyorduk. Ancak pek çok kişi, doğrusunu söylemek gerekirse hemen hemen herkes kör ve sağır olmuştu. Köylülerse bizim sağırlığımızdan da, körlüğümüzden de son derece ustaca yararlanıyorlardı. Onlar kazandılar. Bize çok iyi davrandılar; sarışın hanım da onlardan çok şey öğrenebilirdi. Örneğin, köylüler ona, namuslu insanlara değer vermek gerektiğini öğretebilirlerdi. Kan akıtmak niyetiyle geldiğimiz bu yerden ayrılırken içimizden çoğuna çiçek verdiler. Köyün sokaklarında yürürken artık kafamıza taş, kiremit değil, çiçek atıyorlardı dostum! Bunu hak ettiğimizi sanıyorum. İyi uğurlamalar kötü karşılamaları unutturabiliyor!"

Gülmeye başladı, sonra şöyle dedi:

"İşte bütün bunları şiire dökmelisin Vincenzo..."

Boyacı dalgın dalgın gülümseyerek karşılık verdi:

"Evet, bir poemaya çok uygun! Sanırım bunu becerebilirim. İnsan yirmi beş yaşını geçince artık kolay kolay aşk şiirleri yazamıyor."

Elindeki pörsümüş gülü attı, yeni bir tane koparttı, çevreye bir göz atıp alçak sesle konuşmaya devam etti:

"İnsan, anasının kucağından sevdiğinin kucağına uzanan yolu geçerken daha öteye, başka bir mutluluğa doğru gitmeli..."

Tesviyeci bardağın içindeki şarabı çalkalarken susuyordu. Deniz, orada, aşağıda, bağların ardında hafif hafif fışırdıyor, kızgın havada çiçek kokuları yüzüyordu.

"Bizi bu kadar tembel, bu kadar gevşek yapan şey bu güneş," diye mırıldandı tesviyeci.

"Artık aşk şiirleri yazamıyorum, kendimden hiç hoşnut değilim," diyordu Vincenzo alçak sesle ve ince kaşlarını kaldırarak.

"Bir şeyler çıkarabildin mi?"

Boyacı biraz durduktan sonra:

"Evet, dün Como Oteli'nin çatısında çalışırken..." diyor.

Sonra alçak sesle, dalgın, şarkı söyler gibi okuyor:

> Issız kıyıya, gri, yaşlı kayalara
> Düşmüş sonbahar güneşi veda edercesine ve okşarcasına.
> Esmer kayalara saldırıyor açgözlü dalgalar
> Ve güneşi yıkıyorlar soğuk mavi denizde.
> Ve bakır rengi yaprakları ağaçların, sonbahar rüzgârıyla koparılmış,
> Görünüp yok oluyor çatlayan köpüklü dalgaların arasından, alaca ölü kuşlar gibi
> Solgun gökyüzü hüzünlü, öfkeli deniz somurtkan.
> Yalnız güneş gülüyor, batış noktasına doğru uysalca eğilerek.

İki adam uzun zaman konuşmadılar; boyacı başını eğmiş, yere bakıyor. İriyarı tesviyeci gülümsüyor ve en sonunda şöyle diyor:

"Herkes hakkında güzel şeyler söylenebilir. Ama hepsinden iyisi, iyi bir insan hakkında söylenen bir söz, iyi insanlar hakkında söylenen bir şarkıdır."

XV

Güneş ışınları, asmaların oluşturduğu koyu yeşil perdenin arasından altın bir yağmurun havada uzayıp giden altın damlaları gibi otelin terasına dökülüyor. Gri yer karolarının ve beyaz masa örtülerinin üzerine acayip desenli gölgeler uzanmış yatıyor. Uzun süre bakacak olursan bu gölgeleri şiir gibi okuyabilecekmişsin, ne söylediklerini anlayabilecekmişsin gibi geliyor. Üzüm salkımları güneşte birer inci tanesi ya da tuhaf, mat bir olivin taşı gibi parlıyor. Masanın üstündeki sürahinin içindeyse gök mavisi pırlantalar var sanki.

Masaların arasındaki boşlukta, yerde küçük bir dantel mendil duruyor. Bu mendili düşüren kesinlikle bir hanımefendidir ve bu hanımefendi kesinlikle ilahi bir güzelliğe sahiptir. Başka türlü olamaz, yakıcı bir şiirsellikle dolu bu sakin günde, tekdüze ve can sıkıcı her şeyin, tekdüzeliğinden ve can sıkıcılığından utanarak güneşten kaçıp görünmez olduğu bu günde başka türlü düşünmek olanaksız.

Ortalık sessiz; bahçede yalnızca kuşlar cıvıldıyor, çiçeklerin üstünde arılar vızıldıyor. Tepede, bağların arasında bir şarkı ateşli soluklarını salıveriyor: Biri erkek, biri kadın iki kişi şarkı söylüyor. Her kuple ötekinden bir dakikalık bir sessizlikle ayrılıyor. Bu sessizlik şarkıya ayrı bir anlam, duamsı bir şey katıyor.

İşte bir hanımefendi yavaş adımlarla bahçeden mermer merdivenin basamaklarına çıkıyor; çok uzun boylu, esmer, sert yüzlü, kaşlarını çatmış, ince dudaklarını sanki daha biraz önce "Hayır!" demiş gibi inatla büzmüş yaşlı bir kadın bu.

Zayıf omuzlarında geniş ve uzun, yağmurluğa benzeyen, altın sarısı, ipekten, dantelli bir pelerin var. Uzun boyuna uymayan küçük kafasındaki kır saçlar siyah bir dantel örtüyle örtülmüş. Bir elinde uzun saplı, kırmızı bir şemsiye, öbür elinde gümüş işlemeli, siyah, kadife bir çanta var. Işınlardan oluşan örümcek ağının arasından asker gibi dik, sert adımlarla yürüyor, şemsiyesinin ucunu çın çın ses veren yer karolarına vuruyor. Yüzü yandan bakınca daha da sert: Burnu kalkık, çenesi sivri, çenesinde büyük, gri bir et beni var. Kırışıklıklar arasında gözlerinin gizlendiği karanlık çukurların üstünde çıkık alnı asılı gibi duruyor. Bu gözler öylesine derine saklanmış ki, yaşlı kadın kör gibi görünüyor.

Kadının arkasından gri, yumuşak bir şapka giydiği koca kafası iyice yere eğilmiş bir kamburun dört köşe gövdesi, ördek gibi bir o yana bir bu yana yıkıla yıkıla, usulca merdivende beliriyor. Adam ellerini yeleğinin ceplerine sokmuş. Bu da onu daha geniş, daha dört köşe yapıyor. Üzerinde beyaz bir takım elbise, ayaklarında yumuşak tabanlı, beyaz ayakkabılar var. Hasta gibi yarı açık

duran ağzında çarpık sarı dişleri görünüyor. Dudağının üstünde sert, seyrek, koyu renk kıllar dik dik duruyor. Sık ve sinirli soluk alıp veriyor. Burun kanatları titriyor, ama bıyıkları oynamıyor. Kısa bacaklarını çarpıtarak yürüyor. İri gözleri sıkıntıyla yere bakıyor. Bu küçük gövdenin üstünde pek çok büyük nesne var: Sol elinin yüzük parmağındaki taşlı altın yüzük büyük, saat zinciri yerine takılmış olan siyah kurdelenin ucundaki yakut taşlı altın madalyon büyük, mavi kravattaki uğursuzluk getirdiği söylenen opal taşı da aşırı derecede büyük.

Üçüncü bir kişi daha ağır adımlarla terasa çıkıyor. Bu da yaşlı bir kadın. Ufak tefek, yuvarlak hatlı, kırmızı, iyi yüzlü, gözleri canlı. Neşeli, geveze biri olmalı.

Terastan geçip otelin kapısına doğru gidiyorlar: Tıpkı Hogarth'ın bir tablosundan fırlamış insanlar gibi, çirkin, kederli, gülünç, bu güneşin altındaki her şeye yabancı. Onlar ortaya çıkınca sanki her şey sönecek, donuklaşacakmış gibi.

Bunlar Hollandalı bir kız, bir erkek kardeş; pırlanta taciri ve aynı zamanda banker olan bir adamın çocukları. Haklarında alay edilerek anlatılanlara inanılacak olursa çok garip yazgıları olan insanlar.

Kambur adam, sessiz, silik, hayal âleminde yaşayan bir çocukmuş, oyuncakları sevmezmiş. Bu durum, kız kardeşinden başka hiç kimsede ona karşı ilgi uyandırmıyormuş. Annesiyle babası ancak talihsiz bir insanın böyle olabileceğini düşünüyorlarmış. Çocuğun karakteri bir tek kardeşinden dört yaş büyük olan kızda kaygı uyandırıyormuş.

Kız, hemen hemen her gününü onunla geçiriyor, kardeşinde bir canlılık yaratmaya, onu güldürmeye çalışıyor, oynaması için oyuncaklarını eline veriyormuş. Çocuk bu oyuncakları üst üste yığarak piramitler yapıyormuş, arada sırada da zoraki gülümsüyormuş. Ablasına da herkese baktığı gibi, nedense kamaşmış gibi görünen iri gözleriyle neşesiz bakıyormuş; onun bu bakışı kızı sinirlendiriyormuş.

"Bir daha öyle bakma, büyüyünce aptalın biri mi olacaksın nedir?" diye ayaklarını yere vurarak bağırıyormuş kız. Çocuğu çimdikliyor, dövüyormuş. Çocuk ince bir ağlama tutturuyor, uzun kollarını yukarı kaldırarak başını korumaya çalışıyormuş, ama ablasından asla kurtulamıyormuş, yediği dayaklardan da yakınmıyormuş.

Daha sonraları kız, kendisinin çok iyi anladığı bir şeyi çocuğun da anlayabileceğini düşündüğünde onu şuna inandırmış:

"Sen bir sakat olduğuna göre akıllı olmak zorundasın, yoksa herkes, babam, annem, herkes senden utanç duyacak! Bu kadar zengin bir evde böyle küçük bir sakat olduğu için başka insanlar bile utanmaya başlayacaklar. Zengin bir evdeki her şey ya güzel ya da akıllı olmak zorundadır, anladın mı?"

Çocuk, koca kafasını yana eğerek, hareketsiz gözlerinin karanlık bakışlarını ablasına dikip ciddi bir edayla:

"Evet," demiş.

Babayla anne, küçük kızın kardeşine karşı davranışlarına hayranlarmış, çocuğun yanında kızlarının iyi yürekliliğinden söz ederek onu övüyorlarmış. Kız bir anda kamburun en yakın dostu oluvermiş. Ona oyuncaklarla oynamayı öğretiyor, bir şeyler öğrenmesine yardım ediyor, prensleri, peri kızlarını anlatan masallar okuyormuş.

Fakat çocuk, eskiden olduğu gibi yine oyuncakları üst üste yığarak yüksek tepeler oluşturuyor, sanki bir şey elde etmeye çalışıyormuş. Dikkatsiz, kötü bir öğrenciymiş, yalnızca masallardaki mucizeler onu ikircimli bir şekilde gülümsetebiliyormuş. Bir keresinde ablasına:

"Prensler kambur olur mu?" diye sormuş.

"Hayır."

"Ya şövalyeler?"

"Elbette ki hayır!"

Çocuk yorgun yorgun iç çekmiş, kızsa elini kardeşinin fırça gibi saçlarına koyup:

"Ama akıllı büyücüler hep kamburdur," demiş.

"Demek ki ben büyücü olacağım," demiş kambur boyun eğerek. Biraz düşündükten sonra da eklemiş:

"Peki peri kızları, onlar her zaman güzel midir?"

"Her zaman."

"Senin gibi mi?"

"Olabilir! Sanırım, benden daha güzeldirler," demiş kız dürüstlükle.

Çocuk sekiz yaşını geçmiş. Abla, beraber yaptıkları gezintiler sırasında, yeni yapılmakta olan evlerin yanından yürüyerek veya arabayla geçerken çocuğun yüzünde bir şaşkınlık ifadesi belirdiğini, gözlerini dikip insanların çalışmalarına uzun uzun baktığını, daha sonraysa sessiz bakışlarını soru sorar gibi kendisine çevirdiğini fark etmiş.

"İlgini mi çekti?" diye sormuş kız.

Pek konuşkan olmayan çocuk:

"Evet," demiş.

"Neden?"

"Bilmiyorum."

Yalnız bir keresinde şöyle bir açıklama yapmış:

"Böyle küçücük insanlar ve küçücük tuğlalardan, daha sonra koskoca binalar ortaya çıkıyor. Bütün kent böyle mi kurulmuş yani?"

"Evet, tabii."

"Bizim ev de mi?"

"Elbette."

Kız, çocuğa bir göz atıp kararlılıkla:

"Sen ünlü bir mimar olacaksın, söylemedi deme!" demiş.

Çocuğa bir sürü tahta küp almışlar. O günden sonra içinde bir inşaat tutkusudur alevlenmiş: Odasında yere oturup gün boyu hiç konuşmadan yüksek kuleler dikiyormuş. Bu kuleler gürültüyle yıkılıyormuş. Sonra yeniden yapıyormuş. Bu, onun için o kadar gerekli bir hale gelmiş ki, masa başında, yemek yerken bile bıçak-

lardan, çatallardan, peçete halkalarından bir şeyler kurmaya çalışıyormuş. Bakışları daha dikkatli olmuş, derinleşmiş, elleri de canlanmış, uzanabildiği her eşyaya parmaklarıyla dokunarak sürekli hareket ediyormuş.

Kentteki gezileri sırasında artık yeni yapılan bir binanın karşısında saatlerce dikilip, koca bir yapının küçücükten büyüyüp göğe yükselişini izlemeye hazırmış; tuğla tozunu, yanan kirecin kokusunu içine çekerken burun delikleri titriyormuş, gözleri uykulu uykulu bakıyor, ince bir dalgınlık tabakasıyla kaplanıyormuş. Sokakta öyle dikilip durmanın yakışık almadığını söylediklerinde ise duymuyormuş bile.

"Gidelim!" diye onu uyarıyormuş ablası elinden çekerek.

Başını eğiyor, sürekli arkasına bakarak yürüyormuş. Ablası:

"Mimar olacaksın, değil mi?" diye soruyormuş.

"Evet."

Bir gün yemekten sonra babası, oturma odasında kahvesini beklerken artık oyuncakları bırakıp ciddi bir şekilde öğrenimine başlaması gerektiğini söylemiş, ama ablası, zekâsı herkesçe takdir edilen ancak hiç kimsenin düşüncesini kabul etmeyen bir insanın ses tonuyla:

"Umarım, onu bir okula vermeyi düşünmüyorsunuz, baba?" diye sormuş.

İri cüsseli, suratı tıraşlı, bıyıksız, her tarafı çok sayıda parlak taşla süslü baba, sigarasını yakarken:

"Neden olmasın?" demiş.

"Nedenini siz de biliyorsunuz."

Kambur, kendisinden söz edildiği için sessizce uzaklaşmış; ağır adımlarla yürüyor, ablasının dediklerini duyuyormuş:

"Ama herkes onunla alay eder!"

"Ah, evet tabii!" demiş anne, koyu, sonbahar rüzgârı gibi ıslak bir sesle.

"Onun gibileri gözlerden saklamak gerek!" diyormuş abla.

"Ah evet, övünülecek bir şey değil tabii!" demiş anne. "Bu kızın kafasının içi akıl dolu!"

"Belki de siz haklısınız!" diye onaylamış baba.

"Hayır, o kadar akıllı ki..."

Kambur gerisin geri dönmüş, kapıda durmuş ve:

"Ben de aptal sayılmam..." demiş.

"Göreceğiz," diye mırıldanmış baba. Anneyse:

"Kimse farklı düşünmüyor..." demiş.

Abla çocuğu yanına oturtarak:

"Sen evde okuyacaksın," diye bir açıklama yapmış. "Mimarlıkla ilgili bilmen gereken her şeyi öğreneceksin, hoşuna gider mi bu?"

"Evet. Göreceksin."

"Neyi göreceğim?"

"Hoşuma giden şeyi."

Kız, kardeşinden birazcık, yalnızca yarım baş kadar uzun olduğu halde herkesten, annesinden de, babasından da daha uzun görünüyormuş çocuğa. Bu sırada kız on beş yaşındaymış. Çocuk bir yengeci andırıyormuş, kızsa incecik, düzgün endamlı ve güçlüymüş, çocuk onu tüm ev halkının ve kendisinin emri altında yaşadığı bir peri kızı olarak görüyormuş.

Sonunda birtakım nazik ve soğuk insanlar gelip çocuğa bir şeyler anlatmaya, sorular sormaya başlamışlar. O ise umursamaz bir şekilde bilimden anlamadığını itiraf ediyor, kafasının içindekilere dalıp soğuk bakışlarını öğretmenlerin başlarının üstünden bir yerlere dikiyormuş. Düşüncelerinin alışılmış şeyler olmadığını herkes biliyormuş. Az konuşuyor ama arada bir:

"Hiçbir şey yapmak istemeyenlere ne yaparlar?" gibi garip sorular soruyormuş.

İyi bir eğitim almış, düğmeleri sımsıkı iliklenmiş siyah bir redingot giyen, hem din adamına, hem de askere benzeyen öğretmen bu soruya şöyle yanıt vermiş:

"Bu insanların başına, aklına getirebileceğin her türlü kötü şey gelebilir! Örneğin, bunların pek çoğu sosyalist olur."

"Teşekkür ederim!" demiş kambur. Öğretmenlere karşı bir yetişkin gibi nazik ve soğuk davranıyormuş. "Peki sosyalist ne demek?"

"En iyi olasılıkla hayalci ve tembel bir insan diyebiliriz, genel anlamda ise Tanrı, mülkiyet ve ulus düşüncelerinden yoksun manevi bir ucube."

Öğretmenler hep kısa yanıtlar verir. Onların yanıtları, insanın belleğinde kaldırım taşları gibi sıra sıra uzanıp yatar.

"Yaşlı bir kadın da manevi bir ucube olabilir mi?"

"Ah tabii, aralarında..."

"Peki ya bir kız çocuğu?"

"Evet. Doğuştan gelen bir özelliktir bu..."

Öğretmenler çocuk için:

"Matematik yeteneği zayıf ama manevi konulara ilgisi büyük..." diyorlarmış.

Çocuğun öğretmenlerle yaptığı konuşmaları duyunca ablası:

"Çok konuşuyorsun," demiş.

"Onlar daha çok konuşuyor."

"Hem Tanrıya da çok az dua ediyorsun..."

"O da benim kamburumu düzeltmiyor..."

"Ah, ne biçim düşünce öyle!" diye hayretle bağırıyormuş abla ve şöyle diyormuş:

"Bu defalık seni bağışlıyorum, ama böyle şeyleri aklından çıkart, tamam mı?"

"Tamam."

Kız artık uzun elbiseler giyiyormuş, oğlansa on üç yaşını doldurmuş.

Bu zamandan itibaren kızın başına gelmedik tatsızlık kalmamış: Kardeşinin odasına hemen hemen her girişinde birtakım tahtalar, aletler kızın kâh omzuna, kâh başına çarparak, parmaklarını yaralayarak ayaklarının dibine düşüyormuş. Kambur her seferinde:

"Dikkat et!" diye bir çığlık atarak onu uyarıyormuş. Ama her seferinde geç kalıyormuş ve kızın canı yanıyormuş.

Bir gün seke seke kardeşine doğru atılıp, benzi atmış, öfke içinde:

"Mahsus yapıyorsun kambur!" diye bağırıp yanağına bir tokat indirmiş.

Bacakları zayıf olduğu için çocuk yere düşmüş. Yerde ağlamadan, kızmadan sessizce oturuyormuş. Ablasına:

"Bunu nasıl düşünebilirsin?" demiş. "Beni seviyorsun, değil mi? Beni seviyor musun?"

Kız ahlayıp oflayarak kaçmış, daha sonra gelip:

"Eskiden aramızda böyle şeyler yoktu," diye bir açıklama yapmış.

Çocuk upuzun koluyla geniş bir daire çizip sakin bir şekilde:

"Bunlar da yoktu..." demiş. Odanın dört köşesinde tahtalar, kutular yığılıymış, her şeyin karman çorman bir görünümü varmış, duvarların önündeki marangoz ve torna tezgâhlarının üstü tahta parçalarıyla kaplıymış.

Kız, kuşkulu ve tiksinir gibi bir ifadeyle çevresine bakınarak:

"Bu kadar çok süprüntüyü buraya neden tıktın?" diye sormuş.

"Yakında görürsün!"

Çocuk artık bir şeyler yapıp ortaya çıkarmaya başlamış: Evcil tavşanlar için küçük bir ev ve bir köpek kulübesi yapmış, bir fare kapanı yapmaya çalışıyormuş. Ablası, onun çalışmalarını kıskançlıkla izliyor, sofrada bunları annesine, babasına gururla anlatıyormuş. Baba, takdir ederek kafasını sallıyor ve:

"Hep ilk başta ufak işlerden başlanmıştır ve her zaman da öyle olacaktır!" diyormuş.

Anneyse bir yandan kızına sarılırken bir yandan da oğluna:

"Ablanın seni ne kadar çok düşündüğünü unutmazsın herhalde, değil mi?" diye soruyormuş.

Kambur:

"Evet," diye cevap veriyormuş.

Fare kapanını yapıp bitirdiğinde ablasını odasına çağırmış, bu hantal aleti ona göstererek:

"Artık bu oyuncak değil, buna patent bile alınabilir!" demiş. "Baksana ne kadar basit, güçlü bir şey. Şuraya dokunsana."

Dokunmuş, şak diye bir ses duyulmuş ve kız, vahşi çığlıklar atmaya başlamış, kambursa kızın çevresinde zıplayarak:

"Öf, onu değil, onu değil..." diye mırıldanıp duruyormuş.

Anne koşup gelmiş, hizmetçiler gelmişler. Fare yakalama cihazını kırmışlar, kızın sıkışıp moraran parmağını kurtarmışlar, baygın halde alıp götürmüşler.

Akşam çocuk, kızın odasından çağrılmış. Ablası ona:

"Kasten yaptın bunu, benden nefret ediyorsun. Neden?" diye sormuş.

Çocuk kamburunu silkerek sessiz, sakin bir şekilde:

"Ama sen yanlış elinle dokundun," demiş.

"Yalan söylüyorsun!"

"Ama senin elini neden yaralamak isteyeyim ki? Bana tokat attığın o elin değildi ki zaten..."

"Bana bak kambur, benden daha akıllı değilsin!.."

Çocuk kabul etmiş:

"Biliyorum."

Köşeli suratı her zamanki gibi sakinmiş, gözleri dikkatle bakıyormuş. Onun kötü biri olabileceğine ve yalan söyleyebileceğine inanmak mümkün değilmiş.

Bu olaydan sonra kız, artık kardeşinin odasına eskisi kadar sık gitmiyormuş. Kız arkadaşları ziyaretine geliyorlarmış: Rengârenk elbiseli, gürültücü kızlar, büyük, biraz soğuk ve asık suratlı odalarda sevimli sevimli koşuşturuyorlarmış. Onlar olunca tablolar, biblolar, çiçekler, altın yaldızlar, yani her şey daha sıcak görünüyormuş. Abla bazen arkadaşlarıyla birlikte kardeşinin odasına gidiyormuş. Kızlar pembe tırnaklı minicik parmaklarını ona pek resmi bir şekilde uzatıp eline öyle dikkatli dokunuyorlarmış ki, sanki bu eli kırmaktan korkuyorlarmış. Onunla çok kısa, tatlı,

hayret sesleri çıkararak, ama aletlerin, çizimlerin, tahta parçalarının, talaşların arasındaki kambura ilgisizce bakarak konuşuyorlarmış. O bütün kızların kendisine "mucit" dediğini, ki bu fikri onlara ablası vermiş, gelecekte ondan babasının adını ünlendirecek bir şey beklediklerini biliyormuş. Ablası bundan çok emin bir şekilde söz ediyormuş.

"Yakışıklı bir çocuk değil ama çok akıllıdır," diye ikide bir anımsatıyormuş.

Kız on dokuz yaşındaymış ve annesiyle babası, sarhoş bir Amerikalının parçalayıp batırdığı bir yatla gezerken boğulduklarında artık bir nişanlısı varmış; bu geziye o da gidecekmiş, ama son anda diş ağrısı tutmuş.

Babasıyla annesinin ölüm haberi geldiğinde kız, dişinin ağrısını unutup bir odadan öbürüne koşmaya başlamış ve ellerini havaya kaldırıp:

"Hayır, hayır, olamaz bu!" diye bağırıyormuş.

Kambur kapıdaki perdeye sarınmış, dikiliyormuş. Kıza dikkatle bakmış, kamburunu sallayarak:

"Babam o kadar şişman, o kadar içi boştu ki, suya nasıl battı anlamıyorum..." demiş.

"Kapa çeneni! Sen hiç kimseyi sevmiyorsun!" diye bağırmış kız.

"Benim beceremediğim tek şey tatlı, güzel sözler söylemek," demiş çocuk.

Babanın cesedini bulamamışlar, anneyse denize düşmeden ölmüş zaten. Cesedini çıkarmışlar. Tabutun içinde, tıpkı yaşarken olduğu gibi, yaşlı bir ağacın cansız dalı gibi öyle kupkuru yatıyormuş.

Annenin cenaze töreninden sonra kız, külrengi gözlerinin sert bakışlarıyla kardeşini kendisinden uzaklaştırarak sert, üzüntülü bir ifadeyle:

"Baş başa kaldık işte," demiş. "İşimiz zor olacak, hiçbir şey bilmiyoruz, pek çok şeyimizi yitirebiliriz. Yazık, bundan sonra evlenemem de!"

"O!" diye haykırmış kambur.

"Ne demek 'O'?"

Çocuk bir an düşündükten sonra:

"Yalnız kaldık," demiş.

"Bunu öyle bir söylüyorsun ki, sanki seni sevindiren bir şey var!"

"Sevindiğim bir şey yok."

"İşte bu da çok kötü! Yaşayan bir insana ne kadar da az benziyorsun."

Nişanlısı akşamları geliyormuş. Saçları çok açık renk, güneş yanığı yuvarlak suratında yumuşacık bıyıkları olan ufak tefek, hareketli bir adammış bu. Bütün bir akşam boyunca hiç durmadan gülüyormuş, bütün bir gün de gülebilirmiş herhalde. Artık nişanlı olduklarından kentin en iyi caddelerinden temiz ve sakin bir caddede onlar için yeni bir ev yapılıyormuş. Kambur, bu inşaata hiç gitmemiş, ondan söz ettiklerinde de dinlemek istemiyormuş. Ablasının nişanlısı, yüzüklerle dolu küçük, yumuşacık elini onun omzuna vurup küçük dişlerini göstererek:

"Gidip bir bakman gerekmez mi?" diyormuş. "Ne dersin?"

Çocuk, uzun zaman türlü bahanelerle gitmeyi reddetmiş, sonunda razı olmuş, ablası ve ablasının nişanlısıyla birlikte gitmiş. İkisi üst katın iskelesine çıktıklarında buradan düşmüşler: Ablanın nişanlısı doğruca yere, kirecin içine düşmüş, çocuğun elbisesi iskeleye takılarak havada asılı kalmış, duvarcılar tarafından kurtarılmış. Sadece kolunda ve bacağında çıkıklar olmuş, yüzü yaralanmış. Nişanlı delikanlınınsa belkemiği zedelenmiş.

Abla çırpınıp duruyormuş. Elleriyle bembeyaz bir toz kaldırarak toprağı tırmalıyormuş; uzun zaman, bir aydan fazla ağlamış, sonra da annesine benzemeye başlamış: Zayıflamış, uzamış, ıslak, soğuk bir sesle konuşmaya başlamış.

"Sen benim kara talihimsin!" diyormuş.

Çocuk iri gözlerini yere indirerek susuyormuş. Ablası karalara bürünmüş, kaşlarını tek bir çizgi haline getiriyor ve kardeşiyle

karşılaştığında dişlerini öyle bir sıkıyormuş ki, elmacık kemikleri sivri köşeler halinde dışarı fırlıyormuş. Çocuksa onun gözüne çarpmamaya gayret ediyor, tek başına, hiç konuşmadan sürekli birtakım çizimler yapıyormuş. Rüştünü ispatlayana dek böyle yaşamış, rüştünü ispatladığı günden itibaren de aralarında açık bir mücadele, tüm hayatlarını verdikleri, karşılıklı aşağılamaların ve hakaretlerin güçlü halkalarıyla onları birbirlerine bağlayan bir mücadele başlamış.

Rüştünü ispatladığı gün yetişkin birinin ses tonuyla ablasına şöyle demiş:

"Ne akıllı büyücüler, ne de peri kızları; sadece insanlar var, bir kısmı kötü, diğerleriyse aptal, iyilikle ilgili söylenenlerin de tümü masal! Ama ben bir masalın gerçek olmasını istiyorum. Anımsarsın, zengin bir evde her şey ya güzel ya da akıllı olmalı demiştin. Zengin bir kentte de her şey güzel olmalıdır. Kentin dışında bir arazi alacağım, orada kendim için ve benim gibi olanlar için bir ev yapıp onları, son derece zor yaşadıkları, senin gibilerinse onlara kötü gözle baktıkları bu kentten çıkaracağım..."

"Hayır," demiş ablası, "bunu kesinlikle yapamazsın! Çok akılsızca bir düşünce bu!"

"Bu senin fikrindi."

Tıpkı birbirlerine büyük bir nefret besleyen insanların bu nefreti gizleme gereği duymadıkları zamanlarda yaptıkları gibi ölçülü ve soğuk bir biçimde tartışıyorlarmış.

"Tamam, karar verilmiştir!" demiş çocuk.

"Benim tarafımdan değil," diye karşılık vermiş ablası.

Oğlan kamburunu hafifçe doğrultmuş ve gitmiş. Kısa bir süre sonraysa abla, arazinin alındığını, dahası işçilerin temel kazdığını, arabalar dolusu tuğla, taş, demir ve tahta taşınmakta olduğunu öğrenmiş.

"Kendini hâlâ küçük bir oğlan çocuğu gibi mi hissediyorsun?" diye sormuş abla. "Bunun bir oyun olduğunu mu sanıyorsun?"

Çocuk susuyormuş.

Zayıf, düzgün endamlı ve mağrur abla, haftada bir kez kendi sürdüğü beyaz atlı, küçük bir arabayla kent dışına gidiyor ve inşaatın yanından geçerken tuğlaların kırmızı etinin, demir putrellerin kas kirişleriyle nasıl birleştiğine, sarı tahtalarınsa sinir telleri gibi ağır bir yığın halinde nasıl yattığına soğuk gözlerle bakıyormuş. Kardeşinin yengece benzeyen vücudunu uzaktan görüyormuş. Çocuk elinde baston, başında buruşuk bir şapka, toz toprak içinde, külrengine bulanmış bir halde iskelelerde örümcek gibi kayarcasına dolaşıyormuş; sonra evde onun heyecanlı yüzüne, koyu renk gözlerine dikkatle bakıyormuş. Bu gözler daha yumuşak, daha parlakmış.

"Hayır," diyormuş sessizce, "iyi düşündüm, sizin için de bizim için de iyi olacak! Bina yapmak harika bir iş. Öyle sanıyorum ki, yakında kendimi mutlu bir insan sayabileceğim..."

Kız, onun çarpık vücudunu gözleriyle gizemli bir biçimde ölçerek:

"Mutlu mu?" diye soruyormuş.

"Evet! Biliyorsun, çalışan insanlar bizlere hiç benzemiyor, değişik düşünceler uyandırıyorlar insanda. Bir duvarcı, bir sürü ev yaptığı bir kentin sokaklarından geçerken kendini çok iyi hissediyor olmalı! İşçilerin arasında çok sayıda sosyalist var. Aklı başında insanlar, doğrusu bu insanlar kendilerine özgü bir onur duygusuna sahipler. Bazen halkımızı pek iyi tanımıyormuşuz gibi geliyor bana..."

"Tuhaf şeyler söylüyorsun," diyormuş kız.

Kambur canlanıyor, her geçen gün daha konuşkan oluyormuş.

"Aslında her şey senin istediğin gibi gidiyor: Ben kenti hilkat garibelerinden kurtararak akıllı bir büyücü oluyorum, sen de istersen iyi yürekli bir peri kızı olabilirsin! Neden cevap vermiyorsun?"

Kız, saatinin zinciriyle oynayarak:

"Bu konuyu sonra konuşalım," demiş.

Bir gün çocuk, ablasının daha önce hiç bilmediği bir dille konuşmaya başlamış:

"Belki de ben, sana karşı, senin bana olduğundan daha fazla suçluyum..."

Kız şaşırmış.

"Ben mi suçluyum? Hem de sana karşı?" demiş.

"Dur bir dakika! Yemin ederim, senin sandığın kadar suçlu değilim! Düzgün yürüyemiyorum, belki de o gün ona çarpmış olabilirim, ama kötü bir niyetim yoktu, hayır, inan ki yoktu! Bana tokat attığın elini yaralamak istediğim için çok daha fazla suçluyum..."

"Bırakalım bunları!" demiş kız.

"Bence daha iyi yürekli olmamız gerekiyor!" diye mırıldanmış kambur. "İyilik masal değildir ve gerçekleştirilebilecek bir şeydir diye düşünüyorum..."

Kentin dışındaki koca bina büyük bir hızla büyüyor, verimli toprağın üzerine yayılıyor, her zaman gri olan ve her zaman yağmur yağdıracakmış gibi görünen göğe doğru yükseliyormuş.

Bir gün bir yığın resmi giysili adam inşaat alanına gelmiş. Adamlar inşaatı incelemişler ve aralarında alçak sesle konuştuktan sonra inşaatı durdurmuşlar.

Kambur, ablasının üstüne atılıp uzun ve güçlü elleriyle boğazına sarılarak:

"Bunu sen yaptın!" diye bağırmaya başlamış. Ancak birtakım yabancılar bir yerlerden ortaya çıkıp ablayı onun elinden kurtarmışlar. Kız bu yabancı adamlara şöyle diyormuş:

"Görüyorsunuz ya beyler, gerçekten de normal değil, vesayet altına alınması gerekiyor! Bu durum, çok sevdiği babamın ölümünden hemen sonra başladı. Hizmetçilere sorabilirsiniz, hepsi de onun hastalığını biliyor. Son zamana dek ağızlarını açmadılar, hepsi de iyi insanlardır, birçoğunun ta çocukluğundan beri yaşadığı bu evin şerefi onlar için önemlidir. Bu talihsizliği ben de saklıyordum, hiç kimse deli bir kardeşle gurur duymaz..."

Bu sözleri işittiğinde çocuğun suratı morarmış, gözleri yuvalarından dışarı fırlamış, dili tutulmuş, hiçbir şey söylemeden ken-

disini tutan insanları tırmalıyormuş. Kız ise konuşmaya devam ediyormuş:

"Babamın adına psikiyatrik tedavi merkezi olarak kente armağan etmek niyetinde olduğum bu binayla bu şekilde zarar vererek eğlenmesi..."

Çocuk keskin bir çığlık atmış, kendini kaybetmiş ve alıp götürmüşler.

Abla inşaata, kardeşinin yaptığı hızla devam etmiş ve bitirmiş. Bina tamamen bittiğinde merkeze ilk hasta olarak kardeşi yatmış. Çocuk burada yedi yıl geçirmiş, bir budalaya dönüşmek için son derece yeterli bir süre; melankolisi artmış, ablasıysa bu süre içinde yaşlanmış, anne olma umutlarını yitirmiş ve sonunda düşmanının yok olduğunu, bir daha dirilemeyeceğini gördüğünde onu vesayeti altına almış.

İşte böyle yerkürenin üstünde kör kuşlar gibi oraya buraya gidip geliyorlar, her şeye anlamsız ve neşesiz bakıyorlar, nereye baksalar kendilerinden başka bir şey görmüyorlar.

XVI

Mavi renkli su, yağ gibi koyu görünüyor. Geminin pervanesi bu mavi suyun içinde yumuşak bir şekilde, neredeyse hiç gürültü çıkarmadan çalışıyor. Güverte, adımlarla sarsılmıyor, sadece açık gökyüzüne doğru uzanan gemi direği gergin bir biçimde sallanıyor; tel gibi gerilmiş halatlar hafiften bir şarkı söylüyor, ama bu sese artık alıştığın için fark etmiyorsun, bir kuğu kadar zarif beyaz gemi, kaygan suyun üstünde sanki hiç kımıldamadan duruyormuş gibi hissediyorsun. Geminin hareket ettiğini ayırt etmek için küpeştenin biraz ötesine bakmak gerekiyor: Rengi yeşile çalan bir dalga, geminin beyaz küpeştesine çarpıp geri çekiliyor, kırışıyor, eğrilerek, cıva gibi parlayarak, uykulu uykulu mırıldanarak yumuşak, geniş kıvrımlarla geri kaçıyor.

Sabah, deniz henüz tam olarak uyanmamış, gökyüzünde tanyerinin pembelikleri henüz çiçeklerini açmamış, ama bu pembelikler Gorgona Adası'nı geride bırakmışlar bile. Sert bir kayalık olan bu ada ormanlarla kaplıdır; tepesinde yuvarlak, gri bir kulesi ve uyumakta olan suyun yanında küçük, beyaz badanalı evleri vardır. Birkaç küçük tekne geminin yanından hızla kayarak geçiyor. Bunlar sardalye balıklarının peşine düşmüş adalılar. İnsanın belleğinde kalan, bu teknelerin uzun küreklerinin uyumlu sesiyle balıkçıların ince figürleri. Ayakta durarak kürek çekiyorlar ve sanki güneşi selamlayarak iki yana sallanıyorlar.

Geminin arkasında yeşilimsi, geniş bir köpük şeridi uzanıyor; bu şeridin üstündeyse martılar uçuyor; bazen nereden çıktığı belli olmayan bir yılan, puro gibi uzayıp suyun tam üstünden sessizce, uçarcasına yüzüyor, sonra birdenbire ok gibi suya dalıyor.

Uzaklarda, bulutların arasındaki leylak rengi dağlarıyla Liguriya kıyıları denizden yükseliyor; henüz saat iki ya da üç ve gemi, mermerli Cenova'nın dar, doğal limanına giriyor.

Güneş, sıcak bir gün sözü vererek yükselmeye devam ediyor.

İki uşak koşarak güverteye çıktı: Biri genç, incecik, çevik, hareketli yüzünde anlaşılması zor bir ifade olan bir Napolili, diğeri orta boylu, kır bıyıklı, kara kaşlı, yuvarlak kafasında gümüş renkli saçları olan bir adam; kemerli bir burnu, zeki, ciddi gözleri var. Şakalaşarak, gülerek kahve masasının üstüne çabucak bir örtü serdiler ve koşarak gittiler. Uşaklar gittikten sonra yolcular kamaralarından arka arkaya, yavaş yavaş çıkmaya başladılar: Küçük kafalı, şiş suratlı, kırmızı yanaklı, ahududu renkli etli dudakları üzgün ve yorgunluktan sarkmış şişman bir adam; favorilerine kır düşmüş, uzun boylu, her yanı ütülenmiş gibi düzgün, sarı, dümdüz yüzünde belli belirsiz gözleriyle düğme gibi küçücük burnu olan bir adam. Onların arkasından bıyıkları askervari burulmuş, dağcı kıyafeti ve yeşil tüylü bir şapka giymiş, kızılımsı sarı saçlı, göbekli bir adam ayağı kapı eşiğindeki bakır levhaya takılınca tökezleyip zıpladı. Üçü küpeşteye yanaştılar, şişman adam üzülmüş gibi gözlerini kıstı ve:

"Ne kadar sakin, değil mi?" dedi.

Favorili adam ellerini ceplerine soktu, bacaklarını açtı, açık duran bir makasa benzedi. Kızılımsı sarı saçlı, bir duvar saatinin sarkacı kadar büyük olan altın saatini çıkardı, saate, gökyüzüne ve boydan boya güverteye baktı, sonra saatini sallayarak, bir yandan da ayaklarıyla tempo tutarak ıslık çalmaya başladı.

İki hanım çıktı güverteye: Biri genç, topluca, porselen yüzlü, tatlı bakışlı, süt mavisi gözlü bir kadın. Kadının koyu renk kaşları resim gibi çizilmişti sanki ve biri diğerinden daha yukarıdaydı; öteki daha yaşlı, sivri burunlu, rengi solmuş kabarık saçlı, sol yanağında büyük, siyah bir beni, boynunda altın zinciri, tek saplı gözlüğü ve gri elbisesinin kemerinde çok sayıda pandantif olan bir kadındı.

Kahve getirdiler. Genç kadın hiç konuşmadan masaya geçip oturdu, dirseklerine kadar çıplak olan kollarını sanki özellikle yuvarlaklaştırarak siyah renkli sıvıyı fincanlara dökmeye koyuldu. Erkekler masaya yaklaştılar, hiç konuşmadan oturdular. Şişman adam fincanı eline aldı, derin bir iç çekip:

"Sıcak bir gün olacak..." dedi.

"Dizine damlatıyorsun," diye uyardı yaşlı kadın.

Adam başını eğdi –çenesi ve yanakları göğsüne dayanarak yayılmıştı–, fincanı masaya bıraktı, mendilini sallayarak kahve damlalarını gri pantolonunun üstünden silkelemeye çalıştı ve yüzünün terini sildi.

"Evet!" dedi kızılımsı sarı saçlı adam ansızın yüksek sesle. Bir yandan da kısa bacaklarını birbirine vuruyordu. "Evet! Evet! Solcular bile kamu düzeninin bozulduğundan yakınmaya başlamışlarsa eğer, demek ki..."

"Kes zırlamayı İvan!" diyerek onun sözünü kesti yaşlı kadın. "Liza gelmiyor mu?"

"Keyfi yokmuş," diye karşılık verdi genç kadın berrak bir sesle.

"Ama deniz sakin..."

"Ah, bir kadın böyle bir durumda olduğu zaman..."

Şişman adam gülümsedi ve keyifle gözlerini yumdu.

Küpeştenin ötesinde yunuslar sakin denizi yararak taklalar atıyorlardı. Favorili adam dikkatle yunuslara baktı ve:

"Yunuslar domuza benziyor," dedi.

Kızılımsı sarı saçlı:

"Burada domuzluk istemediğin kadar çok zaten..." dedi.

Benzi solgun hanım fincanı burnuna doğru kaldırdı, kahveyi kokladı, tiksintiyle yüzünü buruşturdu:

"İğrenç!" dedi.

"Ya süte ne dersiniz?" diye destekledi şişman adam, ürkek ürkek göz kırparak.

Porselen yüzlü hanım şarkı söyler gibi:

"Her şey pis! Çok pis!" dedi. "Ve herkes korkunç şekilde Yahudileri andırıyor..."

Kızılımsı sarı saçlı adam, favorilinin kulağına sözcükleri yutarak hiç durmadan bir şeyler söylüyor, sanki dersini iyi bilen ve bundan gurur duyan bir öğrenci gibi öğretmenine cevap veriyordu. Dinleyicisi kıkırtılarla ve merak içinde dinliyor, kafasını hafifçe bir yandan öbür yana sallıyor, dümdüz yüzünde ağzı, kuruyup çatlamış bir tahtanın yarığı gibi açılıyordu. Arada bir şey söylemek istiyor, tuhaf, pürüzlü bir sesle:

"Benim vilayette..." diye söze başlıyordu.

Sonra sözüne devam etmeden başını tekrar kızılımsı sarı saçlının bıyıklarına doğru eğiyordu.

Şişman adam:

"Amma da vızıldıyorsun İvan," deyip ağır ağır içini çekti.

"Haydi kahve verin bana!"

Bir gıcırtı ve tıkırtıyla masaya yaklaştı, sohbet arkadaşı ciddi bir ifadeyle:

"İvan'ın bazı düşünceleri var," dedi.

Yaşlı kadın tek saplı gözlüğünü gözüne tutup favoriliye baktıktan sonra:

"Sen uykunu alamamışsın," dedi. Beriki elini yüzünde dolaştırdı, avucuna baktı.

"Bana da pudra sürmüşüm gibi geliyor. Sana öyle gelmiyor mu?"

"Ah amca!" diye haykırdı genç hanım. "Bu da İtalya'nın bir özelliği işte! Burada insanın cildi korkunç şekilde kuruyor!"

Yaşlı kadın:

"Farkında mısın Lida, buranın şekerleri ne kadar adi?" diye sordu.

Kıvırcık kır saçlı, büyük burunlu, gözleri neşeyle bakan, iriyarı bir adam, dişlerinin arasında bir puroyla güverteye çıktı. Küpeştenin yanında duran uşaklar saygıyla eğilerek adamı selamladılar.

Adam, başını dostça eğerek, hırıltılı, yüksek bir sesle:

"Günaydın çocuklar, günaydın!" dedi.

Ruslar susmuşlardı, göz ucuyla ona bakıyorlardı. Bıyıklı İvan, alçak sesle:

"Emekli asker, birdenbire ortaya çıktı..." dedi.

Kendisine baktıklarını görünce kır saçlı adam purosunu ağzından çıkardı, Rusları kibarca selamladı. Yaşlı hanım başını havaya kaldırdı, tek saplı gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirip adama meydan okur gibi baktı. Bıyıklı her nedense utandı, hızla arkasını dönüp cebinden saatini çıkardı, saati yine havada sallamaya başladı. Selama sadece şişman adam, çenesini göğsüne dayayarak karşılık verdi. İtalyan buna bozuldu, purosunu öfkeyle ağzının köşesine yerleştirdi ve yaşlı uşağa alçak sesle:

"Rus mu bunlar?" diye sordu.

"Evet efendim! Bir Rus valisiyle ailesi..."

"Her zamanki gibi iyi insanlar..."

"Çok iyi bir halk..."

"Slavların içinde en iyileri kuşkusuz..."

"Biraz özensiz insanlar, diyebilirim..."

"Özensiz mi? Gerçekten mi?"

"Bana öyle geliyor. İnsanlara karşı özensizler."

Şişman Rus'un yüzü kızardı, yayvan yayvan gülümseyerek alçak sesle:

"Bizden söz ediyor..." dedi.

"Ne diyor?" diye sordu yaşlı hanım, iğrenmiş gibi suratını buruşturup.

"Slavlar, diyor, en iyilerdir," diye cevap verdi şişman adam kıkır kıkır gülerek.

"Dalkavuk herifler," dedi yaşlı kadın. Kızılımsı sarı saçlı İvan'sa saati yerine koydu, iki eliyle birden bıyıklarını burarak küçümser gibi:

"Hakkımızda hepsi de şaşılacak derecede bilgisiz..." dedi.

"Seni övüyorlar," dedi şişman adam, "sense bunu bilgisizlik olarak görüyorsun..."

"Saçma! Ben onu kastetmiyorum, ben genelde... En iyi olduğumuzu ben de biliyorum."

Yunusların oyunlarını dikkatle izlemeye devam eden favorili adam, derin bir soluk aldı ve başını sallayarak:

"Ne aptal bir balık!" dedi.

Kır saçlı İtalyan'ın yanına iki kişi daha geldi: Siyah redingotlu, gözlüklü, yaşlı bir adamla uzun saçlı, solgun yüzlü, yüksek alınlı, gür kaşlı bir delikanlı; üçü, Ruslardan beş adım kadar uzakta küpeşteye dayandılar. Kır saçlı adam alçak sesle şöyle diyordu:

"Rusları gördüğüm zaman Messina'yı anımsıyorum..."

"Anımsıyor musunuz, Napoli'de tayfaları nasıl karşılamıştık?" diye sordu delikanlı.

"Evet! Ormanlarına geri döndüklerinde o günü unutamazlar!"

"Onurlarına verilen madalyayı görmüş müydünüz?"

"Çalışmayı sevmiyorum."

"Messina'dan söz ediyorlar," dedi şişman adam arkadaşlarına.

"Ve gülüyorlar!" dedi genç kadın. "Şaşılacak şey!"

Martılar gemiyi izliyordu. İçlerinden biri eğri kanatlarını kuvvetle çırparak geminin üstünde asılı gibi durdu ve genç kadın ona bisküvi atmaya başladı. Kuşlar bisküvi parçalarını yakalamaya

çalışarak alçaldılar, sonra aç çığlıklar atarak denizin üstündeki mavi boşluğa doğru yükseldiler. İtalyanlara kahve geldi. Onlar da havaya bisküvi atarak kuşları beslemeye başladılar. Kadın sert bir şekilde kaşlarını kaldırdı ve:

"Maymunlara bak!" dedi.

Şişman adam, İtalyanların hararetli sohbetine kulak kabarttı ve tekrar:

"Asker değil, tüccarmış, aramızdaki buğday ticaretinden bahsediyor ve bizden gazyağı, kereste, kömür de alabileceklerini söylüyor."

"Asker olmadığını ben hemen anlamıştım," dedi yaşlı hanım.

Kızılımsı sarı saçlı, favorilinin kulağına yine bir şeyler söylemeye başladı. Öbürü onu dinliyor ve kuşkuyla ağzını açıyordu. İtalyan delikanlıysa göz ucuyla Ruslardan yana bakarak konuşuyordu.

"Ne yazık ki, bu mavi gözlü, iriyarı insanlar ülkesini pek az tanıyoruz!"

Güneş artık yükselmiş, iyice yakmaya başlamıştı. Deniz, gözleri kamaştırarak parlıyordu. Uzaklarda, sağ tarafta, suyun içinden dağlar ya da bulutlar yükseliyordu.

Favorili adam, ağzı kulaklarına varacak şekilde gülerek:

"Annette," dedi, "şu komik Jan'ın köylerdeki isyancıları öldürmek için nasıl bir yöntem bulduğunu dinle bak, ne kadar akıllıca!"

Oturduğu sandalyede sallanarak, ağır ve sıkıcı bir şekilde, sanki yabancı bir dilden çeviriyormuş gibi anlatmaya başladı:

"Panayır, hatta köy bayramı günlerinde yerel yöneticinin, hazine hesabından taş ve sopa hazır etmesi, sonra da mujiklere yine hazine hesabından on, yirmi, elli, artık insan sayısı ne kadarsa ona göre sayıda fıçıyla votka vermesi gerekiyormuş, başka hiçbir şeye gerek kalmazmış!"

"Hiçbir şey anlamadım!" dedi yaşlı hanım. "Şaka mı bu?"

Kızılımsı sarı saçlı hemen cevap verdi:

"Hayır, ciddi! Bir düşünsenize *ma tante*...*"

Genç kadın gözlerini iri iri açıp omuz silkti.

"Ne saçma! Hazineden votka içecekler, sonra da..."

"Hayır, dur bir dakika Lidiya!" diye bağırdı kızılımsı sarı saçlı adam sandalyesinden sıçrayarak. Favorili, ağzını genişçe açmış, iki yanına sallanarak kıs kıs gülüyordu.

"Düşünsene fazla içmeyi kaldıramayan bu haydut herifler taşlarla sopalarla birbirlerine girecekler, anladın mı?"

"Neden birbirlerine girsinler ki?" diye sordu şişman adam.

"Bu da mı şaka?" diye sordu yaşlı kadın tekrar.

Kızılımsı sarı saçlı adam, kısa kollarını lastik gibi iki yana açarak heyecanla kanıtlamaya çalışıyordu:

"Görevliler onları yakaladığı zaman solcular avaz avaz bağırarak gaddarlıktan ve canavarlıktan söz edeceklerine göre, bu adamların kendi kendilerini yok edecekleri bir yöntem bulmak gerekir, öyle değil mi?"

Gemi sallandı, şişman hanım korku içinde masaya tutundu, tabaklar fincanlar zangırdamaya başladı. Daha yaşlı olan hanım, elini şişman adamın omzuna koyup sert bir biçimde sordu:

"Bu da nedir böyle?"

"Dönüyoruz..."

Kıyılar, bahçelerle kaplı puslu tepeler ve dağlar giderek daha belirgin bir şekilde yükseliyor, bağların içinden mavimsi beyaz kayalar görünüyor, beyaz boyalı evler yoğun yeşillik bulutları arasında gizleniyor, pencere camları güneşte parlıyor ve artık parlak lekeler çıplak gözle görülebiliyor; tam kıyıda, küçücük bir ev kayaların arasına sokulmuş, evin ön cephesi denize bakıyor ve her tarafını açık eflatun renkli çiçekler dev bir öbek halinde sarmış, daha yukarıdaki terastan da şelaleler halinde kırmızı sardunyalar dökülüyor. Renkler neşeli, kıyı sevecen, konuksever görünüyor, dağların yumuşacık çizgileri, yanına, bahçelerin gölgesine çağırıyor.

* (İt.) "Teyze." *-çev.*

Şişman adam, derin derin iç çektikten sonra:

"Buradaki her şey ne kadar sıkışık," dedi; yaşlı hanım ona kabul etmemiş gibi baktı, daha sonra tek saplı gözlüğüyle kıyıya bir göz attı, başını yukarı kaldırıp ince dudaklarını iyice sıktı.

Güvertede bir sürü esmer yüzlü, ince giysili insan vardı artık. Bu insanlar gürültülü bir şekilde sohbet ediyorlar, Rus hanımlarsa onlara küçümseyerek, aynen kraliçelerin uyruklarına baktıkları gibi bakıyorlardı.

"Ellerini ne kadar çok sallıyorlar," dedi genç hanım; şişman adam oflayıp puflayarak açıklama yaptı:

"Dillerinin bir özelliği bu, dil zayıf olduğu için el kol hareketleri gerektiriyor..."

"Tanrım! Tanrım!" diyerek derin derin iç çekti yaşlı hanım, sonra biraz düşünüp:

"Cenova'da da çok müze var mıdır?" diye sordu.

"Galiba yalnızca üç tane var," diye cevap verdi şişman adam.

"Bir de şu mezarlık mı var?" diye sordu genç hanım.

"Campo Santo. Tabii kiliseler de var."

"Ya faytoncular? Napoli'deki kadar berbat mı onlar da?"

Kızılımsı sarı saçlıyla favorili ayağa kalktılar, küpeşteye doğru gittiler, orada birbirlerinin sözünü keserek kaygılı bir biçimde konuşmaya başladılar.

Yaşlı hanım kabarık saçını düzelterek:

"İtalyan ne diyor?" diye sordu. Dirsekleri sivri, kulakları büyük ve solmuş yapraklar gibi sarıydı. Şişman adam, kıvırcık saçlı İtalyan'ın kıvrak konuşmasını dikkatle, ağzını açmadan dinlemekteydi.

"Yahudilerin Moskova'ya gitmesini yasaklayan çok eski bir yasaları var galiba, sinyorlar, anlaşılan despotizmden, yani Korkunç İvan zamanından kalma bir şey bu! İngiltere'de bile bugün dahi kaldırılmamış pek çok eski yasa vardır. Bu Yahudi beni belki de kasıtlı olarak yanıltmış olabilir. Kısacası her nedense çarların ve

kutsal eşyaların kadim kenti Moskova'yı ziyaret edebilme hakkına sahip değilmiş..."

"Bizde, Roma'daysa belediye başkanı Yahudi'dir, Moskova'dan daha eski ve daha kutsal olan Roma'da," dedi delikanlı gülerek.

Gözlüklü ihtiyar gürültüyle ellerini çırpıp:

"Üstelik de Papa-Terzi'nin* bile hakkından geliyor!"

Kadın ellerini aşağı indirerek:

"İhtiyar niye bağırıyor?" diye sordu.

"Birtakım zırvalar işte. Napoli şivesiyle konuşuyorlar..."

"Bu Yahudi Moskova'ya gelmiş, kalacak yer lazım, adam tutmuş bir orospuya gitmiş, başka bir yere değil. Adam öyle söylüyordu..."

"Palavra!" dedi ihtiyar, kararlı bir biçimde ve elini anlatıcıdan öbür yana doğru salladı.

"Doğrusu ben de öyle düşünüyorum."

"Sonra ne olmuş?" diye sordu delikanlı.

"Kadın onu polise teslim etmiş, ama adam sanki kendisinden faydalanmış gibi baştan parasını da almış..."

"İğrenç!" dedi ihtiyar. "Adamın hayal gücü pek zayıfmış vesselam. Ben üniversiteden Ruslar tanıyorum, iyi çocuklardı..."

Şişman Rus, terli yüzünü mendiliyle silerken tembel ve kayıtsız bir tavırla hanımlara:

"Bir Yahudi fıkrası anlatıyor," dedi.

"Hem de bu kadar hararetli bir şekilde!" diyerek güldü genç hanım, diğeriyse:

"Bu kadar el kol hareketi yapan, bu kadar gürültü çıkaran bu insanlarda yine de sıkıcı bir şey var," dedi.

Kent kıyıda boy atıyor; tepelerin arkasından evler yükseliyor ve birbirine gittikçe daha da sıkışarak fildişinden oyulmuş gibi görünen ve güneşi yansıtan binalardan oluşmuş kesintisiz bir duvar oluşturuyor.

Genç hanım ayağa kalkarak:

---

* Papa'nın soyadı Sarto, İtalyanca terzi anlamına gelmektedir. *-çev.*

"Yalta'ya benziyor," dedi. "Ben Liza'nın yanına gidiyorum."

Mavimsi bir kumaşa bürünmüş koca gövdesiyle güvertede salınarak yürüdü, İtalyan grupla aynı hizaya geldiğindeyse kır saçlı adam konuşmasını keserek alçak sesle:

"Ne harikulade gözler!" dedi.

"Evet," diye başını salladı gözlüklü ihtiyar. "Galiba aynı böyle bir Bazilida vardı!"

"Bazilida, Bizanslı mıydı?"

"Ben onu Slav sayıyorum..."

"Lidiya'dan söz ediyorlar," dedi şişman adam.

"Ne diyorlar?" diye sordu kadın. "Adice şeylerdir tabii. Öyle değil mi?"

"Gözlerinden söz ediyorlar. Övüyorlar..."

Kadın yüzünü buruşturdu.

Gemi, bakır gibi parıldayarak kıyıya güler yüzlü ve hızlı bir şekilde sokulmaya devam ediyordu. Dalgakıranın siyah duvarları görünmüştü. Bu duvarların arkasından yüzlerce direk göğe yükseliyordu. Bazı yerlerde parlak flamalar kımıldamadan duruyordu. Kapkara duman havada eriyip dağılıyor, yağ, kömür tozu kokuları, limandaki çalışmaların gürültüsü ve büyük bir kentin karmaşık uğultusu duyuluyordu.

Şişman adam birdenbire kahkahalarla gülmeye başladı.

"Ne oldu?" diye sordu kadın gri, rengi solmuş gözlerini kısarak.

"Almanlar onları öyle bir bozguna uğratacaklar ki, görürsün!"

"Sen niye seviniyorsun?"

"Öylesine işte..."

Favorili, ayağının altına bakarak kızılımsı sarı saçlıya yüksek sesle ve dil kurallarına titizlikle uyarak:

"Bu sürprize sevinir miydin?" diye sordu.

Kızılımsı sarı saçlı adam, hırsla bıyıklarını büktü, ama yanıt vermedi.

Gemi sessizce ilerliyordu. Bulanık yeşil su, beyaz küpeştelere çarpıyor ve sanki bir şeyden yakınarak hıçkırıyordu; mermer ev-

ler, yüksek kuleler, kafes kafes oymalı teraslar, bu bulanık suda yansımıyordu.

Bir sürü gemiyle tıka basa dolu olan liman kapkara ağzını açmıştı.

XVII

Lokantanın kapısının önündeki küçük, demir masanın ardında açık renk takım elbiseli, zayıf, tıraşlı, Amerikalıya benzeyen bir adam oturmuş:

"Ga-ağson-n..." diye şarkı söyler gibi tembel tembel sesleniyor.

Çevredeki her şey akasya çiçekleriyle örtülmüş, âdeta altın yaldıza bulanmış: Her yerde güneş ışınları parlıyor, yerde ve gökte ilkbaharın sessiz neşesi hüküm sürüyor. Caddenin ortasından kulakları tüylü küçük eşekler toynaklarını takırdatarak koşuyor, iri cüsseli atlar ağır adımlar atarak, insanlar acele etmeden yürüyorlar. Her bir canlının güneşte, çiçeklerin ballı kokusuyla dolu havada olabildiğince uzun süre kalmak istediğini açıkça görüyorsun.

İlkbaharın habercisi olan çocuklar oradan oraya koşuyorlar, güneş, çocukların giysilerini parlak renklere boyuyor; rengârenk elbiseli kadınlar salına salına yürüyorlar. Geceleyin gökte yıldızlar ne kadar gerekliyse güneşli bir günde de onlar aynı şekilde gerekli.

Açık renk takım elbiseli adamın garip bir görünüşü var: Çok kirliymiş de daha bugün yıkamışlar, ama öyle bir gayretle yıkamışlar ki üzerindeki bütün parlak şeyleri sonsuza dek silip yok etmişler gibi görünüyor. Sanki evlerin duvarlarına düşen, yolda, bulvarın geniş kaldırımlarında hareket eden her şeyin üzerine düşen güneş lekelerini sayarcasına soluk gözleriyle çevresine bakıyor. Pörsük dudakları küçük bir çiçek gibi büzülmüş, garip ve hüzünlü bir ezgiyi alçak perdeden, özene bezene ıslıkla çalıyor, beyaz elinin uzun parmakları, masanın kenarına vurarak ses çıkarıyor, tırnakları donuk bir biçimde parlıyor, öbür elindeki sarı eldiveni dizine vurarak tempo tutuyor. Akıllı, kararlı bir insan

yüzü var, ama yazık ki bu yüz, kaba, ağır bir şeyle silinmiş gibi görünüyor.

Garson, saygıyla eğilerek adamın önüne bir fincan kahve, küçük bir şişe nane likörü ve bisküvi koyuyor. Yandaki masadaysa parlak kara gözlü, geniş göğüslü bir adam oturuyor. Adamın yanakları, boynu, elleri is içinde, her yanı köşeli, madensi bir sağlamlığı var, sanki büyük bir makinenin parçası gibi.

Temiz adamın yorgun bakışları gelip üzerinde durduğunda hafifçe doğrulup eliyle şapkasına dokundu ve sık bıyıklarının arasından:

"İyi günler, mühendis bey," dedi.

"Yine mi siz Trama!"

"Evet benim, mühendis bey..."

"Yine bir olay bekleyelim mi, ne dersiniz?"

"İşleriniz nasıl gidiyor?"

Mühendis ince dudaklarında küçük, alaycı bir gülümsemeyle:

"Bana öyle geliyor ki, hep soru sorarak sohbet edilemez dostum..." dedi.

Karşısındaki adamsa şapkasını kulağına indirip hiç gizlemeden yüksek sesle gülüyor ve kahkahalarının arasında:

"Ah evet!" diyor. "Ama yemin ederim, gerçekten bilmek istiyorum..."

Kömür yüklü bir arabaya koşulmuş alaca renkli, uyuz bir eşek durdu, boynunu uzatıp acıklı acıklı anırmaya başladı, fakat o gün sesini kendisi de beğenmemiş olmalı ki, anırmasını en yüksek perdede utangaç bir şekilde kesip tüylü kulaklarını salladı ve başını önüne eğip ayaklarını takırdatarak ileriye doğru atıldı.

"Yapacağınız şu makineyi, aynen beni akıllı bir insan yapmayı vaat eden yeni bir kitabı beklediğim sabırsızlıkla bekliyorum..."

Mühendis, kahvesinden bir yudum alarak:

"Bu karşılaştırmanızdan hiçbir şey anlamadım," dedi.

"İyi bir kitabın insanın ruhunu özgürleştireceği gibi, bir makinenin de onun fiziksel enerjisini özgürleştireceğini düşünmüyor musunuz?"

"Ha!" dedi mühendis başını yukarı kaldırıp. "Öyle!"

Boş fincanı masaya koyarken:

"Yine propagandaya mı başlıyorsunuz yoksa?" diye sordu.

"Başladım bile."

"Yine grevler, yine karışıklıklar, ha?"

Beriki yumuşak bir şekilde gülümseyerek omuz silkti.

"Keşke onlar olmadan olabilse..."

Rahibe gibi siyah elbiseli, kupkuru, yaşlı bir kadın hiçbir şey söylemeden mühendise bir demet menekşe uzattı. Mühendis iki demet menekşe aldı, birini karşısındaki adama verirken düşünceli bir şekilde:

"Trama, o kadar iyi bir beyniniz var ki. Doğrusu bir idealist olmanız çok yazık..." dedi.

"Çiçeklere de iltifatınıza da teşekkür ederim. Yazık mı dediniz?"

"Evet! Siz aslında bir şairsiniz. Hem öğrenim görseniz esaslı bir mühendis de olabilirsiniz..."

Trama beyaz dişlerini göstererek sessizce gülerken:

"A bakın bu doğru! Mühendis şair demektir, sizinle çalışırken buna inanmıştım," dedi.

"Ne kadar naziksiniz..."

"Hem düşünürdüm de, sayın bay mühendis neden sosyalist olmasın derdim. Bir sosyalistin de şair olması gerekir aynı zamanda..."

Birbirlerine aynı şekilde zekice bakarak ikisi aynı anda gülmeye başladılar. Şaşırtıcı derecede farklı insanlardı: Biri zayıf, asabi, hatları silinmiş gibi görünen, gözlerinin rengi solmuş bir adam, ötekiyse sanki daha dün bir madenden dövülerek yapılmış ve henüz parlatılmamış biri.

"Hayır Trama, ben kendime ait bir atölyeye ve böyle senin gibi otuz kadar delikanlıya sahip olmayı yeğlerdim. Oho, o zaman neler neler yapardık..."

Parmaklarını hafifçe masaya vurdu ve küçük çiçek demetini yakasındaki iliğe geçirirken içini çekti.

"Allah kahretsin," diye haykırdı Trama heyecanlanarak, "ne boş şeyler insanı yaşamaktan ve çalışmaktan alıkoyuyor..."

"İnsanlık tarihine boş şeyler diyen siz misiniz, Trama Usta?" diye sordu mühendis, sessizce gülümseyerek; işçi şapkasını başından çekip çıkardı, aşağı yukarı salladı, ateşli, canlı bir şekilde konuşmaya başladı:

"Atalarımın tarihi nedir?"

"Sizin atalarınızın mı?" diye soruyu yineledi mühendis. Soruyu sorarken daha keskin bir gülümsemeyle birinci sözcüğü vurgulamıştı.

"Evet benim! Küstahlık mı bu? Varsın küstahlık olsun! Fakat Giordano Bruno, Vico ve Mazzini neden benim atalarım olmasın? Ben onların dünyasında yaşamıyor, onların yüce düşüncelerinin çevreme ektikleri şeylerden yararlanmıyor muyum?"

"Ha, bu anlamda diyorsunuz!"

"Dünyadan çekip gidenlerce dünyaya verilmiş olan her şey bana verilmiş demektir!"

"Elbette," dedi mühendis, kaşlarını ciddi bir ifadeyle yukarı kaldırıp.

"Ve benden, yani bizden önce yapılmış olan her şey, bizim çelik haline getirmemiz gereken maden cevheridir, doğru değil mi?"

"Neden olmasın? Apaçık ortada!"

"Aslında siz okumuşlar da biz işçiler gibi, geçmişteki akıllı insanların çalışmaları sayesinde yaşıyorsunuz."

Mühendis başını eğerek:

"Bir itirazım yok," dedi. Yanında gri paçavralar içinde, oynaya oynaya parçalanmış bir topu andıran küçük bir erkek çocuk dikiliyordu; kirli ellerinde bir demet safran tutan çocuk ısrarla:

"Çiçek alın sinyor..." deyip duruyordu.

"Daha önce almıştım..."

"Çiçeğin fazlası olmaz..."

"Aferin evlat!" dedi Trama. "Aferin, bana iki tane ver bakalım..."

Çocuk çiçekleri verdiği sırada şapkasını hafifçe yukarı kaldırıp mühendise:

"Buyurun," diyerek uzattı.

"Teşekkür ederim."

"Harika bir gün, değil mi?"

"Bunu benim gibi elli yaşında bile hissedebiliyorsun..."

Gözlerini kısıp dalgın dalgın etrafa bakındı, sonra içini çekti.

"Sanıyorum siz ilkbahar güneşinin insanın damarlarında oynadığı oyunu çok daha kuvvetli hissediyorsunuzdur. Bunun tek nedeni sadece genç olmanız değil, sizin dünyanızın benimkinden farklı olması, öyle değil mi?"

"Bilmiyorum," dedi beriki gülümseyerek, "ama hayat çok güzel!"

"Vaat ettikleriyle mi?" diye kuşkucu bir biçimde sordu mühendis. Bu soru karşısındakini incitmişti sanki. Şapkasını giyip telaşla şöyle dedi:

"Hayat, benim hoşuma giden her şeyiyle çok güzel! Saygıdeğer mühendisim, benim için sözcükler sadece sesler ve harfler demek değildir. Bir kitap okuduğumda, bir tablo gördüğümde güzelliklere hayran kalırım. Bütün bunları ben yapmışım gibi hissederim!"

İkisi de gülmeye başladı. Biri, başını geriye atıp, geniş göğsünü şişirerek sanki kahkaha atma becerisiyle övünüyormuş gibi yüksek sesle, açıkça, öteki, neredeyse sessiz denecek kadar hafif, hıçkırır gibi, daha demin ağzında altın çiğnemiş de fırçalamayı unutmuş gibi sapsarı görünen dişlerini göstererek gülüyordu.

"Siz yiğit bir delikanlısınız Trama, sizi görmek her zaman hoşuma gidiyor," dedi mühendis ve göz kırpıp ekledi: "Tabii isyan çıkarmamanız koşuluyla..."

"Oh, ben her zaman isyan çıkarırım..."

Sonra ciddi bir yüz ifadesi takınıp derin kara gözlerini kısarak:

"Umarım, o günlerde size karşı yeterince nazik davranmışızdır?" dedi.

Mühendis omuz silkip ayağa kalktı.

"Ah evet, evet! Biliyor musunuz o hikâye işletmeye otuz yedi bin lirete mal olmuştu!"

"O parayı işçi ücretlerine eklemek daha sağduyulu bir davranış olurdu..."

"Hımın! Sizin hesabınız zayıf. Sağduyu mu dediniz? Herkesin kendine göre bir sağduyu anlayışı var."

Mühendis sarı, zayıf elini uzattı. İşçi bu eli sıktığında:

"Bir kez daha yineliyorum, sizin hiç durmadan okumanız, öğrenmeniz gerekiyor..." dedi.

"Her dakika öğreniyorum..."

"Hayal gücü yüksek bir mühendis olurdu sizden."

"E, hayal gücüm yaşamama şimdi de pek engel olmuyor..."

"Hoşça kal inatçı adam..."

Mühendis akasyaların altından, bir ağ oluşturmuş olan güneş ışınlarının içinden uzun, zayıf bacaklarıyla ağır adımlar atarak, sağ elinin ince parmaklarına eldivenini iyice geçirerek yürüyüp gitti. Ufak tefek, kapkara bir garson, bu sohbeti dinlemekte olduğu lokantanın kapısından ayrılarak cüzdanının içinde bozuk para arayan işçiye:

"Dostumuz hızla yaşlanıyor..." dedi.

"Daha kendini taşır!" diye haykırdı işçi kendinden emin bir şekilde. "Kafasının içinde bir sürü ateş yanıyor..."

"Gelecek defa nerede konuşma yapacaksınız?"

"İşçi borsasının orada. Beni dinlemiş miydiniz?"

"Üç kez, yoldaş..."

Birbirlerinin elini sımsıkı sıktıktan sonra gülümseyerek ayrıldılar; biri, mühendisin gözden kaybolduğu yönün tersi yöne gitti,

öteki dalgın dalgın bir şarkı mırıldanarak masaların üstündeki bardakları, tabakları toplamaya başladı.

Bir grup beyaz önlüklü kız ve erkek öğrenci yolun ortasından yürüyorlar. Çocuklardan çevreye kıvılcım kıvılcım gürültüler, kahkahalar saçılıyor. Öndeki iki çocuk, kâğıttan kıvırarak yaptıkları boruları öttürüyorlar. Akasyalar çocukların üstüne ak yapraklarını kar gibi sessizce yağdırıyor. Her zaman, ama özellikle ilkbaharda çocuklara merakla bakıyorsun ve arkalarından neşe içinde, yüksek sesle bağırmak istiyorsun:

"Hey siz insanlar! Yaşasın gelecek günleriniz!"

XVIII

Eğer yaşam, insanın atalarının kemikleriyle gübrelenmiş topraklarda bir lokma ekmek bulamayacağı, geçim sıkıntısından toprağını bırakıp istemeden Amerika'nın güneyine, vatanından otuz gün uzaklıktaki bir yere gidecek hale gelmişse, evet eğer yaşam bu hale gelmişse siz o insandan ne bekleyebilirsiniz?

O insan kim olursa olsun fark etmez! O insan, anasının memesinden koparılıp alınmış bir bebek gibidir, gurbet ellerin şarabı ona acı gelir, yüreğini sevindirmez, yüreğini sevindirmediği gibi yumuşatır ve anayurdunun göğsünden koparılmış bu yürek, tıpkı bir süngerin suyu emmesi gibi, her kötülüğü açgözlülükle emer, karanlık duygular yaratır.

Bizim Kalabriya'da gençler, okyanus ötesine gitmeden önce evlenirler. Bunun nedeni belki de bir kadına duydukları sevgiyle vatan sevgisini daha da derinleştirmektir. Aslında kadın da tıpkı vatan gibi kendine çeker ve gurbet ellerde insanı, kendi toprağına, sevdiğinin koynuna geri çağıran bir aşktan daha iyi hiçbir şey koruyamaz.

Ancak geçim sıkıntısından topraklarını bırakıp gitmeye mahkûm olanların bu evlilikleri, hemen hemen her zaman kor-

kunç birer kader ve intikam faciasına başlangıç olur. Apeninlerin kollarındaki Senerchia köyünde bu yakınlarda işte böyle bir olay olmuştu.

İncil'in sayfalarından alınmışa benzeyen bu basit ve korkunç hikâyeye ta en başından, yani bundan beş yıl öncesinden başlamak gerekir: Bundan beş yıl önce dağların arasındaki küçük Senerchia köyünde Emilia Bracco adında güzeller güzeli bir kadın yaşıyordu. Emilia'nın kocası Amerika'ya gitmişti ve o, kayınpederinin evinde kalıyordu. Sağlıklı, becerikli Emilia'nın güzel bir sesi, neşeli bir karakteri vardı. Gülmeyi, şakalaşmayı severdi, güzelliğini kullanarak birazcık cilve yapıp köy delikanlılarında ve orman korucularında ateşli istekler uyandırırdı.

Evli bir kadın olarak namusunu korumayı dilbazlığı sayesinde çok iyi beceriyordu. Gülüşü tatlı hayaller uyandırıyordu, ama hiç kimse onu elde ettiğini söyleyerek övünemezdi.

Bilirsiniz, dünyada en çok kıskançlık çeken iki kişi vardır: Şeytan ve yaşlı bir kadın. Emilia'nın yakınında da kaynanası vardı. Şeytansa kötülük yapabileceği her yerde her zaman hazırdır zaten.

"Kocan yokken pek de neşelisin canım," diyordu yaşlı kadın. "Bunu belki de ona yazarım. Bana bak, attığın her adımı izliyorum, unutma senin namusun bizim namusumuz demektir..."

İlk başlarda Emilia, kocasını sevdiğini söyleyerek kaynanasını kendini suçlayacak hiçbir şey olmadığına inandırmaya çalışıyordu. Ama kaynanası kuşkularıyla onun giderek daha sık, daha çok canını sıkıyordu ve şeytanın dürtüklemesiyle de sağda solda gelininin utanma duygusunu yitirdiğini söylemeye başlamıştı.

Emilia bunu duyunca korkuya kapıldı ve kocasına karşı hiçbir suçu olmadığına, hayallerinde bile ona ihanet edip günah işlemediğine yemin ederek kaynanasına yalvarmaya başladı. Ancak yaşlı kadın ona inanmıyordu.

"Ben biliyorum," diyordu, "ben de bir zamanlar gençtim, bu yeminlerin değerini iyi bilirim! Hayır, çoktan yazdım oğluma, en kısa zamanda gelsin, namusunu temizlesin!"

"Yazdın mı?" diye sessizce sordu Emilia.

"Evet."

"Peki, tamam."

Bizim erkeklerimiz Araplar gibi kıskançtır. Emilia kocasının dönüşüyle birlikte nasıl bir tehditle karşı karşıya kalacağını biliyordu.

Ertesi gün kaynanası çalı çırpı toplamaya ormana gitmişti. Emilia da eteğinin altına bir balta saklayarak ardına düştü. Güzel kadın, kaynanasını öldürdüğünü jandarmaya gidip kendisi söyledi.

"Namusluyken adım ahlaksıza çıkacağına katil olmak daha iyidir," demişti.

Mahkeme Emilia'nın zaferiyle sonuçlandı: Senerchia'nın hemen hemen tüm ahalisi onun lehine tanıklık etti ve çokları da gözyaşları içinde yargıçlara:

"O masumdur, boş yere hayatı mahvolacak!" dediler.

Bir tek Başpiskopos Cozzi, talihsiz kadına karşı sesini yükseltmeye kalkıştı: Bu adam onun masumiyetine inanmak istemiyor, halk arasında eski gelenekleri sürdürmek gerektiğinden söz ediyor, kötü bir kadın olan Phryne'nin güzelliğine kapılarak onu beraat ettiren Yunanların düştüğü hataya düşmemeleri için insanları uyarıyor, söylenebilecek her şeyi söylüyordu. Herhalde onun yüzünden olacak Emilia'yı dört yıl basit hapis cezasına mahkûm ettiler.

Emilia'nın köylüsü Donato Guarnaccia da tıpkı Emilia'nın kocası gibi, genç karısını Penelope'nin zevksiz işiyle uğraşmak, yani yaşamla ilgili hayaller dokumak ve yaşamdan elini eteğini çekmek üzere yurdunda bırakarak okyanusun öte yakasına gitmişti.

Bundan üç yıl önce Donato, anasından bir mektup almıştı. Anası, Donato'nun karısı Teresa'nın kendini kayınpederine, yani kendi kocasına teslim ettiğini, onunla birlikte olduğunu haber veriyordu. Görüyorsunuz işte yine yaşlı bir kadınla şeytan birlikteler!

Oğul Guarnaccia, Napoli'ye kalkan ilk gemiye bilet aldı ve gökten düşmüş gibi aniden eve geldi.

Karısıyla babası şaşırmış gibi davrandılar, pek sert ve kuşkucu bir delikanlı olan Donato ilk zamanlar ihbarın haklı olup olmadığını anlama arzusuyla sakin davrandı. Emilia Bracco'nun hikâyesini işitmişti; karısına iyi davranıyor, onu okşayıp seviyordu. Karı koca gençlik döneminin şöleni sayılan balayını bir kez daha yaşadılar bir süre.

Annesi kulağına zehir akıtmaya çalışıyordu, ama Donato:

"Yeter! Söylediklerinin doğru olup olmadığına kendim inanmak istiyorum, işime karışma!" diyerek annesini susturuyordu.

Donato, öz anası bile olsa, gururu kırılmış, aşağılanmış birine inanmanın olanaksız olduğunu biliyordu.

Yaz mevsiminin hemen hemen yarısı sessiz sakin geçti. Belki de bütün bir yaşam böyle geçebilirdi, ama babası, Donato'nun evden kısa süreli ayrılışları sırasında gelinine yine asılmaya başlamıştı; kadın, ahlaksız ihtiyarın sırnaşık hareketlerine karşı koyuyordu. Bu da adamı çileden çıkarıyordu: Genç bir bedenden aldığı zevk aniden son bulmuştu. Kadından intikam almaya karar verdi.

"Mahvolacaksın," diye tehdit etti onu.

"Sen de," diye karşılık verdi kadın.

Bizim memlekette insanlar çok az konuşur.

Bir gün sonra baba, oğluna:

"Karının sana sadık kalmadığını biliyor musun?" diye sordu.

Beti benzi atan oğul, babasının gözlerinin içine bakarak:

"Kanıtınız var mı?" diye sordu.

"Evet. Onun öpüp okşamalarından yararlananlar bana, karnının alt tarafında büyük bir ben olduğunu söylediler, doğru mu bu?" dedi.

"Pekâlâ," dedi Donato. "Suçlu olduğunu babam olarak siz söylediğinize göre ölecek demektir!"

Baba arsızca başını salladı.

"Tabii ya! Yoldan çıkmış kadınları öldürmek gerekir."

"Erkekleri de," dedi Donato oradan ayrılırken.

Karısının yanına gitti, iri ellerini onun omuzlarına koydu...

"Dinle beni, bana ihanet ettiğini biliyorum. İhanetinden önce ve sonra bizimle birlikte, içimizde yaşamış olan aşkın hatırına söyle, kiminle?"

"Demek öyle!" diye bağırdı kadın. "Bunu sadece ve sadece o lanet olası babandan öğrenebilirsin, bir tek ondan..."

"O mu?" diye sordu köylü ve gözlerini kan bürüdü.

"Bana zorla, tehditlerle sahip oldu, madem öyle varsın bütün gerçek son noktasına kadar ortaya çıksın..." Kadın boğulur gibi olmuştu, kocası onu sarstı.

"Hadi konuş!"

"Ah evet, evet," diye fısıldadı kadın umutsuzluk içinde. "Biz, yani ben ve o karı koca hayatı yaşadık, otuz, kırk kere birlikte olduk..."

Donato eve doğru atıldı, tüfeği kaptı ve babasının gittiği tarlaya koştu. Orada babasına, böyle bir anda bir erkeğin başka bir erkeğe söyleyebileceği her şeyi söyledi, iki el ateş ederek işini bitirdi, sonra cesedine tükürdü, dipçikle kafasını ezdi. Uzun süre ölüyle alay ettiğini söylediler. Sözde cesedin sırtına çıkıp üstünde tepinerek intikam dansı yapmış.

Sonra karısının yanına geldi, tüfeği doldururken ona:

"Dört adım geriye git ve dua et..." dedi.

Kadın, hayatını bağışlaması için yalvararak ağlamaya başladı.

"Hayır," dedi Donato, "ben, adaletin gerektirdiği ve eğer ben suçlu olsaydım senin bana yapacağını yapıyorum..."

Karısını kuş gibi vurdu, sonra da yöneticilere teslim olmaya gitti. Köyün sokaklarından geçtiği sırada insanlar karşısında iki yana açılıyorlardı ve içlerinden pek çokları da:

"Şerefli bir erkek gibi davrandın, Donato..." diyorlardı.

Mahkemede kendisini iç karartan bir enerjiyle, ilkel bir ruhun kaba dilbazlığıyla savundu.

"Ben bir kadını, onunla benim aşkımdan, her ikimizi, onu da beni de içinde yaşatacak bir çocuk sahibi olmak için alırım! Âşık olduğum zaman ne baba ne ana kalır, sadece aşk vardır, aşk sonsuza dek yaşayacaktır! Aşkı kirletenler, kadın ya da erkek her kimse, kısırlıkla, korkunç hastalıklarla ve acılar içinde ölmekle lanetleneceklerdir..."

Savunma makamı, jüri üyelerinden cinayetin öfke ve kızgınlık sonucu işlenmiş olduğunu kabul etmelerini istiyordu, ama onlar, izleyenlerin şiddetli alkışları arasında Donato'yu beraat ettirdiler. Donato Senerchia'ya bir kahraman gibi döndü, aşağılanmış olan onurunun öcünü kanlı biçimde almayı emreden eski halk geleneklerini sıkı sıkıya yerine getirmiş bir insan olarak alkışlanıyordu.

Donato'nun beraatından kısa bir süre sonra köylüsü Emilia Bracco da hapisten çıkmıştı; karanlık kış günleriydi, Noel yaklaşıyordu. İnsanlarda yakınlarının arasında olma, evinin sıcacık çatısı altında bulunma isteği bu günlerde daha da kuvvetli olur. Emilia ve Donato ise yalnızdılar, şöhretleri de öyle insanlarda saygı uyandıracak bir şöhret değildi. Katil yine de katildir. Şaşkınlık yaratabilir ama hepsi o kadar işte. Bir katil beraat edebilir, ama nasıl sevilir? İkisinin de elleri kanlı, kalpleri kırık, ikisi de ağır bir yargılanma dramı yaşamışlar. Kaderin üzerlerine işaret koyduğu bu insanların arkadaş olmaları ve birbirlerinin kırık yaşamlarına renk katmaya karar vermeleri Senerchia'da hiç kimseye garip gelmedi; ikisi de gençti, ikisi de sevilmek, okşanmak istiyordu.

İlk öpüşmelerden sonra Donato, Emilia'ya:

"Burada, geçmişimizle ilgili üzücü anıların arasında ne yapacağız?" dedi.

"Kocam geri dönerse beni öldürür, çünkü artık düşünce olarak da ona gerçekten ihanet etmiş oldum," dedi Emilia.

Yeterli yol parasını biriktirir biriktirmez okyanus ötesine gitmeye karar verdiler, hem belki de bu dünyada birazcık mutluluk

ve sakin bir köşe bulabilirlerdi, ancak çevrelerinde şöyle düşünen insanlar vardı:

"Tutku yüzünden işlenmiş bir cinayeti affedebiliriz. Namusunu korumak amacıyla işlenmiş bir suçu alkışlamıştık, ama şimdi bu insanlar, uğruna onca kan dökmüş oldukları geleneklere karşı gelmiş olmuyorlar mı?"

Bu sert ve karamsar yargılar, eskiden kalma katı geleneklerin yansımaları gitgide daha yüksek sesle yayılmaya başladı ve sonunda Emilia'nın annesi Serafina Amato'nun kulağına kadar gitti. Serafina Amato, gururlu, güçlü, elli yaşlarında olmasına rağmen hâlâ dağlılara özgü güzelliğini koruyan bir kadındı.

Onuruna dokunan bu söylentilere ilk başta inanmadı.

"İftira bunlar," diyordu insanlara, "kızımın namusunu korumak uğruna ne büyük acılara katlandığını ne çabuk unuttunuz!"

"Hayır, biz değil, kızın unuttu o acıları," diye karşılık veriyordu insanlar.

Başka bir köyde yaşayan Serafina kızının yanına gitti ve ona:

"İnsanların senin hakkında şu anda konuştukları şekilde konuşmalarını istemiyorum," dedi. "Geçmişte yaptığın şey, kan akıtmış olmana karşın temiz, onurlu bir işti, aynı şekilde insanlara bir ders olarak kalmalı!"

Kızı:

"Dünya insanlar için, fakat insanlar kendileri için yaşamayıp da ne için yaşayacaklar?.." diyerek ağlamaya başladı.

"Bunu bilemeyecek kadar akılsızsan git de rahibe sor," diye yanıtladı annesi.

Sonra Donato'ya gitti ve kararlı bir biçimde onu uyardı:

"Kızımı rahat bırak, yoksa senin için kötü olur!"

Genç adam ona yalvarmaya başladı:

"Dinle beni, benim kadar bahtsız olan bu kadını sonsuza kadar seveceğim! Bana izin ver, onu başka bir göğün altına götüreyim, o zaman her şey düzelecektir görürsün!"

Bu sözler yangına körükle gitmekten başka bir işe yaramadı.

"Kaçmak mı istiyorsunuz?" diye öfkeyle, umutsuzca haykırdı Serafina. "Hayır, asla böyle bir şey olmayacak!"

Vahşi hayvanlar gibi bağırarak, birbirlerine can düşmanlarının ateş saçan gözleriyle bakarak ayrıldılar.

O günden sonra Serafina, av peşine düşmüş akıllı bir köpek gibi âşıkları izlemeye başladı. Fakat geceleri gizlice görüşmelerine engel olamıyordu. Zaten aşk da vahşi bir hayvan gibi kurnaz ve becerikli değil midir?

Serafina bir gün kızıyla Guarnaccia'nın kaçış planını konuştuklarını duydu. O uğursuz dakikada korkunç bir işe karar verdi.

Pazar gün köy halkı ayin için kilisede toplanmıştı; ön sırada parlak bayramlık etekleri ve şallarıyla kadınlar, onların arkasındaysa diz çökmüş erkekler duruyordu; âşıklar da güzel bir gelecek için Meryem Ana'ya yakarmaya gelmişlerdi.

Serafina Amato kiliseye herkesten sonra geldi. O da bayramlıklarını giymişti, eteğinin üstünde renkli yünlü kumaştan dikilmiş geniş bir önlük vardı, önlüğün altındaysa bir balta.

Dudaklarında bir duayla ağır ağır Senerchia'nın koruyucu meleği Michail'in tasvirine yaklaştı, önünde diz çöktü, elini önce meleğin ellerine, sonra da kendi dudaklarına dokundu ve kızının diz çökmüş âşığının yanına fark ettirmeden sokulup kafasına iki kez vurarak *vendetta*, yani intikam anlamına gelen Roma rakamıyla beş ya da V harfi şeklinde bir yara açtı.

İnsanlar bir korku kasırgasına kapılmışlardı, çığlıklar atarak, haykırarak çıkış kapısına doğru atıldılar, bazıları kendini kaybedip yere düşmüştü, birçoğu çocuklar gibi ağlıyordu, Serafina'ysa elindeki baltayla zavallı Donato'nun ve baygın durumdaki kızının başında köyün Nemesis'i gibi, yani açık yürekli insanların adalet Tanrıçası gibi dikiliyordu.

Dakikalarca öyle dikildi, insanlar kendilerine gelerek onu yakaladıklarında ise vahşi bir sevinçle alev alev yanan gözlerini göğe kaldırıp bağıra bağıra dua etmeye başladı:

"Aziz Michail, sana şükürler olsun! Kızımın çok ağır biçimde çiğnenen onurunun intikamını almam için gereken gücü bana sen verdin!"

Guarnaccia'nın sağ olduğunu, korkunç yaralarını sardırmak üzere onu bir sandalyeye oturtup eczaneye götürdüklerini öğrendiğindeyse titremeye başladı ve deli gibi bakan, korku dolu gözlerini fıldır fıldır döndürerek şöyle dedi:

"Hayır, hayır, Tanrıya inanıyorum ben, o adam ölecek! Çok ağır yaralar açmış olmalıyım, bunu ellerim hissediyordu. Tanrı adildir, bu adam ölmeli!.."

Kısa bir süre sonra kadını yargılayacaklar ve kuşkusuz ağır bir cezaya çarptıracaklar, ancak bir başkasına vurmakta, onu yaralamakta kendisini haklı gören bir insanın indirdiği bir darbe ne öğretebilir ki? Çeliği dövdüklerinde daha mı yumuşak oluyor sanki?

İnsanların mahkemesi bir insana:

"Sen suçlusun!" der.

O insan da "evet" ya da "hayır" diye yanıtlar ve her şey yine eskisi gibi kalır.

Kıssadan hisse saygıdeğer sinyorlar, insan, Tanrının onu ektiği yerde, toprağın ve kadının onu sevdiği yerde büyümeli, çoğalmalıdır.

XIX

Yaşlı Giovanni Tuba, deniz uğruna daha gençliğinin ilk yıllarında toprağa ihanet etmişti. Bazen bir genç kızın bakışı gibi tatlı ve sakin, bazen de bir kadının tutkuyla sarılmış yüreği gibi fırtınalı olan bu mavi enginlik, balıkların gerek duymadığı güneşi emen, altın renkli canlı ışınlarla birleşerek bir güzellik ve göz kamaştıran bir parıltı dışında hiçbir şey doğurmayan bu çöl, karşı konulmaz şekilde açıklara doğru yüzme isteği uyandırarak sonsuza dek şarkı söyleyecek olan bu sinsi deniz, toprağın elinden, göklerden onca nem bekleyen, insanlardan büyük bir açgözlülükle verimli

bir çalışma isteyen, karşılığındaysa çok az sevinç veren bu taşlı, bu dilsiz toprağın elinden pek çok insanı çekip alıverir.

Tuba daha çocukken, dağın gri, kayalık duvarlarla kaplı yamacındaki girintilere serpilmiş bağlarda, incir ve zeytin ağaçlarının yapraklarıyla, portakal ağaçlarının koyu yeşil yapraklarıyla, nar ağaçlarının birbirine karışmış dallarının arasında, parlak güneşin altında, kızgın toprağın üstünde, çiçek kokuları içinde çalışırken, daha o zamanlar denizin mavi gözlerine, burun deliklerini şişirerek, ayaklarını sallanan, eriyen ve kayan, kısacası sağlam olmayan bir toprağa basan bir insanın bakışlarıyla bakıyor, bakarken tuzlu havayı içine çekiyor, sarhoş, dalgın, tembel, söz dinlemez biri olup çıkıyor, velhasıl denizin büyüleyip yanına çağırdığı, denize âşık bir insan haline dönüşüveriyordu...

Tatil günlerindeyse erkenden, güneşin daha Sorrento üzerindeki dağların ardından yeni yükseldiği, gökyüzününse kayısı çiçeklerinden örülmüşçesine pembe olduğu saatlerde saçları bir çoban köpeği gibi salkım saçak Tuba, omzunda oltaları, hiç kemik yokmuşçasına esnek kaslardan oluşmuş gövdesiyle bir top gibi taştan taşa sekerek dağın eteklerine iniyor, çillerden kızıllaşmış geniş yüzüyle gülümseyerek denize koşuyordu. Dalgaların keskin kokusuyla sakin mırıltısı, taptaze sabah havasında yüzüyor, uykudan uyanmakta olan çiçeklerin tatlı soluğunu bastırarak onu karşılıyordu. Dalgalar aşağıdaki kayalara dört elle sarılıyor, genç kızlar gibi işaret ederek onu yanlarına çağırıyordu...

İşte güneş yanığı bacaklarını pembemsi gri bir kayanın kenarından sarkıtmış oturuyor; erik gibi büyük, kara gözleri, yeşilimsi berrak suyun içinde boğulmuş; bu gözler, suyun sıvı camının içinden bütün masallardan daha güzel, şaşırtıcı bir dünyayı görüyor: denizin dibindeki, halıyla kaplıymış gibi görünen taşların arasındaki sarımsı kızıl renkli suyosunlarını görüyor; yosun ormanının içinden denizin canlı çiçekleri, rengârenk "violalar", kör gözleri, çizgilerle süslü burnuyla ve karnındaki mavi lekesiyle bir "perkiya" sarhoş gibi çıkıyor, altın sarısı bir "sarpa", çizgili,

cüretkâr "kanyalar" görünüp yok oluyor; kara "gvarraçinalar" neşeli çizgiler halinde oraya buraya gidip geliyor; "sparalyonalar", "okyatalar" ve güzeller güzeli öteki balıklar, birer gümüş tabak gibi parlıyor. Sayısız balık var. Hepsi de kurnaz, oltadaki yemi yuvarlak ağızlarına iyice almadan önce küçük dişleriyle kurnazca yokluyorlar. Akıllı balıklar!..

Kuşlar havada nasıl uçuyorsa bıyıklı karidesler de parlak, göz okşayıcı suda öyle yüzüyor; münzevi ıstakozlar, süslü kabuk evlerini arkalarından sürükleyerek taştan taşa kayıyorlar; kan kırmızısı denizyıldızları sakin sakin hareket ediyorlar, leylak rengi denizanalarının çan biçimindeki gövdeleri sessizce salınıyor, bazen bir taşın altından murana balığının sivri dişli, korkunç kafası uzanıyor, alacalı yılansı gövdesi dalgalanıyor, her şey kırmızı lekeye kesiyor, bir masal cadısı gibi ama ondan daha korkunç, daha çirkin; gri bir ahtapot kirli bir bez gibi apansız suyun içinde yayılıveriyor, sonra yırtıcı bir kuş gibi hızla bir yere doğru atılıyor; işte bir böcek, bambudan yapılmış oltaları andıran çok uzun bıyıklarını oynatarak hiç acele etmeden hareket ediyor; aynı şekilde parlak, ancak denize oranla daha boş sayılabilecek olan göğün altındaki bu berrak suyun içinde daha bir sürü yaratık yaşıyor.

Denizse soluk alıp veriyor, mavi göğsü belli aralıklarla kabarıyor; beyazlar içindeki yeşil dalgalar, kayanın üzerine, Tuba'nın ayaklarına doğru uzanıyor, taşları dövüyor, şıpırdıyor, delikanlının ayaklarına kadar sıçramak istiyor. Arada bir bunu başarıyor. İşte Tuba irkilip gülümsedi. Dalgalar memnun, gülüyorlar, korkmuş gibi taşlardan geriye kaçıyorlar, sonra yeniden kayanın üstüne atılıyorlar; güneş ışını, parlak bir huni oluşturup dalgaların göğsünü yavaşça delerek suyun derinlerine iniyor, insanın ruhu hiçbir şey düşünmeden, hiçbir şeyi anlamak istemeden, sessiz, sevinç içinde gördüklerinin tadını çıkararak tatlı bir uykuya dalıyor, insan ruhunda da pırıl pırıl dalgalar sessizce dolaşıyor, her şeyi içine alan bu ruh, deniz gibi sonsuz biçimde özgür.

Tatil günlerini böyle geçiriyordu, sonraları iş günlerinde de deniz onu yanına çağırmaya başladı. Zaten deniz, insanı bir kez yüreğinden yakalamaya görsün artık yürek gibi onun bir parçası olur; Tuba da böylece toprağı kardeşinin ellerine bırakıp kendisi gibi enginlere âşık insanlarla birlikte Sicilya kıyılarına, mercan avına gitti. Zor, ama güzel bir iştir mercan avı. Günde on kez suya girdiğin olur, ama kenarlarında demirden tırtıklar olan yarım daire şeklindeki ağ mavi suların içinden ağır ağır yükselip de ağın içinde türlü biçim ve renklerde canlıların bir kafanın içindeki düşünceler gibi oynaştığını, bu canlıların arasındaysa denizin armağanı pembe mercan dallarını gördüğünde öylesine harika bir şey görmüş olursun ki!

Denizin tutsağı olan bir insan işte böylece toprak için artık sonsuza dek uykuya dalmış biri oldu; kadınları rüyada gibi kısa süreli ve suskun, onlarla yalnızca bildiği şeyleri, yani balıkları, mercanları, dalgaların oyununu, rüzgârın kaprislerini, bilinmeyen denizlere giden büyük gemileri konuşurken seviyordu; karada ürkek bir insan oluyordu, toprağın üstünde dikkatli, işkilli adımlarla yürüyor, insanlarla birlikteyken onların gözlerine, bir anda değişiverecek derinliklere bakmaya, bu derinliklere inanmamaya alışkın bir insanın keskin bakışlarıyla bakarak balık gibi suskun duruyordu. Denizdeyse neşeli, arkadaşlarına karşı özenli, bir yunus kadar da becerikli oluyordu.

Bir insan kendisi için ne kadar iyi bir yaşam seçmiş olursa olsun, bu yaşam ona ancak otuz kırk yıl yetebilir. Deniz suyuyla tuzlanmış olan Tuba seksenini geçtiğinde romatizmalı elleri artık "Yeter!" diyerek çalışmayı reddetti, çarpık bacakları, bükülmüş gövdesini zor taşımaya başladı. Bütün rüzgârların esintisini tatmış olan ihtiyar sonunda üzüntü içinde adaya çıktı, dağa, kardeşinin kulübesine, kardeşinin çocuklarının, torunlarının yanına tırmandı. Bunlar hayırsever olamayacak kadar yoksul insanlardı ve yaşlı Tuba da artık eskiden olduğu gibi onlara lezzetli balıklar getiremiyordu.

Yaşlı adamın bu insanlar arasındaki durumu zordu. Onun çarpılmış esmer eliyle ekmek parçalarını dişsiz ağzına sokuşunu büyük bir dikkatle izliyorlardı; kısa süre sonra orada fazla olduğunu anlamıştı; ruhu karardı, yüreği kederle sıkıştı, güneşin kuruttuğu derisindeki kırışıklar daha da derinleşti, kemikleri daha önceden bilmediği bir şekilde sızlamaya başladı; gün boyunca, sabahtan akşama dek kulübenin kapısının önündeki taşların üstünde oturup ihtiyar gözleriyle yaşamının eriyip gittiği aydınlık denize, güneşin pırıltıları içindeki bu mavi, düş gibi güzel denize bakıyordu.

Deniz ondan uzaktaydı, kıyıya inmek de yaşlı adama zor geliyordu. Ama kararını vermişti. Bir gün, sakin bir akşamüstü sivri taşların üstüne yapışmış bir kertenkele gibi kayarak dağdan indi, dalgalara ulaştığında dalgalar onu tanıdık bir uğultuyla, yeryüzünün ölü taşlarına çarparak çıkardıkları insan sesinden daha tatlı bir şıpırtıyla karşıladılar; insanların daha sonradan tahmin ettiklerine göre, yaşlı adam o gün orada diz çöküp gökyüzüne ve enginlere bakmış, kısa bir süre hiçbir şey söylemeden hepsi de kendisine aynı şekilde yabancı olan insanlar için dua etmiş, kemiklerinin üzerindeki paçavraları çıkarmış, kendi derisi gibi ama yine de kendisine yabancı olan bu giysileri taşların üstüne koyup suya girmiş, ak saçlı başını silkeleyerek sırtüstü yatmış, gözlerini göğe dikerek, koyu mavi gök perdesinin bir ucundan denizin dalgalarının siyah kadifesine dokunduğu, yıldızlarınsa elini değebilecek kadar yakın göründüğü enginlere doğru yüzmüş.

Dingin yaz gecelerinde deniz, gündüz oyun oynamaktan yorgun düşmüş bir çocuğun ruhu gibi sakindir, hafif hafif soluk alarak uyuklar, herhalde birtakım aydınlık düşler görüyor olmalıdır. İnsan geceleyin onun koyu ve ılık sularında yüzecek olursa ellerinin altında mavi kıvılcımlar tutuşur, çevresine mavi bir alev dökülür, ruhu bir ananın masalı kadar tatlı olan bu ateşin içinde sessizce erir.

XX

Güneş kutsal bir sessizlik içinde doğuyor, adanın taşlarından göğe altın sarısı katırtırnaklarının tatlı kokusuyla dolu mavimsi, ak bir duman yükseliyor.

Ada, uykulu suların karanlık düzlükleri arasında, gökyüzünün solgun kubbesi altında Güneş Tanrının önündeki bir sunağa benziyor.

Yıldızlar biraz önce söndü, ama beyaz Venüs, donuk renkli göğün soğuk yüksekliklerinde, bir dizi saçaklı saydam bulutun tepesinde tek başına yüzerken pırıl pırıl parlıyor; bulutlar belli belirsiz pembemsi bir renge boyanmışlar, ilk ışıkların ateşinde sessizce yanıyorlar, denizin durgun açıklarındaysa bu bulutların yansımaları, suların mavi derinliklerinden yükselmiş sedefleri andırıyor.

Çiçeklerin gümüş çiylerle ağırlaşmış taçyaprakları ve otlar, güneşi karşılarken doğruluyorlar, parlak çiy taneleri otların uçlarında asılı duruyor, irileşiyor ve yerlerinden koparak sıcacık bir uykuya dalıp ter içinde kalmış toprağa dökülüyorlar. Düştüklerinde çıkardıkları sesi duymak istiyorsun, ama ne yazık ki duyamıyorsun.

Kuşlar uyandı, zeytin yapraklarının arasında dolaşıp şarkı söylüyorlar, güneşin uykudan uyandırdığı denizin sık solukları aşağıdan dağa doğru yükseliyor.

Yine de ortalık sessiz, insanlar henüz uyuyor. Sabah serinliğinde çiçeklerin ve otların kokusu seslerden daha belirgin.

Denizin yeşil dalgalarıyla çevresi sarılmış bir kayık gibi asmalarla kaplanmış olan küçük, beyaz evin kapısından güneşi karşılamak üzere yaşlı Ettore Cecco çıkıyor. İnsanlardan kaçan, yalnız bir adam bu. Bir maymununki gibi upuzun kolları, bir bilgeninki gibi çıplak bir kafası var. Zaman yüzünü öylesine buruşturmuş ki, bu buruşukların arasında gözleri neredeyse hiç görünmüyor.

Esmer, kıllı elini yavaşça alnına doğru kaldırıp pembeleşmekte olan gökyüzüne, daha sonra da çevresine uzun uzun bakıyor: Önünde, adanın griye çalan leylak rengi taşlarının üstüne geniş bir zümrüt yeşili, altın sarısı tayfı yayılıyor, pembe, sarı ve kırmızı çiçekler alev alev yanıyor; ihtiyarın esmer yüzü tatlı bir gülüşle titriyor, yuvarlak, ağır kafasını onaylarcasına sallıyor.

Sırtında bir ağırlık taşıyormuş gibi belini biraz bükmüş, bacaklarını genişçe açmış dikiliyor. Çevresindeyse yeni başlayan gün neşesini artırarak oyunlar oynuyor, asmaların yeşili giderek daha çok parlıyor, dağ ispinozlarıyla isketeler daha yüksek perdeden cıvıldıyorlar; çalılıklarda böğürtlenler, akasmalar, sütleğenler... Bıldırcınlar ötüyor, bir yerlerde bir Napolili kadar fiyakalı ve kaygısız bir karatavuk ıslık çalıyor.

Yaşlı Cecco, uzun, yorgun ellerini başının üstüne kaldırıyor, aşağıya, bir tasın içindeki şarap kadar durgun denize doğru uçmaya hazırlanır gibi geriniyor.

Yaşlı kemiklerini düzelttikten sonra kapının önündeki taşa çöktü, ceketinin cebinden bir kartpostal çıkardı, kartpostalı tutan elini gözlerinden biraz uzaklaştırdı, gözlerini kıstı, dudaklarını ses çıkartmadan oynatarak bakmaya başladı. Geniş, çoktandır tıraş edilmemiş, gümüşle kaplanmış gibi görünen yüzünde yeni bir gülümseme belirdi: Bu gülümsemede sevgi, keder ve gurur garip biçimde bir arada bulunuyor.

Önündeki karton parçasında mavi boyayla geniş omuzlu iki delikanlı resmedilmiş. Delikanlılar omuz omuza oturuyorlar, kıvırcık saçlı, aynen ihtiyar Cecco gibi büyük kafalı bu gençler neşeyle gülümsüyorlar. Başlarının üzerindeyse iri harflerle, düzgün biçimde yazılmış şu yazı var:

"Arturo ve Enrico Cecco

Sınıflarının çıkarları uğruna savaşan iki yüce savaşçı. Ücretleri haftada 6 dolar olan 25 000 tekstil işçisini örgütlediler ve bu yüzden hapse atıldılar.

Yaşasın
Sosyal Adalet Savaşçıları!"

İhtiyar Cecco'nun okuma yazması yoktu, üstelik yazı yabancı bir dilde yazılmıştı, ama o, her bir sözcüğün, kendisine tanıdık gelen, bir boru gibi ötüp şarkı söyleyen bir biçimde yazıldığını biliyordu.

Bu mavi kartpostal yaşlı adama bir yığın kaygı ve telaş getirmişti: İki ay kadar önce almıştı kartı ve babalık içgüdüsüyle hemen yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu hissetmişti: Yoksul insanların resimlerini, bu insanlar yasaları çiğnedikleri zaman basarlardı ancak.

Cecco bu kâğıt parçasını cebine saklamıştı, ama o kâğıt parçası yüreğine taş gibi oturmuştu ve her geçen gün daha da ağırlaşıyordu. Birkaç kez kartı papaza göstermek istemiş, ama uzun yaşam deneyimi onu, insanların "Bir papaz, insanlar hakkında Tanrıya belki gerçeği söyleyebilir, ancak insanlara hiçbir zaman gerçeği söylemez," demekte haklı olduklarına inandırmıştı.

Kartpostalın esrarengiz anlamını ilk sorduğu kişi, kızıl saçlı ressamdı. Bir yabancı olan bu uzun boylu, zayıf delikanlı, Cecco'nun evine de sık sık gelirdi; resim sehpasını uygun bir yere yerleştirip, başını yeni başlanmış resmin kare şeklindeki gölgesine saklayarak sehpanın yakınına uzanır, uyurdu.

"Sinyor," diye sordu ressama, "bu adamlar ne yapmışlar?"

Ressam, ihtiyar adamın çocuklarının neşeli yüzlerine baktı ve:

"Komik bir şey olmalı..." dedi.

"Peki ne yazmışlar haklarında?"

"İngilizce bu. İngilizlerin dilini onlardan başka bir tek Tanrı, bir de karım anlar. Tabii o da bu konuda doğruyu söylerse. Başka konularda doğru söylemiyor da..."

Ressam iskete kuşu gibi geveze bir adamdı, görünüşüne bakılırsa hiçbir konuda ciddi konuşabilecek biri değildi. İhtiyar, kaşlarını çatarak ressamın yanından uzaklaştı, ama ertesi gün res-

samın karısı şişman sinyoraya gitti. Onu bahçede buldu. Kadın, içini gösteren geniş, beyaz bir elbise giymişti, hamağa uzanmış, mavi gözlerini öfkeyle mavi göğe dikmiş, sıcaktan eriyordu.

"Bu adamları hapse atmışlar," dedi kadın kırık dökük bir dille.

İhtiyarın bacakları titredi, sanki bütün ada bir darbe yemiş gibi sallandı, ama her şeye karşın şu soruyu soracak gücü buldu:

"Hırsızlık mı yapmışlar, adam mı öldürmüşler?"

"Ah hayır, sadece sosyalistmiş ikisi de."

"Sosyalist de ne ola ki?"

Sinyora can çekişmekte olan bir sesle:

"Bu, bir politikadır," dedi ve gözlerini yumdu.

Cecco, yabancıların en anlayışsız, Kalabria'lılardan da aptal insanlar olduklarını biliyordu, ama çocuklarıyla ilgili gerçeği öğrenmek istiyordu. Uzun süre sinyoranın iri, tembel gözlerini açmasını bekleyerek yanında dikildi. En sonunda beklediği oldu da parmağıyla kartpostala vurup:

"Şerefli bir şey mi bu?" diye sordu.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı kadın sıkıntıyla. "Politika olduğunu söyledim ya, anlamıyor musun?"

Hayır, anlamıyordu: Politikayı Roma'daki bakanlarla zengin adamlar, yoksullardan alınan vergileri artırmak için yaparlar. Onun çocuklarıysa işçi. Amerika'da yaşıyorlar, hem iyi çocuklardır, politikayla ne işleri olur?

Bütün bir gece elinde çocuklarının resmiyle oturdu. Resim ay ışığında kapkara görünüyor, daha da karamsar düşünceler uyandırıyordu. Sabah papaza sormaya karar verdi. Karalar içindeki papaz, kısa, sert bir ifadeyle:

"Sosyalistler, Tanrının iradesini inkâr eden insanlardır, bu kadarını bilsen yeter," dedi.

Sonra da ihtiyarın arkasından daha sert bir ifadeyle ekledi:

"Senin yaşında böyle şeylerle ilgilenmek ne kadar utanç verici!.."

'Resmi ona götürmediğim iyi oldu' diye düşündü Cecco.

Hemen hemen üç gün daha geçti. İhtiyar, çok şık ve çok düşüncesiz bir adam olan berbere gitti. Genç bir eşek kadar sağlıklı olan bu delikanlının, denizin güzelliklerinden zevk almaya gelip aslında yoksul delikanlılarla macera peşinde koşan yaşlı Amerikalı kadınları paraları için sevdiğini söylüyorlardı.

Bu ahlaksız herif, yazıyı okuduktan sonra:

"Tanrım!" diye bağırdı ve sevinçten yanakları kızardı. "Bunlar Arturo ile Enrico, benim arkadaşlarım! Sizi bütün kalbimle kutlarım Ettore Baba, sizi ve kendimi! Bundan gurur duymamak mümkün mü?"

"Gevezelik edip durma," diye azarladı ihtiyar.

Fakat beriki elini kolunu sallayarak:

"Bu çok iyi!" diye bağırıyordu.

"Ne yazmışlar onlarla ilgili?"

"Okuyamıyorum, ama eminim gerçeği yazmışlardır. Yoksul insanlar, haklarında gerçeğin söylenmesi için büyük birer kahraman olmak zorundadırlar!"

"Sus, rica ederim," dedi Cecco ve tahta pabuçlarını öfkeyle taşlara vurarak uzaklaştı.

İyi, şerefli bir insan olduğu söylenen bir Rus beyefendinin yanına gitti. Gitti, adamın yavaş yavaş can çekişmekte olduğu yatağın yanına oturdu ve ona:

"Bu insanlar için ne demişler?" diye sordu.

Hastalıktan rengi solmuş kederli gözlerini kısan Rus, kartpostaldaki yazıyı zayıf bir sesle okudu, ihtiyara tatlı tatlı gülümsedi. İhtiyarsa ona:

"Sinyor," dedi, "gördüğünüz gibi çok yaşlıyım ve yakında Tanrıma kavuşacağım. O zaman Meryem Ana bana çocuklarımla ilgili olarak ne yaptığımı sorduğunda, bunu ona doğru ve ayrıntılı olarak anlatmak zorunda kalacağım. Bu karttakiler benim çocuklarım, ama ben onların ne yaptıklarını, neden hapiste olduklarını anlamıyorum."

O zaman Rus, çok ciddi bir ifadeyle basit bir tavsiyede bulundu:

"Meryem Ana'ya, onun oğlunun en önemli buyruğunu çocuklarının çok iyi anlamış olduklarını, dostlarını sıcacık bir sevgiyle sevdiklerini söylersin..."

Basit sözcükler kullanarak yalan söylemek olanaksızdır: Yalan, şatafatlı sözcükler ve bir sürü allayıp pullamaları gerektirir. İhtiyar adam, Rus'a inandı, onun çalışmanın ne demek olduğundan habersiz ufak elini kuvvetlice sıktı.

"Hapiste olmak onlar için utanılacak bir şey değil mi yani?"

"Hayır," dedi Rus. "Bilirsiniz zaten zenginleri hapse ancak çok fazla kötülük yapıp da bunu gizleyemediklerinde atarlar, yoksullarsa birazcık iyilik yapmak isteseler hapse düşerler. Siz şanslı bir babasınız, ben size ancak bunu söyleyebilirim!"

Sonra zayıf sesiyle Cecco'ya hapishane yaşamında şerefli insanlarca girişilmiş işleri, bu insanların yoksulluğu, kafasızlığı, kafasızlık ve yoksullukla ortaya çıkmış bütün kötü ve korkunç şeyleri nasıl yenmek istediklerini uzun uzun anlattı.

Gökte güneş ateşten bir çiçek gibi parlıyor, ışıklarının altın tozlarını kayaların gri göğüslerine döküyor. Kayaların her bir kırışığının arasındansa zümrüt yeşili otlar, gök mavisi çiçekler güneşi karşılamak üzere istekle uzanıyor. Güneş ışığının altın kıvılcımları parlayıp iri, billur çiy tanelerinin içinde sönüyor.

İhtiyar, çevresindeki her şeyin, ışığın diriltici gücünü emip daha sonra dışarı verdiğini, kuşların oradan oraya koşuştuklarını, yuvalarını kurarken şarkı söylediklerini izliyor; kendi çocuklarını düşünüyor: Çocukları okyanusun öte yakasında, büyük bir kentin hapishanesindeler. Sağlıkları için kötü bir şey bu, evet çok kötü bir şey...

Ancak tıpkı tüm hayatı boyunca şerefiyle yaşamış olan babaları gibi dürüst çocuklar olarak büyüdükleri için hapisteler onlar. Bu da hem onlar açısından, hem de ihtiyarın iç huzuru açısından iyi bir şey.

Yaşlı adamın güneş yanığı yüzü, gururlu bir gülümsemenin içinde eriyor sanki.

"Toprak zengin, insanlar yoksul, güneş iyi, insan kötüdür. Hayatım boyunca böyle düşündüm, onlara söylemiş olmasam da babalarının aklından geçenleri anlamışlar. Haftada altı dolar, kırk liret demektir, oho! Ama bunu az bulmuşlar ve onlarla birlikte yirmi beş bin kişi daha, iyi yaşamak isteyen biri için bu paranın az olduğunu kabul etmişler..."

Yüreğinde sakladığı düşüncelerin çocuklarında gelişmiş, boy atmış olduğundan emin, bundan çok büyük gurur duyuyor, ama insanların, yine kendilerinin yarattıkları masallara gün geçtikçe ne kadar az inandıklarını da bildiğinden susuyor.

Ancak yaşlı, koca bir yürek, kimi zaman çocuklarının geleceğiyle ilgili düşüncelerle iyice dolar. İşte bir anda ihtiyar Cecco, çalışmaktan bükülmüş belini doğrultup göğsünü şişiriyor ve son gücünü toplayıp hırıltılı bir sesle denize, uzaklara, oraya, çocuklarının olduğu yere doğru bağırıyor:

"*Valooo!..*"*

Ve güneş, denizin koyu, yumuşacık suyunun üstünde gitgide daha da yükselerek gülüyor, bağlardaki insanlarsa ihtiyara karşılık veriyorlar:

"O-o-o!.."

XXI

Yakında gece yarısı olacak.

Küçük Capri Meydanı'nın üstündeki mavi gökte bulutlar alçaklarda yüzüyor, yıldızların aydınlık desenleri görünüp kayboluyor, mavi Sirius yıldızı yanıp sönüyor, kilisenin kapısından orgun ağırbaşlı sesi yoğun bir şekilde akıyor. Bunların hepsi, yani bulutların koşusu, yıldızların titreyişi, gölgelerin binaların duvarlarındaki ve meydanın taşlarındaki hareketi de sessiz bir müzik gibi.

* (İt.) "Güçlü olun!" anlamında kullanılmıştır. *-çev.*

Bir opera dekorunu andıran meydan, bu müziğin ağırbaşlı ritmine uygun biçimde, kâh sıkışık ve karanlık, kâh geniş ve hayali ışıklarla aydınlık hale gelerek dalgalanıyor.

Monte-Coliaro'nun üstüne büyük Orion Takımyıldızı dağılmış durumda. Dağın tepesi beyaz bir bulutla görkemli bir biçimde taçlanmış. Dağın duvar gibi dik, uçurumlarla yarılmış yamacı ise dünya ve insanlar hakkında yüce düşüncelerden yorgun düşmüş, esmer, yaşlı bir yüze benziyor.

Yukarıda, altı yüz metre yükseklikteki terk edilmiş küçük manastır bir bulutla kaplanmış, küçük mezarlık da öyle. Mezarlar çiçek tarhlarına benziyor. Sayıları çok değil. Manastırın gelmiş geçmiş bütün keşişleri çiçeklerle kaplı bu mezarlarda yatıyor. Manastırın gri duvarları sanki aşağıda ne olup bittiğine kulak kabartarak arada bir bulutun içinden bakıyor.

Çocuklar sağa sola kestanefişekleri atarak meydanda gürültüyle koşuyor; ateşten yılanlar bir çatırtıyla birlikte taşların üstüne kızıl kıvılcımlar dökerek zıplıyor. Bazen cesur bir el, yanan bir fişeği yukarıya, yükseklere fırlatıyor. Fişek cızırdıyor, ürkmüş bir yarasa gibi havada dört dönüyor, esmer, çevik vücutlar kahkahalarla, çığlıklarla sağa sola kaçışıyor. Köşelere sinmiş çocukları bir saniyeliğine aydınlatan boğuk bir patlama sesi duyuluyor, karanlıkta onlarca korkusuz göz neşeyle parlıyor.

Patlamalar kahkahaları, korku çığlıklarını ve sesi yansıtan volkanik taşlarda tahta ayakkabıların bıraktığı düzenli tıkırtıyı boğarak hemen hemen hiç ara vermeden devam ediyor; boyları uzayan gölgeler titreşiyor, bulutlar kızıl yansımalarla sanki alevler içinde yanıyor. Evlerin yaşlı duvarlarıysa yaşlı başlı insanların çocukluk günlerini anımsayarak gülümser gibi bakıyor. Onlar, İsa'nın doğduğu gece çocukların yaptığı bu gürültülü, birazcık da tehlikeli şenliği daha önce de yüzlerce kez gördüler.

Fakat aradaki bir saniyelik sessizlikte orgun ciddi, yakaran uğultusu tekrar duyuluyor. Deniz, dalgaların kıyıdaki taşlara vu-

ruşlarıyla ve çakıl taşlarının ipeksi hışırtısıyla orgun sesine aşağıdan karşılık veriyor.

Körfez, koyu renk köpüklü şarapla dolu bir tas gibi. Bu tasın kenarlarındaysa üzerinde değerli taşların sıra sıra dizili olduğu ışıltılı bir ip parlıyor. Bunlar körfezin altın gerdanlığını oluşturan kent ışıkları.

Napoli'nin üstünde saydam bir kızıllık var. Bu kızıllık kuzey ışığı gibi dalgalanıyor. Onlarca roket ve tahrip bombası bu kızıllığın içine hızla dalıyor, parlak ateş demetleri şeklinde açılıyor, titreyen bir ışık bulutunun içinde bir an durarak sönüyor, ağır bir uğultu duyuluyor.

Ateşin bu güzel sohbeti, körfezin oluşturduğu yarım daire boyunca durup dinlenmeden devam ediyor: Napoli limanının beyaz deniz feneri, soğuk bir ışıkla parlıyor ve Capo di Misena'nın kırmızı gözü ışıldıyor, Procide'deki ve İscia'nın eteklerindeki ışıklar, karanlığın yumuşak kadifesi üzerine işlenmiş dizi dizi iri pırlantalara benziyor.

Körfezde sürüler halinde beyaz dalgalar dolaşıyor. Uzaktan, bu dalgaların söylediği şarkıların arasından havai fişek patlamalarının hafiflemiş solukları duyuluyor; org hâlâ uğulduyor, çocuklar hâlâ gülüyor. Ama saat kulesinin çanı ansızın törensel bir biçimde çalıyor.

Âyin sona erdi, kilisenin kapısından rengârenk taşlardan yapılmış merdivenin geniş basamaklarına doğru bir kalabalık akıyor. Kızıl yılanlar bu kalabalığı karşılarken eğilip bükülerek sıçrıyorlar. Kadınlar korku içinde bağırıyor, çocuklar neşeli kahkahalar atıyor. Onların bayramı bu ve hiç kimse onlara bu güzel ateşle oynamayı yasaklamak niyetinde değil.

Bayramlıklarını giyinmiş iriyarı, yaşını başını almış bir adamı birazcık korkutmak, bu sert görünüşlü adamı, cızırdayarak, ayakkabılarına kıvılcımlar sıçratarak peşi sıra gelen fişekten kaçmak için meydanın ortasında zıp zıp zıplamak zorunda bırakmak ne büyük bir keyif! Ve bu keyfi yılda yalnızca bir kez yaşıyorsun...

Çocukları seven İsa'nın doğduğu bu gece kendilerini yaşamın

hükümdarları ve sahipleri hisseden çocuklar, büyüklerin sıkıcı egemenliği altında geçen bir yılın karşılığında onlara, kendi neşeli egemenlik dakikalarını göstermekte hiç de cimri davranmıyorlar: Yaşlı başlı amcalar ateşten kaçmak için güçlükle zıplıyor ve merhamet dileniyorlar.

"Yeter! Haylazlar, kesin artık şunu!"

Abruzzo Dağları'ndan kısa, mavi pelerinli, geniş şapkalı çobanlar, hızlı adımlarla yürüyorlar. Beyaz yün çorap giydikleri düzgün bacaklarını koyu renk dolaklarla sarmışlar, ikisinin pelerinlerinin altında gayda var, dördü ellerinde kalın ses çıkaran boynuzlar taşıyor.

Bu insanlar her yıl adaya gelir ve bir ay boyunca burada kalıp tuhaf, güzel müzikleriyle her gün İsa'ya ve Meryem Ana'ya sonsuz övgüler düzerler.

Gün ağarırken şapkalarını ayaklarına doğru fırlatıp Meryem Ana heykelinin önünde durarak Tanrı Anası'nın iyilik dolu yüzüne coşku içinde baktıklarını, çok isabetli olarak "Tanrının fiziksel olarak hissedilmesi" diye adlandırılmış olan tarif edilmez şekilde coşkulu bir ezgiyi onun onuruna çaldıklarını görmek çok duygulandırır insanı.

Çobanlar şimdi Tanrı Oğlu'nun ağılını almaya gidiyorlar. Bu ağıl, ihtiyar marangoz Paolino'nun evinde bulunuyor ve çobanların onu alıp Azize Teresa Kilisesi'ne getirmeleri gerekiyor.

Çocuklar çobanların ardından koşuyor, dar cadde çocukların esmer gövdelerini yutuyor ve birkaç dakika içinde meydan neredeyse bomboş kalıyor, yalnızca mabedin yanındaki merdivende yürüyüş alayını bekleyen sıkışık bir insan kalabalığı var. Bulutların gölgeleri de binaların duvarlarında ve insanların başlarında onları okşarcasına sıcak ve sessiz kayıp gidiyor.

Deniz soluk alıp veriyor. Karanlıkta, adanın kıstağı üzerinde ince ayaklı, kocaman bir vazo gibi bir çam ağacı şekli beliriyor. Sirius yıldızı göz kamaştıracak biçimde parlıyor. Monte Coliaro'yu kapatan yağmur bulutu uzaklaşıyor, dağın yamacı üstündeki

kimsesiz, küçük manastır ve manastırın önünde bekçi gibi duran tek bir ağaç net olarak görülüyor.

Çobanların şarkıları caddenin üstündeki kemerden, bir borudan dökülür gibi, pırıl pırıl derecikler halinde neşeyle dökülüyor; şapkasız, kambur burunlu, üzerlerindeki pelerinlerle büyük birer kuşa benzeyen çobanlar, müzik çalarak yürüyorlar. Çevrelerini ellerindeki uzun direklerin uçlarında fener taşıyan bir çocuk kalabalığı sarmış. Onlarca ışık havada sallanarak ihtiyar Paolino'nun yuvarlak hatlı, ufak tefek vücudunu, gümüş renkli başını, ellerinde taşıdığı ağıl tasvirini ve çiçeklerle dolu bu tasvirin içinde de dudaklarında bir gülümsemeyle kutsayıcı ellerini yukarı kaldırmış olan Tanrı Oğlu'nu aydınlatıyor.

İhtiyar adam topraktan yapılmış bu bebeğe o kadar duygulu bakıyor ki, sanki bu onun için canlı bir bebek; soluk alıyor ve güneşin doğuşuyla birlikte "yeryüzünde barışı ve insanlarda iyi yürekliliği" yerleştirmeyi vaat ediyor.

Her yandan kır saçlı, şapkasız başlar, sert bakışlı yüzler, ağıl tasvirine doğru eğiliyor, her tarafta sevecen gözler parlıyor. İşte maytaplar patladı, meydandaki karanlık yok oldu, sanki ansızın şafak söktü. Çocuklar şarkı söylüyor, bağırıyor, gülüyor, yetişkinlerin yüzlerinde tatlı gülümsemeler var. Onların da hoplayıp zıplayarak gürültü etmek istedikleri, ama çocukların gözünde ciddi birer insan olarak önemlerini yitirmekten korktukları akla gelebilir. Mumların sarı ışıkları kalabalığın üstünde altın kelebekler gibi titreşiyor, koyu mavi gökyüzünde rengârenk yıldızlar parlıyor; başka bir sokaktan bir yürüyüş kolu daha geliyor: Ellerinde Meryem Ana heykelcikleriyle küçük kızlar ve yine müzik, yine meşaleler, neşeli çığlıklar, çocuk kahkahaları... Bayramın geldiğini bütün ruhunla hissediyorsun.

Tanrı Oğlu'nu eski kiliseye götürüyorlar. Eski olduğu için çoktandır burada ibadet edilmiyor, bütün bir yıl boş duruyor, ama bugün bu kilisenin çok eski duvarları çiçeklerle, palmiye yapraklarıyla, altın sarısı limonlarla, mandalinalarla süslenmiş ve kili-

senin her yanını İsa'nın doğumunu anlatan, ustaca yapılmış bir tasvir kaplamış.

Büyük mantar parçalarından dağlar, mağaralar, Beytüllâhim ve dağların tepelerine acayip kaleler yapılmış; yamaçlarda yılan gibi kıvrılan yollar uzanıyor; ormanlık alanlardaki çayırlıklarda koyun ve keçi sürüleri; camdan yapılmış şelaleler parlıyor; gruplar halinde çobanlar, altın bir yıldızın ışıldadığı, bir elleriyle yol gösterici yıldızı, öbür elleriyle Meryem Ana'yla Yusuf'un barındıkları ve Tanrı Oğlu'nun ellerini havaya kaldırmış yatmakta olduğu ağılı gösteren meleklerin uçtuğu gökyüzüne bakıyorlar. Müneccimlerin ve kralların oluşturduğu rengârenk, güzel bir kervan yola düzülmüş, bu kervanın üstünde gümüş iplere tutturulmuş, ellerinde palmiye dalları ve güllerle melekler sallanıyor. Develerin üstünde parlak, ipek giysiler içindeki uzun sakallı müneccimler, saçları şatafatlı lülelerle süslü, üstlerinde sırmalı giysileriyle at sırtındaki sarışın krallar, kıvırcık saçlı Numidialılar, Araplar, Yahudiler ve pişmiş topraktan yapılmış hayal ürünü parlak giysileri içindeki daha başka heykelcikler... Bu tabloda bunlardan yüzlerce var.

Ağılın çevresindeyse beyaz harmaniyeli Araplar dükkânlarını açmış, silah, ipek, balmumundan yapılmış tatlılar satıyorlar. Hangi ulustan oldukları belirsiz kimi insanlar da burada şarap ticareti yapıyor, omuzlarında testileriyle kadınlar su doldurmaya pınara gidiyor, bir köylü çalı çırpı yüklü eşeğini önüne katmış, Tanrı Oğlu'nun çevresinde diz çökmüş insanlardan oluşan bir kalabalık var, her yerde çocuklar oyun oynuyorlar.

Bütün bunlar büyük bir ustalıkla yapılmış, boyanmış ve yerlerine yerleştirilmiş, hepsi de sanki canlıymış gibi görünüyor.

Çocuklar geçen yıl da görmüş oldukları bu tasvirin önünde dikilmiş, dikkatle inceliyorlar, bir gördüğünü bir daha unutmayan bu küçük, keskin gözler, bu yıl eklenmiş olan yeni şeyleri hemen yakalıyorlar. Keşiflerini birbirleriyle paylaşıyorlar, tartışıyorlar, gülüşüyorlar, bağrışıyorlar, bu güzel tabloyu yapmış olanlarsa bir

köşede durmuş, genç değerlendirmecilerin övgülerine hoşnutlukla kulak kabartıyorlar.

Bunlar yetişkin insanlar pek tabii ki. Hepsi birer aile babası ve oyuncakla oynamayacak kadar ağırbaşlılar; bütün bunlar kendilerini hiç ilgilendirmiyormuş gibi davranıyorlar, ama çocuklar genellikle büyüklerden daha akıllı, daha içtendirler, yaşlı birinin de övülmekten hoşlanacağını biliyorlar ve ustaları överken cimrilik etmiyorlar, onları, yaptıkları işten duydukları doyum ve hoşnutluk gülümsemelerini gizlemek için bıyıklarını ve sakallarını sıvazlamak zorunda bırakıyorlar.

Çocuklar yer yer gruplar halinde toplanmış ciddi bir edayla konuşuyorlar, aralarında "çeteler" oluşturuyorlar; bu çocuklar Yeni Yıl arifesinde, yılbaşı çamını ve yıldızını büyük gruplar halinde adada dolaştıracaklar. Bunu yaparken kulakları sağır edecek kadar gürültü çıkaran bazı eski müzik aletleri taşıyacaklar. Çocuk koroları bu aletlerin komik sesleri arasında her yıl yerel ozanların bu gün için yazdıkları neşeli şarkıları söyleyecekler:

Yeni Yıl iyi başlasın
Sinyorlar, sinyoralar!
Dinleyin neşeyle
Dileklerini küçük dostlarımızın!

Açın kulaklarınızı, yüreklerinizi
Ve ambarlarınızı:
Gün, sevinç günüdür,
Neşe günüdür Tanrının!

Doğdu Mesih'imiz
Çıplak hem de yoksul
Isıttı onu öküzler
Soluklarıyla.

Bütün acılarımızdan
Kurtarmak istedi bizi,
Tüm yaşamını bunun için
Adadı yoksullara.

Ve işte anmak için İsa'yı
Adına yaraşır biçimde,
Geçirelim bu günü
Olabildiğince neşe içinde!..

Ve bir çocuk "çetesi"nin bir yandan dans ederek bu pagan marşını söylediği sırada bir başka "çete" daha da neşeli bir şarkıyla öbürününkini bastırmakta:

Anımsayın çobanları
Ve krallarla müneccimleri
Nasıl da diz çökmüşlerdi
Ağılı önünde Tanrı Oğlu'nun!

"Bum, bum..." Davul boğuk bir sesle tempo tutuyor, ince sesli bir düdük de çocukların sesine yetişemeyip onların yanı sıra âdeta gücenik bir sesle gülünç bir şekilde ötüyor...

Haydut kral Herodes
Acıklı bir korkuya kapıldı Tanrı Oğlu'nun karşısında
Ve buyurdu zalim, kesilmesini
Krallığında yaşayan erkek çocuklarının!

O zamanlar geride kaldı çoktan,
Herodes öldü, bizler hayattayız.
Artık kesiliyor İsa'nın onuruna
Yalnızca tavuklarla horozlar!

Şarkının kıvrak temposu büyükleri de coşturuyor. İşte sağlam yapılı arabacı Carlo Bambola, çocuk kalabalığına ağır ağır yanaşıyor, yanaklarını kızarıncaya dek şişirip çocukların sesini bastıracak kadar bağırıyor:

Kalksın ortadan tüm kaygılar,
Kaybolsun sonsuza dek keder,
Bütün bir yıl bilmeyelim hastalık,
Açmayalım ağzımızı yakınmak için!

Görüyor musun, nasıl da yanıyor gökte
Parlak bir yıldız?
İşte böyle yansın
Bizim yaşantımız da parlak ve sıcacık !..

Çocuklarını izleyen kadınların koyu renk gözleri hayallere dalmış gibi parlıyor; neşe giderek artıyor, bakışlar daha neşeli oluyor; bayramlık giysilerini giymiş kızlar cilveli cilveli gülümsüyor; gökteyse yıldızlar sanki eriyor. Bir yerlerden, bir çatıdan ya da bir pencereden, görünmeyen bir tenorun sesi yankı yaparak aşağı dökülüyor:

Neşeli ol, sağlıklı ol,
Kalan her şey geçip gider!

Eski mabette dünyanın en güzel müziği olan çocuk kahkahaları giderek daha çok çınlıyor. Adanın üzerinde gökyüzü sararıyor, şafak yaklaşıyor, yıldızlar daha yukarılara, göğün mavi derinliklerine doğru uzaklaşıyorlar.

Ada bahçelerinin koyu yeşili içinde altın portakallar alev alev yanıyor, sarı limonlar alacakaranlığın içinden iri baykuş gözleri gibi bakıyor. Portakal ağaçlarının tepeleri sarımsı yeşil genç yaprak sürgünleriyle aydınlanmış, zeytin yaprakları donuk bir gümüş parlaklığı veriyor, asmaların birbirine dolanmış çıplak gövdeleri salınıyor.

Parlak karanfiller ve mora çalan adaçayı sapları güneşin doğuşunu karşılarken gülümsüyorlar, iç bayıltan nergis kokusu, taze sabah havasında denizin tuzlu soluğuna karışarak yüzüyor.

Dalgaların sesi daha çınıltılı oluyor, dalgalar saydamlaşmaya başlıyor, köpükleri kar gibi beyazlaşıyor.

XXII

Aziz Giacomo Mahallesi çeşmesiyle övünmekte haklıdır. Ölümsüz Giovanni Boccacio neşeli sohbetler yaparak bu çeşmenin başında

dinlenmeyi severmiş. Çeşme aynı zamanda Tomaso Aniello'nun, yoksul yurttaşlarının söylediği adıyla Masaniello'nun dostu yüce Salvator Rosa tarafından da pek çok defa büyük tuvaller üzerine resmedilmiştir. Halkının özgürlüğü için savaşmış, bu uğurda canını vermiş olan Masaniello da mahallemizde doğmuştur.

Mahallemizde genel olarak pek çok ünlü insan doğmuş ve yaşamıştır. Eskiden böyle kişiler şimdikine göre daha çok doğuyor ve daha kolay ayırt ediliyorlarmış. Herkesin ceket giyip dolaştığı ve politikayla uğraştığı günümüzdeyse bir insanın başkalarından daha yükseğe çıkması zor iştir, zaten ruhu gazete kâğıdıyla kundakladığınız zaman zor büyür.

Geçtiğimiz yılın yazına dek mahallemizin bir başka gururu da dünyadaki en neşeli insan ve güneşin, kentin öteki kısımlarına göre tepesinde her zaman biraz daha fazla kaldığı köşemizin en birinci güzeli olan sebze satıcısı Nuncia'ydı. Çeşme pek tabii ki hâlâ aynı çeşme; zamanla biraz daha sararak yabancıları daha uzun bir süre o tuhaf güzelliğiyle şaşırtmayı sürdürecek, çünkü mermer çocuklar ne yaşlanır ne de oyun oynamaktan yorulurlar.

Sevgili Nuncia ise geçen yıl yazın sokakta dans ederken öldü. Bir insanın bu şekilde öldüğü ender görüldüğünden bunu anlatmak gerekir.

Nuncia, kocasıyla birlikte sakin bir hayat süremeyecek kadar neşeli, cana yakın bir kadındı; onun bu haline kocasının gösterdiği anlayış uzun sürmedi. Adam bağırıp çağırıyor, yeminler ediyor, ellerini kollarını sallıyor, insanlara bıçak çekiyordu. Günün birinde bıçağı işe karıştırıp, birisinin böğrüne hafifçe dürtüvermişti. Fakat polis böyle şakaları pek sevmez ya Stefano da biraz hapis yattıktan sonra Arjantin'e gitti; hava değişimi sinirli insanlara çok iyi gelir.

Nuncia, beş yaşında bir kız çocuğu, bir çift eşek, bir bostan ve bir arabayla yirmi üç yaşında dul kaldı. Neşeli insanların fazla bir şeye gereksinimleri yoktur, onun için de bu kadarı yetiyor da artı-

yordu bile. Çalışıyordu, kendisine yardım etmeye hevesli çok insan vardı; yardım edenlerin emeklerinin karşılığını ödeyecek kadar parası olmadığı zamanlar borcunu gülerek, şarkı söyleyerek ve her zaman için paradan daha değerli olabilecek başka şeylerle ödüyordu.

Sürdüğü bu yaşamdan kadınların hepsi memnun olmuyordu, kuşkusuz erkeklerin hepsinin memnun olduğu da söylenemezdi. Fakat Nuncia dürüst bir kadın olarak evli erkeklere el sürmediği gibi çoğu zaman onları karılarıyla barıştırıyor ve şöyle diyordu:

"Kadına olan sevgisi bitmiş bir adam sevmeyi bilmiyor demektir..."

Delikanlılığında din adamı olmak üzere papaz okulunda okumuş, ancak kendini denizde, meyhanelerde ve eğlencenin olduğu her yerde bularak rahip cüppesine ve cennete götürecek yolu kaybetmiş olan, açık saçık şarkılar uydurmanın en büyük ustası balıkçı Artur Lano bir gün Nuncia'ya:

"Sen galiba aşkın ilahiyat gibi zor bir bilim olduğunu sanıyorsun?" demişti.

"Bilimleri değil, ama senin şarkılarının hepsini bilirim," diye yanıtlamıştı Nuncia.

Sonra bir fıçı gibi şişko olan balıkçıya şu şarkıyı söylemişti:

Artık âdet değişti:
O günlerde ilkbahardı-
Ana Tanrıça da
İlkbahardan gebe kaldı.

Tabii Lano, küçük, zeki gözlerini yanaklarının kırmızı yağlı derisinin arasına gizleyip bir kahkaha koyuvermişti.

İşte böyle kendisi sevinerek, çoklarını da sevindirerek yaşıyordu. Kadınlar bile insanın karakterinin kemiklerine, kanına yerleşmiş olduğunu anlayıp, azizlerin dahi zaman zaman kendilerine hâkim olamadıklarını anımsayarak Nuncia'yla barışmışlardı. Nihayetinde erkekti onlar, Tanrı değillerdi ya. Bir tek Tanrı aldatılamaz...

Nuncia on yıl kadar bir yıldız gibi parladı, herkesin kabul ettiği en birinci güzeldi, mahallenin en iyi dansözüydü, kız olsaydı onu kesinlikle pazarın kraliçesi seçerlerdi. Herkesin gözünde kraliçeydi zaten.

Onu yabancılara bile gösteriyorlardı. Yabancıların pek çoğu da Nuncia'yla baş başa sohbet etmeye can atıyorlardı. Onların bu isteği Nuncia'yı gülmekten öldürüyordu.

"Yüz kere yıkanmış gibi rengi atmış bu sinyor, benimle hangi dilde sohbet edecekmiş acaba?"

"Altın para dilinde, aptal," diyorlardı yaşlı başlı adamlar. Ama o:

"Yabancılara soğan, sarımsak, domatesten başka bir şey satamam..." diye yanıtlıyordu.

Bütün içtenlikleriyle onun iyiliğini isteyen insanlar, çok ısrarlı bir biçimde:

"Sadece birkaç aycık Nuncia, zengin olursun vallahi! Bunu iyi düşün, unutma, kızın var..." diyorlardı.

"Hayır," diye karşı çıkıyordu Nuncia, "vücudumu seviyorum, onu incitemem! Ben biliyorum, bir şeyi istemeden bir kerecik bile yapsan yeter, kendine olan saygını sonsuza dek yitirirsin."

"Ama bazılarını geri çevirmiyorsun ki zaten!"

"Onlar bizimkiler ve sadece ben istediğim zaman..."

"Bizimkiler de ne demek?"

Ne demek olduğunu biliyordu:

"Yani ruhumun aralarında büyüdüğü, onu anlayan insanlar..."

Ama yine de İngiltere'den gelen bir *forestiero** ile arasında bir hikâye geçmişti. Çok tuhaf, dilimizi bildiği halde konuşmayı sevmeyen bir adamdı bu İngiliz. Gençti ama saçları ağarmıştı, yüzünde enlemesine bir yara izi vardı; yüzü, eşkıya yüzü, gözleri, aziz gözleriydi. Kimileri onun kitap yazdığını söylüyorlardı, kimileri de kumarbaz olduğunu iddia ediyorlardı. Nuncia onunla birlikte

* (İt.) "Yabancı." *–çev.*

Sicilya'da bir yere gitmiş, çok zayıflamış olarak geri dönmüştü. Ancak adamın zengin biri olduğu kuşkuluydu. Nuncia yanında ne para, ne de bir armağan getirmişti. Yeniden kendi insanlarının arasında yaşamaya başlamıştı, her zamanki gibi neşe içinde, bütün mutluluklara kolayca erişebilir şekilde...

Ancak bir bayram günü, insanlar kiliseden çıktıkları sırada biri hayretle:

"Şuna bakın, Nina hık demiş anasının burnundan düşmüş!" dedi.

Bu, pırıl pırıl bir mayıs günü kadar açık bir gerçekti. Nuncia'nın kızı, insanlara hiç fark ettirmeden tıpkı annesi gibi, yani aynen bir yıldız gibi ışıldamaya başlamıştı. Daha on dört yaşındaydı, ama uzun boylu bir kızdı, dalgalı, kabarık saçları vardı, bakışları mağrurdu. Yaşından çok büyük görünüyordu, kadın olmaya tam anlamıyla hazırdı.

Kızına dikkatlice bakınca Nuncia bile şaşırmıştı:

"Kutsal Meryem Ana! Nina, yoksa benden daha güzel olmak niyetinde misin?"

Kız gülümseyerek yanıtladı:

"Yo, senin kadar güzel olsam yeter..."

İnsanlar bu güzel kadının yüzünde keder gölgesini ilk kez o gün görüyorlardı. Aynı günün akşamıysa Nuncia, kız arkadaşlarına şöyle diyordu:

"Şu hayatın cilvesine bak! Sen daha kadehini yarılayamadan bu kadehe yeni bir el uzanıyor..."

Annesiyle Nina arasındaki rekabet gölgeleri ilk başlarda elbette fark edilmiyordu. Kızın davranışları çok sade, dikkatliydi, dünyaya kirpiklerinin arasından bakıyordu, erkeklerin karşısında konuşurken pek de istekli değildi; annenin gözleriyse giderek daha tutkulu parlıyor, sesi daha davetkâr çıkıyordu.

Erkekler, kadının yanında gün ağarırken güneşin ilk ışıklarının değdiği yelkenler gibi kızarırlardı. Birçok erkek için Nuncia aşk gününün ilk ışığıydı. Arabasının yanında bir direk gibi dim-

dik sokaktan geçerken ve sesi evlerin çatılarına doğru uçarken onu gören pek çok erkek, minnettarlık duygusuyla ağızlarını açıp hakkında tek kelime etmezlerdi. Pazarda rengârenk sebze yığınlarının önünde, beyaz kilise duvarına büyük bir usta tarafından resmedilmiş gibi dururken de çok güzeldi. Pazardaki yeri Aziz Giacomo Kilisesi'nin önünde, giriş kapısının solundaydı. Buradan üç adım ileride de can verdi. Duruyor ve sanki tepeden tırnağa alevler içinde yanıyor, cüretkâr şakaları, kahkahaları ve binlercesini bildiği şarkılar insanların başlarının üstünden neşeli kıvılcımlar halinde uçuşuyordu.

Güzelliğini ortaya çıkaracak şekilde giyinmeyi biliyordu; tıpkı kaliteli camdan yapılmış bir kadehin içindeki kaliteli şarap gibi: Cam ne kadar saydam olursa şarabın ruhunu o kadar iyi gösterir, renk, ruhumuza güneşin kanından birazcık katmak için içmekte olduğumuz bu sözsüz kırmızı şarkıyı sonuna dek söyleyerek kokuyu ve lezzeti tamamlar. Şarap, ah Tanrım! Eğer insan, kilisedeki kutsal şarap töreni gibi bizi günahların kötü küllerinden arındıran, sevmeyi ve her türlü pisliğin yeterince fazla olduğu bu dünyayı hoş görmeyi öğreten iyi bir kadeh kırmızı şarapla zavallı ruhumuzu ıslatmak gibi tatlı bir olanaktan yoksun olsaydı, bütün gürültüsüyle, hayhuyuyla dünya bir eşeğin tırnağına bile değmezdi... Kadehinizin içinden güneşe bir bakın, şarap size işte böyle masallar anlatacaktır...

Nuncia güneşte duruyor, neşeli düşünceler ve kendini ona beğendirme istekleri uyandırıyor. Güzel bir kadının karşısında dikkat çekmeyen bir erkek olmak utanç verici bir şeydir ve her zaman olduğundan daha yüksek görünmek ister insan. Nuncia pek çok iyilik yapmıştır, pek çoklarının gücünü o uyandırmış ve yaşama akıtmıştır. İyi bir şey daima daha iyi bir şey yapma isteği uyandırır.

Evet, bir rahibe ya da kınının içindeki hançer kadar gösterişsiz olan kız, annesinin çevresinde giderek daha sık görünmeye başlamıştı. Erkekler bakıyor, kıyaslıyor ve belki de kimileri, zaman zaman kadının neler hissettiğini, hayatın ona ne kadar kırıcı geldiğini anlıyorlardı.

Zaman, telaşlı küçük adımlarını gitgide hızlandırarak yürüyor, insanlar, zaman içinde güneşin kızıl ışığındaki altın tozlar gibi parlıyorlar. Nuncia gür kaşlarını giderek daha çok birbirine yaklaştırıyor, bazen de dudağını ısırıp, elindeki kartları tahmin etme çabasıyla bir kumarbazın başka bir kumarbazın yüzüne baktığı gibi kızına bakıyor...

Bir yıl, iki yıl geçiyor, kızın boyu annesine giderek yaklaşıyor, sonra da onu geçiyor. Delikanlıların nereye bakacaklarını, anasına mı, kızına mı âşık olacaklarını bilemediklerinin artık herkes farkında. Nuncia'nın kız arkadaşlarıysa –erkek olsun, kadın olsun arkadaşlar kaşınan yarayı ellemeye bayılırlar– evet kız arkadaşlarıysa:

"E, Nuncia, kızın seni bastıracak, ne dersin?" diye soruyorlardı.

Kadın gülerek:

"Büyük yıldızlar ay ışığında bile görünür..." diye yanıtlıyordu.

Bir ana olarak kızının güzelliğinden gurur duyuyordu, ancak bir kadın olarak onun gençliğini kıskanmaması mümkün değildi; Nina, annesinin de karşısında bir güneş gibi doğuyordu. Gölgede kalmak anneyi üzüyordu.

Lano yeni bir şarkı uydurmuştu. Şarkının birinci kuplesinde şöyle deniyordu:

> Erkek olsaydım eğer,
> Zorlardım kızımı
> Dünyaya getirmeye bir güzeli,
> Tıpkı benim gibi, ama onun yaşında...

Nuncia bu şarkıyı söylemek istemedi. Nina'nın Nuncia'ya birkaç kez:

"Akıllı davransaydın daha iyi yaşayabilirdik," dediğine ilişkin bir söylenti dolaşıyordu ortalıkta.

Öyle bir gün geldi ki kız, anasına:

"Anneciğim, erkeklerle arama girip hep gölgede kalmama neden oluyorsun," dedi. "Ama ben artık küçük bir kız değilim, yaşamdan kendime düşen payı almak istiyorum. Sen eğlenceli, dolu

dolu bir hayat sürdün, benim için de yaşama zamanı gelmedi mi artık?"

"Ne istiyorsun?" diye sordu annesi, bakışlarını suçlu suçlu yere indirip. Ne istediğini biliyordu.

Enrico Borbone Avustralya'dan dönmüştü. Her isteyenin kolayca büyük paralar kazandığı bu mucizevi ülkede odunculuk yapan Enrico, anavatanının güneşinde ısınmaya gelmişti ve daha özgür yaşadığı Avustralya'ya geri dönmeye hazırlanıyordu. Otuz altı yaşında, sakallı, güçlü kuvvetli, neşeli bir adamdı. Başından geçenleri, balta girmemiş ormanlardaki yaşantıyı ballandıra ballandıra anlatıyordu; bu yaşantıyı herkes masal olarak, ana kızsa gerçek olarak kabul ediyorlardı.

"Enrico'nun benden hoşlandığını görüyorum," diyordu Nina, "sense onunla oyun oynuyorsun, bu da onun benimle ilgili ciddi niyetlerine engel oluyor."

"Anlıyorum," diyordu Nuncia. "İyi ki, anneni Meryem Ana'ya şikâyet etmiyorsun..."

Ve kadın dürüstlük edip pek çok erkekten daha fazla hoşlandığı bu adamdan uzaklaştı.

Fakat bilindiği gibi, kolay kazanılmış zaferler, bu zaferleri kazanmış olanları kibirli yapar, hele de zaferi kazanan henüz bir çocuksa durum daha da kötüdür!

Nina, annesiyle onun layık olduğu şekilde konuşmuyordu; bir keresinde mahallemizin bayramı olan Aziz Giacomo gününde, insanların içlerinden gelerek gülüp eğlendikleri, Nuncia'nın da olağanüstü bir tarantella dansı yaptığı sırada kız, herkesin içinde ona:

"Çok fazla dans etmiyor musun? Yaşına yakışmıyor, yüreğine acıma zamanın gelmedi mi daha?" dedi.

Tatlı bir sesle söylenmiş olsa da bu haddini bilmez sözleri işiten herkes sustu. Nuncia ise ellerini düzgün kalçalarına dayayarak öfkeyle bağırdı:

"Yüreğime acımak mı? Benim yüreğim için mi kaygılanıyorsun? Tamam, küçük hanım, teşekkür ederim! Ama görelim bakalım kimin yüreği daha güçlüymüş!"

Sonra bir an düşünüp bir öneride bulundu:

"Buradan çeşmeye kadar gidiş geliş üç defa yarışalım seninle, hiç dinlenmeden tabii..."

Kadınların böyle birbiriyle yarışması çoklarına gülünç geldi. Bunu büyük bir rezalet olarak gören insanlar da vardı. Ancak çoğunluk Nuncia'ya saygı göstererek onun önerisine bir şaka olarak bakıyor ve Nina'yı annesinin meydan okumasına karşılık vermeye zorluyordu.

Hakemler seçildi, koşunun hızı belirlendi, her şey at yarışlarındaki gibi ayrıntısıyla, ince ince saptandı. Annenin kazandığını görmeyi içtenlikle isteyerek onun için dualar eden ve Nuncia'ya yardım edecek, ona güç verecek olursa Meryem Ana'ya adaklar adayan bir yığın kadın ve erkek vardı.

İşte ana kız birbirlerine bakmaksızın yan yana duruyorlar. Tef çalındı, yerlerinden fırladılar ve cadde boyunca meydana doğru iki büyük beyaz kuş gibi uçmaya başladılar: Annenin başında kırmızı, kızın başında mavi örtü vardı.

Kızın çeviklik ve güç bakımından annesi tarafından geçileceği daha ilk dakikalarda anlaşılmıştı. Nuncia öyle rahat, öyle güzel koşuyordu ki, sanki toprak onu, bir ananın çocuğunu taşıdığı gibi taşıyordu. İnsanlar pencerelerden, kaldırımlardan Nuncia'nın ayaklarının altına çiçekler atıyorlar, tezahürat yaparak alkışlıyorlardı; iki turda Nuncia kızını dört dakikadan fazla geride bırakmıştı. Yorulmuş, başaramadığı için üzülmüş olan Nina, kilisenin giriş kapısının önündeki merdivenlere gözyaşları içinde, soluk soluğa yığıldı. Üçüncü turu artık koşamazdı.

Kedi kadar çevik olan Nuncia, kızın üstüne eğildi, başkalarıyla birlikte gülerek:

"Yavrum," dedi kızın dağılan saçlarını güçlü eliyle okşayarak, "yavrum, eğlencede, işte ve aşkta en güçlü yüreğin, hayatın de-

neylerinden geçmiş bir kadının yüreği olduğunu bilmek gerekir, hayatı da otuzundan sonra öğrenebilirsin ancak... canını sıkma yavrucuğum!.."

Ve Nuncia koşudan sonra hiç dinlenmeden tekrar tarantella yapmak istedi:

"Kim dans etmek ister?"

Enrico öne çıktı, şapkasını çıkardı, bu çok hoş kadının önünde yerlere kadar eğilerek, uzun bir süre başını eğik tuttu.

Tef birdenbire patlarcasına şıngırdadı, uğuldadı, vızıldadı. Sonra bu eski, kuvvetli, koyu renk bir şarap kadar sarhoş edici, ateşli dans başladı; Nuncia yılan gibi kıvrılarak dönüyordu. Bu tutkulu dansın anlamını derinlemesine kavramıştı ve yenilmez, güzel bir vücudun bu dansı nasıl yaşadığını, nasıl oynadığını izlemenin verdiği keyif müthişti.

Uzun süre birçok kişiyle dans etti. Erkekler yoruluyorlardı, ama o doymak bilmiyordu.

"Haydi, bir kere daha Enri, son kez!" diye haykırdığında vakit gece yarısını geçmişti. Enrico'yla tekrar ağır ağır dans etmeye başladı. Gözleri irileşmişti ve bu gözler tatlı tatlı parlarken ne çok şey vaat ediyordu. Fakat aniden kısa bir çığlık atıp ellerini çırptı ve dizlerinden biçilmiş gibi yere düştü.

Doktor, kalp sektesinden öldüğünü söyledi.

Öyledir belki de...

XXIII

Ada uyuyor, yoğun bir sessizliğe bürünmüş, deniz de uyuyor, ölmüş gibi. Sanki birisi güçlü eliyle bu siyah, garip şekilli taşı gökten denizin bağrına fırlatıp atmış ve üzerindeki yaşamı öldürmüş.

Denizin enginlerinden, altın Samanyolu yayının siyah suya değdiği yerden bakılacak olursa, geniş alınlı bir yırtıcı hayvan gibi görünüyor ada: Sanki bu hayvan tüylü sırtını kamburlaştır-

mış, koca ağzını denize dayamış, yağ gibi donup kalmış suyu ses çıkarmadan içiyor.

Ölüm sessizliğinin hüküm sürdüğü bu kapkara geceler aralık ayında pek sıktır. Öyle garip bir sessizlik vardır ki, fısıltıyla ya da alçak sesle konuşmak dışında her şey gereksiz ve yersizdir. Sanki yüksek perdeden çıkacak bir ses, geceleyin göğün mavi kadifesinin altındaki taş sessizliğinde gizliden gizliye olgunlaşmakta olan bir şeye engel olacakmış gibi gelir.

Adanın kıyısında bir kaya karmaşasının içinde oturmakta olan iki adam da aynen bu şekilde, alçak sesle konuşuyorlar; biri kenarları sarı şeritli, siyah bir ceket giymiş, arkasında kısa tüfeğiyle bir gümrük kolcusu. Köylülerle balıkçılar kaya oyuklarında biriken tuzları toplamasınlar diye nöbet tutuyor; öteki ise kafası İspanyollar gibi tıraşlı, gümüş renkli favorileri kulaklarından burnuna kadar uzanan esmer yüzlü, yaşlı bir balıkçı. Burnu büyük ve papağan gagası gibi eğri.

Kayaların etrafında sanki gümüş bir çerçeve var, ama deniz bu beyaz madeni oksitlemiş gibi.

Kolcu genç bir adam ve doğal olarak yaşının gerektirdiği şeylerden söz ediyor, ihtiyarsa isteksiz, zaman zaman da sinirli bir şekilde karşı çıkıyor:

"Aralık ayında kim sevdalanır? Bu ayda artık çocuklar doğar..."

"Yok canım! İnsanlar gençse ne diye beklesinler..."

"Beklemek gerekir..."

"Sen beklemiş miydin?"

"Dostum ben kolcu değildim, çalışıyordum ve bir insanın denemesi gereken her şeyi zamanında denemişimdir..."

"Hiç anlamıyorum..."

"Sonra anlarsın..."

Mavi Sirius yıldızı, kıyıya yakın bir yerde suda yansıyor; suyun üstündeki bu donuk lekeye uzun süre bakılacak olursa lekenin yanındaki insan başı gibi yuvarlak, hiç yerinden oynamayan mantar şamandıra görülüyor.

"Neden uyumuyorsun?"

İhtiyar, rengi bozlaşmış eski yağmurluğunun önünü açtı ve öksürerek:

"Ağ atmıştık da. Şamadırayı görüyor musun?" diye karşılık verdi.

"Ha..."

"Üç gün önce bir ekibin ağı parçalanıp dolaşmıştı..."

"Yunuslar mı?"

"Kışın mı? Değil tabii. Belki bir köpekbalığı, belki de tonbalığı... Kim bilir?"

Tepede bir hayvanın ayağının altından küçük bir taş koptu, kuru otları hışırdatarak denize doğru yuvarlandı, şap diye suya düştü. Sessiz gece bu kısa gürültüyü hoş karşıladı, sanki onu uzun süre anımsamak istiyormuş gibi derinliklerinden sevgiyle ayırıp bir kenara koydu.

Asker, hafiften bir şarkı tutturmuştu:
Neden ihtiyarların uykusu azdır?
Tahmin et Umberto, düşün!
Çünkü çok içmişlerdir
Gençken şarabı...

"Bunu benim için söylememişler," dedi ihtiyar homurdanarak.

Başka neden az uyurlar yaşlılar?
Ne dersin, akıllı Bergito?
Çünkü zamanında
Sevmemişlerdir gerektiğince...

"Güzel şarkı değil mi, Pascale Amca?"

"Altmış yaşını geçince nasılsa öğreneceksin... Neden soruyorsun ki?"

İki adam gecenin içinde dilsizleşmiş olan dünyaya uyarak uzun zaman konuşmadılar. Sonra ihtiyar, piposunu çıkarıp taşa vurdu, çıkan kısa, tok sesleri dinledi ve:

"Siz delikanlılar gülmeyi biliyorsunuz da eski zamanlardaki gibi âşık olmayı becerebiliyor musunuz, bilemem..." dedi.

"Bildik bir terane... Aşk her zaman aynıdır, sanırım..."

"Sanırmış! Bilmek lazım. Bak işte şu dağın ardında Senzamane diye bir aile yaşar, onlara Carlo Dede'nin hikâyesini sor, karın için de yararlı olacaktır."

"Bu hikâyeyi sen dururken tanımadığım insanlara neden sorayım?"

Bir yerlerde gözle görülmeyen bir gece kuşu uçuyor. Özgün, garip bir ses havada titreşiyor, sanki kuru taşları yünlü bir şeyle acele acele ovuyorlar.

Yeryüzündeki karanlık daha koyu, daha nemli, daha ılık hale geliyor, gökyüzü daha da yükseliyor ve Samanyolu'nun gümüş sisi içindeki yıldızlar giderek daha çok parlıyor.

"Eskiden kadınlar daha değerliydi..."

"Sahi mi? Hiç duymamıştım."

"İnsanlar daha çok savaşırlardı..."

"Çok kadın dul kalıyormuş..."

"Sürekli olarak hem de. Korsanlar, askerler ve hemen hemen her beş yılda bir Napoli'de başa geçen yeni yöneticiler. Kadınları kilit altında tutmak gerekiyordu."

"Şimdi de fena olmazdı hani..."

"Tavuk gibi çalarlardı onları..."

"Daha çok tilkiye benzerler ya..."

İhtiyar sustu, piposunu yaktı. Beyaz, tatlı bir duman bulutu hareketsiz havada asılı kaldı. Ateş, esmer, eğri burnunu ve bu burnun altındaki kısa kesilmiş bıyıkları aydınlatarak parlıyordu.

"E, sonra?" diye uykulu uykulu sordu kolcu.

"Konuşmadan dinlemek lazım..."

Sirius'un titremesinde, bu mağrur yıldız sanki tüm gökcisimlerinin parıltısını gölgede bırakmak istiyormuşçasına bir artış oldu. Deniz altın tozlarla örtüldü, göklerin bu neredeyse belli belirsiz yansıması, bu kara, bu dilsiz çöle yanardöner, hayali bir parıltıyı aktararak onu birazcık olsun canlandırdı. Sanki denizin derinliklerinden binlerce fosforlu göz gökyüzüne bakıyordu...

Kolcu, balıkçının kırgın, balıklara özgü suskunluğunu sabırsızca bozarak:

"Dinliyorum," dedi ve ihtiyar, herkesin her zaman dikkatle dinleyeceği bir hikâyeyi acele etmeden, alçak sesiyle örmeye başladı.

"Bundan yüz yıl kadar önce sık çamların olduğu şu tepede Yunan Ekellani'ler yaşarmış: Kambur bir ihtiyar olan, kaçakçı, büyücü baba ile oğlu, avcı Aristido. O zamanlar adada keçiler otluyormuş daha. O tarihlerde buraların en zengin ailesi Galiardi'lermiş. Dedelerinin lakabı olan Senzamane adını taşıyorlar şimdi. Üzüm bağlarının yarısı onların elindeymiş, sekiz tane şarap mahzenleri, binden fazla da şarap fıçıları varmış. O zamanlar bizim beyaz şarabımız, duyduğuma göre şarap dışında hiçbir şeye değer verilmeyen Fransa'da bile kıymetliymiş. Bu Fransızların hepsi de kumarbaz, sarhoş adamlardır. Şeytanla kumar oynayıp kralların kellesini bile vermişler..."

Kolcu sessizce gülmeye başlamıştı. Onun gülüşüne cevap olarak yakında bir yerde su şıpırdadı; iki adam boyunlarını denize doğru uzatıp konuşmadan kulak kabarttılar. Suyun üstündeki sessiz buruşukluk halkalar halinde kıyıdan uzaklaşıyordu.

"Çerniya balığı bu, oltalardaki yemi yokluyor..."

"Devam et..."

"Evet... Galiardi'ler. Üç erkek kardeşmiş bunlar. Hikâyesi anlatılan ortancaları Carlone. Kocaman ağzı ve yeri göğü sarsan sesi yüzünden bu adı takmışlar ona. Demircinin kızı Giulia'yı yüreğine eş seçmiş. Giulia yoksul ama çok akıllı bir kızmış. Pehlivanlar pek akıllı olmazlar zaten. Evlenmelerine engel olan bir şey varmış ve düğün günlerini bekleyerek çile çekiyorlarmış. Yunan'ın oğluysa tetikteymiş, o da Giulia'dan hoşlanıyormuş. Giulia'nın kendisine gönül vermesi için uzun zaman uğraşmış ama başarılı olamamış ve kıza kara çalmaya karar vermiş. Carlone Galiardi'nin ahlaksız bir kızı almayacağını, o zaman da kendisinin kızı kolayca elde edeceğini hesaplıyormuş. O zamanki âdetler şimdikinden daha sertmiş..."

"E, şimdi de öyle..."

"Sefahat zenginlerin eğlencesidir, oysa biz buradakiler, hepimiz de yoksul insanlarız," dedi ihtiyar sert bir şekilde ve geçmişi sanki kendisine anımsatır gibi devam etti:

"Bir gün kız budanmış asma dallarını topladığı sırada Yunan'ın oğlu ayağı takılmış gibi yapıp kızın çalıştığı bağın duvarının üstündeki patikadan doğruca onun ayaklarının dibine düşmüş. Kız da iyi bir Hıristiyan olarak yaralanmış mı anlamak için adamın üzerine eğilmiş. Yunan'ın oğlu inleyerek kıza:

'Giulia, ne olur kimseyi yardıma çağırma, yalvarırım sana! Kıskanç nişanlın senin yanında görünce korkarım ki beni öldürür... Biraz dinleneyim, giderim...' demiş.

Başını kızın dizine koyup kendini kaybetmiş numarası yapmış ama kız korkmuş, bağırarak yardım çağırmış. İnsanlar koşup geldiklerinde delikanlı birden sapasağlam ayağa fırlamış, çok utanmış gibi yaparak aşkından, dürüst niyetlerinden bağıra bağıra söz etmeye başlamış, kızın ayıbını nikâh kıyarak telafi edeceğine ilişkin yeminler etmiş. Sanki kendisi Giulia'yla sevişmekten yorgun düşmüş de onun dizlerinde uyuyakalmış gibi bir durum yaratmış. Saf insanlar, kızın kendisinin yardım çağırdığını unutup, üstelik gösterdiği öfkeye karşın adama inanmışlar. Yunan'ın yaptığının hilekârlık diye adlandırıldığını bilmiyorlarmış. Şeytan, Hıristiyanların bütün işlerini daha da çok karıştırsın diye vaftiz etmiştir Yunanları. Kız, Yunan'ın yalan söylediğine yemin billah ediyor, Yunan ise insanları Giulia'nın gerçeği itiraf etmekten utandığına, Carlone'nin iri yumruklarından korktuğuna inandırmaya çalışıyormuş; ona inanmışlar, kızsa deliye dönmüş. Kızın elini kolunu bağlayıp hep birlikte kente gitmişler, çünkü kızcağız eline aldığı taşları onlara atıyormuş. Carlone ise kızın çığlıklarını duymuş, onu görmeye koşmuş, olan biteni anlattıkları zaman kalabalığın ortasında dizlerinin üstüne çökmüş, sonra ayağa fırlamış ve sol elini nişanlısının suratına indirmiş, sağ eliyle de Yunan'ı boğmaya çalışıyormuş. Adamı elinden zor kurtarmışlar."

"Delikanlı aptalın biriymiş," diye homurdandı kolcu.

"Onurlu bir insanın aklı yüreğinde olur! Bu hikâyenin kışın, Noel öncesinde geçtiğini söylemiştim. Noel'den topu topu birkaç gün önce. Bu bayramlarda insanlar birbirlerine fazla şaraplarını, meyvelerini, balık ve kümes hayvanlarını armağan ederler bizde. Herkes hediye verir, ama elbette en çok armağanı en yoksul insanlar alır. Carlone'nin gerçeği nasıl öğrenmiş olduğunu anımsamıyorum, ama kızı iyi tanıyormuş ve bayramın ilk günü kiliseye bile gidemeyen Giulia'nın anası ve babası tek bir armağan almışlar: Çam dallarıyla süslü küçük bir sepet, çam dallarının ortasındaysa Carlone Galiardi'nin kesik sol eli, yani Giulia'ya tokat attığı eli varmış. Kızlarıyla birlikte korku içinde Carlone'ye koşmuşlar. Carlone onları evinin kapısının önünde, yere diz çökmüş durumda karşılamış. Çocuk gibi ağlıyormuş.

'Ne yaptın sen?' diye sormuşlar.

Şu yanıtı vermiş:

'Ne gerekiyorsa onu yaptım: Benim aşkıma dil uzatan adam yaşayamazdı, onu öldürdüm... Suçsuz sevgilime vuran elimse benim onuruma dokunuyordu, onu da kestim... Giulia, senin ve ailenin beni bağışlamanızı istiyorum...'

Onlar da bağışlamışlar tabii, ama yasalar alçakları da koruyor. Galiardi, Yunan yüzünden iki yıl hapis yatmış. Carlone'yi oradan çıkarmak kardeşlerine epeyce pahalıya mal olmuş...

Sonra Giulia'yla evlenmiş ve adada yeni bir soyadı, Senzamane-Elsizler soyadını alarak onunla birlikte yaşlanana dek güzel bir yaşam sürmüş."

İhtiyar piposunu hızlı hızlı karıştırarak bir süre sustu.

"Bu hikâyeyi beğenmedim," dedi kolcu alçak sesle. "Senin bu Carlone vahşinin biriymiş... Üstelik her şey çok saçma..."

"Senin yaşamın da yüz yıl sonra saçmalık olarak görünecek," dedi ihtiyar inandırıcı bir ses tonuyla. Sonra karanlığın içine büyük, beyaz bir duman bulutu üfleyip ekledi:

"Tabii eğer bu dünyada yaşadığını anımsayan biri çıkarsa..."

Sessizlikte suyun şıpırtısı yeniden duyuldu. Bu kez güçlü, aceleci bir şıpırtıydı bu; ihtiyar yağmurluğunu çıkarıp attı, hızla ayağa kalktı ve sanki kıyıda gümüş balık pulları gibi maviye çalan minicik bir dalganın ışıltılarıyla hareketlenmiş olan kapkara suya düşmüşçesine gözden kayboldu.

XXIV

Kadife giysileri içindeki gece, kırlardan kente doğru ilerliyor. Kent onu altın ışıklarla karşılıyor; iki kadın ve bir genç adam kırda yürüyorlar, sanki onlar da geceyi karşılıyorlar; günün işi gücüyle yorgun düşmüş yaşamın gürültüsü bu insanların ardından yavaşça yayılıyor.

Üç çift ayak, Roma'nın çeşitli kabilelerinden kölelerce döşenmiş yolun eski, koyu renk taşlarında hafif sesler çıkarıyor; ılık sessizliğin içinde sevecen, inandırıcı bir kadın sesi duyuluyor:

"İnsanlara karşı sert olma..."

"Hiç öyle bir şey yaptığımı gördün mü anacığım?" diye soruyor genç adam ciddi bir tavırla.

"Çok ateşli tartışıyorsun da..."

"İnandığım gerçeği çok ateşli seviyorum..."

Delikanlının sol elinden tutmuş olan genç kız, başını kör gibi yukarı kaldırmış, tahta pabuçlarını taşlara vurarak yürüyor. Gökte büyük bir akşam yıldızı parlıyor, ondan daha aşağıdaysa günbatımının kızılımsı çizgisi var ve iki kavak ağacı, henüz tam olarak tutuşmamış meşaleler gibi kızıla boyanmışlar.

Anne iç çekip:

"Sosyalistleri hapse atıp duruyorlar," diyor.

Oğul sakin yanıtlıyor:

"Vazgeçecekler. Bir yararı yok zaten bunun..."

"Evet, ama hâlâ..."

"Dünyanın genç yüreğini öldürebilecek bir güç yok, olmayacak da..."

"Bunlar şarkı sözü oğlum..."

"Bu şarkıyı milyonlarca ses söylüyor ve koca bir yaşam bu şarkıyı her geçen gün daha büyük bir dikkatle dinliyor... Hatırlasana, eskiden beni ya da Paolo'yu şimdi dinlediğin gibi sabırla, şefkatle mi dinliyordun?"

"Evet! Evet... Ama bak işte grev seni doğduğun kentten gitmek zorunda bıraktı..."

"İki kişiye dar geliyor, Paolo kalsın! Grevi biz kazandık nasılsa..."

"Kazandınız," dedi kız çınlayan sesiyle. "Sen ve Paolo..."

Sözünü tamamlamadan sessizce gülüyor, sonra bir dakika hiç konuşmadan yürüyorlar. Karşılarında karanlık bir tepe yükseliyor. Güzel kokulu okaliptüs ağacı ince dallarını düşünceli bir şekilde bir bina yıkıntısının olduğu bu tepenin üstüne indirmiş. Üçü ağaçla aynı hizaya geldiklerinde dallar hafifçe titrer gibi oluyor.

"İşte Paolo," diyor kız.

Kapkara, uzun boylu bir gölge yıkıntılardan ayrıldı ve yolun ortasına dikildi.

Genç adam gülerek:

"Yüreğinle mi gördün?" diye sordu.

İleriden yankılı bir ses geliyor:

"Gidiyor musun?"

"Evet. Benimkiler sana emanet. Daha fazla gelmenize gerek yok! Roma'ya topu topu beş saatlik yolum var. Mahsus yürüyerek gidiyorum zaten, yolda düşüncelerimi toplamak için..."

Durdular... Uzun boylu adam şapkasını çıkardı, yırtılır gibi bir sesle konuşuyor:

"Annenle kız kardeşin için gözün arkada kalmasın, her şey yolunda gidecek!"

"Biliyorum. Hoşça kal, anacığım!"

Annesi hıçkırıyor, hafifçe inliyor; sonra üç güçlü öpüş sesi duyuluyor ve cesur bir ses:

"Eve gidip iyice dinlen, şu hareketli günlerde heyecanlandın," diyor. "Git, her şey yolunda gidecek! Paolo da senin oğlun sayılır! Haydi bacım..."

Yeniden öpüşmeler ve ayakların taşta çıkardığı kuru bir hışırtı. Duyarlı gece sessizliği bütün sesleri ayna gibi yansıtıyor.

Karanlığın kuşattığı dört vücut sımsıkı sarılarak büyük, tek bir vücut haline dönüştüler ve uzun zaman birbirlerinden kopamadılar. Sonra hiçbir şey konuşmadan ayrıldılar: Üçü kentin ışıklarına doğru sessizce yürüdü, biri hızlı adımlarla batıya, akşam kızıllığının artık söndüğü, mavi gökte bir sürü parlak yıldızın ışıldamakta olduğu yere doğru ilerledi.

"Hoşça kal!" sözleri gecenin içinde sessizce, hüzünle dağılıyor.

Uzaktan canlı bir ses karşılık verdi:

"Hoşça kal! Canını sıkma, yakında görüşeceğiz..."

Kızın tahta pabuçları kuru sesler çıkarıyor, kısık bir ses teselli edici sözler söylüyor:

"Başına bir şey gelmez, dona Filomena, Meryem Ana'nızın lütuflarına inandığınız kadar inanabilirsiniz buna. Zekidir o, sağlam bir yüreği vardır, sevmeyi bilir, başkalarına da kendisini kolayca sevdirir... İnsan sevgisiyse daha yukarılara yükselmesini sağlayan kanatlar değil midir zaten?.."

Kent gösterişsiz, solgun ışıklarını karanlığa giderek daha bol ekiyor; uzun boylu adamın sözleri de birer kıvılcım gibi parlıyor.

"Bir insan, yüreğinde kendisine ait, dünyayı birleştirici bir söz taşıdığı takdirde ona değer verecek insanları da her yerde bulacaktır, her yerde!"

Kent surunun yanında alçak, beyaz badanalı, küçük bir lokanta, sura sırtını verip yere oturmuş, aydınlık kapısının dört köşe penceresiyle davetkâr bir şekilde insanlara bakıyor. Kapıya yakın üç masanın arkasındaki koyu renk gölgeler bağıra bağıra konuşuyorlar, bir gitarın telleri inliyor, bir mandolinin sesi sinirli sinirli titriyor.

Üçü kapıyla aynı hizaya geldikleri sırada müzik sustu, sesler hafifledi, birkaç kişi ayağa kalktı...

"İyi akşamlar, yoldaşlar!" dedi uzun boylu adam.

On ses birden neşeli, dostça karşılık verdi:

"İyi akşamlar Paolo yoldaş! Bize mi geldiniz? Bir kadeh şarabımızı içer misiniz?"

"Hayır... Teşekkür ederim!"

Anne iç çekip:

"Bizimkiler seni çok seviyorlar..." dedi.

"Bizimkiler mi, dona Filomena?"

"E, gülme... Halkına yabancı olmayan biri konuşuyor seninle... Herkes sizi seviyor: Seni ve onu..."

"Herkes ve biri daha... Değil mi?" diyerek kızın elini tuttu uzun boylu adam.

"Evet," dedi kız sessizce. "Tabii..."

O zaman anne hafifçe güldü:

"Ah çocuklar!.. Sizleri dinleyince, size bakınca inanıyor insan: Evet, sizler bizim yaşadığımızdan daha iyi yaşayacaksınız..."

Sonra üçü yan yana kentin yıpranmış, eski bir elbisenin kolunu andıran dar bir sokağında gözden kayboldular.

XXV

Sabahtan beri gök gürültülü sağanak yağmur yağıyordu, ancak öğleye doğru yağmur bulutları azalmış, bulutların koyu renk dokuması iyice incelmiş ve rüzgâr, çok sayıda duman kümesi halinde dağıttığı bulutları denize doğru sürmüştü. Fakat bu duman kümeleri denizin üstünde yeniden bir araya gelip mavimsi beyaz bir kütle halinde yoğunlaşarak yağmurla durgunlaşmış olan denizin üstüne koyu bir gölge düşürmekteydi.

Doğu yönünde hava karanlıktı. Karanlığın içinde şimşekler çakıyor, adanın tepesindeyse olağanüstü bir güneş gözleri kamaştırarak alev alev yanıyordu.

Adaya uzaktan, denizden bakılınca bayram günlerindeki gösterişli bir tapınağa benziyor olmalı: Tepeden tırnağa tertemiz yıkanmış, göz alıcı çiçeklerle cömertçe donatılmış. Her yanda iri

yağmur damlaları parlıyor: Sarıya çalan taze asma yapraklarının üstünde topaz, morsalkımların üstünde ametist, kırmızı sardunyaların üstünde yakut ve her tarafı kaplamış olan otlarda, çalıların gür yeşilliğinde, ağaçların yapraklarında zümrüt renginde yağmur damlaları...

Yağmurun arkasından her zaman olduğu gibi ortalık sakin; sütleğen, böğürtlen ve güzel kokulu dalları birbirine dolaşmış akasmanın köklerinin altında, taşların arasında görünmeyen küçük bir derenin incecik şırıltısı duyuluyor. Aşağıda deniz yumuşacık sesler çıkarıyor.

Katırtırnağının altın okları göğe yükselmiş, garip biçimli çiçeklerinin üzerindeki su tanelerini sessizce silkeleyerek hafif hafif sallanıyor.

Parlak yeşillerin önünde mor salkımların kırmızı sardunyayla giriştiği tartışma alevleniyor, sütleğen çiçeklerinin kızılımsı sarı simli kumaşı, süsenlerin ve şebboyların koyu renk kadifesine karışmış. Her şey öylesine parlak, öylesine aydınlık ki, çiçekler birer keman, birer flüt ve tutkulu birer viyolonsel olmuş, bir şarkı çalıyorlar sanki.

Nemli hava güzel kokular saçıyor, yıllanmış, kuvvetli bir şarap gibi insanı sarhoş ediyor.

Patlamalarla paramparça olmuş, yarıkları yağlı demir oksitle kaplanmış gri kayanın dibinde, etrafa ekşi bir dinamit kokusu yayan sarı ve gri taşların arasında dört taşocağı işçisi oturmuş, yemek yiyor. Üstlerinde ıslak paçavralar, ayaklarında deri çarıklar, sağlam yapılı dört köylü bunlar.

Büyük bir çanaktaki patates ve domatesle birlikte zeytinyağında kızartılmış esaslı bir ahtapot yemeğini acele etmeden, tadını çıkara çıkara yiyorlar, aynı şişeyi ağızlarına dayayıp sırayla kırmızı şarap içiyorlar.

Adamlardan ikisi tıraşlı ve kardeş gibi birbirlerine benziyorlar, hatta ikiz gibi görünüyorlar; ufak tefek, bir gözü kör ve ayağı to-

pal olan diğer adam, kuru gövdesinin telaşlı hareketleriyle tüyleri yolunmuş yaşlı bir kuşu anımsatıyor; dördüncü, orta yaşlı, saçları iyice ağarmış, geniş omuzlu, sakallı, eğri burunlu bir adam.

Bu dördüncü adam, ekmekten büyük parçalar koparark şaraptan ıslanmış bıyıklarını bu ekmek parçalarıyla kuruluyor, karanlık ağzına attıktan sonra kıllı çene kemiklerini aynı tempoyla hareket ettirerek konuşuyor:

"Masal bunlar, yalan hepsi! Korkunç bir şey yapmadım ben..."

Kahverengi gözleri gür kaşlarının altından neşesiz, alaycı bakıyor; sesi ağır ve kısık, konuşması yavaş ve isteksiz. Şapkası, kıllı eşkıya suratı, iri elleri ve mavi çuhadan giysisi beyaz taş tozuyla kaplanmış, görünüşe göre kayanın içine dinamit yerleştirilecek delikleri açan bu adam.

Üç arkadaş onu dikkatle, sözünü kesmeden dinliyorlar; "Devam et," der gibi sırayla gözünün içine bakıyorlar.

Adam kırlaşmış kaşlarını oynatarak anlatıyor:

"Bu adam, adı Andrea Grasso'dur, bizim köye bir gece vakti hırsız gibi gelmişti; giyimi kuşamı dilenci gibiydi, ayakkabılarıyla aynı renk şapkası da yırtık pırtıktı. Açgözlü, utanmaz ve acımasız biriydi. Yedi yıl sonra karşısında ilk şapka çıkaranlar bizim yaşlılar oldu. O ise bu yaşlı insanlara başıyla zar zor bir selam veriyordu. Kırk mil içindeki herkesin ona borcu vardı."

Topal, derin bir soluk alıp başını sallayarak:

"Vardır öyleleri," dedi.

Anlatıcı alaycı bir şekilde:

"Sen hiç karşılaştın mı?" diye sorduktan sonra ona baktı.

İhtiyar bir şey demeden elini salladı, tıraşlıların ikisi bir kişiymiş gibi hafifçe güldüler, eğri burunlu adam biraz şarap içti ve mavi gökte uçan doğanı izleyerek devam etti:

"Evinin inşaatına taş taşıtmak için başkalarıyla birlikte beni tuttuğunda on üç yaşındaydım. Hayvanlara davrandığından daha acımasız davranıyordu bize. Arkadaşım Luchino, bunu ona söylediği zaman yanıtı şu olmuştu: 'Eşek benim malım, oysa

sen benim için bir yabancısın, neden sana acıyacakmışım?' Bu sözler beni yüreğimden yaralamıştı, onu daha dikkatli izlemeye başladım. Herkese karşı küstah ve edepsizdi. Yaşlıymış, kadınmış onun için hiç fark etmiyordu, görüyordum bunu. Hatırı sayılır insanlar bunun kötü bir şey olduğunu söyledikleri zaman da gözlerinin içine baka baka gülerek 'Yoksulken bana da acımıyorlardı,' diyordu. Papazlarla, jandarmalarla, polislerle arkadaşlık ediyordu; diğer insanlar onu ancak acı bir zarurete düştükleri günlerde görüyorlardı. Bu günler, onun bu insanlara istediği her şeyi yapabildiği günlerdi."

"Vardır öyleleri," diye yineledi topal adam alçak sesle. Üç adam ona acıyarak baktılar; tıraşlıların biri hiçbir şey söylemeden şarap şişesini ona uzattı, ihtiyar şişeyi aldı, ışığa tutup baktı ve içmeden önce:

"Meryem Ana'nın kutsal yüreğine içiyorum!" dedi.

"İkide bir 'Her zaman yoksullar zenginler için, aptallar da akıllılar için çalışmışlardır, hep öyle olmalıdır,' derdi."

Anlatıcı gülümsedi, elini şişeye uzattı, şişe boştu. Şişeyi çekiçlerin, kazmaların yattığı, bir ateşleme fitili parçasının koyu renk bir yılan gibi uzandığı taşların üstüne rastgele fırlattı.

"O zamanlar gençtim, arkadaşlarım ve benim için bu sözleri işitmek çok kırıcı bir şeydi. Bu sözler umutlarımızı, daha iyi yaşama isteğimizi öldürüyordu. Bir gün arkadaşım Luchino'yla birlikte bir akşam vakti kırlık bir yerde ona rastladık. Atına binmiş, acele etmeden bir yere gidiyordu. Nazikçe, ama ciddi bir ifadeyle ona 'Sizden insanlara karşı daha iyi davranmanızı rica ediyoruz,' dedik.

Tıraşlılar kahkahalarla gülmeye başladılar, tek gözlü de sessizce gülümsedi, anlatıcı ise gürültülü bir şekilde iç geçirdi.

"Evet, aptalca bir şeydi tabii! Fakat gençler onuruna düşkün olur. Gençler sözün gücüne inanır. Ben derim ki, gençler tüm yaşamın vicdanıdır..."

"O ne yaptı peki?" diye sordu ihtiyar.

"Oldukça cesur bir şekilde 'Bırakın atı, haydutlar!' diye bağırdı bize. Sonra tabancasını çekip bir birimize, bir öbürümüze gösterdi. 'Bizden korkmanıza, bize kızmanıza gerek yok Grasso, biz size bir tavsiyede bulunuyoruz, hepsi bu!' dedik."

"Bu iyi işte," dedi tıraşlılardan biri, öbürü onaylayarak başını eğdi; topal, dudaklarını sımsıkı kapatıp çarpık parmaklarıyla dokunarak bir taşı incelemeye koyuldu.

Yemeklerini bitirmişlerdi. Biri, ince, esnek bir dalla otların üstündeki cam gibi parlayan su damlalarını düşürdü, öbürü, bir yandan onu izlerken kuru bir çöple dişlerini karıştırdı. Hava giderek daha kuru, daha sıcak oluyordu. Kısa öğlen gölgeleri hızla erimekteydi. Deniz hafif hafif şıpırdıyor, bu ciddi hikâye de yavaş yavaş akmaya devam ediyordu:

"Bu karşılaşma Luchino'nun geleceğini kötü etkiledi. Babası ve amcası Grasso'ya borçlanmışlardı. Zavallı Luchino zayıfladı, sıkmaktan dişleri çürüdü, gözleri de artık kızların hoşuna gitmeyen gözlerdi. 'Eh, dedi bir gün bana, seninle ben iyi yapmadık. Kurda söylediğin sözün ne değeri olur ki!' 'Luchino bu adamı öldürebilir,' diye düşündüm. Delikanlıya da, iyi yürekli ailesine de yazık olacaktı. Bense tek başına, yoksul bir adamdım. O sıralar anam daha yeni ölmüştü."

Eğri burunlu taşçı, toza bulanmış beyaz elleriyle bıyıklarını, sakalını sıvazladı. Sol elinin işaret parmağında parlak taşlı, gümüş bir yüzük vardı. Yüzük ağır bir şey olmalıydı.

"İşi sonuna kadar götürebilseydim yaptığım şeyin insanlara yararı olabilirdi, ama ben yufka yüreklinin biriyim. Bir gün sokakta Grasso'yla karşılaşınca yanından yürümeye başladım. Olabildiğince sakin konuşuyordum: 'Siz açgözlü, kötü kalpli bir insansınız, insanların sizinle bir arada yaşamaları zor, elini tutup birlikte yürüdüğünüz birini bile itekleyebilirsiniz, ama o el de bıçağa sarılabilir. Size buralardan gidin derim!' 'Sen aptalın birisin delikanlı!' dedi, ama ben ısrarla aynı şeyi tekrarladım. Gülerek sordu: 'Beni rahat bırakman için sana kaç para vermem lazım,

bir liret yeter mi?' Kırıcı bir şeydi bu ama kendimi tuttum. 'Gidin diyorum size!' Sağ tarafında onunla omuz omuza yürüyordum. Fark ettirmeden bıçağına sarıldı ve bana sapladı. Sol elinle çok derine batıramazsın, o da göğsüme iki santim kadar saplamıştı bıçağı. Tabii yakalayıp yere fırlattım ve domuz gibi tekmeledim. O yerlerde sürünürken 'Al işte böyle gidersin!' diyordum."

Tıraşlıların ikisi de anlatıcıya kuşkuyla bakıp gözlerini yere indirdiler. Topal adam eğilmiş ayakkabısının deri bağlarını bağlıyordu.

"Sabah daha ben uyurken jandarmalar geldi, beni Grasso'nun vaftiz babası olan mareşale götürdüler. 'Sen dürüst bir adamsındır Ciro,' dedi mareşal, 'bu gece Grasso'yu öldürmek istediğini inkâr etmezsin.' Ben bunun şimdilik doğru olmadığını söyledim, ama onların bu tür işler konusunda kendilerine özgü bir bakışları vardır. Mahkemeden önce iki ay hapis yattım, daha sonraysa beni bir yıl sekiz ay hapse mahkûm ettiler. 'Tamam, ama ben bu meseleyi henüz kapanmış saymıyorum!' dedim yargıçlara."

Taşların arasından sağlam durumdaki şişeyi aldı, şişenin ağzını bıyıklarının arasına sokup uzun uzun şarabın akmasını bekledi; kıllı gıdığı açgözlülükle oynuyor, sakalı diken diken kabarıyordu. Üç çift göz sessiz ve ciddi bir biçimde onu izliyordu.

Şişeyi arkadaşlarına uzatıp ıslanan sakalını sıvazlarken:

"Bundan söz etmek canımı sıkıyor," dedi.

"Köye geri döndüğümde orada artık bana yer olmadığı anlaşılmıştı: Herkes benden korkuyordu. Luchino o yıl hayatın daha da kötüleştiğini anlattı. Zavallının çok canı sıkılıyordu. Demek öyle, diye düşündüm ve Grasso'ya gittim; beni görünce çok korktu. 'İşte ben döndüm, dedim, artık sana yol göründü!' Tüfeğini kaptı, ateş etti, ama tüfek kuş avlamak için saçmayla doldurulmuştu, Grasso da ayaklarıma ateş etmişti. Yere dahi düşmedim. 'Beni öldürsen bile mezardan çıkar yine yanına gelirim, seni buralardan sürmek için Meryem Ana'ya söz verdim. Sen inatçıysan ben de inatçıyım.' Kapıştık, kazayla onun kolunu kırmışım. Bunu istemezdim, ilk

o bana saldırmıştı. İnsanlar koşup geldiler, beni yakaladılar. Bu defa üç yıl dokuz ay hapis yattım. Bu hikâyeyi başından sonuna bilen ve beni seven gardiyanım süre bittiğinde beni eve geri dönmemem, işçi olarak damadının yanına, Apulia'ya gitmem için razı etmeye çalıştı. Damadının orada geniş toprakları, bağı bahçesi varmış. Kuşkusuz başladığım işi yarıda bırakamazdım artık. Bundan böyle lüzumsuz konuşmamaya kesin niyetli olarak eve geldim, on laftan dokuzunun lüzumsuz olduğunu artık anlamıştım. Yüreğimde tek bir sözcük vardı: 'Git!' Bir pazar günü köye geldim, dosdoğru kilisedeki ayine gittim. Grasso oradaydı, birden beni gördü, ayağa fırladı ve kilisede 'Bu adam beni öldürmeye geldi, yurttaşlarım, ruhumu almak için şeytan gönderdi onu!' diye bağırmaya başladı. Ben ona elimi bile sürmeden, ne yapması gerektiğini söylemeden çevremi sarmışlardı. Ama hiç fark etmezdi, Grasso yere, döşeme taşlarının üstüne yığılmıştı. Vücudunun bütün sağ tarafı ve dili felç olmuştu. Bu olaydan yedi hafta sonra da öldü... İşte hepsi bu. İnsanlar benimle ilgili bir masal uydurdular... Çok ürkütücü, ama hepsi gerçek olmayan bir masal..."

Gülümsedi, güneşe baktı ve:

"İşe başlama zamanı..." dedi.

Üç adam hiçbir şey söylemeden ve acele etmeden ayağa kalktılar, eğri burunlu adam, gözlerini kayanın pas rengi, yağlı yarıklarına dikti ve yineledi:

"Çalışalım..."

Güneş doruktaydı, bütün gölgeler güneşte kavruluyordu.

Ufukta bulutlar denize doğru inmişti, denizin suyu daha sakin, daha maviydi.

XXVI

Pepe on yaşlarında, kopacak kadar ince, kertenkele kadar çevik bir çocuktur. Üstündeki rengârenk paçavralar dar omuzlarından düşer, güneşten ve kirden kararmış derisi bu paçavralardaki sayısız delikten dışarı bakar.

Pepe kuru bir ota benzer, denizden bir rüzgâr eser ve bu kuru otla oynayarak onu önüne katıp götürür. Güneşin doğuşundan batışına dek adanın taşlarında seker durur, yorulmak bilmeyen incecik sesi her an bir yerden duyulur:

Güzel İtalya'm,
Benim İtalya'm!..

Onu tanımayan yoktur: İyi yürekli toprakta gür dereler gibi akan çiçekler, leylak rengi taşların aralarındaki kertenkeleler, zeytin ağaçlarının sert yapraklarının arasındaki, bağların yeşil dantelası içindeki kuşlar, denizin dibindeki karanlık bahçelerde gezinen balıklar ve kentin dolaşık, dar sokaklarındaki yabancılar: Yüzü küçük bir kılıçla delik deşik edilmiş gibi görünen şişko Alman, insanlardan kaçan adam rolünü oynamaya alışmış bir aktörü anımsatan İngiliz, inatla İngiliz'e benzemeye çalışan, ama bunda başarılı olamayan Amerikalı ve bir şıngırdak kadar gürültücü olan, bir benzeri daha bulunmayan Fransız.

Pepe her yanı gözetleyen gözleriyle arkadaşlarına saçları diken diken olacak kadar şişinmiş olan Alman'ı işaret ederek:

"Ne surat ama!" diyor. "En az benim göbeğim kadar var!"

Pepe Almanları sevmez, kendi yurttaşlarının şarap içtiği, kâğıt oynadığı, gazete okuyarak siyaset konuştuğu sokakların, meydanların, küçük, karanlık dükkânların ruh haliyle ve düşünceleriyle yaşar.

Buralardaki insanlar:

"Kendileriyle dostluğumuzun karşılığı olarak bizi Afrika'nın kumlarıyla ödüllendirmiş olan iyi kalpli müttefiklerimizdense Balkan Slavları bizim için, biz yoksul güneyliler için daha yakın, daha candan insanlardır," diyorlar.

Güneyin basit insanları bunu gün geçtikçe daha sık söylüyorlar, Pepe de hep duyuyor, hep anımsıyor.

İngiliz'in makasa benzeyen bacaklarıyla sıkıcı bir yürüyüşü var. Pepe onun önünden yürüyor ve ölüm ilahisinden bir bölüm ya da acıklı bir şarkı söylüyor:

Dostum geçende öldü,
Kahroluyor karım...
Bense akıl erdiremiyorum,
Neden bu kadar üzgün karım?

Pepe'nin arkadaşları gülmekten yerlere yatarak arkadan geliyorlar ve yabancı, rengi solmuş, sakin gözleriyle onlara bakınca fareler gibi çalıların arasına, duvar köşelerine saklanıyorlar.

Pepe'yle ilgili yığınla ilginç hikâye anlatmak mümkündür.

Bir gün bir sinyora, bahçesinden topladığı bir sepet elmayı bir hanım arkadaşına armağan olarak götürme işini Pepe'ye vermiş.

"Para kazanacaksın!" demiş sinyora. "Para kazanmanın sana bir zararı olmaz herhalde..."

Pepe büyük bir hevesle sepeti almış, başının üstüne yerleştirip gitmiş, parayı almaya da ta akşam vakti gelmiş.

"Pek acelen yoktu galiba!" demiş kadın, Pepe'ye.

Pepe derin bir soluk alıp:

"Ama yine de yoruldum, saygıdeğer sinyora," demiş. "Ne de olsa ondan daha fazlaydılar!"

"Ağzına kadar dolu sepette on tane elma mı vardı yani?"

"Çocuklar, sinyora..."

"İyi de elmalara ne oldu?"

"Elmalardan önce çocuklar, Michele, Giovanni..."

Kadın sinirlenmeye başlamış, Pepe'yi omzundan tutup sarsıyormuş.

"Cevap ver, elmaları götürdün mü?"

"Meydana kadar sinyora! Dinleyin bakın, ne kadar güzel yaptım: İlk başta çocukların alaylarına hiç aldırış etmiyordum. Varsın beni eşeğe benzetsinler diye düşünüyordum, size olan saygımdan her şeye katlanıyordum sinyora, sırf size olan saygımdan. Ama annemle alay etmeye başladıklarında, ha dedim, işte bunu yanınıza bırakmam. Sepeti oraya koydum, bu haydutların

arasına nasıl ustaca, nasıl büyük bir isabetle daldığımı görmeliydiniz, iyi yürekli sinyora. Görseydiniz, çok gülerdiniz!"

"Meyvelerimi onlar mı aşırdılar yoksa?" diye bağırmaya başlamıştı kadın.

Pepe üzüntüyle iç çekip:

"Yo hayır," dedi. "Ama çocukların ele geçiremedikleri o meyveler duvarlara çarptıkça parçalanıyordu, savaşı kazanıp da düşmanlarımla barıştıktan sonra kalanları da beraberce yedik..."

Kadın, Pepe'nin tıraşlı kafasına bildiği bütün lanetleri yağdırarak uzun süre bağırıp çağırdı. Pepe onu dikkatli, sakin, zaman zaman dilini şaklatarak, bazen de:

"Oh, neler diyorsunuz! Nasıl söz bunlar?" diyerek ve uysalca kabullenerek dinledi.

Kadın yorulup da yanından gidince arkasından:

"Ama bahçenizin o güzel meyveleriyle bu dolandırıcıların pis kafalarına ne kadar isabetli atışlar yaptığımı bir görseydiniz doğrusu bu kadar kaygılanmazdınız. Ah bir görseydiniz! Söz verdiğiniz paranın iki katını verirdiniz!"

Kaba kadın, bu savaş galibinin alçakgönüllü kıvancını anlamamış ve onu demir gibi yumruğuyla tehdit etmişti sadece.

Pepe'nin yaşça kendisinden çok büyük, ama ondan pek de akıllı olmayan ablası zengin bir Amerikalının villasına oda hizmetçisi olarak girmişti. Hemen tertemiz, al yanaklı bir kız olup çıkmıştı ve yediği iyi yemekler sayesinde ağustosta yetişen armut gibi sağlıklı bir özsuyla doluvermişti.

Kardeşi bir gün ona:

"Her gün yemek yiyor musun?" diye sordu.

"İstersem günde iki üç kere," diye gururla yanıtladı kız.

"Dişlerine acı bari!" diye tavsiyede bulundu Pepe ve bir süre düşünüp tekrar sordu:

"Patronun çok mu zengin?"

"Patron mu? Sanırım, kraldan daha zengin!"

"Hadi hadi, budala numarası yapmayalım! Patronunun kaç pantolonu var peki?"

"Bunu söylemek zor."

"On tane mi?"

"Belki daha da fazladır..."

"Baksana, bana boyu çok uzun olmayan kalın bir tane getirsene," dedi Pepe.

"Neden?"

"Benimki ne halde görmüyor musun?"

Bunu görmek zordu. Pepe'nin bacağındaki pantolondan geriye çok az bir şey kalmıştı çünkü.

"Evet," dedi ablası, "sana giyecek bir şeyler lazım! Ama patron hırsızlık ettiğimizi düşünmez mi?"

Pepe ciddi bir tavırla ona:

"İnsanların bizden daha aptal olduklarını düşünmemeliyiz!" dedi. "Bir yığın şeyin içinden birkaç tanesini aldığın zaman, bu bir hırsızlık değil, sadece paylaşmadır!"

"Bu bir şarkı ama!" diyerek kabul etmedi ablası. Ancak Pepe onu çabucak razı etti; kız, açık gri renkli güzel bir pantolonu mutfağa getirdiğinde ve pantolonun Pepe'nin tüm boyundan bile biraz uzun olduğu ortaya çıktığında Pepe ne yapılması gerektiğini hemen bulmuştu.

"Bıçağı versene!" dedi Pepe.

Amerikalı'nın pantolonunu ikisi birlikte Pepe için çok rahat bir kostüme dönüştürüverdiler: Biraz genişçe, ama rahat bir çuval ortaya çıkmıştı. Kostüm, omuzlarından sicimlerle tutturuluyordu, sicimleri boyun çevresinden dolaştırarak bağlamak da mümkündü. Cepler de mükemmel birer kol olmuştu.

Daha güzel, daha rahat bir şey yapabilirlerdi ama pantolon sahibinin karısı bunu yapmalarına engel olmuştu: Mutfağa gelmiş ve Amerikalıların da kabul edeceği gibi, bütün dillerde aynı kötülükte olan en kaba sözleri sıralamaya koyulmuştu.

Pepe, kadının bu söylevini hiçbir şekilde durduramıyordu, yüzünü buruşturmuştu, elini kalbinin üstüne bastırıyordu, umutsuzluk içinde başını tutuyordu, yorgun yorgun soluyordu, ama kadın kocası gelene dek sakinleşemedi.

"Ne oldu?" diye sordu kocası.

O zaman Pepe:

"Sinyor, sinyoranızın kopardığı gürültü beni çok şaşırtıyor, hatta sizin adınıza kırıldım da biraz," dedi. "Anladığım kadarıyla pantolonunuzu berbat ettiğimizi düşünüyor, ama inanın bence çok rahat oldu! Son kalan pantolonunuzu aldığımı ve sizin başka pantolon alamayacağınızı sanıyor olmalı..."

Amerikalı onu sakin sakin dinledikten sonra:

"Ben de polis çağırmak gerektiğini sanıyorum ufaklık," dedi.

"Ya öyle mi?" diye çok şaşırdı Pepe. "Neden acaba?"

"Seni hapse atsınlar diye..."

Bu, Pepe'yi çok üzdü, ağlamak üzereydi, ama kendini tuttu, onurlu bir şekilde:

"Bu sizin hoşunuza gidecekse, insanları hapse tıktırmayı seviyorsanız sinyor, tabii!" dedi. "Ama benim çok pantolonum olsaydı, sizinse bir tanecik bile olmasaydı ben böyle yapmazdım! Ben size iki tane, hatta belki de üç tane pantolon verirdim; hem de üç tane pantolonu üst üste giyemeyecek olsanız bile! Özellikle de böyle sıcak bir günde..."

Amerikalı kahkahalarla gülmeye başlamıştı; demek bazen zengin biri de neşeli olabiliyormuş.

Sonra Pepe'ye çikolata ikram etti ve bir frank verdi. Pepe, madeni parayı dişleyerek deneyip teşekkür etti:

"Teşekkür ederim sinyor! Para sahte değildir herhalde?"

Kayaların arasında tek başına dikilip kayanın yaşam öyküsünü okurmuş gibi çatlaklarına dalgın dalgın baktığı zamanlar Pepe'nin en iyi olduğu zamanlardı. Bu dakikalarda canlı gözleri irileşir, güzel bir tabakayla örtülür, incecik ellerini arkasına koyar

ve hafifçe eğik olan başı bir çiçeğin çanak kısmı gibi ağır ağır sallanır. Hafiften bir şey mırıldanır. Pepe'nin dilinde her zaman bir şarkı vardır.

Çiçeklere baktığı zaman da iyidir Pepe: Mor salkımlar duvarlardan eflatun şelaleler halinde dökülür, salkımların önündeyse bu çocuk, denizden esen rüzgârın soluğu altında ipeksi taçyaprakların sessiz titremelerine kulak vererek ipince bir tel gibi çiçeklere uzanır.

Bakar ve şarkı söyler:

"*Fiorino-o... fiorino.o...*"*

Denizin boğuk iç çekişleri uzaktan koca bir davula inen darbeler gibi duyulur. Kelebekler çiçeklerin üstünde oynaşır. Pepe başını kaldırıp, güneşten kamaşan gözlerini kısarak, biraz gıptayla, biraz kederli, ama yine de yeryüzünde kelebeklerden daha yaşlı olmanın verdiği tatlı bir gülümsemeyle onları izler. Zümrüt yeşili bir kertenkeleyi ellerini çırparak korkutup:

"Git!" diye bağırır.

Denizin ayna gibi dümdüz olduğu, çatlayan dalgaların bembeyaz dantellerle kayaların aralarını süslemediği zamanlardaysa Pepe bir kayanın üstüne oturarak keskin gözleriyle duru suya bakar: Suyun içinde, pas rengi suyosunlarının arasında balıklar hiç durmadan gidip gelirler, kerevitler hızla görünüp kaybolurlar, bir yengeç yan yan yürür.

Masmavi suyun üstündeki sessizlikte çocuğun çınıltılı, dalgın sesi yavaş yavaş akıp gider:

"Ah deniz... deniz..."

Büyükler bu çocuk için:

"Ileride anarşist olacak bu!" diyor.

Birbirlerine daha fazla özen gösteren insanlar arasında daha yumuşak kalpli olanlarıysa daha farklı düşünüyor ve:

"Pepe bizim şairimiz olacak..." diyorlar.

* (İt.) "Çiçekçik.. çiçekçik..." *-çev.*

Başı gümüşten dökülmüşe, yüzüyse eski bir Roma parasına benzeyen bilge ihtiyar, herkesin saygı duyduğu marangoz Pasqualino da:

"Çocuklar bizden daha iyi olacaklar, onlar daha iyi yaşayacaklar!" diyor.

Çok kişi inanıyor ona.

XXVII

Siyah pelerinli bir kadın, ihtiraslı bir cumartesi gününün mehtapsız gecesinde kentin kenar mahallelerinin dar sokak aralarında ağır adımlarla yürüyor. Kadının yüzü kukuletayla örtülmüş, görünmüyor. Pelerinin geniş kıvrımları kadını iriyarı gösteriyor. Hiç konuşmadan yürüyor, hiç eksilmeyen bir kederin dilsiz timsali gibi görünüyor.

Tek bir vücut gibi sıkışık bir küme oluşturmuş müzisyenler, kadının arkasından aynı ağır tempoyla ilerliyorlar. Bakır borular ürkütücü bir şekilde ileriye doğru uzanmış, karanlık göğe doğru kalkıp yalvarırcasına ötüyorlar, iç çekiyorlar; klarnetler azıcık uykuyla yetinen keşişler gibi hım hım bir ses çıkarıyor ve fagot, kötülük saçan bir rüzgâr gibi uğulduyor; korno intikam isteğiyle şikâyet ediyor, Fransız kornoları fagotu umutsuzca taklit ediyorlar, bariton hüzünlü seslerle dua ediyor ve büyük davul oflayıp puflayarak karamsar bir marşın temposunu vururken boğuk bir sesle uğulduyor, yüzlerce ayağın taşlarda çıkardığı hışırtı, trampetin kesik, kuru sesiyle birleşiyor.

Bakır, ölgün bir ateş gibi donuk sarı bir parıltı yayıyor, bu bakır aletleri taşıyan insanlar da çok garip görünüyorlar; tahta enstrümanlar hortum gibi duruyor. Müzisyenler grubu, gövdesi gri duvarların arasındaki dar sokaklarda ağır ağır sürünen kapkara, büyük bir yılanın başına benziyor.

İsa'nın son acılarını yansıtan bu tuhaf gece yürüyüşü bazen küçük, yamuk bir meydana uğruyor. Bu meydanlar kentin taş giysisi

içinde zamanla açılmış delikler gibi. Sonra genişletmek istercesine hepsi tekrar bir sokak aralığına tıkılıyorlar ve her bir halkası canlı bir insan gövdesi olan bu kara yılan, suskun gök kubbeyle örtülü kentte, garip varsayımlara neden olan bir kadının peşinde saatlerce dolaşıp duruyor.

Önüne geçilmez bir kederle kuşatılmış gibi görünen siyahlar içindeki dilsiz kadın, insanların imgelemini eski inançların karanlık derinliklerine çekerek, zalim Seth-Typhon tarafından parçalanan, aynı zamanda erkek kardeşi olan kocasını yitiren İsis'i anımsatarak gecenin içinde bir şeyler arıyor. Sanki bu kadının garip vücudundan siyah bir hâle çıkıyormuş ve çok çok eskiden yaşanmış, bu gece insanın geçmişe ne kadar yakın olduğu düşüncesini uyandırmak için yeniden canlandırılmakta olan şeylerin tüyler ürpertici karanlığıyla her yanı kaplıyormuş gibi görünüyor.

Matem müziği evlerin pencerelerine vurarak yankı yapıyor, camlar zangırdıyor, insanlar alçak sesle konuşuyorlar, fakat bütün bu sesler, binlerce ayağın taşlarda çıkardığı boğuk sesle siliniyor. Ayakların altındaki taşlar sert, topraksa dayanıksız görünüyor. Topraktan yoğun bir insan kokusu yayılıyor ve elinde olmaksızın yukarıya, yıldızların donuk donuk titreştiği yere, dumanlı gökyüzüne bakıyorsun.

Fakat işte uzakta, yüksek bir duvarın üstünde, kare şeklindeki kapkara pencerelerde kızıl bir ateşin yansıması görüldü. Görülür görülmez de kayboldu. Sonra yeniden alevlendi ve kalabalığın arasında:

"Geliyorlar, geliyorlar..." diye boğuk bir fısıltı bir ormanın ilkbahardaki soluğu gibi dağıldı.

İleride başka bir gürültü, daha belirgin bir gürültü doğdu ve büyüyerek yaşamaya başladı. Ateş orada gitgide daha çok parlayarak yanıyordu; kadın adımlarını hızlandırarak ilerledi, kalabalık da canlanarak kadının arkasından akın etti, müzik bile bir anlığına tempoyu kaybetti, sesler ezildi, birbirine karıştı, flüt telaşlana-

rak çok gülünç bir şekilde yüksek perdeden öttü ve kıkırdamalara neden oldu.

Aynı anda da tıpkı masallardaki gibi apansız, küçük bir meydan gözler önüne serildi. Meydanın ortasında, meşalelerin ve maytapların ışığında iki kişi vardı: Biri beyaz upuzun giysiler içinde, bildiğimiz sarışın İsa figürü, öbürü İsa'nın sevgili havarisi maviler içindeki Yuhanna. Onların çevresindeyse ellerinde ateşlerle karanlık insanlar. Bu güneyli insanların yüzlerinde, hepsinde ortak olan, yaşam çağrısı yaptıkları, gurur duydukları büyük bir sevinç gülümsemesi var.

İsa da neşeli. Bir elinde çiçeklerle donatılmış çarmıhını tutuyor, öbür elini hızlı hızlı sallayarak bir şey söylüyor. Yuhanna kıvırcık saçlı başını geriye atıp gülüyor, genç ve sakalsız, Dionysos kadar da yakışıklı.

Kalabalık, meydana yağ gibi akıp hemen bir daire oluşturdu. Ve işte bulutlu bir gece kadar kapkara kadın, ansızın havaya yükselir gibi İsa'ya doğru ilerledi, yanına tam yaklaşırken birden durdu, başından kukuletasını çıkardı, pelerini bir bulut gibi ayaklarının dibine uçtu.

Ateşlerin neşeli ve gururlu titreyişleri arasında kukuletanın altından Meryem Ana'nın altın sarısı dalgalı saçlarıyla pırıl pırıl parlayan başı yükseldi ve Tanrı Anası'nın en yakınındaki insanların ellerindeki onlarca ak güvercin kanat çırparak karanlık göğe doğru uçtu. Bir an için bu kadın gümüş gibi parlayan bembeyaz bir elbise ve çiçekler içindeymiş gibi göründü. Şeffaf gibi beyaz olan İsa, mavi Yuhanna –bu üçü öylesine şaşırtıcı, öylesine buraya ait değilmiş gibi görünüyor ki– güvercinlerin bembeyaz kanatlarının canlı çırpınışları arasında bir melek ordusunun içindeymiş gibi göğe yükseldiler.

"Gloria, madonna, gloria!"* Simsiyah kalabalık binlerce bağırdan koparcasına haykırıyor. Her şey bir anda değişti: Bütün pencerelerde ateşler yandı, bu pencerelerden meşale tutan eller havaya

* (İt.) "Şan olsun Meryem Ana'ya, şan olsun." *-çev.*

yükseldi. Her yanda altın kıvılcımlar uçuşuyor, yeşil, kırmızı, mor ışıklar yanıyor, güvercinler insanların başlarının üstünde uçuyor, bütün yüzler:

"Şan olsun Meryem Ana'ya, şan olsun!" diye sevinçle haykırarak gözlerini yukarıya dikiyordu.

Evlerin duvarları ateşlerin yansımaları içinde titreşiyor, bütün pencerelerden çocuk, kadın, genç kız başları bakıyordu. Bayramlık giysilerin oluşturduğu parlak lekeler iri çiçekler gibi açılıyordu. Gümüşten yapılmış gibi görünen Meryem Ana'ysa Yuhanna ile İsa'nın arasında dururken âdeta alevler içinde yanıyor, eriyordu. Pembe beyaz geniş bir yüzü, iri gözleri vardı, hafif dalgalı altın sarısı saçları başında taç gibi duruyor, iki gür şelale gibi omuzlarına dökülüyordu. İsa dirilen birinin yapması gerektiği gibi neşe içinde, sesli sesli gülüyor, mavi gözlü Meryem Ana gülümseyerek başını sallıyor, Yuhanna ise eline bir meşale almış, havada sallayarak etrafa ateş saçıyor. Yuhanna henüz çocuk denecek yaşta ve görünüşüne bakılırsa yaramazlık yapmayı çok seviyor. İncecik, bakışları keskin, bir kuş kadar çevik.

Üçünün de yüzünde ancak güney güneşinin altında, ancak neşeli bir denizin kıyılarında mümkün olabilecek, engelleyemedikleri bir gülüş var. Yüzlerine şöyle bir bakan insanlar da gülüyorlar. Bunlar, her şeyden güzel bir seyirlik çıkarmayı, kendilerini ise en güzel insanlar yapmayı başaran bayram insanları.

Elbette burada çocuklar da var. Tepelerinde uçan kuşların havadaki yerlerini almış olması gibi onlar da bu üç figürün yanında, yeryüzündeki yerlerini almışlar, sevinç ve coşku içinde çınlayan sesleriyle haykırıyorlar:

"Gloria, madonna, gloria!"

Yaşlı kadınlar dualar okuyor; bu düş kadar güzel üçlüye bakıyor ve İsa'nın Picazane Sokağı'ndan bir marangoz, Yuhanna'nın bir saatçi, Meryem Ana'nınsa altın nakışçısı Annita Bragalia olduğunu bilerek -ki yaşlı kadınlar bu üç kişiyi de çok iyi tanı-

yorlar– dua ediyorlar, solgun dudaklarıyla Meryem Ana'ya minnettarlıklarını belirten, her şey için, en çok da var olduğu için minnettarlıklarını ifade eden güzel sözcükler mırıldanıyorlar.

Bir yerde törensel bir havayla şarkı söyleniyor, elinde olmaksızın eski, bildik bir ilahiyi anımsıyorsun:

"Ölümü kutluyoruz ölümle..."

Gün ağarıyor; kiliselerde neşeli bir çınlama. Çanlar ilkbahar tanrısı İsa'nın dirilişini telaştan solukları tıkanarak ilan ediyor; meydanda müzisyenler halka şeklinde birbirlerine iyice yaklaştılar, müzik birden patlar gibi başladı. Çoğu insan bu müziğin temposuna uyarak kiliselere doğru yürüyüşe geçti. Kiliselerde de orglar "Şan olsun Meryem Ana"yı çalıyor ve orgun kalın sesi, dirilen ilkbahar tanrısı için bu ilahiyi çalmaya başladığı anda insanların havaya salıvermek amacıyla getirdikleri çok sayıda kuş kubbenin altında uçuyor.

Tüm canlıların içinde en safı olan kuşları, insanların bu en güzel bayramına dâhil etmek hoş bir gelenek; rengârenk tüylü yüzlerce küçük kuşun kilisede uçtuğu, cıvıldadığı, pencere üstlerindeki çıkıntılara, heykellerin üstüne konarak, sunağa doğru uçarak öttüğü bir anda insanın yüreği de şaşırtıcı derecede güzel şarkılar söylüyor.

Meydan boşalıyor; üç aydınlık figür el ele tutuşup birlikte güzel bir ilahi söylemeye başlayarak sokağa doğru yürüdüler. Önce müzisyenler sonra da kalabalık onların arkasından harekete geçti; çocuklar koşuyor, kızıl ateşlerin ışığında sanki dağılmış mercan boncuklar gibiler, güvercinlerse çatılara, pencere kornişlerine konmuşlar, kuğuruyorlar.

Sonra yine güzel bir ilahi anımsanıyor:

"İsa dirildi..."

Ve bizler, hepimiz, ölülerden dirileceğiz, ölüm ölümle onarılacak.

Bir İnsanın Doğumu

KITLIK çekilen doksan iki yılı. Suhumi'yle Oçemçiri arasındaki Kodor Nehri'nin kıyısında, denize yakın bir yerde, dağlardan inen derenin pırıl pırıl sularının neşeli şırıltıları arasında dalgaların boğuk sesleri açık seçik duyuluyor.

Sonbahar. Sararmış kiraz yaprakları, Kodor'un bembeyaz köpükleri içinde küçük ve hareketli birer som balığı gibi fırıl fırıl dönüyor, bir görünüp bir yok oluyor. Nehir kıyısındaki kayalara oturmuş, martıların ve karabatakların da bu yaprakları balık sanarak hayal kırıklığına uğradıklarını, bu sebeple de sağda, ağaçların ardında, denizin kıyıya vurduğu yerde küskün çığlıklar attıklarını düşünüyorum.

Tepemdeki kestaneler altın sarısına bürünmüş. Ayaklarımın dibinde kesik elleri andıran bir sürü yaprak var. Karşı kıyıdaki gürgen ağacının çıplak dalları yırtık bir ağ gibi havada asılı duruyor; bu ağın içindeyse ağa takılmış gibi görünen bilge bir ağaçkakan, ağacın kabuğuna gagasıyla vura vura böcekleri kovalıyor, kuzeyin uzak yerlerinden konuk olarak gelmiş baştankaralar ve mavimsi kır sıvacıkuşları bu böcekleri gagalıyorlar.

Solumda, dağların tepelerinde duman duman bulutlar yağmur tehditleri savurarak havada asılı gibi duruyor, bu bulutların gölgeleri kurumuş bir şimşir ağacının bulunduğu yemyeşil yamaçta kayıp gidiyor. Yaşlı kayın ve ıhlamur ağaçlarının kovuklarında ise "sarhoş edici" bal bulabilirsiniz. Çok eski devirlerde bu bal, sarhoş eden tadıyla Büyük Pompeius'un askerlerini neredeyse öldürüyormuş, demir gibi koskoca bir Roma lejyonunun ayaklarını yerden kesmiş. Arılar bu balı, defne ve açelya çiçeklerinden yapı-

yorlar, "gelen geçen" insanlar da kovuklardan topluyorlar ve buğday ununda yapılmış incecik bir çeşit pide olan lavaşın üstüne sürüp yiyorlar.

Öfkeli bir arı tarafından çok kötü bir şekilde sokulmuş olarak kestanelerin altındaki kayalıklarda otururken ben de işte tam bu işi yapıyordum. Bir parça ekmeği ağzına kadar dolu kabın içindeki bala batırıyor ve yorgun sonbahar güneşinin tembel oyununu hayranlıkla seyrederek yiyordum.

Kafkasya'da sonbahar, aynı zamanda büyük birer günahkâr olan ulu bilgelerin kurdukları görkemli bir katedralin içi gibidir. Bu ulu bilgeler, kendi geçmişlerini vicdanların keskin bakışlarından gizlemek için altından, firuzeden, zümrütten yapılmış uçsuz bucaksız bir tapınak dikmişler, Türkmen ipekleriyle Semerkant'ta, Şemaha'da dokunmuş en güzel halıları dağlara sermişler, bütün dünyayı yağmalayarak her şeyi buraya, güneşin gözlerinin önüne getirmişler ve sanki ona:

"Senin olanı senden aldık, sana getirdik," demek istemişlerdir.

...Bakıyorum ve iri, neşeli, çocuk gözleriyle upuzun kır sakallı devlerin dağlardan inerken renk renk hazineleri her yana cömertçe dağıtarak toprağı nasıl süslediğini, dağların tepelerini kalın gümüş tabakalarıyla nasıl kapladığını, bu gümüşlerin aralarını ise çeşit çeşit ağaçlarla örttüğünü ve bu bereketli toprak parçasının, bu devlerin ellerinin altında nasıl çıldırtıcı bir güzellik oluşturduğunu görüyorum.

Yeryüzünde insan olmak en önemli görevdir. Mükemmel şeyleri ne kadar çok görürsen, yüreğin güzellikler karşısında sessiz bir hayranlığa kapılarak o derece acı verici bir tatlılıkla heyecanlanır!

Evet tabii, zaman zaman zor olur, göğsün yakıcı bir nefretle dolar ve içindeki sıkıntı yüreğindeki kanı hırsla emer. Ama bu, sonsuza dek sürmez, güneş bile çoğu kez insanlara kederle bakar: O, insanlar için ne çok çalışmıştır, ama insancıklar başarılı olamamışlardır...

Kuşkusuz iyi insanlar da az değildir. Fakat onları düzeltmek, daha doğrusu yeniden biçimlendirmek gerekir.

...Sol tarafımda, çalıların üstünde esmer kafalar sallanıyor: Dalgaların gürültüsü ve nehrin homurtusu içinde belli belirsiz insan sesleri duyuluyor. Bu "kıtlık" insanları, şose yapımını bitirdikleri Suhumi'den, çalışmak için Oçemçiri'ya gidiyorlar.

Onları tanıyorum, Orlovlular. Ben de onlarla birlikte çalışıyordum ve hesabımı dün onlarla birlikte kapatmıştım; güneşin doğuşunu deniz kıyısında karşılamak üzere gece, onlardan önce yola çıkmıştım.

Dört erkek ve bir de elmacık kemikleri dışarı fırlamış, mavimsi gri gözleri korkudan fal taşı gibi açılmış, karnı burnunda, hamile bir genç kadın. Çalıların üzerinden bu genç kadının sarı başörtülü kafasını görüyorum. Bir ayçiçeğinin rüzgârda sallanması gibi sallanıyor kafası. Kocası, Suhumi'de aşırı meyve yemekten öldü. Bu insanlarla birlikte bir barakada yaşadım. İyi bir Rus alışkanlığına kapılıp, başlarına gelen talihsizliklerden o kadar çok, o kadar bağıra çağıra söz ediyorlardı ki, sızlanmaları beş verst öteden duyuluyordu herhalde.

Dertlerinin ağırlığı altında ezilmiş sıkıntılı insanlardı. Başlarındaki dert, onları, rüzgârın kuru sonbahar yapraklarını önüne katıp sürüklemesi gibi, yorgun ve bereketsiz öz topraklarından koparıp almış, buraya, yabancısı oldukları bir doğanın, görkemiyle insanı şaşkına çevirip gözlerini kör ettiği bu yere getirip bırakmıştı. Ağır çalışma koşulları da bu insanları öldürmek üzereydi. Buradaki her şeye solgun ve kederli gözlerini şaşkın şaşkın kırpıştırarak, birbirlerine acı acı gülümseyerek bakıyorlar ve yavaşça şöyle diyorlardı:

"Aman aman... ne toprak ya..."

"Rutubetten başka bir şey yok doğrusu."

"Ee-vet... Kayalık da üstelik..."

"Elverişsiz toprak, doğrusunu söylemek gerekirse..."

Kobıl'i, Suhiy'i, Mokrenkiy'i, her avuç toprağına dedelerinin küllerinin karıştığı, her bir şeyin akıllara yazılı ve değerli olduğu, sonraları kendilerinin su verdiği topraklarını anımsıyorlardı.

Yanlarında bir kadın daha vardı. Uzun boylu, tahta gibi dümdüz, çenesi at çenesine benzeyen, kömür karası şaşı gözleri donuk bakışlı bir kadın. Akşamları öbürüyle, yani sarı başörtülüyle birlikte barakadan çıkıp gidiyor, bir kırma taş yığınının üstüne oturup, yanağını avcuna dayadıktan sonra başını yere eğerek yüksek ve öfkeli bir sesle şarkı söylüyordu:

Köy mezarlığının ardında...
ye-eşil çalı-laar-da
Kumsala...
yayarım beyaz örtümü...
Beklemez miyim...
tatlı sevgilimi...
Gelecek sevgilim...
tapacağım be-en ona...

Sarı başörtülü, genellikle boynunu büküp gözlerini karnına dikerek susuyordu, ama arada sırada, birden erkeksi bir sesle uyuşuk uyuşuk, ama anlaşılır bir biçimde şu acıklı sözlerle şarkıya katılıyordu:

Hayda sevgilim...
hayda sevgili yârim...
Kaderimde yok benim...
bir daha seninle görüşmek...

Bu acıklı sesler, güney gecesinin boğucu karanlığında kuzeyi, karlı geniş düzlükleri, kar fırtınalarının uğultusunu ve uzak kurt ulumalarını anımsatıyordu.

Şaşı gözlü kadın daha sonra bir nöbet geçirmiş ve onu branda bezinden yapılmış bir sedyeyle kente götürmüşlerdi. Sedyede zangır zangır titriyor, sanki köy mezarlığına ve kumsala dair şarkısına devam edercesine bağırıyordu.

...Sarı başörtülü kafa, âdeta havaya dalarak kayboldu.

Kahvaltımı bitirdim, kaptaki balın üstünü yapraklarla örttüm, kabı sarıp sarmaladım ve acele etmeden, kızılcık sopamı keçiyolunun sert zeminine vura vura, gidenlerin peşine düştüm.

İşte ben de dar, kurşuni yola çıkmıştım artık. Sağda koyu mavi deniz salınıp duruyor; görünmez marangozlar ellerindeki binlerce rendeyle sanki denizi rendeliyorlar. Beyaz bir yonga parçası, hışırdayarak, sağlıklı bir kadının soluğu gibi kokular saçan nemli ve ılık rüzgârın önüne düşmüş kıyıya koşuyor. Bir Türk yelkenlisi sol yanına yata yata, tıpkı hani o çok kibirli mühendisin, o çok önemli adamın tombul yanaklarını şişirdiği gibi yelkenlerini şişire şişire Suhumi'ye doğru kayıp gidiyor. Bu adam, her nedense sessiz yerine "tessiz", dahi yerine de "daha" derdi.

"Tessiz olun! Sen kavgacı olsan daha, ben seni hemen polise teslim ediveririm..."

İnsanları polise göndermeyi pek severdi. Mezarındaki kurtların onu çok çok uzun bir zaman önce kemiklerine kadar kemirdiğini düşünmek ne güzel.

...Rahat yürünüyor; havada yüzüyor gibisin. Hoş düşünceler ve renk renk kılıklara bürünmüş anılar belleğimde sessizce halay çekiyor; ruhumdaki bu halay, denizin üstündeki dalgaların bembeyaz sırtlarına benziyor, derinlerdeyse sakin ve parlak, nereye çeksen oraya giden gençlik umutları, denizin dibindeki gümüş balıklar gibi sessizce yüzüyor.

Yol denize doğru uzanıyor, kıvrılarak gidiyor, dalgaların koşarak geldiği kumsala kayarak yaklaşıyor. Çalılar da sanki dalgaların yüzüne bir göz atmak istiyor, suyun sonsuz mavisini başlarıyla selamlayarak yolun üzerine eğilip kalkıyorlar.

Rüzgâr dağlardan doğru esiyor, yağmur yağacak.

...Çalıların arasından hafif bir inilti geliyor, ruhumuzu her zaman içten sarsan bir insan iniltisi bu.

Çalıları araladığımda ne göreyim: Sarı başörtülü kadın, sırtını bir ceviz ağacının gövdesine dayamış oturuyor. Başı omzuna

düşmüş, ağzı çarpılmış, gözleri yuvalarından fırlamış, deli gibi bakıyor; ellerini koca karnının üstüne koymuş, soluk alıp verişi öylesine anormal ki, karnı kasılmalarla sanki yerinden oynuyor. Kadın karnını elleriyle tutarak ve bir kurdunkine benzeyen sarı dişlerini göstererek boğuk sesler çıkarıyor.

"Ne oldu, dövdüler mi yoksa?" diye sordum, kadına doğru eğilerek. Çıplak ayaklarıyla külrengi tozların içinde sinek gibi debeleniyor ve ağır gelen başını sallayarak hırıldıyor:

"Gi-it... utanmaz herif... def-fol..."

Meselenin ne olduğunu anlamıştım. Daha önce de bir kere görmüştüm zaten. Korktum tabii, geri sıçradım. Bu sırada kadın ulur gibi uzata uzata, avaz avaz bağırıyordu. Patlamaya hazır gözlerinden bulanık yaşlar boşanıyor ve şişerek iyice gerilmiş kırmızı suratına akıyordu.

Yanına gittim, sırt çantamı, çaydanlığı ve bal kabını yere fırlatıp kadını sırtüstü yere yatırdım, bacaklarını dizlerinden bükmek istedim. Elleriyle yüzüme ve göğsüme vurarak beni itti, döndü, bir dişi ayı gibi böğürerek, hırıldayarak dört ayak üstünde çalılara doğru uzaklaştı.

"Haydut!.. İblis!.."

Kolları büküldü, düştü, yüzünü yere vurdu ve kasılan bacaklarını uzatıp çekerek tekrar ulumaya başladı.

Büyük bir heyecan içinde bu konuda bildiğim her şeyi anımsayıp onu tekrar sırtüstü yatırdım ve bacaklarını kıvırdım. Su kesesi açılmıştı bile.

"Yat, yat, doğurmak üzeresin..."

Denize koştum, kollarımı sıvadım, ellerimi yıkadım, geri geldim ve ebeliğe başladım.

Kadın, ateşte yanan akağaç kabuğu gibi kıvrım kıvrım kıvrılıyor, ellerini etrafındaki toprağa vuruyor, sararmış otları yolarak ağzına tıkıştırmak istiyor, yabanileşmiş ve kanlanmış gözleriyle insanlıktan çıkmış korkunç yüzüne toprak serpiyordu. Kese patlamış ve küçücük bir kafa görünmeye başlamıştı. Kadının kasılan

bacaklarını zapt etmek, böğürüp duran çarpık ağzına ot tıkıştırıp tıkıştırmadığını kontrol etmek ve bebeğe yardım etmek zorundaydım...

Biraz da sövüp sayıyorduk birbirimize: O, dişlerinin arasından, bense alçak sesle; o acıdan ve galiba utançtan, bense sıkılganlığımdan ve ona acıdığımdan...

"Tan-rımm!" diye hırıldıyordu. Isırılmaktan morarmış dudakları köpük içindeydi, güneşte sanki birdenbire rengi atmış gibi görünen gözlerinden dayanılmaz acılar çeken bir ananın oluk oluk gözyaşları akıyor, vücudu âdeta iki parçaya ayrılıyordu.

"Def-fol, iblis..."

Zayıf ve kemikli elleriyle beni sürekli itiyor, bense ısrarla:

"Doğurmak üzeresin aptal kadın, az kaldı..." diyordum.

Canı çok yanıyordu ve gözlerindeki yaşlar galiba benim gözlerime de sıçramıştı; yüreğim sıkışıyor, haykırmak istiyordum ve haykırıyordum:

"Hadi, çabuk ol!"

Ve işte ellerimde bir insan, kıpkırmızı bir insan vardı. Gözyaşları arasında da olsa görüyorum: Kıpkırmızı ve daha şimdiden dünyadan hiç hoşnut değil ki, debelenip duruyor, homurdanıyor, henüz anasına bağlı olduğu halde bar bar bağırıyor. Gözleri mavi, kırmızı burnu buruşuk suratına gülünç bir biçimde bastırılarak yapıştırılmış gibi, dudakları kımıldıyor, iki yana çekiliyor ve:

"İaaa... İaaa..."

Öyle kaygan ki, elimden kayıp da düşüverecekmiş gibi... Dizlerimin üstünde duruyorum, bebeğe bakıp bir kahkaha atıyorum. Onu görmek ne büyük mutluluk! Bu arada ne yapmak gerektiğini unutmuşum...

"Kes..."diyor anne sessizce. Gözleri kapalı, alev alev yanan suratı, ölü yüzü gibi toprağa bulanmış, morarmış dudaklarıysa güçlükle kımıldıyor:

"Çakıyla... çakıyla kes..."

Bıçağımı barakada çalmışlardı. Göbek bağını ısırıyorum, bebek, Orlovluların o bas sesiyle bağırıyor, anne ise gülümsüyor. Dipsiz gibi görünen gözleri şaşılacak biçimde açılıyor, masmavi bir ateşle parlıyor. Esmer eli eteğinde dolaşarak cebini arıyor ve ısırmaktan kan içinde kalmış dudaklarından hışırtılı bir ses çıkıyor:

"Haa-yır... cebimde bez var... göbeğini bağlamak lazım..."

Bezi buldum, sarıp bağladım. Kadın daha bir aydınlık gülümsüyor; o kadar güzel ve aydınlık gülümsüyor ki, bu gülümsemeden neredeyse gözlerim kör olacak.

"Sen toparlan, ben de gidip bebeği yıkayayım..."

Huzursuzca mırıldanıyor:

"Bana bak, usul usul yap ama... dikkatli ol..."

Bu kırmızı insan yavrusu hiç de dikkat etmeyi gerektirmiyor: Yumruğunu sıkmış, birilerini kavgaya çağırır gibi bağırıyor da bağırıyor:

"İaaa... İaaa..."

"Ah seni gidi seni! Kendini sağlama al kardeş, yoksa en yakınların bile anında kafanı koparıverir."

İkimizi de keyifle kamçılayan denizin köpük köpük dalgaları ilk kez üstüne geldiğinde esaslı ve gürültülü bir yaygara kopardı; sonra göğsünü ve sırtını ovmaya başladığımda gözlerini yumdu, soluğu kesildi ve tiz bir çığlık attı. Bu arada dalgalar da bebeği birbiri ardınca ıslatıyordu.

"Bağır, bağır Orlovlu! Avazın çıktığı kadar bağır!

Bebekle birlikte annesinin yanına döndüğümüzde, kadın, döleşini düşürmek için çektiği sancılar içinde yine gözleri kapalı, dudaklarını ısırarak yatıyordu. Ama bütün bu sancılarına karşın iniltiler ve derin derin solumalar arasında kadının can çekişen fısıltısını işittim:

"Ver... bana ver onu..."

"Dursun biraz."

"Ver dedim..."

Titreyen elleriyle bluzunun göğüs kısmını açmaya çalışıyordu. Doğanın yirmi tane bebeğe yetecek kadar süt verdiği memesini çıkarmasına yardım ettim, azgın Orlovluyu annesinin ılık vücuduna bastırdım. Anında her şeyi anlayıp sustu.

"Ne kutsal, ne masum şey," diyen anne, irkilerek derin bir soluk aldı ve sırt çantasına dayadığı saçları dağılmış başını bir taraftan öbür tarafa çevirdi.

Aniden sessiz bir çığlık atıp sustu. Sonra o son derece güzel mavi gözler –bir annenin kutsal gözleri–, tekrar açıldı. Bu gözler masmavi göğe bakıyor, içlerinde minnettar ve mutlu bir gülümseme alev alev yanarak eriyordu; anne ağırlaşmış elini havaya kaldırıp yavaşça kendisini ve bebeği takdis etti...

"Şükürler olsun sana, kutsal Meryem Ana... Ah... şükürler olsun sana..."

Gözlerinin ışığı söndü, gözkapakları ağırlaştı, uzun bir süre sustuktan sonra güçlükle soluk alarak ciddi ve sert bir sesle birden:

"Çantamı açıver, delikanlı..." dedi.

Çantayı açtık. Bana dikkatle baktı, hafifçe gülümsedi, çökmüş yanaklarında ve terli alnında zar zor ayırt edilebilen bir allık belirir gibi oldu.

"Hadi sen biraz uzaklaş..."

"Uzun süre baş edemezsin..."

"Hadi, hadi... sen git..."

Çalılara doğru biraz uzaklaştım. Yüreğim yorulmuştu sanki, göğsümün içinde çeşit çeşit kuşlar hafif hafif ötüyor ve bu ötüşler hiç kesilmeyen dalga sesleriyle birleştiğinde öyle güzel bir şey ortaya çıkıyordu ki, bu sesi bir yıl boyunca dinleyebilirdim...

Yakınlarda bir yerde bir dere şırıldıyor, sanki bir genç kız, bir kız arkadaşına sevgilisinden söz ediyor...

Çalıların üzerinden sarı başörtülü kafa göründü.

"Hey, sen misin kardeş? Pek çabuk döndün!"

Eliyle çalının dallarına tutunarak oturdu. Meme veriyordu sanki. Gözlerinin yerine sanki koskoca birer mavi gölün oturduğu

külrengi yüzünden tüm kanı çekilmiş gibiydi. Duygulu bir sesle fısıldadı:

"Şuna bak, nasıl da uyuyor..."

Bebek mışıl mışıl uyuyordu, ama bana kalırsa, öteki bebeklerden hiç de farklı değildi. Aslında bir fark vardı: Şu anda bulunduğu ortam farklıydı. Bir çalının altında, Orlov ilinde bulunmayan parlak sonbahar yapraklarından bir yatakta yatıyordu.

"Ana, sen de yatsaydın..."

"Yo," dedi, artık kasları gevşemiş olan boynunun üzerinde başını sallayarak, "kendime çekidüzen verip yola koyulmam lazım..."

"Oçemçiri'ya mı?"

"Yaa, evet! Bizimkiler kim bilir ne kadar yol almışlardır..."

"Gidebilecek misin gerçekten?

"Meryem Ana var ya... Yardım eder..."

E, Meryem Ana yanındaysa geriye susmak kalırdı tabii!

Çalının altındaki hırçın, minik, şiş surata gözlerinden sevecen bir ışığın ılık ışınlarını dökerek bakıyor, dudaklarını yalıyor ve elinin yavaş hareketleriyle memesini okşuyordu.

Ateşi yaktım, çaydanlığı üstüne koymak için taşları yerleştirdim.

"Şimdi sana çay ikram edeceğim, ana..."

"Ne dedin? Hadi ver bakalım... Memelerim tümden kurudu..."

"Ne oldu, hemşerilerin bırakıp gittiler mi seni?"

"Bırakmadılar, hem niye bıraksınlar ki! Kendim geride kaldım, kafayı çekmişlerdi onlar... Neyse boş ver, onların yanında nasıl doğururdum hem?"

Bana bir göz atıp dirseğiyle yüzünü kapattı, sonra yere kanlı bir tükürük atıp utangaç utangaç gülümsedi.

"İlk çocuğun mu?"

"İlk... Sen kimsin peki?"

"Bir insan işte."

"Elbette bir insan! Evli misin?"

"Henüz öyle bir şeye erişemedim..."

"Yalan söylüyorsun, değil mi?"

"Niye?"

Bakışlarını yere indirdi, biraz düşündü:

"Evli değilsen bu kadın işlerini nereden biliyorsun?"

İşte şimdi yalan söyleyeceğim. Dedim ki:

"Okumuştum. Öğrenci lafını hiç duydun mu?"

"Duymaz olur muyum? Bizim papazın büyük oğlu da öğrenci, o da papazlık öğreniyor..."

"İşte ben de öyle biriyim. Hadi su getirmeye gidiyorum ben..."

Kadın, başını oğluna doğru eğdi, soluk alışını dinledi, sonra deniz tarafına baktı.

"Yıkanmam lazım, ama su da nasıldır, bilmem ki... Ne biçim su bu? Hem tuzlu, hem de acı..."

"Yıkan, yıkan bu suyla, temiz sudur!"

"Öyle mi?"

"Doğru söylüyorum. Hem derenin suyundan da daha sıcak, buradaki dereler buz gibi..."

"Eh, sen daha iyi bilirsin..."

Başını göğsüne indirmiş uyuklayan bir Abhaz geçti; bütün kasları meydanda, kulaklarını oynatan küçük bir at, yuvarlak, kara gözleriyle yan yan bize baktı, burnundan gürültülü bir soluk verdi. Uzun tüylü kürk bir şapka giymiş olan atlı, kafasını dikkatle kaldırdı, o da bizden yana baktı ve tekrar başını önüne eğdi.

"Buradaki insanlar çok çirkin, suratları da çok korkunç," dedi Orlovlu kadın alçak sesle.

Oradan uzaklaştım. Pırıl pırıl, cıva gibi hareketli su, taşlardan sekiyor, şarkılar söylüyor, sonbahar yaprakları suyun içinde neşeli taklalar atıyor. Harika bir şey bu! Ellerimi, yüzümü yıkadım, çaydanlığı ağzına kadar doldurdum. Geri geldim ve çalıların arasında kadını gördüm: Huzursuzca etrafına bakarak toprağın, taşların üstünde emekliyordu.

"Neyin var?"

Korktu, rengi attı. Altına bir şey saklıyordu. Ne olduğunu tahmin ettim.

"Bana ver, ben gömerim..."

"Ay, anacığım! Nasıl yani? Hamamın soyunmalığında, döşemenin altına gömmek gerekir bunu..."

"Şuracığa hemen bir hamam konduruvereceklerini mi sanıyorsun yani?"

"Şaka yapıyorsun, ben korkarım! Kurt murt gelir yer... hem usulünce gömmek gerekir."

Öbür tarafa döndü ve bana ıslak, ağır bir çıkın uzatarak utana sıkıla, alçak sesle rica etti:

"En iyisini sen bilirsin artık, biraz derince göm bari. İsa aşkına... oğlumun hatırına, doğrusu neyse onu yap..."

...Geri döndüğümde, elini öne uzatmış, yalpalayarak denizden geldiğini gördüm. Eteği beline kadar ıslanmış, yüzüne, sanki içinde ışık yanıyormuş gibi birazcık renk gelmişti. Ateşin yanına yaklaşmasına yardım ettim. Şaşkınlık içinde "Tam bir vahşi hayvan gücü!" diye geçiriyordum aklımdan.

Sonra ballı çay içtik. Alçak sesle sordu:

"Okumayı bıraktın mı?"

"Bıraktım."

"Kendini içkiye mi verdin yoksa?"

"Kesinlikle öyle, ana!"

"Ne adamsın be! Hatırlıyorum zaten, Suhumi'de sen yemek yüzünden şefle küfürleştiğinde fark etmiştim. O zaman da aynı şeyi düşünmüştüm, bu kadar gözü pek olduğuna göre sarhoşun teki bu, demiştim..."

Şiş dudaklarına bulaşan balı afiyetle yalarken yan gözle de çalının altına, en genç Orlovlunun sakin sakin yattığı yere bakıyordu.

"Bakalım nasıl bir yaşamı olacak?" dedi içini çekip bana bakarak. "Sağ ol... Bana yardım ettin... onun için iyi mi olur, kötü mü olur bilmem artık..."

Çayını içti, bir şeyler yedi, haç çıkardı. Ben eşyalarımı topladığım sırada uyukluyor, sonra yine pırıl pırıl parlamaya başlayan gözlerle yere bakarak bir şey düşünüyordu.

"Gerçekten gidecek misin?"

"Gideceğim."

"Aman, anacık, bana baksana sen!"

"Meryem Ana'yı unutma!.. Bebeği versene bana!"

"Ben taşırım onu..."

Tartıştık, sonra o benim dediğime geldi ve omuz omuza, yan yana yola koyulduk.

"Keşke sana öyle numara yapmasaydım," dedi suçlu suçlu gülümseyerek ve elini omzuma koydu.

Kucağımda yatan ve ileride başına neler geleceği belli olmayan Rus toprağının bu yeni sakiniyse derin bir uykuya dalmıştı. Deniz dalgalanıyor, fışırdıyordu. Her şey bembeyaz danteller içindeydi; çalılar fısıldaşıyor, gün öğleyi geçerken güneş pırıl pırıl parlıyordu.

Usul usul yürüyorduk. Anne arada sırada duruyor, derin derin iç çekerek başını yukarı kaldırıyor, çevreye, denize, ormana ve dağlara bakıyor, sonra da oğlunun yüzüne göz atıyordu. Acı gözyaşlarıyla yıkanmış gözleri, yine şaşırtıcı biçimde parlak, yine çiçekler açmış gibiydi, hiç tükenmeyecek bir sevginin ateşiyle yanıyordu.

Bir kere durup şöyle dedi:

"Tanrım! Ne güzel, her şey ne kadar güzel! Hep böyle yürüseydim, dünyanın ta öbür ucuna dek durmadan yürüseydim, oğulcuğum da anasının kucağında rahat rahat büyüseydi, yavrucuğum benim..."

...Deniz fışır fışır fışırdıyor, fışırdıyordu...

1912

BOĞAZDA

SUNJA'NIN kollarından bir derenin aktığı dağ boğazında büyük bir tabut kapağını anımsatan uzun, alçak bir işçi barakası yapılıyordu.

Baraka henüz tamamlanmamıştı; on doğramacı barakanın çevresinde ince tahtalardan küçük kapılar yaparak, masaları, sıraları çakarak, kare biçimindeki küçük pencerelere çerçevelerini takarak çalışıyorlardı.

İnşaatın müdürlüğünü yapan demiryolu mühendisliği öğrencisi, yaygaracı genç adam, doğramacılara yardım etmek ve geceleri barakayı hırsız dağ köylülerinden korumak için boğaza üç bekçi göndermişti: Eski asker Pavel İvanoviç, ben ve Kazak suratlı, perçemli biri daha.

Üçümüz de "çelimsiz"dik. Doğramacılar ise sağlam yapılı, karnı tok, sırtı pek adamlardı. Hepsi de yaşını başını almış insanlardı ve hepsinin ortak özelliği şişman bir yabandomuzuna benzemeleriydi. Selamımıza karşılık vermiyor, bize kuşkuyla, kötü kötü bakıyorlardı. Bu soğuk karşılamaya gücenen bizler de onlardan uzak duruyorduk. Daracık derenin içine köprü oluşturacak biçimde taşlar atmış ve karşı kıyıya, güneşin alnına, gri kaya kırıklarının olduğu tarafa geçmiştik.

Doğramacıların ekip başı, beyaz gömlek, beyaz pantolon giyen, kemikleri sayılacak kadar zayıf bir ihtiyardı. Şapka takmıyordu. Kafası dazlak, burnu büyük ve griydi; yüzündeki ve boynundaki yaşlı deri süngertaşı gibi gözenekli, gözleri donuk yeşil renkteydi. Ancak koyu renk dudaklarının ardında sapsağlam bir dizi küçük diş görünüyordu. Tatar tarzı kesilmiş sakalının kırlaşmış telleri

sık ve görünüşe göre yumuşacıktı. Çalışmıyor, iyice açtığı iri parmaklarını kemerinin arkasına sokup bütün gün hiç durmadan barakanın çevresinde, altın sarısı talaşların üzerinde dolaşıyordu. İfadesiz gözlerinin hareketsiz bakışıyla barakayı, insanları ve yapılan işi ölçe biçe nezleli, yaltaklanan, ama kolay işitilen bir sesle şarkı söylüyordu:

Tanrım, Tanrım, babam!
Ağır bir çelenk verdin bana!
Sorarım sana:
Ben nasıl taşırım onu?

Yapacak bir iş yoktu ve işsizlikten arkadaşlarımın canı sıkılıyordu; birisi dağa tırmanmıştı, orada ıslık çaldığını ve kocaman ayaklarıyla kuru dalları kırdığını işitiyorduk. Asker, taşların arasındaki bir yarığa, ince dallardan yaptığı rahat bir yatağa yerleşmiş, yüzükoyun yatıyor ve uykulu, donuk gözleriyle derenin oynadığı oyunlara bakarak güzel bir porselen pipoyla hiç durmadan sert dağ tütünü içiyordu.

Ben derenin kıyısındaki bir kayaya oturup ayaklarımı soğuk suya sokmuş, gömleğimin söküğünü dikiyordum.

Uğultulu yankı, kendisine yabancı olan sesleri, yani baltaların tok seslerini, testerenin ağlayışını, rendenin hıçkırığını ve insanların konuşmalarını kaygılı bir biçimde boğaza taşıyordu.

Boğazın maviye çalan beyaz sisli derinliğinden nemli bir esinti geliyor, düzgün gövdeli karaçamlar sessizce hışırdıyordu.

Çürümekte olan iğne yapraklardan, reçinelerden ve çürük topraktan yayılan sarhoş edici yoğun bir koku tepelerden aşağı dökülüyor, orada, sessiz sisin içinde uyku getiren hafif bir hışırtı sürekli olarak belli belirsiz işitiliyordu.

Beyaz köpüklü dere, barakanın bir sajen altında taşların üzerinden acelesi varmış gibi şırıldayarak koşuyordu. Ses fazla değildi, ama çevredeki her şey insanları susmak zorunda bırakarak şarkı söylüyormuş ve konuşuyormuş gibiydi.

Bizim olduğumuz yamaç güneşin altındaydı. Buradaki her şey rengini atmıştı sanki. Bu yamaç altın renkli bir kumaşla örtülmüştü ve kuru otlardan hoş bir koku yayılıyordu. Ateşli mızraklara benzeyen garip çiçeklerin kırmızı konileri uzun sapları üzerinde gerinerek kayaların arasındaki karanlık yarıklardan havaya yükselmişti. Bunlar taşocağı denen inatçı bir bitkinin arsız çiçekleriydi. Onlara bakarken insanın canı yüksek sesle şarkı söylemek istiyordu ve vücudunu tatlı bir gevşeklik kaplıyordu.

Dere güzeldi, boydan boya kar beyazı köpüklerin oluşturduğu uçları kıvrım kıvrım danteller içindeydi, çevresindeki renkli taşların üzerinde oynaya oynaya koşuyordu. Taşlar, güneşte kehribar rengini almış cam gibi suyun arasından alacalı bir halı gibi ya da Kaşmir'den gelmiş değerli bir şal gibi görünüyordu.

Boğazın ağzı Sunja Vadisi'ne açılıyordu. Bu vadide Hazar Denizi kıyısındaki Petrovsk'a giden bir demiryolu yapılıyordu; buradan dağlara boğuk bir uğultu, sanki top atışı gibi, demirin taşa vurunca çıkardığı şangırtı gibi, lokomotifin ıslığı gibi, insanların öfkeli haykırışları gibi bir uğultu geliyordu.

Vadi çıkışına en fazla yüz adım vardı ve vadiye çıkarken sol tarafa baktığında mavi dağlardan bir duvarla çevrilmiş dümdüz Önkafkasya bozkırını, bu dağların üstünde gümüş kakmalı bir eyere benzeyen Elbrus'u görüyordun. Bozkırın hemen hemen tamamı kuru sarı bir ışık içinde, kumluk bir yer gibi görünüyordu. Bozkırın ortalarında bir yerde bahçeler boy vermişti ve bu bahçelerin oluşturduğu koyu renk lekeler yüzünden sarı ışık daha da parlak görünüyordu. Küçük köylerdeki beyaz evler, bu evlerin etrafındaki karakavaklar, oyuncak gibi görünen insanlar, yağ ya da şeker parçaları gibi oraya buraya dağılmıştı; küçük öküzler belli belirsiz hareket ediyor ve her şey kızgın bir buğunun içinde eriyordu. Bozkır sanki ipek ipliklerle işlenmiş gibiydi; bozkıra ve üstündeki maviliğe baktığın zaman vücudundaki kaslar elinde olmadan, kendiliğinden geriliyor, ayağa kalkmak, gözlerini kapatıp gitmek, dilinde sessiz, hüzünlü bir türküyle sonsuzluğa yürümek istiyordun.

Sağ tarafta girintili çıkıntılı Sunja Vadisi, yine dağlar, dağların üstünde mavi gökyüzü, dağların girintilerinde mavimsi beyaz bir sis ve kesilmek bilmeyen bir iş gürültüsü, boğuk atış sesleri, güçlü patlamalar... Ama bir dakika sonra bizim boğazın yankısı bütün sesleri ormana ve taşların girintilerine gizleyecek ve boğaz yeniden tatlı tatlı kendi şarkısını söyleyecekti.

Derinlerine doğru bakınca, boğaz burada daralarak mavimsi beyaz bir dumanın içine doğru daha da yükseliyor; duman yoğunlaşarak boğazı mavi perdesiyle örtüyor, daha yukarılarda, yine mavi olan gökyüzünün hemen altında ise Karadağ'ın buzlu zirvesi, görünmeyen bir güneşte yüzer gibi eriyor, dağın üstündeyse göklerin aydınlık ve bozulmaz sessizliği hüküm sürüyor.

Maviye çalan tuhaf, beyaz bir renk baskın çıkıyor ve herhalde bu renk yüzünden olacak henüz tanımadığı bir huzursuzluk insanın ruhunu sürekli kaygılandırıyor, anlaşılmaz bir şey yüreğini daraltıyor, sarhoş edici bir alevle içinde bir şeyler tutuşturuyor, anlaşılmaz düşünceler uyandırıyor ve bir yerlere çağırıyor.

Beyaz giysili ihtiyar, yan gözle bizden yana bakıyor ve şarkısını bezdirici bir biçimde uzatıyor:

Ay, sol yanda biri,
Yürüyor doğruca şeytana.
Sağ yandakinin ise,
Elinde var bir hurma...

"Bak, duydun mu?" diyor Asker dişlerinin arasından. "Hurma diyor, işitiyor musun... Galiba tarikatçı bu adam. Bunların hepsi aynı, anlamak mümkün değil. Şımarık herifler. Hurmaymış!.."

Asker'in öfkesini anlıyorum. İhtiyar adamın yapışkan, tekdüze şarkısı buraya yakışmıyor, buradaki her şey zaten öyle güzel şarkılar söylüyor ki, ormanın tatlı hışırtısından, derenin şırıltısından başka hiçbir şey duymak istemiyor insan. Hurma gibi sözcükler de çok yersiz geliyor.

Asker hoşuma gitmiyor, onda da insanı rahatsız eden bir şey var. Orta yaşlı, tıknaz, dört köşe, güneşte rengini atmışa benzeyen bir adam. Solgun gözleri, yassı suratından neşesiz ve utangaç bakıyor. Ne sevdiğini, ne aradığını anlamak olanaksız. Hasav-Yurt'tan Novorossiysk'e ve Batum'dan Derbent'e kadar bir daire çizip Kafkasya'yı baştan başa dolaşarak, Gürcistan, Osetya ve Dağıstan yollarından geçip üç kez sıradağları aşmış biri olarak ayıplıyormuş gibi gülüyor ve:

"Tanrı öylesine üst üste yığıvermiş işte..." diyor.

"Beğenmedin mi yani?"

"Evet, ne var bunda? Gereksiz bir sürü şey..."

Damarlı boynunu yavaşça çevirerek etrafına bakınıp ekliyor:

"Ormanlar da bir şeye benzemiyor."

Kalujlu olan bu adam Taşkent'te çalışmış, Tekinlerle* dövüşmüş, başından taşla yaralanmış, bu olayı, cam gibi gözlerini yere dikip suçlu suçlu gülerek anlatıyor:

"Bunu söylemek çok can sıkıcı ama, bana vuran bir kadındı. Birader, oradaki kadınlar da her türlü dövüşü biliyor, böyle bir şey olamaz! Köyleri, Ahal-Tepe'ydi köyün adı, ele geçirilmişti, sayısız adam öldürülmüştü, insanlar yerlerde yatıyordu, her yer kan içindeydi, yürürken ayakların kana bulanıyordu! Ee, biz de, yani bizim bölük de yedekti. Sokağa bir giriyoruz, kafama bir şey iniyor birden! Meğerse, kadının biri çatıdan taş atıyormuş. Anında mıhladılar kadını..."

Kaşlarını çattı ve sert bir ifadeyle:

"Kadınlarının tıraş olduğuna gelince, bunlar saçma sapan laflar," dedi. "Ben gördüm: Ölü bir kadının eteğini süngüyle kaldırıyorsun, bakıyorsun her şey olması gerektiği gibi. Kadın kupkuru, üstelik de teke gibi kokuyor..."

"Savaş korkunçtu herhalde?"

---

* Tekinler, Türkmenistan'ın güney ve orta bölümünde yaşayan en büyük Türkmen kabilelerinden biridir. *-çev.*

"Bilmiyorum. Çarpışmalara katılanlar korkunç olduğunu söylüyorlardı. Tekinler çok zalim insanlarmış, öyle kolay kolay da ele geçmiyorlarmış. Doğrusu bunu da tam bilmiyorum, ben hep yedekteydim, bizim bölük hücuma katılmadı, ama biz de kumların üzerine yatarak uzaktan ateş ediyorduk. Cephe gerisinde durum korkunç değildi, ama doğrusu çok ağırdı. Çevrende sadece ve sadece kum var ve savaşın nedenini anlayamıyorsun. Haa, toprak iyi olur da o zaman elbette ele geçirmekte bir yararın olur. Ama cascavlak bir toprak! Nehir falan da yok üstelik, sıcak dersen çatlayana kadar su içmek istiyor canın. Hatta pek çok insan da susuzluktan ölüyordu. Birader, darı gibi bir şey yetişiyor orada, adına cugar diyorlar, tadı berbat, aldatıcı bir yiyecek, ne kadar yersen ye doymuyorsun."

Can sıkıcı ve renksiz bir biçimde, uzun duraklamalarla, sanki yaşadıklarını anımsamak kendisine zor geliyormuş ya da her zaman ağzından çıkanla aklından geçen aynı şey değilmiş gibi anlatıyor. Anlatırken de karşısındakinin yüzüne hiç bakmıyor, gözlerini bir kabahati varmış gibi yere dikiyor.

Ağır ve sağlıksız biçimde şişman biri olan Asker, belirsiz bir hoşnutsuzluk, uyuşuk bir olumsuzluk yayıyor sanki.

"Yerleşmek için uygun olmayan bütün bu topraklar," diyor çevresine bakınarak, "avare avare dolaşılacak topraklardı. Buralarda insan bir şey yapma isteği duymuyor, ancak ağzını sarhoş gibi açıp yaşıyorsun. Sıcak. Her yer eczane gibi ya da revir gibi kokuyor..."

Bu sıcak yerde büyülenmiş gibi dolaşmış, tam sekiz yıl dönüp durmuş.

"Ryazan'a, evine dönseydin," demiştim bir keresinde ona.

Tuhaf bir biçimde sözcükleri yayarak:

"Orada da yapacak bir şeyim kalmamıştı," dedi dişlerinin arasından.

Daha Armavir'de, istasyondayken dikkatimi çekmişti. Gerginlikten kıpkırmızı olmuş, gözleri vahşice açılmış, ayaklarını at gibi yere vuruyor ve keskin çığlıklar atarak iki Yunan'a:

"Kaburgalarını etiyle birlikte koparıveririm şimdi!" diye bağırıyordu.

Her ikisi de aynı yüze sahip kupkuru, uzun saçlı Yunanlar, korku içinde beyaz, keskin dişlerini göstererek:

"Ama niye bağırıyorsunuz?" diye onu ikna etmeye çalışıyorlardı.

Yumruğuyla davul gibi göğsüne vuruyor, adamları dinlemeksizin tüm azgınlığıyla bağırıyordu:

"Siz nerede oturuyorsunuz? Rusya'da mı? Karnınızı kim doyuruyor? Rusya anamız! Öyleyse ne konuşup duruyorsunuz?"

Sonra şişman, kır saçlı, göğsü madalyalı bir jandarmanın yanına dikildi ve üzüntüyle dert yanmaya başladı:

"Herkes bize küfrediyor hemşerim, herkes tepemize çıkıyor, şu Yunanlar, Almanlar, Sırpların hepsi! Burada yaşıyorlar, yiyip içiyorlar, sonra da küfrediyorlar! Yazık değil mi?"

Aramızdan üçüncüsü, otuz yaşlarında, Kazak kasketi giymiş ve sol kulağının üstünde Kazaklara özgü perçemi olan, yuvarlak yüzlü, iri burunlu, yukarı doğru kalkık dudaklarının üstünde koyu renk bıyıkları olan bir adamdı. Yaygaracı mühendislik öğrencisi onu yanımıza getirip "İşte sizinle gelecek biri daha," dediği zaman o, zor seçilen gözlerinin hızlı bakışlarıyla kirpiklerinin arasından bana bir göz atmış ve ellerini geniş şalvarının ceplerine sokmuştu; yürümeye başladığımızda ise sol elini cebinden çıkarıp tıraşsız suratının koyu renk sakalları üzerinde gezdirmiş ve duru bir sesle:

"Rusya'dan mı geliyorsunuz?" diye sormuştu.

"Ya nereden olacaktı?" diye mırıldanmıştı Asker düşmanca bir tavırla.

Adam, bir şey demeden bıyığının sağ tarafını bükmüş, sonra elini saklamıştı. Geniş omuzlu, sağlam yapılı biriydi ve görünüşüne bakılırsa çok güçlüydü; geniş, hafif adımlarla, büyük mesafeleri aşmaya alışkın biri gibi yürüyordu, ama ne sırtında bir çantası ne de elinde çıkını vardı. Bir şeyden iğreniyormuş gibi yukarı

doğru kalkmış dudakları ve kirpiklerinin örttüğü gözleri, kuşku duyarmış gibi, hatta neredeyse düşmanca üzerime dikilerek beni rahatsız ediyordu.

Ancak boğazda, dere boyunca taşlık patikada önümüzde yürürken ansızın bize dönüp, başıyla deredeki suyun neşeli oyununu işaret ederek:

"Ne hoş!" dedi.

Asker, kır kaşlarını yukarı kaldırıp düşündü, çevresine göz gezdirip:

"Ahmak!" diye fısıldadı.

Ama bence adam doğru söylemişti: Bu kıpır kıpır, kıvrım kıvrım dere, gönül işleri yapmaktan hoşlanan, çenesi düşük, neşeli bir kadına çok benziyordu. Ancak gönül işlerini, yalnızca kendisi için değil, daha ziyade kendisinin hep yaşadığı, bir an evvel herkesi de içine katmaya can attığı bir aşkın büyük sevinçlerini insanların da öğrenmeleri için yapmaktan hoşlanan bir kadındı.

Kazak suratlı adam barakaya yaklaşırken yeniden dereye, dağlara, gökyüzüne baktı ve renkli, yuvarlak bir sözcükle bunların hepsini takdir etti:

"Çok güzel!"

Asker, ağır sırt çantasını sırtından çıkarıp doğruldu ve ellerini iki yanına dayayıp:

"Çok güzel olan neymiş bakalım?" diye sordu.

Beriki, her yanından üzeri yosunlarla örtülü bir kayayı andıran kurşuni paçavralar sarkan bu şişman adama baktı ve gülerek:

"Baksana, görmüyor musun yoksa?" dedi. "Dağ, dağın içinde bir delik, kötü mü bütün bunlar?"

Adam uzaklaştı, Asker ise arkasından bakarak tekrar fısıldadı:

"Tam bir ahmak..."

Karamsar bir edayla ve yüksek sesle:

"Sapasağlam insanlar bile burada nöbet geçiriyorlar anlaşılan..." dedi.

Akşamüstü iki tombul kadın, doğramacılara yemek getirdi, iş gürültüsü bir anda kesiliverdi. Ormanın hışırtısı ve suyun şırıltısı berraklaştı.

Asker, acele etmeden, kesik kesik sesler çıkararak koca bir yığın dal ve yonga topladı, küçük bir ateş yaktı, çaydanlığı özenle ateşin üstüne yerleştirirken bana:

"Sen de gece için biraz odun toplasan..." dedi. "Burada geceler soğuk ve karanlık olur."

Odun toplarken barakanın yanındaki kayaların arasında perçemli adama rastladım: Dirseğine dayanarak yere uzanmış, başını avcunun içine almış, iri yazılarla dolu bir kâğıt okuyordu. Kocaman açtığı gözlerini bana doğru kaldırıp kaygıyla, soru sorar gibi yüzüme baktı. Gözünün biri büyük, öbürü küçüktü.

İlgimi çektiğini anlamış olmalı ki, gülümsedi, ama ben bu gülümsemeye bozularak yanından geçip gittim.

Doğramacılar, barakanın yakınında, her birinde bir kadın olmak üzere iki halka halinde oturmuş, konuşmadan yemeklerini yiyorlardı.

Boğazı hafif bir sis kaplıyordu; giderek daha yoğunlaşan ve ısınan puslu hava, dağların yamaçlarını yumuşatıyordu. Kayalar, mavimsi siyah renkte yoğun bir kütle haline dönüşerek şişiyordu sanki; derinlerdeyse boğaz artık tam bir karanlığa gömülmüştü. Boğazın dimdik yamaçları büyüyor, büyüyor ve birbirine bitişiyordu. Çevredeki her şey, büyük bir bütün halinde düzleşerek belli belirsiz bir hızla eriyordu.

Kırmızı çiçekler heyecan verici alevlerini sessizce söndürüyor; bu çiçeklerin yerine, batan güneşin kızıl tozlarına bulanmakta olan Karadağ'ın doruğu hafif hafif parlıyordu. Derenin köpüklü suları pembeleşmiş, sesi azalmıştı, daha boğuk bir sesle akıyordu ve suya daha da yaklaşmış olan ormanın sanki dili tutulmuştu.

Sarhoş edici kokular artmaya, tatlılaşmaya başlıyordu. Ateşten çıkan reçineli duman, yoğun bir koku salıyordu.

Küçük ateşin karşısında çömelerek oturmuş olan Asker, çaydanlığın altındaki közleri karıştırıyordu.

"Öbürü nerede? Çağır şunu..." diyordu sessizce.

Ben uykuda gibi yürüyordum. Barakanın önünde biri derin derin iç çekti ve şarkı söyler gibi:

"Bu iş ne kadar büyük..." dedi.

İki kadın sesi, alçak perdeden ve sanki karınları açmış gibi uzayıp giden bir şarkı söylüyor:

Bedenimi özleme boyun eğdiriyoru-um...
Bedenimi ruhuma boyun eğdiriyoru-um...
Ruhumu göklere çıkarıyoru-um...
Bedenimi iyice memnun ediyoru-um...

Kadınlar sözleri açık seçik söylüyor ve her dizenin sonunda karanlığın, toprağın içinde bir yere doğru yavaş yavaş kurt uluması gibi bir ses salıveriyorlar:

"U-um..."

Perçemli adamı yemek yemeye çağırdığımda yay gibi bacaklarının üzerinde sıçradı, mektubu buruşturdu, yıpranmış ceketinin yan cebine soktu ve gülümseyerek bana:

"Ben de," dedi, "doğramacıların yanına gitmek istiyordum. Ekmek verirler mi acaba, diye soracaktım. Çoktandır yemedim de..."

Asker'in yanına yaklaşırken de sanki kendi ağzından çıkan sözlerin anlamına şaşmış gibi bu sözleri yineliyordu.

"Vermezler!" dedi Asker kendinden emin bir tavırla. Bu arada sırt çantasının ağzını açıyordu. "Bizi sevmiyorlar."

"Kimi? Bizi mi?"

"Seni, beni. Rusları. Hurma şarkısı söylüyorlar, yani, menmonit* diye bir tarikat bunlar..."

---

* Anabaptist mezhebinin geliştirilmiş biçimidir. Barışçıdırlar, asker olmazlar ve savaşı kabul etmezler. *-çev.*

"Yani Malakanlar*," dedi perçemli adam ateşin yanına yerleşerek.

"Aman, Malakanlar olsun, hepsi bir işte! Alman inancı. Bunların hepsi de Almanlara tapar, bize gelince de surat asarlar."

Perçemli adam, Asker'in koca bir somundan kestiği dilimi, bir soğanla biraz da tuz aldı ve bütün bunları iyilik dolu gözleriyle inceleyerek ve avcunda tartarak:

"Buraya yakın bir yerde, Sunja'da," dedi, "onların köyü var. Oraya gitmiştim. Duygusuz, vurdumduymaz insanlar, doğru. Ama burada Rusları hiç kimse sevmiyor ve işin aslına bakılırsa ne kadar kötü insan varsa hepsi de buraya Rusya'dan çıkıp geliyor..."

"Sen nerelisin peki?" diye sert bir biçimde sordu Asker.

"Ben mi? Kurskluyum diyelim."

"Rusya'dan demek ki!"

"Ne olmuş yani? Ben kendimi de iyi bir insan olarak görmüyorum zaten..."

Asker ona kuşkuyla baktı ve:

"Laf işte, ikiyüzlülükten başka bir şey değil! Kendini iyi saymayan insan yoktur, birader!" dedi.

Perçemli, ağzı tıkabasa dolu olduğu için yanıt veremedi. Asker bekledi, kaşlarını çatarak ona baktı, yeniden konuşmaya başladı:

"Ama görünüşün Don tarafından gibi..."

"Don'da da bulundum..."

"Askerlik mi yaptın?"

"Hayır. Ben ailemin tek oğluyum."

"Ailen esnaf mıydı?"

"Tüccar."

"Adın ne?"

"Vasiliy," diye biraz bekledikten sonra isteksizce yanıtladı Kursklu.

Kendisinden söz etmek istemediği belliydi. Asker, kaynayan çaydanlığı ateşten alırken sustu.

* Malakanlar, Ortodoks Kilisesi'nden ayrılmış bir tarikattır. *-çev.*

Malakanlar barakanın bir köşesinde ateş yakmışlardı; ateşin parlak yansıları duvarın sarı renkli tahtalarını yalıyor, alevler sallanıyor ve eriyor, kara toprağa altın bir dere gibi dökülüyordu.

Göremediğimiz doğramacılar giderek daha yüksek sesle şarkı söylüyorlardı; baslar neşesiz sesler çıkarıyorlardı:

Bağır kutsal melek...

Yüksek perdeden sesler dostça olmayan, soğuk bir biçimde karşılık veriyordu:

Bağır!..
Şan olsun İsa'ya, kutsal melek,
Bağır...
Şakıyalım biz de seninle,
Kutsal melek...

Bu şarkı, suyun sesinin ve küçük dere yatağındaki taşların hışırtısını işitmeye engel olmasa da burada hiç gerekli değildi ve çevrelerinde soluk alıp veren bütün canlılarla dirlik düzenlik içinde söylenebilecek tek bir şarkı bulamayan insanların canını sıkıyordu.

Boğazın içinde her yer kararmıştı, sadece boğazın ağzı güney gecesinin kara perdesini henüz örtünmemişti ve nehir orada, koyu bir sisle kaplı olan vadiye açıldığı yerde mavi mavi parlıyordu.

Kayalardan biri karanlıkta bir keşişi andırıyordu: Diz çökmüş, kafasını sivri başlığının içine gömmüş, dua eden, yüzünü elleriyle kapatmış bir keşiş.

Ateşin aydınlattığı ağaç gövdeleri kımıldıyor, onlar da keşişlere benziyorlar; sanki manastır bahçelerinde her zaman daha da yoğun olan gece karanlığının içinden yavaş adımlarla sabah ayinine giderken kilisenin dış kapısına birbiri ardınca yaklaşıyorlarmış gibi.

Bir gün Zadonsk'ta, aynı böyle karanlık ve sıcak bir gecede bir manastırın avlusunda, manastır hücrelerinin bulunduğu uzun bi-

nanın duvarının önünde oturmuş, keşiş adaylarına türlü öyküler anlatırken birden tepemdeki pencereden tatlı, genç bir sesin:

"İyi bir dünya için Meryem Ana sizden duasını esirgemesin!" dediğini anımsadım.

Ben daha bu sözleri kimin söylediğini göremeden pencere kapanmıştı, ama orada topal, iri gözlü, yüzü Vasiliy'e çok benzeyen bir keşiş vardı. İnsanlar için bu iyiliği dileyen herhalde bu adamdı: Tüm insanları kendi vücudun, kendini ise tüm insanların yüreği olarak hissettiğin anlar vardır.

...Vasiliy, acele etmeden ekmeğini yiyor; dilimden küçük bir parça kopardıktan sonra onu bıyıklarına sürüyor ve düzgün bir biçimde ağzına atıyor; kulaklarına yakın yerde derisinin altında sanki küçük bilyeler yuvarlanıyordu.

Asker yemeğini bitirdi, tembel tembel ve az bir şey yedi; koynundan dikkatle piposunu çıkarttı, içine tütün tıkıştırdı, ateşten yanan bir dal parçası alıp piposunu yaktı ve Malakanların şarkısına kulak kabartarak:

"Karınları tok, uluyorlar!" dedi. "Hep Tanrıyla boy ölçüşürler."

"Sana ne?" dedi Vasiliy gülümseyerek.

"Bu millete saygı duymuyorum. Zor beğendiklerine göre dindar olsalar bari... İlk lafları Tanrı, ikincisi paradır..."

"Nereden biliyorsun?" diye hayretle sordu Vasiliy ve çınlayan bir sesle keyifli keyifli gülmeye başladı. Kahkahalarının arasında:

"İlk lafları Tanrı, ikincisi para!" diye tekrarlıyordu. "Hemşerim, bak bu çok doğru! Ama yine de," diye yeniden tatlı tatlı konuşmaya başladı, "insanları rahatsız etmenin gereği yok. Sen onları rahatsız edeceksin, onlar da seni. Neye yarayacak? Öyle ağzımızı açıp da lafımızı söyleyemeyiz, yumruklar hemen dişlerini döker..."

"Öyle olsun bakalım," dedi Asker uzlaşan bir tavırla, eline dört köşe bir tahta parçası aldı ve bu tahta parçasına dikkatle bakmaya başladı.

Vasiliy kısa bir süre sustuktan sonra:

"Peki sen hangi millete saygı duyuyorsun?" diye sordu.

Asker, yüzünü gri bir duman bulutunun arkasında bırakarak tahta parçasını ateşe sokuşturdu.

"Ben," diye söze başladı kendinden emin bir sesle, "Rus halkına saygı duyarım, yani çetin koşullarda toprakta çalışan gerçek bir halka. Ya buradakiler ne yapıyor? Burada yaşamak kolay: Hem her çeşit tahıl bol, toprak dersen bereketli. Birazcık kaz, hemencecik bir şey doğuruverir, buyur al der gibi! Buradaki toprak şımarık! Açıkçası kız gibi toprak: Şöyle bir elini dokun çocuk hazır..."

"Öyle," dedi Vasiliy, teneke maşrapadan bir yudum çay içerek. "Ben olsaydım herkesi Rusya'dan buraya getirirdim."

"Niye?"

"Yaşasınlar diye."

"Orada yaşayamıyorlar mı?"

"Sen niye geldin buraya öyleyse?"

"Ben mi? Ben tek başına bir adamım."

"Neden tek başınasın?"

"Şey... alnıma öyle yazılmış! Kaderim öyle, demek ki..."

"Neden öyle olduğunu bir düşünseydin..."

Asker piposunu ağzından çıkarttı, pipoyu tutan elini yana çekti, öteki eliyle de şaşkın şaşkın yassı suratını sıvazladı. Bir süre sustuktan sonra birden kırgın bir sesle ve kırık dökük sözcüklerle homur homur konuşmaya başladı:

"Neden, neden? Bunun için pek çok sebep var! Mesela, benimle aynı şekilde yaşamayan, düşünmeyen insanların hiçbiri hoşuma gitmiyor, yanlarından kaçıyorum. Ben papaz değilim, emniyet müdürü de değilim, ee, o zaman?.. Düşünsene! Yalnız sen mi düşünürsün sanki? Ukala!.."

Birden öfkelendi, piposunu ağzına soktu, suratını asarak sustu. Vasiliy ise onun ateşin karşısında kıpkırmızı olmuş yüzüne baktı ve alçak sesle:

"İşte söylemek istediğim de bu: Hem hiç kimseyle uzlaşmıyoruz, hem de kendimize ait kurallarımız yok," dedi. "Bir yere kök

salmadan yaşıyoruz, oradan oraya dolaşıyoruz, herkesi rahatsız ediyoruz, bu yüzden de bizi sevmiyorlar..."

Asker ağzından bir duman bulutu salıverdi ve bu bulutun arkasında kayboldu. Vasiliy'in rahatça inip çıkan, tatlı, hoş bir sesi vardı. Sözcükleri düzgün ve anlaşılır şekilde söylüyordu.

Kurnaz kedi suratlı, gri, sivri kulaklı, tombul, kızıla çalan sarı renkli bir dağ baykuşu ormanda hiç sesini kesmeden bağırıyordu. Bir keresinde bu kuşu gündüz kayaların arasında, tepemde görmüştüm ve kuşun cam gibi gözlerinden çok korkmuştum. Düğme gibi yuvarlak olan bu gözler, insanı tehdit eden bir ateşle içinden aydınlatılmıştı sanki; ne olduğunu anlamadığım için korkudan bir an donakalmıştım.

"Bu güzel pipoyu nereden buldun?" diye aniden sordu Vasiliy bir sigara sararken. "Eski, Alman piposu..."

"Korkma, çalmadım!" diye yanıt verdi Asker piposunu yeniden çıkararak ve ona gururla bakarak. "Kadının biri armağan etmişti..."

Sonra pis pis göz kırpıp iç çekti.

"Anlatsana, nasıl oldu?" dedi Vasiliy sakin sakin, sonra birdenbire ellerini kaldırıp gerinerek sıkıntıyla, şarkı söyle gibi devam etti:

"Buradaki geceler de... böyle kötü geceleri Tanrı göstermesin! Uykun gelmiş gibidir, ama uyuyamazsın, gündüz gölgelik bir yerde çok daha iyi uyursun. Geceleri ise düpedüz aklını kaçırırsın, ne düşündüğünü bilmeden düşünür durursun. Yüreğin büyür, türkü söyler..."

Dikkatle dinlemekte olan Asker, şaşkınlıkla ağzını açıyordu, beyaz kaşları daha da yukarı kalkmıştı.

"Benim de öyle!" dedi sessizce. "Her zaman öyle... Bu nedir ki böyle?"

Ben de:

"Benim de öyle, kardeşler!" demek istedim.

Ama onlar birbirlerine öyle tuhaf bakıyorlardı ki, sanki her biri ötekini ilk kez şimdi, şu anda karşısında görüyordu. Ve birbirleriyle sanki hiç beklenmedik bir anda karşılaşmış ve akraba olduklarını hemen oracıkta öğrenmiş akrabalar gibi kaygılı ifadelerle, birbirlerinin sözünü keserek kim olduklarını, nerede oturduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini sormaya başladılar.

Malakanların kocaman ateşinin üstünde çam ağaçlarının uzun, siyah dalları uzanıyordu. Dallar sanki ısınıyor, ateşi yakalıyor, ona sarılmak ve söndürmek istiyordu. Ateş bazen nehre doğru iniyor, barakanın köşesinden kızıl diller uzanıyor, baraka yanıyormuş gibi görünüyordu.

Gece giderek daha koyulaşıyor, daha boğucu oluyor, insanın gövdesini gitgide daha büyük bir sevecenlikle sarıyordu; gecenin içinde denizde yüzer gibi yüzüyorsun; hem bir deniz dalgası derinin üzerindeki kirleri yıkıyor, hem de sessizce şarkı söyleyen bu karanlık, ruhunu serinletiyor. Böyle gecelerde insanın ruhu en güzel kaftanlarını giyer ve sanki bir gelin gibi heyecanla beklerken karşısına çok yüce bir şey çıkıverecekmiş gibi tir tir titrer.

"Çarpık çurpuk mu?" diye sessizce soruyor Vasiliy, Asker ise acele etmeden konuşuyor:

"Çocukluğundan beri. Beş yaşında arabadan düşmüş, gözünü yaralamış, akmış gözü. Ama fark edilmiyor, gözü kapalıymış gibi sanki. Hem üstü başı da derli toplu, şişmanca. Bakıyorum da, aynen bu derenin suyu gibi görüyorum, içindeki iyilikler sonu gelmeyecek kadar çok! Bütün dünyaya karşı, bir hayvana karşı da, bir dilenciye karşı da, bana karşı da iyilik dolu. Yüreğimi cız ettirdi: Eh, diye düşünüyorum, askersem ne olmuş yani? Kadın, patronun sevgilisi, ama şansımı bir deneyeceğim! Öyle böyle derken sonuç yok! Bana yüz vermiyor, bitti tabii!.."

Vasiliy sırtüstü yatmış, bıyıklarını oynatarak ağzında bir çöp çiğniyor; gözlerini iri iri açmış, sol gözünün sağ gözünden daha büyük olduğu açıkça görülüyor. Asker onun omzunun hizasında yanında oturuyor, bir yandan da bir kısmı yanmış bir dalla ateşi

karıştırıyor, ateşin üstünde altın sarısı kıvılcımlar uçuşuyor; küçük böcekler ateşin üzerinde sessizce dolaşıyor, gece kelebekleri ağır taneler halinde ateşin içine düşüyor ve çıtırdayarak yanıyor. Yatıyorum ve bildik bir öyküyü dinleyerek bir zamanlar yanlarından geçtiğim insanları, yüreklere dokunan sözcükleri anımsıyorum.

"Bir gün bir solukta hazırlandım, onu ambarda yakaladım, köşeye kıstırdım ve 'Pekâlâ,' dedim, 'evet mi hayır mı? Keyfin bilir, ben askerim, sabırsız bir adamım!' O, çırpınıyor: 'Ne yapıyorsun sen?' Hem ağlıyor, sanki genç bir kız gibi, hem de gözyaşları içinde 'Bana dokunma, ben sana yaramam,' diyor, 'ben başkasını seviyorum, patronu değil bir başkasını seviyorum.' O adam da bunlarda işçi olarak çalışıyormuş, 'Bekle, kalabileceğimiz bir yer bulup geri geleceğim, seni de oraya götüreceğim,' demiş ve gitmiş. On yedi aydır ne ses çıkmış adamdan ne seda, belki sözünü unutmuş, belki kaybolmuş, belki birini öldürmüş. 'Sen de erkeksin,' diyor, 'kendimi o gelene kadar korumam gerektiğini anlamalısın!' Kalbim kırıldı elbet, benim başkasından neyim eksikti sanki? Kalbim kırıldı, ama ona da yazıktı. Bir yandan da canım sıkıldı. Galiba beni kandırmıştı: Bana kendini hep neşeli göstermişti, ama bak işte aslında yüreğinin içinde neler varmış! Böylece ateşim söndü, avcumun içindeyken ona dokunamıyorum. 'Hadi o zaman,' diyorum, 'hoşça kal, ben gidiyorum.' 'Git,' diyor, 'Tanrı aşkına lütfen git.' Ertesi gün akşamüstü patronla hesaplaştım, pazar gün şafakta da hazırlanıp yola çıkacağım. İşte o zaman bana bu pipoyu getirdi: 'Bunu hatıra olarak kabul et, Pavel İvanıç,' diyor, 'sen benim için öz ağabey gibi oldun, teşekkür ederim!' Nasıl gittim, inan olsun ki neredeyse ağlayacaktım! Öyle bir yüreğim sızladı ki kardeşim, felaket!"

"Güzel!" dedi Vasiliy sessizce. "Her zaman işte böyle olmalı. Evet mi? Evet! Birleşilir. Hayır mı? Hayır! Ayrılınır. Birbirini zorlayıp da ne olacak yani?"

Asker gri bir duman üfleyerek dalgın dalgın konuşmaya devam etti:

"Güzel, güzel de birader, çok da üzücü..."

"Olur öyle şeyler!" diye onayladı Vasiliy ve biraz sustuktan sonra ekledi: "Böyle şeyler iyi insanların, vicdanı canlı olan insanların başına sık sık gelir. Kendisine değer veren, insanlara da değer verir... Kendisine değer verebilen insan bizde pek ender çıkar..."

"Kimde? Bizde mi?"

"Evet, Rusya'da..."

"Sen Rusya'ya saygı duymuyorsun birader... Niye böyle yapıyorsun?" diye tuhaf bir ses tonuyla, sanki şaşırmış ve acıyormuş gibi sordu Asker.

Beriki yanıt vermedi ve Asker, bir dakika bekledikten sonra alçak sesle tekrar konuşmaya başladı:

"İstersen bende başka bir hikâye daha var..."

Barakanın arkasındaki insanlar sustular, ateş sönmek üzere. Barakanın duvarında kırmızı bir leke titriyor, kayalardan gölgeler yükseliyor. Doğramacılardan uzun boylu, kara sakallı biri, hâlâ ateşin yanında oturuyor; elinde kalın bir dal var, sağ bacağının yakınında da bir balta parlıyor: Bu adam, biz bekçilere karşı görevli bir başka bekçi.

Gücenecek bir şey yok.

Boğazın üstünde, kenarları yırtık gök şeridinin üzerinde mavi yıldızlar ışıldıyor, nehirdeki su kaynıyor ve şırıldıyor, ormanın yoğun karanlığı içinden hafif bir çıtırtı geliyor, bir gece hayvanı dikkatlice yürüyor ve baykuş iç karartıcı sesiyle durmadan bağırıyor. O tek büyüklük, gizli bir yaşamı baştan sona emiyor, tatlı tatlı soluk alıyor, insanın yüreğinde iyi şeylere karşı giderilemez bir susuzluk yaratıyor.

Asker'in sesi, bir zilli tefin uzaktan gelen sesini anımsatıyor, Vasiliy'in arada bir sorduğu sorular ise kaygılı bir şarkı gibi geliyor insana.

Bu iki adam hoşuma gidiyor, onların sakin sohbetinde insanca, hoş bir şey giderek büyüyor. Perçemli adamın Rusya hakkındaki yargıları karmaşık bir duygu oluşturuyor: Onunla tartışmak istiyorsun, onun vatan konusunda daha fazla, daha açık konuşma-

sını istiyorsun. Bu gece tüm yaşam, bu yaşamda gördüğüm her şey hoşuma gidiyor. Bütün bunlar şu anda tekrar önümden geçiyor, sanki biri, teselli ederek bildik bir masalı anlatıyor.

...Kazan'da akçıl bir öğrenci vardı, sanki Asker'in erkek kardeşi gibiydi ve aynı şekilde düzenli biriydi. Bir keresinde onun şöyle dediğini işitmiştim:

"İlk önce Tanrı var mı, yok mu, onu öğreneceğim. Öğrenmeye bundan başlamak gerek..."

Orada bir de ebe Velihova vardı. Çok güzel bir kadındı ve kötü yollu olduğu söylenirdi; bir gün bu kadın Kazan Nehri'nin üstünde, Arski kırının ötesindeki tepede duruyor, çayırlığa ve uzakta Volga'nın oluşturduğu mavi şeride bakıyordu; dilsiz biri gibi hiç konuşmadan uzun uzun oraya baktı ve ansızın benzi soldu, gözyaşlarına boğulan güzel gözleri sevinçle parlayarak sessiz bir çığlık attı:

"Hayır, dostlarım! Baksanıza, toprağımız ne kadar hoş, ne kadar güzel! Haydi gelin, bu topraklarda onurla yaşayacağımıza ant içelim!"

Ve ant içtiler: İlahiyat okulu öğrencisi bir diyakoz, Mordovalı biri, bir veterinerlik öğrencisiyle iki öğretmen; daha sonra içlerinden biri delirdi ve kafasını kırarak öldü.

Aklıma, Kama'da, Pyanıy Bor iskelesindeki adam geldi. Uzun boylu, kumral, haylaz suratlı, kurnaz bakışlı bir delikanlıydı. Bir pazar günüydü, sıcak bir bayram günü. Her şey yeryüzünden güneşe, en iyi tarafıyla bakıyor ve sanki ona parlak gücünü, parlak altınını boşu boşuna harcadığını söylüyordu. Adam iskelenin kenarında dikiliyordu. Mavi çuhadan yeni bir giysi giymiş, yeni kasketini yana yıkmıştı. Pırıl pırıl parlatılmış çizmeleri vardı. Kama'nın kızıla çalan sarı sularına, taşkından kalmış olan küçük göllerin gümüş pulları içindeki Kama kıyılarına bakıyordu. Güneş çayırlara düşüyor, parça parça oluyordu. Adam gülümsüyordu; koyu renk sakallı bu genç yüzün gülümsemesi giderek bir sarhoşun gülümsemesine dönüşüyordu. Yüzü sevinçten gitgide

daha çok parlıyordu ve delikanlı birden başından kasketini çıkarıp güçlü bir savuruşla altın renkli nehrin sularına fırlattı ve bağırmaya başladı:

"Eh, Kama, anacığım, seni seviyorum! Seni vermeyeceğim!"

...Pek çok güzel şey gördüm!

Arkadaşlarıma anımsadığım her şeyi anlatmak istiyorum, onların neşelenmelerini, gülmelerini istiyorum, ama onlar çoktan uyudular bile.

Oyuklu bir baltayı andıran yarım ay dağın üstünde yükseldi. Ağaçların karanlık dorukları üzerine zayıf bir ışık düştü. Bu zayıf ışık nehre dökülerek nehrin içinde gümüşten dokunmuş bir kumaş gibi çalkalanıyor, bir dağlının mavi, tıraşlı kafatasına benzeyen yuvarlak bir kayayı aydınlatıyor.

Asker oturduğu yerde uyumuş. Sırtını çantasına dayamış, başı omzuna düşmüş, yorgunluktan ellerini dizlerine koymuş horluyor. Vasiliy dümdüz uzanmış; elleri başının altında sırtüstü yatıyor, koyu renk düzgün kaşları birazcık yukarı kalkmış, bıyıkları da aynen öyle. Uykusunda ağlıyor; esmer yanaklarından yaşlar akıyor, bu gözyaşları ay ışığında sanki zebercet taşı ya da bir denizin acı suyu gibi yeşilimsi görünüyor... Bu mert yüzde gözyaşları görmek tuhaf geliyor insana.

Nehir çınlayan seslerle akıyor, ateş çıtırdıyor, bekçinin koyu gövdesi sanki taş kesilip ateşin karşısında eğilmiş, kızıl yansılar onu kucaklıyor; yerdeki balta gökteki ay gibi parlıyor.

Toprak uyuyor ve yıldızlar toprağa gitgide daha çok yaklaşıyor.

İşsiz güçsüz, yarı uykulu bir halde gün çok yavaş geçiyordu. Nemli ve ılık bir hava, nehrin sesi, ormanın ve çiçeklerin sarhoş edici kokuları bizi tembellikle zehirliyordu; sabahtan akşama dek birbirimizle hemen hemen hiç konuşmadan boğaz boyunca dolaşıp duruyorduk; canımız hiçbir şey istemiyor, hiçbir şey düşünmüyorduk.

Akşamleyin, güneş batarken, ateşin başında çay içtiğimiz sıra Asker:

"İşte öte dünyada da yaşam böyle," dedi. "Sessiz, sakin ve işsiz güçsüz! Yağ gibi eriyorsun, ne seni üzen var, ne rahatsız eden."

Piposunu özenle çıkardıktan sonra derin bir soluk alarak ekledi:

"E-evet, şayet o dünyada öyle bir yaşam varsa Tanrıya çok yalvarırdım, 'Tanrım, ruhumu bir an önce teslim al!' diye."

"Bana yaramayanı Tanrı sana versin," diye dalgın bir şekilde Asker'in sözünü kesti Vasiliy. "Ben öyle yaşayamazdım, bir iki gün neyse, ama uzun süre asla..."

"Sen az çalışmışsın," dedi Asker dişlerinin arasından.

Her şey dün bu zamanlardaki gibiydi: Mavimsi, beyaz bir sis, boğazı çok güzel bir şekilde kaplıyordu, dağların gümüş renkli sırtları güneşin kızıl pırıltıları içinde parlıyordu, dağdaki koyu karanlık orman, karaçamların yumuşak doruklarıyla uykulu uykulu sallanıyordu; kayalar gölgeler yaratarak karanlığın içinde eriyor, nehir türküsünü söylüyordu.

İriyarı doğramacılar da barakanın çevresinde tıpkı yabandomuzu gibi acele etmeden ağır ağır dolaşıyorlardı.

Kâh birimiz kâh diğerimiz, birçok kez onlarla tanışmaya, bu işsiz güçsüz ortamda konuşmaya çalışmıştık, ama onlar bize tek sözcükle isteksizce karşılık veriyorlar ve konuşma uzadığında beyaz giysili ihtiyar tatlı tatlı sesleniyordu:

"Hey, Pavluşa kardeş, baksana, biraz çabuk ol!"

Bu yaşlı adam, bizimle tanışmak istemediğini ötekilere göre daha açık gösteriyordu; ilahiye benzeyen şarkılarını yorulmak bilmeden, âdeta nehirle tartışıyormuş gibi tekdüze bir sesle hafif hafif mırıldanıyordu. Bazen de nezleli sesini yükselterek söylüyordu bu şarkıları; şarkılar bütün bir gün etrafa kasvet yayarak bulanık bir dere gibi akıyordu. Sabahtan akşama kadar incecik bacaklarıyla taştan taşa atlayarak ve hep aynı daireyi çizerek işin çevresinde

dolaşıp duruyordu, sanki gidip gelerek doğramacıları bizden daha da belirgin bir biçimde ayıran bir patika açmak istiyordu.

Onunla konuşmak istemiyordum; buz gibi gözleri daha uzaktan insanı kendinden uzaklaştırıyordu. Bir keresinde çok yakınına kadar yaklaştım, ama o, ellerini arkasına saklayıp geri geri gitti, alçak sesle ve sert bir biçimde:

"Ne var?" diye sordu.

Benim de söylediği bu şarkıların ne olduğunu öğrenme hevesim kaçtı.

Asker, kırgın bir şekilde onu izlerken bir küfür savurdu:

"Büyücü, ne olacak! Dindar herif, kim bilir ne çok para biriktirmiştir..."

Ve hemen piposunu içine çekerek boş gözlerini doğramacılardan yana çevirip öfkeyle bağırdı:

"Kendini ne sanıyorsun sen, köpoğlu köpek!"

"Bizde hep böyledir işte," dedi Vasiliy. O da öfkeliydi. "İnsanın karnı birazcık doyunca burnu hemen havaya kalkar, bey olur!"

"Sen de bizde, bizde deyip duruyorsun!"

"Pekâlâ, Ruslarda diyeyim o zaman..."

"Ne farkı var sanki! Sen nesin, Alman mısın, yoksa Tatar mı?"

"Tatar değilim, ama eksiklikleri görüyorum..."

O gün artık kaçıncı defadır aynı tartışmaya yeniden başlıyorlardı. Görünüşe bakılırsa ikisine de bıkkınlık gelmişti, ikisi de coşkusuz, tembel tembel konuşuyorlardı artık.

"Eksikliklermiş, topuğumun tersi," diye ağzında geveledi Asker, piposunun dumanını üfleyerek. "Düzgün konuşmuyorsun birader! Senin bu lafların hainlikten başka bir şey değil..."

"Kime karşı?"

"Ruslara karşı..."

"Başka bir diyeceğin var mı?"

Boğazda yeni bir ses duyuldu, bozkırda bir yerde küçük bir çan çalınıyordu: Cumartesi günüydü, büyük ayine çağırıyorlardı. Asker, piposunu ağzından çıkardı, öylece kaldı, kulak kabarttı,

çan üçüncü kez çaldığında ise kasketini eline alıp haç çıkarttı. Bir yandan da:

"Burada az kilise var..." diyordu.

Ve hemen nehrin öte yakasına bir göz atıp sanki imreniyormuş gibi:

"Gidinin iblisleri haç çıkartmazlar, alçaklar tarikatı... Sırplar!"

Vasiliy, bıyıklarını oynatarak ona doğru eğildi, sol eliyle bıyıklarını düzeltti, boğaz boyunca gökyüzüne baktı ve başını öne eğdi.

"Yoo," dedi sessizce, "ben hiçbir yerde uzun zaman yaşayamam, hep daha iyi bir yer varmış gibi gelir. Yüreğimde bir kuş 'Git, git!' diye şakıyıp durur."

"O kuş herkeste şakıyıp durur," diye karşılık verdi Asker suratını asarak.

Vasiliy, bir ona bir bana bakarak hafifçe gülmeye başladı:

"Herkeste mi? Kötü olan da bu işte! Bu demektir ki, bizler hem işsiz güçsüzüz hem de hazıra konmaya çalışıyoruz. Demek ki, kendimiz var olandan daha iyi hiçbir şey yapamıyoruz, o zaman da siz bize verin diyoruz!"

Gülüyordu, ama gözleri kederliydi ve dizinin üstünde duran sağ elinin parmakları sanki görünmeyen bir şeyi yakalamaya çalışıyormuş gibi kasılarak oynuyordu.

Asker kaşlarını çattı, böğürür gibi konuşmaya başladı; Vasiliy için endişelenmeye ve ona acımaya başlamıştım, ama o, ayağa kalktı, sakin sakin ıslık çalarak nehrin aktığı yönde kıyı boyunca aşağı doğru yürümeye başladı.

"Bu adamın kafasının içi kötü!" diye mırıldandı Asker, Vasiliy'in ardından göz kırparak. "Daha doğrusu, kafası yerinde değil, bunu hemen anlamıştım. Rusya'ya karşı söylediği sözler neyin nesi öyle? Kardeş Rusya hakkında, öyle kafadan atıp her istediğini söyleyemezsin. Rusya nedir, kim biliyor? Her vilayetin kendi ruhu vardır. Smolensk'in Meryem Ana'sı mı, yoksa Kazan'ın Meryem Ana'sı mı Tanrıya daha yakındır kimse bilemez..."

Çaydanlığın dibindeki ve kenarlarındaki yağlı isi bir tahta parçasıyla kazırken sanki bir şeyden yakınır gibi uzun uzun kendi kendine söylendi ve birden kulak kesildi, boynunu uzattı, dikkatle dinleyerek:

"Dursana..." dedi.

Daha sonraki her şey öyle beklenmedik bir biçimde oldu ki, sanki sıcak bir günde kopan kasırga gibi siyahımsı mavi bir bulut, kızgın göğün bir kenarından kötü bir kuş gibi uçup geldi ve toprağı dolu sağanağına tutarak her şeyi dövdü, çamura buladı.

Yirmi kadar işçi, büyük bir gürültüyle, ıslıklarla, bir hayhuyla vadiden boğaza doluştu; adamlar, nehir boyunca uzanan patikada geniş ve koyu bir şerit halinde ilerliyorlardı. Öne doğru uzattıkları ellerinde çeyreklik votka şişeleri donuk donuk parlıyordu. Hemen hemen hepsinin sırtında bir çanta vardı. Bazıları omuzlarında un ve yiyecek çuvalları taşıyorlardı, ikisi kafasına birer tane büyük kara kazan geçirmişti. Bu, onlara mantara benzer bir görünüm veriyordu.

"Bir buçuk kova," dedi Asker kesik kesik sesler çıkarıp ayağa kalkarak.

"Bir buçuk!" diye yineledi ve dilinin ucunu çıkarıp dudağının üzerine koydu, ağzını araladı. Yüzü açgözlü, şaşkın ve aptal bir görünüm almıştı. Donakalmıştı, bir dakika hareketsiz dikildi; sanki bir yerine bir şey çarpmış ve biraz sonra bağırmaya başlayacakmış gibiydi.

Boğaz, içine ağır eşyalar atılan bir fıçı gibi sesler çıkarıyordu; sanki birisi içi boş, madeni bir kovaya yumruğuyla vuruyor, başka birisi keskin bir ıslık çalıyor ve bunların yankısı, nehrin gürültüsünü bastırarak oradan oraya dört dönüyordu.

Kolları sıvalı koyu renk, gri ve kırmızı eski püskü giysiler giymiş, çoğu şapkasız, uzun saçları dağınık, hepsi yorgunluktan iki büklüm, dermansız bacaklarının üstünde sendeleye sendeleye yürüyen bu insanlar barakaya gittikçe yaklaşıyorlardı.

Boğuk ve karmakarışık konuşma sesleri, bir boruyu andıran boğaza öfkeli bir biçimde doluşuyordu. Birisi yüksekten atarak, yırtınır gibi bağırdı:

"Hayır, diyorum, yağma yok! Biz kova mıyız ki, diyorum, bütün gün kanımızı terimizi akıttık!"

"Göl!"

"Hayır, bir buçuk koysana!"

"Bir buçuk," dedi Asker üçüncü defadır zevkle ve saygıyla; sanki birisi ensesinden öne doğru itiyormuş gibi sendeledi, nehri geçerek adamlara doğru yürüdü ve aralarında kayboldu.

Doğramacılar barakanın yanında telaşlı telaşlı koşuşuyor, aletlerini topluyorlardı. Beyazlı ihtiyarcık bir görünüp bir kayboluyordu; Vasiliy yanıma yaklaştı, sağ elini cebine sokmuş, sol elinde kasketini tutuyordu.

"İyi içiyorlar," dedi gözlerini kısarak. "Eh, başımızın belası votka! Sen içki içer misin?"

"Hayır. Tanrıya şükür. İçmezsen mahvolmazsın..."

Bir an sustu, keyifsiz bir halde karşı tarafa baktı, sonra kıpırdamadan ve yüzüme bakmadan yeniden konuşmaya başladı:

"Gözlerin dikkatimi çekti, delikanlı! Tanıdık gözler, bir yerlerde görmüş gibiyim bu gözleri. Belki de düşümde, bilmiyorum. Nerelisin?"

Yanıt verdiğimde başını olumsuz anlamda sallayıp bulanık gözlerle yüzüme baktı.

"Ben oralara gitmedim! Uzak yerler!"

"Buralar daha uzak."

"Nereden?"

"Kursk'tan."

Güldü.

"Kursklu değilim, Pskovluyum. Asker'in yanında Kurskluyum dedim, mahsustan. Asker hoşuma gitmiyor, ona gerçeği söylemek istemiyorum, değmez. Adım da Vasiliy değil, Pavel. Pavel Nikola-

yev Silantyev, pasaportumda öyle yazıyor. Benim pasaportum da var... Her şeyim usulüne uygun..."

"Niye dolaşıp duruyorsun?"

"Evet... öylesine işte! Bakındım bakındım, el salladım, bir de baktım sizler! Ve geldim, rüzgâra kapılmış tüy gibi..."

"Sus be! Başkan benim!" diye bağırıyorlardı barakanın yanında tehdit eden bir sesle. Aynı anda Asker'in sesi de duyulmaya başladı:

"Ne biçim işçi bunlar? Bunlar tarikatçı, durmadan ilahi söylüyorlar..."

Birisi tekrar bağırdı:

"İhtiyar şeytan, inşaatı pazar güne kadar bitirmeye söz vermemiş miydin?"

"Aletlerini nehre atalım!.."

"Rezalet başlıyor işte," dedi Silantyev umursamaz bir biçimde. Bu arada ateşin karşısına çömelmişti.

Barakanın çevresinde, duvarların açık rengi üzerinde açık seçik görülen koyu renk figürler yangın varmış gibi koşuştular, bir şey kırdılar, bir ağaç parçası çatırdadı ve taşa çarparak ses çıkardı. Çın çın öten bir ses neşeyle emretti:

"Sakin olun! Şimdi ben her şeyi hallederim..."

"Doğramacılar canlanın biraz! Testereyi buraya getirin..."

Emirleri üç kişi veriyordu: Biri tayfa şapkası giymiş kızılımsı sarı sakallı, uzun boylu, sırtı hafifçe kambur, ince bacaklı bir köylüydü; uzun koluyla beyazlı ihtiyarın yakasına yapışmış, onu sarsıyor ve öfke içinde tadını çıkara çıkara bağırıyordu:

"Hani nerede ranzalar, ha? Hazır mı, ha?"

İkincisi, sırt kısmı yakasından beline kadar yırtık, pembe gömlekli, geniş omuzlu delikanlı hemen fark ediliyordu: Genç adam, tahta parçalarını barakanın penceresine soktu ve çınlayan sesiyle:

"Al bakalım! Yap hadi!" diye bağırdı:

Buyruk veren üçüncü kişi ise Asker'di. Asker, adamların arasında itişip kakışıp duruyor ve zehir zemberek bir dille heceleri ayıra ayıra, öfkeli bir sevinçle bağırıyordu:

"Ya-a, hadi bakalım ta-ri-kat-çı-lar! Beni hiç önemsemediler, Sırplar! Ben diyorum ki, çocuklar, acele edin lütfen! Millet yorgun argın gelecek..."

"Bunu yapmasına ne gerek var?" diye sessizce sordu Silantyev, bir sigara yakarak. "Votka için mi? Votka versinler diye herhalde. Peki, sen birader, insanlara acıyor musun?"

Tütünün mavi dumanı arasından kıpkırmızı kömürlere baktı. Kömürler taşların üstünde haşhaş çiçekleri gibi açılmıştı; ucu yanmış bir dalla bu kömürleri birbirine çabuk çabuk yaklaştıran Pskovlu, altına benzer kızıl bir tepe oluşturdu ve güzel gözlerinde ateşe karşı dindarca bir sevgi ışığı parladı. Geçmişin göçebe insanı da ateşe aynen böyle bakmış, bu güzel ışık ve sıcaklık kaynağıyla oynaşırken yüreğinde aynı dindar sevecenliği duymuş olmalıydı.

"Bana gelince, ben insanlara acıyorum: Sayılamayacak kadar çok şey onları boşu boşuna ziyan ediyor! Buna bakıyorsun bakıyorsun da, düpedüz felaket, birader..."

Gün, dağların tepelerinde hâlâ yanıyordu, ama boğazda gece artık uykumuzu getirerek her yandan karanlık gözleriyle bize bakıyordu. İnsanın canı konuşmak da, karşı kıyıdaki iç karartıcı gürültüyü duymak da istemiyordu. Bu tatsız gürültü nehrin sakin şırıltısına bile öfkeli bir ton veriyordu.

Karşıda büyük bir ateş yakmışlardı, sonra bir tane daha parladı; bu iki ateş cızırdayarak ve çıtırdayarak, çevrelerini mavi duman bulutlarıyla kaplayarak ve nehrin ak köpükleri üzerine incecik kızıl örtüler atarak birbiriyle tartışmaya başladı; ateşlerin arasında kararmış insanlar oradan oraya dolaşıyorlardı. Tatlı bir ses haykırarak:

"Gelin, çekinmeyin, gelin!" diye çağırıyordu.

Bardak camları çınladı, sarımsı kızıl saçlı köylü, kendini saydıran, gümbür gümbür bir sesle:

"Bunlara dersini vermek lazım!" dedi.

Yaşlı doğramacı, adamların yanından ayrıldı ve nehre attığımız taşları ayaklarıyla dikkatlice yoklayarak bizim tarafa geçti,

çömeldi ve burnundan derin bir soluk vererek ateşin yoğun yansıları arasında pespembe olan yüzüne su çarpmaya başladı.

"Dövmüşler herhalde," dedi Silantyev alçak sesle. Evet, dövmüşlerdi. Yanımıza yaklaştığında ihtiyarın burnundan bıyıklarına ve ıslak beyaz sakalına ince şeritler halinde koyu bir kan aktığını gördük. Gömleğinde, göğsünün üzerinde de lekeler ve şeritler halinde kan vardı.

"İyi akşamlar," dedi sert bir sesle ve sol elini karnına koyduktan sonra eğilerek selam verdi.

"Buyurun oturun," dedi Pskovlu.

İhtiyar şimdi kutsal bir münzevi resmini anımsatıyordu: Ufak tefek, zayıf ve gömleğindeki kana karşın tertemiz. Acıdan ve uğradığı hakaretten ya da ateşin kızıl kömürlerinden olacak, ölü bakışlı gözleri sanki canlanmış, parlamıştı. Aynı zamanda daha da sertleşmişti. Yüzüne bakmak insanı rahatsız ediyor, utandırıyordu.

Kesik sesler çıkararak, burnunu çekerek önce eliyle sakalını, sonra da elini dizine sildi, yaşlı, esmer ellerini kömürlerin üstüne doğru uzattı ve:

"Bu nehrin suyu da öyle soğuk ki, buz gibi..." dedi.

Silantyev, kirpiklerinin altından ihtiyarın yüzüne bakıp:

"Canını çok mu yaktılar?" diye sordu.

"Yoo... Burnumun köküne vurdu. Buradaki kan kolay akar. Tanrı yardımcısı olsun, eline bir şey geçmedi, ama benim canımı yaktı. Kutsal ruhun önünde hesap verecek..."

Nehrin öbür yakasına baktı: Birbirlerine iyice sokulmuş iki adam kıyı boyunca yürüyorlardı ve sarhoş seslerle uzata uzata şarkı söylüyorlardı:

Öleceğim ka-ranlık gecede
Sonbahar mevsiminde...

"Uzun zamandır dayak yememiştim!" dedi ihtiyar, elini siper edip adamlara bakarak. "Yıllardır... neredeyse yirmi yıldır, dayak

yememiştim! Şimdi ise... yok yere, hiçbir suçum yokken... Bana yeterince çivi vermediler, pek çok yeri küçük ahşap çubuklarla tutturmak zorunda kaldık. Tahtalar yeterli değil, falan filan... Doğru, zamanında yetiştiremedim, ama benim suçum değil bu. Baştakiler ellerine ne geçerse tasarruf diye çalıp çırpıyorlar, cevabını veremiyorum. Kabul ediyorum kuşkusuz, bu iş, bürokrasi işi, o insanlar da genç ve açgözlü insanlar, rica ederim, buyurun biraz da siz çalın! Ucuza almaya herkes can atar... Bunda benim bir suçum yok ki. Haydut herifler. Büyük oğlumun testeresini kırdılar, yepyeni testereydi. Benim gibi bir ihtiyarın kanını akıttılar..."

Yaşlı adamın ufak, gri yüzü buruştu, daha da ufaldı; gözlerini kapattı ve kuru, gıcırtılı bir ses çıkararak hıçkırdı.

Silantyev, ağır ağır oflayıp puflayarak dolaşmaya başladı. İhtiyar ona dikkatle baktı, sümkürdü, elini pantolonuna sildi ve sakin bir sesle:

"Seni bir yerde görmüş gibiyim," dedi.

"Gördün, ilkbaharda sizin köydeydim... Harman makinelerini onarmıştım."

"Tamam, tamam! Bakıyorum, bakıyorum da... Demek, o sendin? Öyle mi?"

İhtiyar kafasını sallayarak güldü:

"Senin sözlerini anımsıyorum, evet! Hâlâ öyle mi düşünüyorsun?"

"Neden başka düşüneyim ki?.." diye sordu Silantyev kaşlarını çatarak.

"Öyle..."

İhtiyar, esmer ellerini tekrar kömürlerin üzerine uzattı; birbiriyle uyumsuz şekilde oynayan bükük iri parmakları tuhaf bir biçimde açılıyordu.

"Hâlâ öyle düşünüyorsun," dedi yaşlı adam sert ve alaycı bir ifadeyle, "Tanrının belirlediklerine karşı savaşmak gerek, ha? Sabır kötü, savaş iyi, ha? Eh, delikanlı, senin ruhun zayıf. Şeytanı ancak ruhunla yenebilirsin, ruhunla, bunu böyle bil..."

Silantyev, yavaş yavaş ayağa kalktı ve elini ihtiyardan yana uzatarak öfkeli ve kaba, kendisine ait olmayan bir sesle:

"Bunu bir tek senden işitmedim! Böyle sizin gibi ruhani adamları sevmiyorum..." dedi.

Silantyev sunturlu bir küfür savurdu.

"Hem şeytanla değil, sizinle savaşmak lazım, iblis herifler!"

Ayağıyla bir taşı ateşten uzaklaştırdıktan sonra ellerini ceplerine sokup dirseklerini iki yanına sıkı sıkı yapıştırıp ağır ağır geri çekildi. Yaşlı adam ise gülerek sessizce bana:

"Kibirli! Ama, pek uzun sürmez..." dedi.

"Neden?"

"Biliyorum," dedi ihtiyar ve başını omzuna eğip derenin karşı kıyısındaki çığlıklara kulak vererek sustu. Oradaki adamlar hâlâ içiyorlardı. Birisi meydan okurcasına bağırdı:

"Ho-ho! Ben mi? Ha!"

Baktım, Silantyev, taştan taşa kolayca atlayarak dereyi geçip kalabalığın arasına karıştı. Elleri ceplerindeydi ve insanların arasında uzaktan seçiliyordu; o yokken canım sıkıldı.

İhtiyar, parmaklarını büyü yapıyormuş gibi oynatarak hâlâ kömürlerin üstünde tutuyordu; burnunun kökü şişmişti, gözlerinin altında yumrular oluşmuştu. Bu yumruların arkasından bakıyor, beyaz bıyıkları ve sakalıyla gölgelenen koyu renk dudakları iki çizgi halinde sessizce kımıldıyordu. Buruşukların araları iyice yıkanmadığı için kan içinde daha da yaşlı görünen çarpık suratı, dünyadan elini eteğini çekip ormanlara ve çöllere kaçan büyük günahkârları anımsatıyordu.

Şapkasız, ıslak saçlarla kaplı başını sallayarak konuşmaya başladı:

"Kibirli insanlar gördüm. Büyük ateş çabuk yanar, ama şu küçücük kömürlerin üstü külle kaplanır ve ta güneş doğana kadar yanmaya devam eder... Sen, delikanlı, bunu iyi düşün! Bunlar basit değil, hikmetli sözlerdir..."

Aynen dünkü gibi boğucu ve sıcak, bir anne kadar şefkatli karanlık gece yavaş yavaş gelip, yumuşak bir ağırlık halinde çöktü. Büyük ateşler parlak alevlerle yanıyor, sıcaklıkları altın renkli dereyi aşarak duman duman bize kadar geliyordu.

Yaşlı adam kollarını göğsüne koydu, ellerini koltuk altlarına soktu ve biraz daha rahat bir biçimde oturdu.

Kömürlerin üstüne küçük dallar atmak istedim, sert bir dille:

"Gerek yok!" dedi.

"Neden?"

"Ateşi görüp gelirler..."

Kırdığım dal parçalarını ayağıyla uzaklaştırdı ve bir kez daha:

"Gerek yok!" dedi.

İki doğramacı, sırtlarında sandıkları, ellerinde keserleriyle nehrin sularına düşen ateşin arasından acele etmeden yanımıza doğru geliyorlardı.

"Ötekiler de gitti mi?" diye sordu ihtiyar.

"Hepsi gitti," diye yanıt verdi sakalsız, sarkık bıyıklı iriyarı köylü.

"Kötülükten kaçarsan iyilik etmiş olursun."

"Biz de gitmeliydik..."

"İş bitmeden gidilmez. Öğleyin Oleşa'ya haber saldım, adamları bırakmasınlar diye, ama onlar ne yaptı, görüyorsun işte! Zehiri içip içip barakayı da ateşe verirler..."

Bir sigara yaktım. Bıyıklı doğramacı, hoş kokulu dumanı burnuna çekti ve kömürlerin üstüne tükürdü. Genç ve bir köylü kadın kadar şişman olan diğeri ise yere oturur oturmaz saçları darmadağınık kafasını göğsüne indirerek uyuklamaya başladı.

Nehrin ötesindeki gürültü biraz azalmıştı, ama bu gürültünün ortasında Asker'in sarhoş, böğüren sesi herkesi bastırıyordu:

"Dur, cevap ver bana! Rusya'ya nasıl saygısızlık edebilirsin? Yoksa Ryazan Rusya'da değil mi? Rusya kim?"

"Meyhane," dedi ihtiyar sessizce, ama hemen yüksek sesle ve bana dönerek ekledi:

"Bunu onları kastederek söyledim, meyhane dedim... Şunlara bak, nasıl da yırtınıp duruyorlar, keyifleri yerinde..."

Şimdi de pembe gömlekli delikanlı bağırıyordu:

"Isır onu Asker, boğazından ısır!"

Silantyev'in sert sesi işitildi:

"Ne yapıyorsun, köpek mi boğazlıyorsun?"

"Hayır, sen bana cevap ver!" diye böğürdü Asker.

İhtiyarcık sakin bir biçimde:

"Kavga çıktı herhalde..." dedi.

Ayağa kalktım, öbür tarafa geçtim ve ihtiyarın, adamlarına alçak sesle:

"Neyse Allaha şükür bu da gitti..." dediğini işittim.

Öbür kıyıda karşıma kara bir küme halinde insanlar çıktı. Ahlayıp ofluyorlar, kesik kesik sesler çıkarıyorlardı. Sanki büyük ve ağır bir şeyi havaya kaldırmış taşıyorlardı; kadın sesi gibi ince bir ses ciyak ciyak bağırıyordu:

"Ben mi?"

"Bırakın!"

"Vurun şuna!"

"Bırakın!"

Silantyev kalabalıktan koptu, doğruldu, sağ kolunu alabildiğine geniş bir şekilde savurup tekrar adamların üzerine atladı; pembe gömlekli delikanlı da geniş bir yumruk savurdu ve o anda küt diye bir ses duyuldu. Silantyev geriledi ve hiç ses çıkarmadan suyun içine, ayaklarımın dibine oturdu.

"İşte böyle," dedi birisi kendinden emin bir sesle.

Bir an gürültü kesildi ve suyun türküsü tatlı tatlı kulaklara doldu, sonra birisi nehre büyük bir taş fırlattı, birisi aptal aptal gülmeye başladı.

Adamlar üzerime geliyorlardı. Yerden kaldırmak amacıyla Silantyev'e doğru eğildim. Vücudunun yarısı, göğsü ve kafası taşlara dayanmış olarak suyun içinde yatıyordu.

"Adamı öldürdünüz!" diye bağırdım. Söylediğime inanmıyordum, bunu yalnızca, karşıma çıkacak insanları korkutmak ve durdurmak için söylemiştim.

Birisi ayık bir sesle, kuşku içinde sordu:

"Ne-e?"

Pembe gömlekli delikanlı haykırarak geri çekildi. Sesinde yapmacık bir üzüntü vardı:

"Ya ölmüşse? O da havlamasaydı ne yapayım! Ben cani miyim?"

"Şu bekçilik eden Asker nerede?"

"Ateş getirin buraya..."

Daha ayık, daha sakin, daha sessiz konuşuyorlardı. Kafasına kırmızı bir bez bağlamış olan ufak tefek bir köylü eğildi, Silantyev'in başını yukarı kaldırdı, ama o anda dikkatsizce elinden bıraktı, ellerini suya soktu ve açık açık şu üç sözcüğü söyledi:

"Doğru, öldürmüşler, ölmüş..."

Bu sözlere inanmadım, ama derenin sularının Silantyev'in bacaklarının üstünden atlayıp geçtiğini, bacaklarını döndürmeye çalıştığını ve bu bacakların, yıpranmış çizmeleri âdeta fırlatıp çıkarmaya çalışarak nasıl kımıldadığını gördükten sonra ellerimde bir ceset tuttuğumu birden bütün vücudumla hissettim ve ellerimi bırakıverdim, ellerim ıslak paçavralar gibi suya şap diye düştü.

Kıyıda on kadar adam duruyordu, ama köylü o sözleri söylediğinde hepsi bir anda geri sıçradı. Garip bir biçimde itişiyor, kaygılı ve yorgun çığlıklar atıyorlardı:

"Kim vurdu?"

"Şimdi işten atarlar."

"Bu gıygıycıyı Asker getirmişti buraya..."

"Doğru, o getirmişti..."

"Ona da gününü göstermeli!"

Pembe gömlekli delikanlı sızlanıyordu:

"Kardeşler! Ben onuruma düşkün biriyim! Bu bir dövüştü zaten..."

"Sopayla dövmek dövüş değildir, canım."

"Taşla, sopayla değil..."

İncecik kadın sesi içtenlikle haykırdı:

"Ah Tanrım! Her zaman bir şey çıkıyor bizde de..."

Taşların üstüne oturdum. Sersemlemiştim, üzgündüm, hiçbir şey anlamadan bakıp duruyordum. Göğsümün içinde garip bir boşluk oluşmuştu, insanların bağırış çağırışları, var gücümle bağırma, gecenin içine bakır bir boru gibi haykırma isteği uyandırıyordu içimde.

İki adam yaklaştı. Öndeki, elinde taşıdığı yarı yarıya yanmış bir odun parçasını sönmesin diye sallıyor ve geçtiği yola altın kıvılcımlar serpiştiriyordu. Ufak tefek, dazlak kafalı, kuyruğunun üstünde dikilen turna balığı gibi dar vücutlu bir adamdı. Onun omzunun üstünden birinin açık ağzı ve yuvarlak baykuş gözleriyle gri, hareketsiz suratı bakıyordu.

Adam cesede yaklaşarak bir eliyle dizine dayanıp eğildi ve Silantyev'in ezikler içindeki gövdesini, omzunun üzerine dönmüş başını aydınlattı; güzel Kazak yüzünü tanıyamadım. İnatçı perçemi, sol kulağının üstünde oluşmuş olan siyahımsı kırmızı kocaman yumru içinde kaybolmuştu; bıyıkları ve ağzı çarpık, korkunç bir gülümsemeyle dişlerini ortaya çıkaracak şekilde yana kaymıştı; sol gözü daha da korkunçtu, yuvasından fırlamıştı. Çok çirkin biçimde kocaman olan bu göz, ısrarla ceketin eteğine, kâğıdın beyaz kenarının dışarı uzandığı cebe bakıyordu.

Adam, ıslak ıslak parlayan kızıl kan şeritleri içindeki bu çarpılmış, zavallı yüze kıvılcımlar dökerek elindeki bir kısmı yanmış dalla havada, bu yüzün üstünde ateşten bir hale çizdi ve dudaklarını şapırdatarak bağırdı:

"Tabii... burada ne işi vardı onun da?"

Kıvılcımlar Silantyev'in başına, ıslak yanağına düşüp söndü. Ateş göz yuvarının içinde yansıdı, göz bu yüzden daha da ölü göründü.

Adam büktüğü belini düzeltti, yanan odun parçasını dereye savurdu, arkasından tükürdü ve karanlıkta yeşile çalan bir renk almış olan dazlak kafasını sıvazlayarak arkadaşına:

"Pekâlâ, sen kıyı boyunca sessizce barakaya kadar git, oradakilere adamın işinin bittiğini söyle..."

"Ben tek başıma korkarım..."

"Korkacak bir şey yok, hadi git..."

"Korkunç..."

"Hadi aptallığı bırak artık!"

Başımın üstünden ihtiyar doğramacının sakin sesi duyuldu:

"Ben seninle gelirim, ziyanı yok..."

Ak saçlı kafasına buruş buruş kasketini geçirdi ve ayağını bir taşa sürterek iğrenirmiş gibi şöyle dedi:

"Kan da neden bu kadar kötü kokar! Galiba kanlı bir yere basmışım..."

Dazlak, gözlerini kısmış yaşlı adama bakıyordu; ak saçlı ihtiyar da hareketsiz gözlerle dazlağı inceliyor, bir yandan da sert ve soğuk bir dille konuşmaya devam ediyordu:

"Hep votka ve tütün yüzünden, şeytan zıkkımı..."

İkisi de birbirlerine ve büyücülere benziyorlardı: İkisi de ufak tefekti, ikisi de biz gibi sivri, karanlıkta liken gibi yeşilimsi bir renkteydiler.

"Gidelim kardeşim, kutsal ruh bizi korusun..."

Yaşlı doğramacı, kim ölmüş sormadan, ölenin yüzüne bile bakmadan ve hatta merhumun karşısında eğilmeden –ki gelenek bunu gerektirir– taştan taşa dikkatle atlayarak derenin aktığı yönde yürüdü; ardından da uzun boylu, gri yüzlü bir adam, kararsızlık içinde sallanarak yürümeye başladı. İkisi karanlığın içinde iki bulut gibi sessizce yüzüyordu sanki.

Dar göğüslü Dazlak, keskin gözleriyle beni yokladı, teneke bir kutudan sigara çıkarttı, kutunun kapağını şak diye kapattı, bir kibrit yaktı, önce ölünün yüzünü aydınlattı, sonra sigarasını yakarak içmeye başladı ve alçak sesle:

"Bu, gözümün önünde öldürülen altıncı kişi..." dedi.

"Öldüren bir kişi mi? Elbirliğiyle öldürülen desene şuna!.."

Biraz sustuktan sonra sordu:

"Ne dedin sen? Anlamıyorum..."

Açıkladım:

"İnsanlar birbirlerini öldürüyor..."

"Hepsi bir! İnsanlar mı, makine mi, her neyse işte... Bir hemşerim Bahmaç yakınında makineye sıkıştı, biri aynen böyle bir kavgada doğrandı. Badya da maden ocağında öldürüldü..."

Sakin sakin sayıyordu, ama yanılmış, sadece beş kişi saymıştı. Kaygıyla yeniden anımsamaya çalıştı, sayı yediye çıktı.

"Aman ne fark eder," dedi derin bir soluk aldıktan sonra. Öyle derin bir nefes çekmişti ki, yüzünün tamamı sigara ateşinin kızıl yansısıyla aydınlandı. "Saymaya gerek yok hepsi de işte böyle bir rastlantı sonucu ölüyor. Ben de yaşlanmadan bir yerde ölüp kalırım, zaten yaşlılık imrenilecek bir şey değil. Hâlâ hayattayım. Bir şeyim yok Tanrıya şükür!"

Başıyla Silantyev'i işaret ederek devam etti:

"Akrabaları ya da karısı şimdi ondan haber, mektup bekliyordur... Yazamayacak. Onlar da geziyordur diye düşünecekler... Yakınlarını unuttu diyecekler..."

Barakanın çevresi daha da sessizleşmişti, ateşler sönmek üzereydi, insanlar karanlığın içinde erir gibiydiler. Tahtalardaki budakların yuvarlak gözleri pürüzsüz sarı duvardan dikkatle dereye bakıyordu. Çerçevesiz bir pencere donuk bir aydınlık içindeydi, buradan dışarıya kesik, öfkeli sesler uçuşuyordu:

"Çabuk at!"

"Sinek..."

"Burada da koz var!.."

"Tuu sana, iblis! Kadere bak be!"

"İskambilde kader değil, ustalık olur," dedi Dazlak, sigarasının külünü silkeleyerek.

Bıyıklı doğramacı sessizce dereyi geçmişti, yakınımızda durdu, derin derin iç çekti.

"Hayrola hemşerim?" diye sordu Dazlak.

"Yok bir şey," dedi doğramacı alçak sesle ve şaşkın bir halde. Karanlığın içinde öyle büyük ve yumuşaktı ki. "Bir tanecik sigara verebilir misiniz bana?"

"Demek öyle! Demin sigara üzerine..."

"İsa aşkına! Benim karı tütün getirmeyi unutmuş, bizim dede de sigara konusunda pek serttir..."

"Şu giden mi?"

"Evet, o..."

Doğramacı sigarasını yaktıktan sonra sordu:

"Öldürdüler mi?"

"Öldü..."

Her ikisi de sustu, sigaralarını içmeye devam ettiler.

Vakit gece yarısını geçmişti. Boğazın üstünde mavi bir nehri andıran yırtık gökyüzü şeridi gecenin sarıp sarmaladığı toprağın üzerinde sakin sakin akıyor ve bu mavi nehrin düzgün dalgaları içinde parlak yıldızlar yüzüyordu.

Her şey gitgide daha sessiz, daha geceye özgü oluyordu...

Ve sanki önemli hiçbir şey olmamış gibiydi...

1913

Maviyle Açık Gri

KURU ve soğuk bir sonbahar günü. Avluda tozlu bir rüzgâr hüzünlü hüzünlü koşuyor, iri kuştüyleri uçuşuyor, beyaz bir kâğıt topağı oradan oraya zıplayıp duruyor; hava hışırtılarla, ıslıklarla dolu. Odamın penceresinin altında bir dilenci dikiliyor, umursamaz bir edayla uzata uzata:

"Tanrı rızası için, Tanrının oğlu İsa için bir sadaka..." diyor.

Pas rengi suratı, aşınmış, yaralarla yenmiş gibi. Çıplak kafası kirli yara kabuklarıyla kaplı, çamur içindeki avluyla da, bu marazlı günle de tam bir uyum içinde.

Rüzgâr, dilencinin yırtık giysilerini dalgalandırıyor, içine üfleyerek şişiriyor, pas rengi yanaklarına, kulaklarına toz toprak dolduruyor. Dilenci kafasını sallıyor ve şu yürek daraltıcı sözleri bir laternanın tekdüzeliğiyle iğrenç bir şekilde yineleyip duruyor:

"Hayırseverler, Allah rızası için bir sadaka..."

"Cehennemin dibine git!" diye bağırıyor pencereden erkeklerin gönül eğlencesi bir kız olan komşum. Bu ufak tefek kızın gözleri sürmeli, kulaklarından dişlerine kadar yanakları kıpkırmızı.

Dilenci bir şeyler homurdanıyor, rüzgâr sözlerini alıp götürüyor, ama ben avlunun taşlarına düşen büyük bir madeni paranın şangırtısını ve kızın öfkeli sesini işitiyorum:

"Al, boyun devrilsin alçak!.."

Garip, ama sesinde bir güceniklik hissediliyor kızın. Oysa kırıcı sözler söyleyen aslında kendisi. Bu kızla üç gündür bitişik oturuyorum. Bu neşeli kızın gündüzleri duygulu şarkılar söylediğini, geceleriyse sarhoş gözyaşlarına boğulduğunu daha şimdiden iki kez işitmiş bulunuyorum.

Bugün eve şafakta geldi ve aynı anda da beni gürültü patırtıyla, boğuk hıçkırıklarıyla uyandırdı.

"Hey, hanımefendi!" diye seslendim aramızdaki tahta perdenin yarığından. "Uyumama engel oluyorsunuz..."

Bir an sustuktan sonra dirsekleri ve topuklarıyla tahta perdeye vurarak yeniden hıçkırmaya, burnunu çekmeye, daha sonra da en ağza alınmaz sözleri dikkatle seçerek bana sövüp saymaya başladı.

"Neden böyle yapıyorsun?" diye sordum.

Kendinden emin bir şekilde yanıtladı:

"Topunuz köpeksiniz!"

Kendini bu şekilde tatmin ettikten sonra da bana:

"Yanıma gel!" diye seslendi.

Onun bu nezaketine teşekkür edecek zamanı bulamadım, çünkü hemen arkasından şu sözleri ekledi:

"Hayır gelme, gerek yok, zaten sabahleyin Mişka gelecek, sonra seni de beni de..."

"Kim bu Mişka?"

"Patronum. Sivil polistir aynı zamanda."

"Neden aynı zamanda?"

"Sen kimsin peki?"

"Gazeteci, yazar..."

"Yazıcı mı yani? Yoksa sen de mi polissin?"

Bunu söyleyip uyudu. Sabah, uyandıktan sonra uzun süre iç çekti, daha sonra ıslık çalmaya çalıştı, beceremedi, şeker ya da peksimet gibi bir şey kemirdi, en sonunda duvara vurdu:

"Komşu!"

"Günaydın..."

"Ne-e?"

"Günaydın, diyorum..."

Burnundan gürültülü bir soluk bıraktı:

"Lütfen söyleyiniz efendim!... Sizde... sizde siyah boya bulunur mu?"

"Yok."
"Peki, lüzum yok... Of Tanrım!"
"Ne oldu?"
"Canım sıkılıyor. Adınız ne sizin?"
"Yegudiil."
"Yahudi misiniz yoksa?"
"Hayır, Rus'um..."
"Öyleyse yalan söylüyorsunuz..."

Birkaç dakika daha bu ses tonuyla konuştuktan sonra yine horlamaya başladı. Sanki boğazını sıkıyorlardı. Dilencinin ortaya çıkışından kısa bir süre önce uyandı... Uyandı ve yatağından fırlayıp neşeli bir sesle şarkı söylemeye başladı:

Samara, sen zengin bir kent,
Bense bir yetim.
Samara, seninle alçak,
Kırıldı mutluluk hayalim...

İlgimi çekmişti, sadaka verdikten sonra dilenciye neden sövmüştü acaba? Tahta perdenin arasından bunu sordum ona. Bir süre düşündükten sonra yanıt verdi:

"Canım öyle istedi, sövdüm! Bir diyeceğin var mı?"

Pencerenin ardında rüzgâr giderek daha da azıp kuduruyor, saman sapından örülmüş bir şişe kılıfını avluda oradan oraya sürüklüyor, iplik bir çorap tekini taşların üzerine fırlatıyor, bir mektup zarfını kovalıyor, pencerenin camını toza boğuyordu. Pencerenin tepesinde, kornişin üstünde bir güvercin mahzun mahzun kuğuruyor; bir ağaç yongası bir yere sürtünerek çatırdıyor; insana, yüreği soğuk ve ince tozların altında ölüyormuş gibi geliyordu.

Pencerenin karşısındaki duvar, kirli görünen bir kireçle hafifçe sıvanmış, kireç, kırmızı tuğlayı ortaya çıkaracak biçimde yer yer dökülmüştü. Çatının üstündeki gökyüzü de griye çalan bulutlarla aynı özensizlikle sıvanmıştı. Bulutların aralarında derin,

mavi çukurlar vardı ve bu çukurlardan insanın ruhuna hüzün akıyordu.

"Komşu," diye bağırıyor kız tahta perdenin arkasından, "çay içmeye buyurun!"

"Teşekkür ederim, geliyorum..."

Oda, benimkinden daha küçük, sahibesi ise benim yarı belimde, ama konuğundan daha canlı, ona korkusuzca bakıyor; mavi gözleri gerçekten neşeli, allığını ve öteki boyaları tertemiz yıkayıp çıkardığı yüzü ise sevimli, temiz, ama çok solgun.

"Ne gülünç bir burnunuz var!" diyor, bana dikkatle bakarak.

Gülümseyerek susuyorum, verecek yanıt bulamıyorum, sonra akıl ediyorum: Kendisi ufak tefek, kalkık burunlu, herhalde beni kıskanıyor olmalı.

Göz kamaştırıcı bir biçimde giyinmiş: Üzerinde kırmızı bir bluz, kırmızı at nalı desenli yeşil bir fular, bordo bir etek var; bu görkem gümüş bir Kafkas kemeriyle taçlanıyor, düz saçlarının üstünde, kulaklarının tepesine gelen yerde portakal rengi fiyonklar.

"Buyurun, oturun," diyor ciddi bir edayla. "Çayı şekerli mi, kıtlama mı içersiniz?"

"Fark etmez."

Öğüt verir gibi konuşuyor:

"Fark etmez diyenler, evlenmemiş insanlardır!"

Toz camlara çarpıp tıkırdatıyor.

Sohbet ediyoruz.

"Öfkeli biri misiniz?"

"Ben mi? Gerektiğinde. Neden sordunuz?"

"Şu dilenci yüzünden!.. Ne yaptı da ona sövüp saydınız, doğrusu merak ettim! Sadaka verdiniz, sonra da adama küfrettiniz..."

Yarı çocuksu, sıradan yüzü değişip öfkeli, bir şeyden iğrenmiş gibi bir hal alıyor; kız, gözünü dikmiş bana bakıyor, kaşları oynuyor, çınlayan bir sesle konuşuyor:

"Kafasına tuğla atmalıydım onun!"

"Neden?"

"Nedense neden!"

"Yani?"

Eliyle masaya vurup sinirli sinirli konuşuyor:

"Üstüme varmayın! Sizin bu yaptığınıza nezaketsizlik bile denebilir, misafirliğe geliyorsunuz ve beni zorluyorsunuz! Sizi hiç tanımıyorum, oysa siz kalkmış gereksiz sorular soruyorsunuz..."

Bir an susuyor. Bense çok bozuluyorum ve bu kiler gibi yerden çıkıp gitmek istiyorum, ama kilerin sahibesi benim bozulduğumu fark edip yatıştırıcı bir ifadeyle gülümsüyor:

"Aman aman, korkmayın... Hayır, inanınız ki... Sorduğunuz şey, bana hiç ilginç gelmiyor. Onu, o düzenbazı görmeye dayanamıyorum! Alçağın da alçağıdır o! Bu adam beni burada bir yargıca vermişti... O zamanlar on beşinde bile değildim... on beşime girmeme dört ay vardı, oysa adam artık yaşını başını almış... Hoş bir şey mi yani bu? Üstelik de babamın arkadaşıydı, bir otelde uşaklarla birlikte çalışıyordu bu adam. İyi ki babam hiçbir şey bilmeden öldü, yoksa beni gebertirdi. Annem otelin çamaşırlarını yıkıyordu, ben de getir götür işleri yapıyordum... Nihayeti küçük bir kızdım! Beni bir odaya çağırdılar, içki içirip sarhoş ettiler, hiçbir şey anımsamıyorum! Uyandım ki –aman Tanrım!– ezilmiş gibiydim! Her şeyin sorumlusu bu adamdı: Bu düzeni o hazırlamıştı... 'Yirmi beş ruble para verecekler sana,' diyordu, 'eğlenceli bir hayat süreceksin.' Onu görmeye katlanamıyorum, yemin ederim! Ama ona göre hava hoş! Bana geliyor, para istiyor: Sanki iyi bir şey yapmış da, ben de ona her zaman teşekkür etmek zorundaymışım gibi. Bir adamın bu kadar utanmaz olması şaşılacak bir şey! Daha önceleri, yargıcın yanında kalırken bana her gün uğrardı: İster bir ruble ver, ister elli kapiklik. Kumar oynar. Hatta kumar yüzünden hapse bile attılar onu. Hapiste hastalandı lanet olası. Bazen ona, 'Utanmaz arlanmaz cani, ne diye bana gelip duruyorsun? Başıma gelen talihsizlik de, hayatımın mahvolması da hep senin yüzünden!' diyorum. Hiç tınmıyor bile. 'Yeter Tanya,' diyor, 'kızma,

kim suçluysa suçlu, ne olmuş yani, herkesi cezalandıramazsın ya!' Düşünüyorum, doğru: Suçlu olan herkesi cezalandırabilir misin? Sonra dertlenmekten vazgeçiyorum..."

Suçlu suçlu gülümseyerek yüzüme bakıyor; sonra parlak gözlerinden birdenbire hızlı, minik yaşlar yuvarlanıyor ve gülümsemeye devam ederek utangaç utangaç şöyle diyor:

"Görüyorsunuz işte! Beni gözyaşlarına boğdunuz... Gelin en iyisi başka şeylerden konuşalım..."

Başka şeyler konuşuyoruz. Rüzgâr, pencere camlarına tozları fırlatarak ıslık çalıyor. Ellerimi ceplerime sokup yumruklarımı sıkarak düşünüyorum:

"Herkesi cezalandıramazsın. Topunuzun canı cehenneme! Suç ustaca işlenmişse, cezalandıramazsın..."

Genç kız ise hayal dünyasındaymış gibi konuşuyor:

"Kırmızı benim yüzüme gitmiyor, biliyorum, bu yüzden de açık gri ya da mavi olmalı..."

1915

KİTAP

PARKTA, eski, küçük bir kır evinin duvarının dibinde, odalardan atılmış çöplerin arasında yıpranmış bir kitap gördüm; anlaşılan, sonbaharda yağmurların, kışın karların altında, kızılımsı sarı çam yapraklarıyla ve geçen yılın çoktan rengi donuklaşmış öteki yapraklarıyla örtünerek uzun zamandır burada yatıyordu. Şimdi, sonbahar güneşinin kitabın çamura bulanıp birbirine yapışmış olan sayfalarını kuruttuğu şu anda solmuş satırların neden söz ettiğini okumak olanaksızdı.

Çizmemin burnuyla kitabı yerinden oynattım ve belki de bunun, güzel ve içten duygularla yazılmış bir kitap olduğunu, birçok insanın onu okurken heyecanlandığını, tartıştığını, düşünmeyi öğrendiğini aklımdan geçirerek birkaç adım ileri yürüdüm; belki de birilerine yeni bir düşünce aşılamış, yalnız geçen soğuk saatlerde birçok insanı sıcaklığıyla ısıtmıştı.

Yeniyetmelik ve gençlik günlerimde kitabın benim için ne kadar iyi bir dost olduğunu anımsadım ve Volga'yla Don arasında bulunan bir tren istasyonundaki yaşantı belleğimde çok açık bir biçimde canlandı.

İstasyon grileşmiş, seyrek otlarla kaplı, kışın tipilerin kederli türküsüyle bozulan sessizlik ve boşluk içindeki bir bozkırda bulunuyordu. Yazın istasyonda sivrisinekler vızıldar, pas rengi bozkırda tarlafareleri alaycı, sessiz ıslıklarını öttürür, yakıcı sıcak yüzünden donuklaşmış gökyüzünde çaylaklar ve beyaz tepeli doğanlar sessiz daireler çizerlerdi.

Bazen perondan bozkıra bakarsın, boş toprakların üzerinde, kurşun rengi uzaklarda bir serap akıp gider; tarla sincapları yuva-

larının yanındaki tümseklerde becerikli ön ayaklarını küçük, sivri suratlarına dayayıp dikilirler, dua ediyor gibidirler. Başka kimse yoktur, boşluğu solursun ve yüreğin sıkıntıdan kederle daralır.

Ancak pek ender olarak tablolardan çıkmış kutsal münzevilere benzer saçı sakalına karışmış çobanlar bir koyun sürüsünü güneyden kuzeye doğru sürerler ve çobanların tuhaf haykırışları bozkırın sessizliği içinde yükselir:

"R-rya-o! R-rya-u..."

Rüzgâr eser, istasyona küçük, kızgın kumlar yağdırır, iri bir toy kuşunun hüzünlü ötüşünü, kemirgenlerin ıslığını alıp getirir. Sonra yine sessizlik ve yaşam, sonsuz bir düş gibi görünmeye başlar.

Bozkırdaki küçük yarların içinde bir yerlerde Kazak köyleri gizlenmiştir; istasyonun arkasında, Volga'ya beş verst kadar uzaklıkta verimsiz topraklar üzerinde Peski adında bir köy uyuklamaktadır. Kışın buradan bize, eline çabuk kızlar gelip istasyon yollarını kardan temizler, geceleriyse bu kızların erkek kardeşleri ve babaları yakacak yapmak üzere tahta panoları ve vagonlardaki türlü eşyaları çalmaya istasyona gelirler.

Özellikle sıcak yaz geceleri yaşam çok zor olur. Kalabalık odalarda soluk almanın olanağı yoktur, havasızlık ve sivrisinekler insanı uyutmaz; istasyonun bütün ahalisi perona dökülür, can sıkıntısından tartışarak, ulur gibi esnemelerle, uykusuzluk ve hastalık yakınmalarıyla, saçma sapan sorularla nöbetçileri kızdırarak gereksiz yere etrafta dolaşırlar. Bahçede beyaz elbiseli kadınlar, ayakları çıplak, saçları dağınık, uyurgezer gibi yürürler. Üzeri ıslak çalıyla örtülmüş bir ateş yanmaktadır; rüzgârsız gecelerde ateşten çıkan duman, sivrisinekleri kovarak gri bir sütun halinde göğe yükselir. Sivrisinekler Volga'nın durgun, küçük koylarında doğar ve bulutlar halinde buraya, bu kupkuru bozkıra, insanlara işkence etmeye ve kendi sonlarına doğru uçup gelirler.

Derin sessizlik içinde, uzakta bir yerde, sanki yerin altında ağır bir hışırtı doğar, büyür, demirden bir uğultu halinde istas-

yonu sarar; raylar şarkı söyler, lambalar zangırdar; birisi uykulu uykulu:

"On üç geliyor..." der.

Bozkırın kıyısında, karanlığın kara derisine kırmızı bir ışık saplanır, geceyi yaralar ve yerde, kana benzeyen ıslak bir ışık lekesi akar. Işık yavaş yavaş yaklaşarak çatallanır, sonunda korkunç sarı gözlere benzemeye başlar. Bu gözler öfkeli bir heyecan içinde titremekte, korkunç bir canavar ölüm tehditleri savurarak gecenin derinliğinden istasyonun üç küçük binasına doğru sürünerek yaklaşmaktadır. Bunun bir marşandiz olduğunu bilirsin, ama korkunç da olsa başka bir şey olduğunu düşünmek istersin. Yolcu trenleri istasyonun yanından hızla geçerken sadece yaşamın ne kadar hareketsiz olduğu izlenimini güçlendirmekte, yaşamla bağlantısızlık bilincini derinleştirmektedir. Tren bir dakikalığına durur, vagon pencerelerinden, resim çerçevelerinden bakan portreler gibi birtakım insanlar sana bakar; kadınların gizemli gözleri, kısacık gülümsemelerin sıcacık ışıklarıyla yüreğine değerek karanlığın içinde kıvılcım kıvılcım parlar.

Öfkeli bir düdük sesi ve tren, bir buhar bulutu içinde kayar gibi ilerler. Vagon pencerelerindeki insanların yüzleri, yana, hep bir tarafa doğru uzayarak tuhaf bir şekilde çarpılır.

Yaşamın bu şekilde bir görünüp bir kaybolmasına çabucak alışırsın; her gün aynı makinistler, aynı ateşçiler, aynı kondüktörler yanından geçip gider; sanırsın ki insanlar da hep aynı insanlardır, onlar da tıpkı sivrisinekler gibi birbirlerinden farksız olmaya başlamışlardır artık.

İstasyonda on bir kişi çalışıyordu, dördünün ailesi vardı. İnsanlar sanki bir fanusun içinde yaşıyor gibiydi. Herkes, herhangi bir kimseyle ilgili olarak, bir insanın hakkında hiç de bilinmesi gerekmeyen her şeyi biliyordu ve o herhangi bir kimse de geri kalan hepsi hakkında bilmek istediği ve istemediği her şeyi biliyordu. Herkes birbirinin önünden çırılçıplakmış gibi geçiyordu; can sıkıntısı yüzünden gereksiz açık yürekliliklere, itiraflara ge-

rek duyan biri, karşısına çıkan ilk fırsatta herkesin ortasında içini döküveriyordu.

Kâğıt oynuyorlar, korkunç şekilde votka içiyorlar, zaman zaman sarhoşluktan ve sıkıntıdan çılgına dönüp birbirlerini acımasızca dövüyorlardı.

Bir akşam genç ve yakışıklı bir köylü olan bekçi Kramarenko, iriyarı, sessiz bir Kazak kadınıyla evli olan, dindar ve dazlak yağcı Yegorşin'in evinin penceresine yaklaştı, yaklaştı ve anadan doğma soyunup pencereden içeri bağırmaya başladı:

"Yegorşin, dışarı çık, itoğlu it! Çık da soyun, karın da görsün kim daha yakışıklıymış!"

Çamaşır yıkayan Kazak kadını, kovadaki kaynar suyu adamın göğsüne doğru boca ediverdi; adam ulumaya başlayıp bozkıra doğru kaçtı. Yegorşin ise somun anahtarıyla karısını dövmeye girişti. Kadını elinden zor aldılar, kente, hastaneye göndermek istediler, ama Kazak kadın kabul etmedi. Kanlı bezler içinde avluda yatarken:

"Gerek yok, kabahat bende, ne diye adamcağızı güzel güzel seyretmedim sanki?" dedi. Mavi gözlerini iri iri açmıştı ve küçücük diliyle dudaklarını yalıyordu.

İki kez alçak sesle sordu:

"Acaba canını çok mu yaktım?"

"Ay, edepsize bak," diye fısıldaştı kadınlar ve kızlar.

Yegorşin evine kapandı ve sabunlu suya diz çökerek dua etti. İnsanlar pencereden ona baktılar ve ihtiyar adama küfrettiler.

Ertesi gün sabahleyin Kramarenko hesabını kesti ve istasyondan ayrılıp yürüye yürüye Don civarında bir yere gitti; hat boyunca garipsenecek bir biçimde dik olarak, geçit töreninde yürüyen bir asker gibi başını yukarı kaldırarak yürüyordu.

Birkaç gün sonra Yegorşin de başka bir istasyona geçti.

İstasyon müdür yardımcısı Koltunov, Yegorşin'le vedalaşırken:

"Birader bunun sana bir yararı olmaz. Seni ancak kara toprak paklar; bu dertten kurtulmak için gideceğin tek yer topraktır!.." dedi.

Bu Pyotr İgnatyeviç Koltunov acayip bir adamdı. Her zaman yarı sarhoş ve çenesi düşük biri olan Koltunov'un yaşamla ilgili birtakım sezileri olmalıydı, ama bunları açıkça ifade etmez, hatta kolay anlaşılabilir bir insan olmak istemiyormuş gibi görünürdü.

Kupkuru, çok zayıf olan bu adam, sürekli rüzgârda duran biri gibi sarı saçlı kafasını sallar, gri gözlerini altın sarısı kirpikleriyle örterek bize, yani istasyon tartıcısı olan bana ve arkadaşım, kambur ve öfkeli telgrafçı Yudin'e şu soruyu sorardı:

"Hangi Tanrıya hizmet ediyorsunuz, çocuklar ha? Laf ola beri gele!"

Ya da kendi kendine şöyle sorardı:

"Ben sivrisinekler yesin diye mi doğmuşum acaba?"

Biz, yani telgrafçıyla ben, gelecek hakkında sık sık ateşli konuşmalar yapardık. Koltunov bizimle dalga geçerdi:

"Laf ola beri gele! Kendinize sorun bakalım, on yıl sonra bugün, bu saatte ne olacak diye. Ben size söyleyeyim: Aynı şeyler olacak! Ya yirmi beş yıl sonra? O zaman da aynı şeyler..."

Yudin'le birlikte Spencer'i okumaya başladığımız zaman kulak kabartıp sormuştu:

"İngiliz mi bu?"

"Evet."

"O halde yalan söylüyor! Bir İngiliz hiçbir zaman doğru söylemez."

Spencer'i dinlemeye bile yanaşmamıştı.

Bazen saçma sapan inatçılık nöbetleri Koltunov'a rahat vermezdi; kırpık bıyıklarını parmaklarıyla büker, sinirli, incecik sesiyle bizi, *Pan Tvardovskiy*'in *Faust*'tan daha iyi yazılmış bir yapıt, Turgenyev'in ise at satıcısı olduğuna ısrarla inandırmaya çalışırdı. Ya da sağ elini yukarı kaldırıp sallayarak şöyle bağırırdı:

"Bizim yazarların hiçbiri Rus değil: Puşkin bir Arap'ın, Jukovskiy bir Türk kadınının oğlu, Lermontov dersen İngiliz! Rus olanlara gelince, onların hepsi de gayrimeşru çocuklar..."

Koltunov, Turgay eyaletinden bir papazın oğluydu, Tambov seminerinde okumuştu.

"Votka içmeyi öğrendim, Kazan'a, üniversiteye gittim," diye anlatır ve gri gözleri hüzünlü hüzünlü yeşillenirdi. "Sarhoşken sırtıma profesörün kürkünü, şapkasını geçirdim ve sermayeyi tükettim. Laf ola beri gele! Bana, üniversiteyi bırakmamı söylediler. Çıktım, beş yıl kadar çeşitli işler gördüm ve hiç farkında olmadan kendimi evlenmiş buldum. O zamandan beri makineler stop!"

Karısı onu bırakıp gitmişti; büyük insan gibi sakin ve ciddi olan altı yaşındaki sarışın kızıyla oturuyordu. Küçük kızın solgun, hareketsiz yüzü, altın sarısı bukleler arasına gizlenirdi. Koyu renk gözleri her şeye dikkatle bakardı. Küçük kız pek az gülümserdi. Tüm istasyon ahalisi onu özel bir sevgiyle, sakıngan ve özenli bir sevgiyle severdi; erkekler onun yanında daha alçak sesle küfreder, kadınlarsa onu çocuklarına örnek gösterirlerdi.

"Bak, Veroçka ne kadar uslu, ne düzgün bir çocuk..."

Babası, kızı adıyla ve baba adıyla, yani Vera Petrovna diye çağırırdı; ona karşı anlaşılmaz bir biçimde davranır, merakla ve sanki korkuyla, ancak arkasında düşmanlık sezilen bir korkuyla yaklaşırdı.

... İstasyonun dar yollarında bir lokomotif manevra yapıyor, tren Don'dan ya da Volga'dan geliyor, altın sarısı kıvırcık saçlı kafasına beyaz, küçük bir başörtüsü bağlamış olan Vera Petrovna ise acele etmeden rayların üzerinden yürüyor; kırmızı iplik çoraplar içindeki incecik bacakları vagonların arasında bir görünüp bir kayboluyor. Cimri bozkıra, cılız çiçekler toplamaya, elindeki ince söğüt dalıyla tarla sincaplarını kovalamaya gidiyor.

Babası, onu istasyonun penceresinden ya da perondan izliyor ve iltihaplı gözlerini sarı kirpikleriyle örterek bıyıklarını kemiriyor.

"Yollarda yürümesini yasaklamak gerek," diyorlar ona.

Ama o, kayıtsızca yanıtlıyor:

"Bir şey olmaz, dikkatlidir o..."

Bazen bakıyorsun, istasyonun bir verst uzağında boş topraklardaki tek tük çiçeklerin, otların üzerine eğilerek tek başına dolaşıyor ve babası, istasyon, insanlar, bütün bu sıkıcı, yarı uykulu yaşam yavaş yavaş hoşuna gitmemeye başlıyor.

Geceleri birkaç defa bir yarasa gibi tepeden tırnağa büyük, gri bir şala sarınmış olarak yanıma koşup acele, ama rahat bir şekilde:

"Koş, babam yine ölümün eşiğine geldi!" dediği olurdu.

Elinden tutup Koltunov'un evine koşardım.

Koltunov, suda boğulmuş biri gibi şiş bir surat, iri iri açılmış gözlerle mosmor bir halde yere yıkılmış olurdu. Boğazına akıtılan birkaç damla amonyaklı su onu kendine getirirdi. Böğürmeye başlardı. Kızcağız ise insanı öldürecek kadar rahat bir şekilde sorardı:

"Daha ölümün eşiğine gelmemiş mi?"

Sonra yere, babasının başucuna oturarak eliyle onun pürtüklü yanaklarını okşar ve:

"Ah, seni zavallı ayyaş!.." diyerek onu ayıplardı.

Küçük kızı ötekilerinden daha çok seven Yudin hayal kurardı:

"Anam olsaydı ya da kambur bir adamla evlenmeyi kabul edecek aptal bir kadın karşıma çıksaydı Veroçka'yı yanıma alırdım. Koltunov'un nesine bu kız?"

Yudin, öfkeli, haddini bilmez, kötümserliğe eğilimli biriydi, ama ruhunun derinlerinde bir yerlerde, daha güzel bir yaşam kurma düşüncesi ve insanlara karşı acıma duygusu henüz sönmemişti.

Bazen, gece nöbetlerinde, bir kitabı okuyup bitirdikten sonra bu kitap hakkında konuşurken "Bütün insanlara ne kadar yazık!" diye içini çekerdi. "Ne kadar yazık insanlara!.."

Bu acıma duygusunu, sarhoşlarla hastaların bakımı, aile kavgalarının çözümü için ve arkadaşlarına, yani hattaki öteki telgrafçılara etkileyici mektuplar yazmak için verimsiz bir biçimde harcayıp dururdu. Birine evlenmeyi, ötekine keman çalmayı öğütler, bir başkasını bir gruba girmesi için razı etmeye çalışırdı. Bu yüz-

den onunla bir parçacık alay ettiğim zamanlar sert bir sesle karşı çıkardı:

"Ne yapayım yani? Bu ot gibi hayatta başka ne yapılabilir ki?"

Her ikimiz de okumaya düşkündük, gece gündüz, boş saatlerimizde doymak bilmez bir açgözlülükle kitap okurduk. Kitaplar bizim için ölü bir boşluk dünyasından gerçek yaşam dünyasına uzanan ışık demetleriydi. Ama Volga'yla Don arasındaki altı istasyonda bulunan bütün kitapları büyük bir hızla yutmuştuk ve bir manevi açlık dönemi gelip çatmıştı. Bu açlığın yarattığı acıları ancak ülkemizin boş topraklarında yaşayan, onun düzlüklerinde kopkoyu bir sıkıntı içinde soluğu tıkanmış insanlar bilir. Ne için yaşamalı? Bu, benim hissettiğim en dehşet verici duygudur herhalde.

Uzunca bir süre güzel kitaplar arayıp durduk, ama Okreyts'in romanlarından, eski *Niva*'dan ve benzeri sefil şeylerden başka hiçbir şey bulamadık. Koltunov bizimle alay ediyordu:

"Ne oldu çocuklar, son nefesinizi mi veriyorsunuz yoksa? Laf ola beri gele!"

Bir keresinde merhamete gelip bir öneride bulundu:

"Benim Kalaç'ta bir tanıdığım var, bir dergiye abonedir. İster misiniz, o dergileri getirteyim mi?"

Yalvara yakara onu razı etmeye çalıştık; alay ederek kabul etti ve birkaç gün sonra yolcu treninin kondüktörü, Koltunov'a bir paketle bir mektup verdi.

"İşte dergi geldi!" dedi Koltunov, zafer kazanmış gibi paketi sallayıp. Ancak mektubu okuduktan sonra bıyıklarını ısırmaya başladı, etrafına bakındı ve paketi koltuğunun altına sokup dirseğiyle de iyice sıkıştırdı.

Yudin kocaman ağzını açıp sevinçle gülümseyerek:

"Hadi, buraya getir," dedi.

Koltunov omuzlarını kaldırdı ve bir müdür edasıyla:

"Üstüne vazife olmayan işlere karışma!" dedi.

Yudin şaşırdı, bir adım geriledi; ikisi arkadaştılar ve Koltunov, hiçbir zaman bu derece kaba konuşmamıştı.

"Ben uğraştım, önce ben okuyacağım, siz sonra!" diye ekledi Koltunov soğuk ve öfkeli bir biçimde.

Bu, beni de üzmüştü. Daha önceleri yüksek sesle, hep birlikte okuyorduk ya da kimin boş zamanı varsa o okuyordu. Kitaplar her zaman göz önünde, telgraf odasında dururdu.

"Ne çalım satıyorsun öyle?" diye sordu Yudin, Koltunov ise daha da öfkeli bir yanıt verdi:

"Beni rahat bırak! Ruhumu dinlendirmek için okumak istiyorum, tartışmak ya da kavga etmek için değil. Sessiz okumak gerekir, oysa siz akıl yürütüyorsunuz, yok niye böyle olmuş da şöyle olmamış, falan! Bıktım artık! Ben tek başıma okumak istiyorum, cehennemin dibine kadar yolunuz var!"

Kitabı masasının çekmecesine kilitledi ve sanki bir şeyden korkuyormuş gibi kızgın kızgın etrafına bakınarak nöbeti bitene dek bizimle konuşmadı. Nöbeti bittikten sonra evine gitmek üzereyken Yudin ona:

"Gidip yatacaksın, bari kitabı görünür bir yere koy da uğrayıp alayım..." dedi.

Koltunov yanıt vermedi, sadece hafifçe gülümsedi.

Gece yarısına doğru Yudin bana:

"Git, kitabı al, herhalde uyumuştur artık," diye bir öneride bulundu.

Gündüz bir buçuk saat kadar bardaktan boşanırcasına yağan yağmur, toprağı kamçılayıp durmuştu. Sonra yıkanmış gökyüzünde kızgın güneş yeniden belirmiş, toprağı cömertçe ısıtmıştı. Bozkır şimdi karanlık ve bir hamam kadar boğucuydu. Kara bulutların arasındaki derin, mavi boşluklarda altın sarısı yıldızlar cansız cansız parlıyor, bu gece hepsi de sönüverecekmiş gibi görünüyordu. Önüme sanki bana yol gösteriyormuş gibi bir kurbağa sıçradı, uzaklarda bir tren düdüğü öttü. Su pompalama

merkezinden, kırmızı dudaklarında hüzünlü bir gülümseme olan ve sert çizgili esmer yüzünden bu gülümsemeyi hiçbir şeyin silemeyeceği şaşı gözlü Yahudi ateşçinin alçak sesle söylediği şarkı duyuluyordu. Koltunov'un evinin penceresinden sarı bir ışık dökülerek toprağa düşüyor, karanlığın içinde bir travers yığınıyla bir kavak ağacının ince gövdesini gözler önüne seriyordu. Pencerenin çerçevesine asılmış olan ince perdenin arasından Koltunov'u gördüm: Geceliğini giymiş, masasının başında oturuyordu. Dirseğini masaya dayayarak eğilmiş, parmaklarını sarı saçlarının arasına daldırmıştı. Tıraşsız sivri çenesi, nöbet geçiriyormuş gibi titriyordu, dirseklerinin arasında duran kitabın üstüne gözyaşları dökülüyordu. Lambanın ışığında gözyaşlarının nasıl birbiri ardınca döküldüğünü çok iyi görüyordum. Sanki kâğıda vuran ıslak darbelerin sesini işitiyordum. Bir insanı ağlarken görmek hiç hoş bir şey değildir...

Masanın üstünde lambadan başka yeni açılmış bir şişe votka ve bir tabağın içinde bir parça karpuz turşusu duruyordu. Hasır koltukta kalaç* gibi kıvrılmış bir halde küçük kız uyuyordu; yüzü, kıvırcık saçlarıyla tamamen örtülmüştü, sadece hayretle açılmış ağzı görünüyordu. Odanın derinleri tıpkı bozkırdaki gibi karanlıktı, aydınlık olan kısım ise kapkara bir dağın içindeki bir mağarayı anımsatıyordu.

Koltunov doğruldu, pencereye baktı. Gözyaşları içinde erimiş olan küçük suratı daha da küçük, daha da önemsiz görünüyordu. Kitabı lambanın üstüne doğru kaldırdı, sayfalarına dökülen gözyaşlarını kurutmaya başladı; kuruttuktan ve sayfayı parmağıyla yokladıktan sonra kitabı tekrar ateşin üstünde salladı, ama bu arada gözlerinden durmaksızın yaşlar akıyor ve bu gözyaşları bıyıklarına saplanıp kalıyordu.

Treni karşılamaya gittim ve sonra Yudin'e:

"Uyumuyor, hâlâ okuyor..." dedim.

* Rusların yuvarlak biçimde yaptıkları bir tür buğday ekmeği. *-çev.*

"Hayvan herif!" diye bağırdı telgrafçı telgrafın düğmesine basarak. "Arkadaşmış! İlk lezzetli lokmayı ağzımıza atana kadar arkadaşızdır hepimiz!"

Gün ağarmadan bir kez daha pencerenin altına gittim ve ince perdenin ardından küçük sarışın adama baktım. Uyumuş olmalıydı: Başı, göğsüne düşmüştü, elleri bitkin bir şekilde dizlerinin üstünde duruyordu. Lamba sönmüştü, ama pirinç şamdandaki mum yanıyor, ateşin altın renkli mızrağı şişe camının içinde iki kez yansıyordu. Votka azalmamıştı. Oda eskisinden daha da karanlıktı, küçük kız koltukta değildi, kitap ise kapalı olarak masanın bir köşesinde, pencereye yakın bir yerde duruyordu. Perdeyi araladım, elimi aradan soktum. Koltunov yerinden fırladı, şamdanı kaptı, salladı ve vahşi bir sesle bağırmaya başladı:

"Çek elini! Gebertirim yoksa!"

Mum sönmüştü, ama yine de o anda karanlığın içine gömülen yabancı ve çarpılmış bir yüz gördüm.

Bir dakika sonra sakin, ama kaba bir biçimde sordu:

"Kim var orada?"

"Benim. Kitap için gelmiştim."

"Vermeyeceğim..."

Doğuya, bozkıra doğru bakarak bir dakika daha pencerenin altında durdum. Orada, doğuda, bulutların arkasından güneş doğuyordu; şafağın sarı lekesi üzerinde küçük, kara bir atlı görünüyordu; atlının arkasında, yerde ise gri bir bulut halinde bir koyun sürüsü akıp gidiyordu.

Bütün bunlar bildiğim, tanıdığım şeylerdi. Bir kitaba bakmak ve önünde başka bir yaşam görmek ne güzeldir!

Koltunov, hemen hemen dört gün boyunca bizi kitap yüzünden kızdırdı. Kitabı istasyona getiriyor, tek başına okuyor, biz istediğimizdeyse alay ediyor:

"Önümde diz çökerseniz veririm!" diyordu.

Yudin onu razı etmeye çalışıyordu:

"Ahmak herif, hatırlasana, biz sana ne kadar çok kitap veriyorduk!"

"E, ne yapalım yani?"

"Bizimle birlikte de okuyordun. Söylesene, öyle değil mi?"

"Diz çökün!"

Her şeye karşı çıkıyordu, berbat bir haldeydi. Görünüşe bakılırsa bunu kendisi de hissediyordu ve bizi inadına daha çok kızdırıyordu. Okuyor ve arada bir de:

"Şuna bak! Ne eğlenceli ama!" gibi sözler söylüyordu.

Bu sözcükler merakımızı, kitapla tanışma hırsımızı daha da alevlendiriyordu. Onu artık öylesine sevmiyorduk ki, babasına duyduğumuz duyguları küçük kıza bile yansıtıyorduk. Bu sevgili küçük kız, yanımıza koştuğunda onu soğuk bir biçimde kendimizden uzaklaştırıyorduk ve böylelikle bile olsa babasını kızdıracağımızı umut ediyorduk.

Kızın koyu renk gözlerinin bana ve Yudin'e nasıl şaşkınlıkla baktığını, bir çiçeği andıran kırmızı ağzının hüzünlü bir gülümsemeyle nasıl titrediğini hâlâ anımsıyorum.

Koltunov da bunu görüyordu. Ama yalnızca gülüyor ve sinirli bir el hareketiyle bıyıklarını çekiştiriyordu.

"Okumak mı istiyorsunuz, çocuklar?" diye soruyordu, kitabı masasının çekmecesine saklarken. "Ama vermeyeceğim..."

"Onu döveceğim," diye bir tehdit savurdu Yudin. Boğulur gibi olmuş, benzi atmıştı. "Şuna bak be, kitabı verse de almayalım artık! Tamam mı?"

Ben razı oluyordum:

"Tamam."

"Söz mü?"

"Söz."

Şimdi bunları anımsamak gülünç geliyor, ama o günlerde içten içe acı çekiyor ve her neyse bir şeyden korkuyordum, çünkü göğsümde zaman zaman insanlara karşı öyle bir nefret kaynıyor-

du ki, bu yüzden başım dönüyor, gözlerimin önünde kırmızı lekeler görünüp kayboluyordu.

Bizim, yani üç arkadaşın nasıl tartıştığını bütün istasyon görüyordu, Koltunov'un bizimle nasıl alay ettiğini herkes işitiyordu. Herkes bizden bir şey yapmamızı bekliyor, bir şey söylemeden, meraklı bakışlarla, gülüşlerle bir şeyler telkin ediyordu.

Bu mesele çok basit bir şekilde kapandı: Bir sabah Koltunov nöbet yerine geldi, kitabı Yudin'e fırlattı ve:

"Al, oku bakalım..." dedi.

Telgrafçı kitabı havada kaptı ve hiçbir şey söylemeden hemen koca burnunu içindekiler kısmına gömdü.

Gece Yudin'e yüksek sesle küçük bir öykü okudum. Öykü, iyi bir kadının kötü kocasından ayrılıp toplum için, dünya için çalışmaya başladığını anlatıyordu. Okuyor ve 'Koltunov acaba buna mı ağlıyordu?' diye düşünüyordum.

Birden Koltunov kapıda belirdi ve elleriyle kapının sövesine tutunarak bağırmaya başladı:

"Sakın okumayın!"

Bacakları bükülüyordu, korkunç derecede sarhoştu ve kırmızı, ıslak gözleri vahşice açılmıştı.

"Sakın... Hiç kimse hiçbir şey anlamıyor... yazanlar da... herkes..."

Ellerini bize doğru uzatarak ve bağırarak yere yığıldı:

"Susun!.. Okumayın!.."

Kapıda, Koltunov'un arkasında ise küçük kız, yani Vera Petrovna, sırtında omuzlarından kayan, düğmeleri açık bir elbise, ayakları çıplak, saçları darmadağınık bir halde dikiliyordu. Sarı bukleleri alev gibi tepesine toplanmıştı. Orada dikiliyor ve cansız bir sesle:

"Neden onun kalbini kırdınız?" diye soruyordu.

1915

MÜNZEVİ

ORMANLIK alandaki sel yatağı sarı renkli Oka Nehri'ne doğru iniyordu. Sel yatağının dibinde otların arasına gizlenmiş bir dere koşuyor, sel yatağının tepesinde ise masmavi bir gökyüzü ırmağı, gündüzleri fark edilmeden, geceleri ise titreyerek akıyordu. Bu gökyüzü ırmağının içinde altın balıklar gibi yıldızlar oynaşıyordu.

Sel yatağının güneydoğu kıyısında karışık, sık bir çalılık vardı. Bu sık çalılığın içinde, dimdik bir yamacın eteğine bir mağara oyulmuştu. Mağaranın kapısı, kalın ağaç dallarından ustaca örülmüştü. Kapının önündeyse taş döşenmiş bir sajen karelik bir meydan vardı. Büyük kayalar dizilerek oluşturulmuş bir merdiven, meydandan dereye doğru iniyordu. Mağaranın kapısının önünde üç tane genç ağaç, ıhlamur, kayın ve akçaağaç vardı.

Mağaranın çevresindeki her şey inceden inceye hesaplanarak, uzun süre dayanacak şekilde yapılmıştı. Mağaranın içi de aynı sağlamlıkta inşa edilmişti: Mağaranın yan duvarları ve tavanı ince söğüt dallarından örülü bir hasırla kaplanmış, hasırların üzeri de derenin dibinden alınan çamur-kil karışımıyla sıvanmıştı; girişin soluna pek büyük olmayan bir fırın kurulmuştu, köşedeyse üzeri sanki simli kumaşla kaplanmış gibi kalın, kaba bir dokumayla kaplı, kürsüye benzer üstü eğik bir masa, bu masanın üstünde de demir bir şamdanın içinde ikona kandili vardı. Kandilin mavimsi alevi alacakaranlıkta belli belirsiz salınıyordu.

Masanın arkasında rengi kararmış üç tane ikona duruyordu. Duvarlarda yeni çarık bağları asılıydı, yere ağaç soymukları döşenmişti. Mağaranın içini hoş bir kuru ot kokusu dolduruyordu.

Bu evin sahibi, orta boylu, sağlam yapılı, her tarafı ezilmiş, yenmiş gibi bir ihtiyardı. Yüzü tuğla kadar kırmızı ve çirkindi. Sol yanağında kulağından çenesine dek uzanan derin bir yara izi hastalıklı, alaycı bir ifade vererek ağzını çarpıtıyordu. Koyu renk gözleri trahom nedeniyle kirpiksiz kalmıştı, gözkapaklarının yerinde kırmızı pütürler vardı. Saçları, biri tam tepesindeki küçük bir yeri, öteki sol kulağının çevresini açıkta bırakacak biçimde iki yerinden dökülmüştü. Fakat ihtiyar adam, bir kokarca kadar hareketli ve becerikliydi; insanı tiksindirecek denli çıplak olan gözleri sevecenlikle bakıyordu; güldüğü zaman bütün çarpıklıklar yüzünün yumuşak kırışıkları arasında yok oluyordu. Üstünde ağartılmamış bezden iyi bir gömlek, mavi, pamuklu bir pantolon, ipten yapılmış çarıklar vardı. Bacaklarına, dizkapaklarına kadar dolak yerine tavşan derisi sarmıştı.

Keyifli bir mayıs günü bu ihtiyara gitmiştim. Hemen arkadaş olduk, beni yatıya alıkoydu. İkinci gidişimde ise bana artık hayat hikâyesini anlatmaktaydı:

"Bıçkıcıydım ben," diyordu, bir kartopu çalısının altına uzanmış yatarken. Gömleğini çıkarmış, bir ihtiyarınkine hiç benzemeyen göğsünü güneşe vermişti. "On yedi yıl boyunca ağaç kestim. Yüzümü de bıçkı makinesi doğradı. Bu yüzden adım Bıçkıcı Savyol kaldı. Bıçkıcılık kolay iş değildir, dostum. Ellerini havada sallar durursun, yüzünde telden bir maske, tependeyse bir kütük. Hiçbir şey göremezsin. Başından aşağı talaşlar dökülür, ne kötüdür! Ama ben neşeli, coşkulu biriydim. Takla atan güvercinler gibi yaşardım. Bilirsin hani, takla atan güvercinler vardır: Göğün en görünmez derinliklerine havalanırlar, orada kanatlarını dürer, kafalarını kanatlarının altına sokup aşağı doğru kendilerini bırakıverirler! Pek çoğu çatılara ya da yere çarpıp ölür. İşte ben de öyle biriydim. Neşeliydim, kimseye zararı olmayan saf bir adamdım. Kadınlar, kızlar beni severlerdi. Şeker gibiydim valla. Neler olmadı ki! Hatırlaması bile keyifli..."

Bir yanından öbür yanına dönerek genç biri gibi çın çın öten bir sesle güldü. Sadece boğazı birazcık hırıldıyordu. Dere de ihtiyarın gülüşünü tatlı tatlı tekrarlıyordu. Rüzgâr ılık soluklar veriyordu; güneşin altın yansımaları, yumuşacık kadifeleri andıran ilkbahar yapraklarının üstünde kayarak geziniyordu.

"Hadi bir iki yudum içelim, dostum," dedi Savyol. "Getirsene şişeyi!"

Dereye indim. Bir şişe votka derede soğumaktaydı. Birer bardak votka içtik. Krendel* ve kurutulmuş balıktan birer lokma ısıran ihtiyar keyifle:

"Bu içki işi iyi oldu!" dedi.

Ak düşmüş, yoluk bıyıklarını yaladıktan sonra:

"Hoş bir şey!" dedi. "Fazlasını kabul edemiyorum, ama az miktarda olursa saygı duyarım! Votkayı ilk kez şeytan yapmış derler. Yaptığı bu iyi iş için şeytana teşekkürler..."

Gözlerini yumdu, bir an sustu, sonra birden yüksek sesle:

"Ama kalbimi kırdılar, hem de çok kırdılar!" dedi. "Ah dostum, insanlar birbirlerini kırmaya o kadar alışmışlar ki, bundan utanç duyuyorsun. Vicdan, aramızda evsiz bir köpek yavrusu gibi yaşıyor, yeri yurdu belli değil! Evet. Ben de evliydim bir zamanlar. Karım, Natalya'ydı adı, güzel, yumuşak başlı bir kadındı. Onunla öylece zararsız, sakin sakin yaşıyorduk. O gezmeyi severdi birazcık. Ben mevsimlik çalışan adamım, evde az oturuyorum, nerede daha iyi, daha tatlı dilli bir kadın var, ben hemen oraya. Alışılmış bir iş, o olmadan olmuyor, gençlik yıllarında yapacak daha iyi bir şey bulamıyorsun. Bir keresinde eve geliyorum, para, öteberi getiriyorum, insanlar 'Savyol, evden giderken karının eteğini bağla!' diyorlar. Gülüşüyorlar. E, ben de onu birazcık dövüyorum, terbiye etmek için. Sonra küçük armağanlar veriyorum, sevip okşuyorum: 'Aptal kadın,' diyorum, 'bunu nasıl yaparsın, insanları bana nasıl güldürürsün? Ben senin düşmanın mıyım, neyim?' Ağlıyor

* Krendel, 8 rakamı veya B harfi biçiminde yapılmış bir hamur işidir. *-çev.*

tabii. 'Yalan söylüyorlar,' diyor. İnsanların yalan söylemeyi sevdiklerini ben de biliyorum, ama beni kandıramazsın: Gece, bir kadınla ilgili gerçekleri söyler, gece birden bir koku alırsın, karın başkalarının kollarında mı, değil mi?"

İhtiyarın arkasında, çalıların arasında bir hışırtı oldu.

"Pşş!" diye eliyle kartopu çalısının dalını sarstı ihtiyar. "Burada bir kirpicik yaşıyor. Bu yakınlarda dereye yıkanmaya giderken üstüne basmışım. Otların arasında görünmüyordu. Dikenini doğruca parmağıma batırdı."

Gülümseyerek çalılara baktı ve konuşmaya devam ederek ayağa kalktı:

"Evet, dostum! Dediğim gibi, beni gücendirdiler. Bir kızım vardı, Taşa, Tatyana yani. Övünmeyeceğim, bir tek söz söyleyeceğim: Dünya tatlısı bir kız! Bir yıldız parçası! Giydirip süsledim, bir bayram günü sokağa çıkacak, Tanrım o ne güzellik! Yürüyüşü, endamı, gözleri... Bizim öğretmen Kuzmin, lakabı Sandık'tır, doğuştan hantal bir delikanlıdır. İşte bu Kuzmin, kıza gizemli bir ad takmıştı, içince de gözyaşlarına boğularak kızı korumamı rica eder dururdu. Ben de korudum. Şanslı bir adamdım ben. Bizim buralarda şanslıları pek sevmezler. Bana karşı da bir kıskançlıkları vardı. Bir dedikodu çıkardılar, sözde kızımın ırzına geçmişim, onunla yaşıyormuşum."

Otların üstünde kımıldanmaya başladı. Çalıların üstünden gömleğini alıp giydi, özenle yakasını ilikledi. Yüzü hastalıklı bir biçimde çarpıldı. Dudaklarını sımsıkı kapattı. Kırlaşmış kaşlarının tek tük kılları kapaksız gözlerinin üstüne düştü. Akşam oluyor, hava serinliyordu. Bir yerde bir bıldırcın öttü:

"Pod-polot..."

İhtiyar, aşağıya, sel yatağına baktı.

"Dedikodular sürüp gitti. Kuzmin, papaz, kâtip, bazı mujikler, özellikle de karılar dillerini çıngırak ettiler, bütün zilli teflerini çalmaya başladılar, bu adam suçludur diye. Birini zehirledik mi bayram ederiz, pek severiz bunu. Taşa ağlıyor, sokağa çıkamıyor,

veletler alay ediyorlar. Herkes memnun, eğlence çıktı. Gidelim buradan Taşa, diyorum..."

"Ya karın?"

"Karım mı?" diye hayretle sordu ihtiyar. "Ha o mu, çoktan ölmüştü o zamanlar! Bir gece, bir saat içinde ahladı, ofladı, öldü gitti. Ne yaparsın! Bu olaydan çok önce ölmüştü, Taşa on üçünü bitirmişti o zaman... Bana karşı gelirdi, kötü bir kadındı, sadık değildi."

"Ama demin övüyordun onu," diye anımsattım. Bu soru onu utandırmadı; ensesini kaşıyıp elinin içiyle sakalını yukarı kaldırdı, sonra sakalına bakarak sakin sakin devam etti:

"Neyi övmüşüm? Her insan hayatı boyunca hep kötü değildir ki. Kötü biri de bazen övgüyü hak edebilir. İnsan taş değildir, taş bile zamanla değişir. Ama aklına kötü bir şey gelmesin, karım eceliyle öldü. Kalpten. Kalbi tekliyordu; bir gece onunla oynaşırken bir de bakıyorsun öylece kalakalmış birden, ölü gibi. Korkunç bir şey!"

İhtiyarın yumuşak, kısık sesi şarkı söyler gibiydi, ılık akşam havasında ot kokularıyla, rüzgârın iç çekişleriyle, yaprakların hışırtısıyla, derenin taşlarda bıraktığı incecik seslerle durup dinlenmeden, kardeşçe birleşiyor, kaynaşıyordu. Bu ses kesilseydi, gece de böylesine güzel ve sevimli olmayacaktı. Savyol, sözcük bulmakta güçlük çekmeksizin, düşüncelerini, küçük bir kızın bebeğini giydirdiği gibi hevesle giydirip kuşatarak insanı şaşırtacak kadar rahat konuşuyordu. Rusların gevezeliklerini, renkli bir sözcük yüzünden sarhoşluğa kapılarak sıklıkla, daha doğrusu hemen hemen her zaman, bir konuşmanın ustaca örgüsü içinde gerçeğin o incecik ipini elinden kaçırıveren insanları bugüne dek pek çok kez dinlemiştim. Fakat bu adam öyküsünü o kadar inandırıcı bir basitlikle, o kadar açık bir içtenlikle anlatıyordu ki, soru sorarak sözünü kesmekten korkuyordum. Sözcüklerin oyununu izlerken söylediği pis ve iğrenç yalanın üstünü büyülü güçlerle örtebilecek değerli taşlara sahip biri olarak görüyordum bu ihtiyarı. Bunu bi-

liyordum, ama yine de konuşmasının büyüsüne kendimi kaptırmıştım.

"Sevgili dostum, sonra dava açıldı: Doktor çağırdılar; doktor, arsız gözleriyle Taşa'nın her yanını iyice muayene etti. Yanında bir küstah adam daha vardı, şöyle kafası dazlak, altın düğmeli bir sorgu yargıcı. Kim, ne zaman falan diye sorup duruyor. Kız susuyor, utanıyor. Beni tutukladılar, vilayete götürüp hapse attılar. Bu dazlak herif bana, itiraf et, itiraf edersen daha hafif ceza alırsın, diyor. Ben de ona iyi niyetle 'Beni bırakın, efendimiz, Kiev'e gideyim, günahlarımı bağışlamaları için azizlere dua edeyim,' diyorum. 'Hah işte, tamam,' diyor, 'itiraf ediyorsun demek!' Ya işte böyle yakaladı beni dazlak kedi! Oysaki ben ona hiçbir itirafta bulunmamıştım, yalnızca sıkıntımdan böyle bir laf atmıştım ortaya. Çok sıkılıyordum, hapishane alışkın olmadığım bir yerdi. Etrafın hırsızlarla, katillerle, her türden pis herifle kuşatılmış. Bir yandan da 'Acaba Taşa'ya ne yapacaklar?' diye düşünüyorum. Bu böyle bir yıldan fazla sürdü, sonra yargılamaya başladılar. Bakıyorum, Taşa da gelmiş. Tek parmaklı eldivenlerini, botlarını giymiş. Her şeyi olağanüstü! Mavi elbisesi bulut gibi, içinden ruhu ışıldıyor. Mahkemedeki herkes ona bakıyor, bütün bunların bir düş olduğunu biliyorsun dostum! Taşa'nın yanında Bayan Antsıferova adında bizim köyün sahibi kurnaz bir kadın var. 'Eyvah, bu kadın şimdi beni paralayacak, kemiklerime kadar yiyecek!' diye aklımdan geçiriyorum."

İhtiyar tatlı tatlı gülmeye başladı.

"Antsıferova'nın oğlu Matvey Alekseyiç, –ben onu aptalın biri sayardım–, sıkıcı bir çocuktur! Kanı yokmuş gibi bembeyazdır, gözlük takar, saçları papazların saçları gibidir, sakalı da pek komiktir. Defterine türküler, masallar yazar durur. İyi adamdır, ne istersen verir! Tabii mujikler bu durumdan pek yararlanırlardı. Birisi tırpanı ver der, öbürü odun ver der, bir üçüncüsü buğday ister, gerekli gereksiz ne isterlerse alırlar. Ona diyorum ki, 'Alekseyiç, ne yapıyorsun sen, her şeyi dağıtıyorsun. Babaların, dedelerin biriktir-

diler, kazandılar, günaha girmekten korkmadan insanların derisini yüzdüler, sense sorup soruşturmadan dağıtıyorsun her şeyi. Yoksa insanların emeklerine acımıyor musun?' 'Öyle gerekiyor,' diyor. Pek akıllı değildir, ama sakin bir delikanlıdır. Sonra vali onu Çin'e yolladı. Valiye karşı bir kabalık etmişti, o da onu Çin'e gönderdi. Neyse, mahkemeye gelelim. Avukatım da vardı. Elini kolunu sallayarak iki saat konuştu. Taşa da benim lehimde tanıklık etti..."

"Peki, gerçekten onunla ilişkin var mıydı?"

Anımsamaya çalışıyormuş gibi bir süre düşündü, sonra kirpiksiz gözleriyle bir atmacanın uçuşunu izleyerek kayıtsız bir ifadeyle:

"O da oluyor, kendi kızlarıyla yaşayanlar da çıkıyor," dedi. "Hatta azizlerden biri kızlarıyla, hem de iki kızıyla yatmış, kızlardan o zaman İbrahim Peygamber'le İshak Peygamber dünyaya gelmiş. Kendim için aynı şeyi söylemeyeceğim. Onunla oyunlar oynardım elbette; kışın geceler uzun ve sıkıcıdır! Hele hele dünya üzerinde dolanıp durmaya, oraya buraya gidip gelmeye alışmış biri için daha da sıkıcı olur. Ben de öyle biriyim. Ona masallar anlatırdım, yüzlerce masal bilirim ben. Masal nedir ki zaten, düzmece şeyler. Kanım tutuşuyor. Taşa ise..."

Gözlerini yumdu, kafasını sallayarak derin bir soluk aldı:

"Eşi benzeri görülmemiş bir güzeldi! Ben de kadınlara hiç dayanamam, onlar için çıldırırım!"

İhtiyar tepeden tırnağa sarsıldı, hayranlıkla ve gururla, sözcüklerden boğularak:

"Bak, dostum," dedi, "benim yaşım altmış yedi, ama şimdi bile istediğim her kadını avcumun içine alabilirim. Evet, öyle. Bazı kısraklar beş yıl sonra bana yalvarır, 'Savyolcuğum, sevgilim, bırak artık beni gücüm kalmadı!' derlerdi. Acıyıp bırakırsın, ama bir hafta sonra gene gelir. 'Hayrola, neden geldin?' diye sorarım. 'Ha şöyle hizaya gel!' derim. Kadın dediğin, dostum, önemlidir, bütün dünya onu sayıklar; vahşi hayvan da kuş da küçücük böcek de, hepsi de aynı canı taşıyor! Başka nasıl yaşanır?"

"Peki, kızın mahkemede ne söyledi?"

"Taşa mı? Bir şeyler uydurdu. Ya da Antsıferova denen cadı ona akıl vermişti. Benim bu kadına faydam dokunmuştu da. Taşa, kendi kendisine zarar verdiğini, benim suçsuz olduğumu söyledi. Beni serbest bıraktılar. Bütün bunları yok yere yapmışlardı, gösteriş olsun, bakın işte görüyorsunuz, yasaları nasıl koruyoruz falan demek için! Oysa her şey bir aldatmaca, bütün yasalar, emirler, kâğıtlar, hiçbiri gerekli değil. Bırak herkes istediği gibi yaşasın! Hem daha ucuz, hem de daha güzel olur. Bak işte ben yaşıyorum, hiç kimseyi rahatsız etmiyorum, hiçbir yere de gitmiyorum..."

"Peki, ya katillere ne diyeceksin?"

"Onları öldürmek gerek!" dedi Saveliy. "Kim adam öldürmüşse, onun da hemen oracıkta işini bitirmeli, aptallığın gereği yok! İnsan ne sivrisinek, ne de karasinektir, senden daha kötü değildir, alçak herif..."

"Hırsızlar?"

"Deli misin, çalacak bir şey yoksa hırsızlık olur mu? Benim neyimi çalacaksın? Gereğinden fazlası yok, demek ki, kıskançlık da, açgözlülük de yok. Hırsızlar nereden çıkıyor? Hırsız dediğin, bolluktan doğar; hırsız bakıyor etrafına, ah aman, ne kadar çok şey var, diyor. Hemen bir şey kapıyor..."

Hava artık kararmış, sel yatağına gece inmişti. Bir baykuş üç kez öttü, ihtiyar adam baykuşun tüyler ürperten sesine kulak verdi, gülümseyerek:

"Yakında bir kovukta yaşıyor," dedi. "Aydınlıkta yakalarsan saklanamaz, öylece kalakalır. Gidip dilimi çıkarıyorum, ne var ne yok salak, diyorum. Hiçbir şey görmüyor, susuyor. Küçük kuşlar onu görüyorlar, başına bela oluyorlar!"

Nasıl münzevi olduğunu sordum.

"Şöyle oldum: Dolaştım dolaştım, sonra durdum. Hep Taşa'nın yüzünden. Antsıferova cadısı burada kurnazca bir oyun oynadı, mahkemeden sonra beni kızın yanına bırakmadı. 'Ben bütün gerçeği biliyorum,' diyor, 'kürek cezasına çarptırılmadığın için bana

teşekkür et, ama kızını sana vermem.' Aptal kadın. Yakınlarında dolandım durdum, bakıyorum, hayır, yanına yaklaşamıyorsun! Sonra çekip gittim. Kiev'e, Sibirya'ya gittim. Oralarda büyük paralar kazandım, memleketime döndüm. Antsıferova, demiryolunda trenin altında ezilmiş. Kadın, Taşa'yı Kursk'ta kocaya vermiş. Ben bu Kursk şehrine gittim, adam da İran'a Uzunşehir'e gitmiş. Tsarıtsin'e gittim, orada vapura bindim, sonra deniz yoluyla Uzunşehir'e geçtim, ama Taşa ölmüştü. Adamı gördüm, kızıl saçlı, kırmızı burunlu, neşeli bir adam. Sarhoştu. 'Sen, diyor, yoksa onun babası mısın?' 'Hayır, diyorum, nereden babası olayım?' 'Yalnız onu, yani babasını Sibirya'da görmüştüm.' Elin adamına açılmak istemedim. Yeni Afon'a geçtim, az daha oraya yerleşecektim, çok güzel bir yer! Sonra baktım, hayır güzel bir yer değilmiş! Deniz gürlüyor, kayaları yerinden oynatıyor, Abhazlar ortalıkta dolaşıyor. Düz bir yer değil, çepeçevre dağ, geceleri de öyle bir karanlık ki, sanki koyu katranın içinde boğuluyorsun. Sıcak da cabası. Buraya geldim, burada yaşıyorum işte. Dokuzuncu sene oluyor. Laf olsun diye yaşamıyorum. Geldim, bu evi yaptım, kayın ağacı diktim; üç yıl geçti bir tane akçaağaç, sonra da ıhlamur diktim, görüyor musun? Dostum, ben buradaki insanların en büyük teselli vereniyim. Pazar günü gel de, dinle bak!"

Kendisi gibi insanların ağızlarından çıkan üçüncü sözcük olan Tanrıdan hiç söz etmiyordu. "Çok dua eder misin?" diye sordum.

"Hayır, çok değil," diye düşünceli bir biçimde yanıt verdi ihtiyar, kirpiksiz gözlerini yumarak. "Önceleri çok sıkı dua ederdim; saatlerce diz çöküp durmadan haç çıkardığım olurdu. Ellerim testere tutmaya alışkındır, kolayca yorulmaz, sırtım da öyle. Bin defa eğilip kalksam of demem. Ama dizkapaklarım dayanmıyor, sızlıyor. Sonra birdenbire, niye dua ediyorum, ne için yani, dedim. Her şeyim var, insanlar beni sayıyorlar, oysa ben Tanrıyı rahatsız edip duruyorum. Tanrının kendi işleri vardır, onu neden rahatsız ediyorum? Hatta insanların saçma sapan bütün işlerini onun üzerinden almak gerekir. O Tanrıdır, bizi düşünür, peki biz

onu düşünüyor muyuz? Hayır! Sonra şöyle düşünmeye başladım: Tanrı büyük adamlar için yaşar, nerede onda benim gibi küçük bir budala için zaman? Artık şöyle yapıyorum: Geceleri sarhoş olmuyorum, mağaradan çıkıyorum, dışarda bir yere oturuyorum, göğe bakarak 'Şimdi orada nasıldır acaba?' diye düşünüyorum. Dostum, bu, çok hoş bir uğraş, gerçekten harika bir düş! Hem dua ederkenki gibi yorulmuyorsun da. Ondan hiçbir şey istemiyorum, bunu başkalarına tavsiye etmiyorum, ama eğer gerekli görürsem başkalarına Tanrıyı rahat bırakın diyorum. Hem ona, hem de insanlara ne kadar faydam oluyor gel da gör..."

Övünerek değil, ustalığının bilincindeki bir zanaatkârın kendine güveni ve rahatlığıyla konuşuyordu. Çıplak gözleri, yaralı yüzünün çirkinliğini azaltarak neşeyle gülüyordu.

"Kışın nasıl mı yaşıyorum? Zararsız; kışın da evim sıcak oluyor. Yalnız kışın insanların kar yüzünden bana gelip gitmeleri zor oluyor. Öyle zaman oluyor ki, iki üç gün ekmeksiz kalıyorum. Bir keresinde sekiz gün ya da daha fazla tek bir lokma inmedi boğazımdan, kendimi kaybedecek kadar zayıf düştüm. Bir kızcağız geldi de beni iyileştirdi. Manastırda çalışıyordu, sonra öğretmenle evlendi. Ona, 'Lyonka,' dedim, 'ne böyle dolaşıp duruyorsun? Bunun sana ne yararı var?' 'Ben,' dedi, 'öksüzüm ama.' 'Evlen, öksüzlüğün sona ersin.' Burada bir de öğretmen Pevtsov var, sevimli bir adam, ona da 'Mişa, bu kıza dikkat et,' diyorum. Evet. Kısa süre sonra ne demek istediğimi anladı. Zararı yok işte, geçinip gidiyorlar. Kışın Sarov'a, Optina'ya, Diyevski'ye gideceğim. Buralar çepeçevre manastır dolu. Ama keşişler beni pek sevmez, saçlarımı kestirip, tarikata girmeye çağırıyorlar. İşlerine geliyor tabii, insanların önüne yem diye atacaklar, ama ben istemiyorum. Ben canlı biriyim, benim işime gelmez böyle şeyler. Aziz olup da ne yapacağım? Ben sessiz, sakin bir insanım, dostum..."

Güldü, avuçlarıyla böğürlerini ovuşturarak duygulu bir ifadeyle şöyle dedi:

"Ama rahibelerin iyi dostuyumdur, ha! Beni severler, bak işte onlar sever beni! Övünmek için söylemiyorum, gerçek bu. Dostum, hangisini istersen, her türlü kadını, ister soylu olsun, ister tüccar ailesinden olsun hepsini çok iyi tanırım, basit bir köylü kadınını ise kendi ruhum kadar iyi bilirim. Gözlerinin içine bakarım, her şeyi, o kadının her türlü endişesini anlarım. Sana kadınlarla ilgili hikâyeler anlatabilirim..."

Sonra beni inandırıcı bir ses tonuyla bir kez daha davet etti:

"Gel bak, onlarla nasıl konuştuğumu görürsün. Hadi, birer tane daha yuvarlayalım."

Votkayı içtikten sonra gözlerini kıstı, başını sallayarak yeni bir heyecanla:

"Bu içki de ne kadar faydalı şey!" dedi.

Kısa ilkbahar gecesi gözle görülür biçimde eriyip bitiyor, ortalık aydınlanıyordu. Ateş yakmayı önerdim.

"Niye? Üşüdün mü yoksa? Benim gibi bir ihtiyar üşümüyor da sen mi üşüyorsun yani? Vah vah! O zaman mağaraya git, yat. Dostum, eğer ateş yakacak olursak her türlü börtü böcek gelir, ateşe düşüp yanar. Hiç sevmediğim bir şey bu. Ateş onlar için ölüme götüren bir tuzaktır. Bütün ateşlerin babası olan güneş hiç kimseyi öldürmez. Oysa biz ikimiz kemiklerimizi ısıtmak hatırına bütün ufak canlıları yakacağız. Gerek yok..."

Ben de gerek olmadığını kabul ettim. Mağaraya gittim, ihtiyar ise dışarda daha uzun bir süre oyalandı, bir yere gitti, derenin sularını şapırdattı. Tatlı sesini işitiyordum:

"Fiyut... Korkma aptal... Fiyt!.."

Sonra zangırdayan bir sesle alçak perdeden bir türkü tutturdu, sanki birisine ninni söylüyordu...

Uyanıp mağaradan çıktığımda Saveliy, dizlerinin üstüne çökmüş, becerikli elleriyle çarık örüyor, çalılıkta çılgınca şakımakta olan bir ispinoza:

"Öt öt, gün senin günün!" diyordu.

"Uykunu aldın mı dostum? Git, elini yüzünü yıka, çayımızı yaptım, seni bekliyorum..."

"Sen uyumadın mı yoksa?"

"Ben ölünce uyuyacağım, dostum."

Sel yatağının tepesinde mayıs ayının masmavi gökyüzü pırıl pırıl parlıyordu.

Üç hafta kadar sonra, bir cumartesi akşama doğru ona gittim ve eski, sevilen bir tanıdık gibi karşılandım.

"Ben de artık tam bu adam beni unuttu diye düşünüyordum! Oo, içki de mi getirdin? Teşekkür ederim! Buğday ekmeği de? Baksana, sen ne yumuşak başlı adamsın böyle. Çok iyi yüreklisin! İnsanlar seni sevmeliler, onlar iyi insanları severler, yararlarına olacak şeyi iyi bilirler! Sucuk da mı getirdin? Bunu sevmem, köpek yiyeceğidir. Onu sen ye, ama bak, balık severim. Sazan denir buna, lezzetli balıktır, Hazar Denizi'nden çıkar, biliyorum! Bir buçuk rubleye yakın para harcamışsın, ne tuhaf adamsın! Ama olsun, teşekkür ederim!"

Bana daha da canlı, sevinç içinde daha da ışıl ışıl görünüyordu; hoşuma gitti, neşelendim.

'Hay Allah, yoksa mutlu bir insan mı görüyorum nedir?' diye düşündüm. Getirdiklerimi ortadan kaldırırken becerikli, yumuşak, iş bilir hareketlerle koşuşturup duruyordu. Sanki insanı sarhoş eden sevgi dolu, büyüleyici Rusça sözcükler ağzından çıkıp dört bir yana uçuşuyordu.

Sağlam gövdesinin bir su yılanını andıran çevik hareketleri düzgün konuşmasıyla harika bir uyum oluşturuyordu. Yaralı yüzüne, kirpiksiz gözlerine karşın, ki bu gözler sanki daha fazla şeyi daha rahat görebilmesi için özellikle böyle kapaklarından sıyrılmış gibiydi, gözüme neredeyse yakışıklı biri gibi, rengârenk ve ustalıkla örülmüş bir yaşamın güzelliği olarak göründü. Dış görünüşünün biçimsizliği, bu güzelliği çok keskin bir şekilde ortaya çıkarıyordu.

Kır düşmüş küçük sakalı yine neredeyse bütün bir gece titredi. Çarpık ağzını geniş geniş açarak, beyaz ve bir kokarcanınki kadar sivri dişlerini pırıl pırıl ortaya çıkararak güldüğü anlarda ise yolunmuş bıyıkları diken diken kabarıyordu. Sel yatağının dibi sessizdi, yukarıda rüzgâr dolaşıyor, çam ağaçlarının dalları sallanıyor, sert meşe yaprakları hışırdıyordu; mavi gökyüzü ırmağı fırtına varmış gibi dalgalanıyordu, külrengi bulut köpükleriyle kaplanmıştı.

İhtiyar, elini bir uyarıda bulunacakmış gibi havaya kaldırdıktan sonra:

"Dur bir dakika!" dedi. Kulak kabarttım, ortalık sessizdi.

"Tilki yaklaşıyor. Hayvanın ini burada. Avcılar sorup duruyorlar, burada tilki var mı, diye. Kandırıyorum onları, tilki ne arasın burada diye. Avcıları sevmem, Tanrı onların anasını sevsin!"

İhtiyarın aptal Rus küfürleri kullanmayı zaman zaman çok sevdiğini çoktan fark etmiştim, ancak küfretmenin kendisine artık yakışmadığını bildiği için yalnızca "Tanrı ananı sevsin", "Tanrı pilicini sevsin" gibi laflar ediyordu.

Votkasını içtikten sonra kirpiksiz gözlerini kısarak:

"Ne kadar lezzetli balıkmış bu, sana bütün kalbimle teşekkür ederim, lezzetli olan her şeyi çok severim," dedi.

Onun Tanrıyla ilgili düşüncelerini bilmiyordum, sohbeti dikkatle bu konuya getirdim. Dua etmek için yürüyerek kilise kilise dolaşanların, manastır müdavimlerinin, profesyonel dindarların alışılmış sözleriyle yanıt verdi ilk başta. Ancak bu şekilde konuşmaktan sıkıldığını hissediyordum. Yanılmamışım, yanıma biraz daha yaklaşıp sesini alçaltarak birden hararetli bir biçimde konuşmaya başladı:

"Sana bir Fransız'dan bahsedeceğim, dostum, bir Fransız papazından. Minnacık bir papaz, sığırcık gibi kara, tepesini daire şeklinde tıraş ettirmiş, burnunun üstünde altın çerçeveli gözlüğü, elleri küçük bir kızınki gibi ufacık, tepeden tırnağa bakınca sanır-

sın Tanrının oyuncağı! Poçayevsk Manastırı'nda karşılaşmıştım onunla. Bu manastır buraya uzaktır, çok uzak!"

Doğuda bir yere, Hindistan'a doğru elini salladı, bacaklarını daha rahat bir şekilde uzattı, sırtını bir kayaya dayayarak devam etti:

"Etrafta Polonyalılar oturuyor, yabancı bir yer, bizim topraklarımız değil. Bir keşişle şakalaşıyorum. Keşiş, 'İnsanlara daha çok ceza vermek gerek,' diyor. Bense alay ediyorum, eğer doğru ceza vermek gerekiyorsa herkesi cezalandırmak gerekir, diyorum, öyle olunca da zaman yetmez, başka işlere zaman kalmaz, birbirinin boğazına yapışırsın, bütün işin bu olur. Keşiş kızdı bana: 'Ne biçim konuşuyorsun, aptal adam!' dedi. Çekip gitti. O papazcık ise bir köşede oturuyordu. Yuvarlanır gibi yanıma geldi ve konuşmaya başladı. Ah bir görseydin! Sana şunu diyeceğim, dostum: Bana Haç Taşıyan İvan gibi geldi. Rahat konuşamıyordu, bizim sözcüklerin hepsini bir yabancının söylemesi mümkün değildir. Ama yine de büyük bir içtenlikle konuşuyordu. 'Sizin her konuda benimle aynı fikirde olduğunuzu gördüm!' diyordu. 'Siz keşişin söylediklerine inanmıyorsunuz, bu çok güzel; Tanrı insanlara karşı gaddar değildir, içten bir dosttur, yalnızca Tanrının başına iyi yüreklilikle ilgili olarak şöyle bir şey gelmiştir: Gözyaşlarıyla dolu yaşamımızda Tanrı, şekerin suda eridiği gibi erimiştir, içinde eridiği su ise kaba, kirli bir sudur. Yaşamımızda azıcık olsun Tanrının kokusunu almıyoruz. Ama yine de Tanrı tüm dünyaya yayılmıştır ve her insanın ruhunda tertemiz bir kıvılcım halinde yaşamaktadır. Tanrıyı insanın içinde aramamız, onu tek bir bütün içinde toplamamız gerekir, Tanrı, tüm canlı ruhları kendi gücü içinde topladığında ise şeytan ona gelecek ve sen büyüksün Tanrım, sonsuz güçlüsün, ben bunu bilemedim, bağışla beni, artık seninle mücadele etmek istemiyorum, beni hizmetine al, diyecektir.'"

İhtiyar gergin bir şekilde konuşuyordu. İrileşmiş gözbebekleri, esmer yüzünde garip bir biçimde parlıyordu.

"İşte o zaman her türden ahlaksızlığın ve kötülüğün, dünyadaki her türlü kavganın sonu gelecek ve tüm insanlar, nehirlerin okyanuslara kavuşması gibi, Tanrıya döneceklerdir..."

Sözcüklerden soluğu kesildi, dizlerine vurdu, kıs kıs gülmeye başladı, gülüşler arasından sevinçle konuşmaya devam etti:

"Bütün bunlar yüreğime yakın geldi, ruhumu aydınlattı ve Fransız'a ne diyeceğimi şaşırdım. 'İsabenzeri, dedim, sizi kucaklayabilir miyim?' Kucaklaştık, sonra ikimiz birden ağlamaya başladık, hem de ne ağlamak! Uzun bir ayrılıktan sonra ana babalarına kavuşmuş küçük çocuklar gibi. İkimiz de yaşlı adamlarız, onun tepesindeki tıraşlı yuvarlak yerin çevresindeki saçlar da kırlaşmış. O anda ona dedim ki: 'Sen benim için İsa gibisin, Vaftizci İvan'ın yerini aldın!' Ona İsabenzeri diyorum, ama bu, bana da komik geliyor. Daha önce de söylediğim gibi, Fransız, sığırcık kuşuna benziyor. Keşiş Vitaliy ise durmadan ona sövüp sayıyordu: 'Siz,' diyordu, 'çivisiniz!' Doğrusu ya, Fransız da çiviye pek benziyordu, çivi gibi sipsivriydi! Sevgili dostum, benim bütün bu sevincimi elbette aklın almıyor. Sen okumuş yazmış adamsın, her şeyi biliyorsun. Bense geçen zaman içinde körden farksızdım. Geziyorum tozuyorum, sözde her şeyi görüyorum, ama hiçbir şeyi anlamıyorum, Tanrı nerededir bilmiyorum. Fransız papaz bana bir anda her şeyi açıklayıverdi. Düşünsene, benim için ne demekti bu? Aslında onun söylediklerini sana kısaltarak aktardım. Onunla ta şafak sökene dek konuştuk. Bana o kadar çok şey anlattı ki, sadece çekirdeğini hatırlıyorum, dışını unutmuşum."

Bir süre sustuktan sonra yabanıl bir hayvan gibi havayı kokladı.

"Sanki yağmur yağacak. Ama belki de yağmaz."

Bir kez daha kokladı, sonunda içi rahatlayarak karar verdi:

"Hayır, yağmur yağmayacak, akşama doğru havada nem artıyor. Dostum, sana derim ki, bütün bu Fransızlar ve öteki yabancı ülke sakinleri çok akıllı insanlardır. Poltava vilayetinde değil de, Harkov'da, büyük prensin yanında yönetici olan bir İngiliz, yüzü-

me baktı baktı, sonra odasına çağırarak bana şöyle dedi: 'Al ihtiyar, sana gizli bir mektup veriyorum, bu mektubu falan yerde, falan adama götürebilir misin?' Neden götürmeyeyim? Nereye gideceğim, benim için ne fark eder ki. Ama söylediği yer, yüzlerce verst uzakta. Zarfı aldım, sicimle bağladım, koynuma sokup yola çıktım. Söylenen yere gittim, 'Beni toprak sahibine götürün,' dedim. Anında boğazıma sarıldılar. Kovuyorlar, dövüyorlar. 'Ah alçak herifler,' diye geçiriyorum içimden, 'Allah cezanızı versin!' Mektup kâğıda sarılıydı. Kâğıt terden ıslanıp yırtılmış. Bir de ne göreyim? İçinde para var! Hem de çok para, üç yüz ruble falan. Korktum. Ya birden biri fark eder de gece parayı çalmaya kalkarsa? Ne yaparım ben? Kırlık bir yerde, yol kenarında, bir ağacın altına oturdum. Arabayla bir beyefendi geliyor. Belki de benim aradığım bu adamdır? Yola çıktım, asamı sallıyorum. Arabacı kırbacını sırtıma indirdi. Ancak beyefendi arabacıya durmasını buyurdu, hatta adama söylendi bile. Evet, bu benim aradığım adammış. 'İşte buyurun,' diyorum, 'gizli mektubunuzu alın.' 'Pekâlâ, yanıma otur, gidelim,' diyor beyefendi. Gittik, beni çok süslü bir odaya soktu. 'Zarfın içinde ne var?' diye soruyor. 'Bana kalırsa para var,' diyorum, 'kâğıt terden ıslandığında görmüştüm.' 'Peki,' diyor, 'bunu kim verdi sana?' 'Söyleyemem, söylememem emredildi.' Bana bağırmaya başlıyor: 'Şimdi seni karakola teslim edeceğim, hapse attıracağım.' 'E, öyle yapmanız gerekiyor demek ki,' diyorum. Beni korkutmaya çalışıyor, ama ben korkmuyorum. Ansızın kapı açılıyor ve İngiliz kapıda görünüyor. Bu da ne demek oluyor? Ancak İngiliz kahkahalarla gülüyor. Benden önce trenle gelmiş, gelecek miyim, gelmeyecek miyim diye beklemiş. Çoktan gelmiş olduğumu ikisi de biliyorlarmış, hizmetçilerin beni kovduklarını da görmüşler. Daha doğrusu kovmalarını kendileri emretmişler, ama dövün dememişler, sadece kovmalarını buyurmuşlar. Anladın değil mi, parayı getirecek miyim, getirmeyecek miyim diye beni sınamak için böyle bir oyun oynamışlar. Parayı getirmem hoşlarına gitti, yıkanmamı söylediler, temiz giysiler verdiler, sofralarına buyur ettiler. Evet dostum... Birlikte yemek yiyor-

duk! Şaraptan bir yudum alıyorsun, ama ağzını kapatacak gücün yok. İçim yanıyor, ruhum bir hoş oluyordu. Beni öyle çok içirmişler ki, yediğim her şeyi çıkardım. Ertesi gün yine birlikte yemek yedik, bir şeyler anlatıyordum, şaşıp kalıyorlardı. İngiliz sarhoş oldu, Rusların hayret verici bir millet olduğunu, Rus halkının ne yapacağını kimsenin kestiremeyeceğini kanıtlamaya çalıştı. Hatta masaya bir yumruk indirdi. Paraları bana verdiler, al dediler. Hiçbir zaman paraya açgözlülük etmediğim halde aldım. İlgilerini çekmiştim. Ama bak, bazı şeyler satın almayı severdim. Bir keresinde oyuncak bebek almıştım. Bir gün sokakta yürüyor, etrafıma bakınıyorum. Bebek vitrinde duruyor, sanki canlı bir bebek, gözlerini bile açıp kapatıyor. Aldım. Dört gün yanımda gezdirdim. Bir yerde oturunca sırt çantamdan çıkarıp bakıyorum. Sonra köyün birinde küçük bir kıza verdim. Kızın babası soruyor, çaldın mı diye. Çaldım, dedim. Satın aldığımı söylesem ayıp olacaktı..."

"İngiliz'le aranızdaki iş nasıl sonuçlandı?"

"Gitmeme izin verdiler, hepsi bu. Elimi sıktılar. Ağız değiştirdiler, yok şaka yapmışlar da falan filan... Özür dilediler. Artık uyumam gerek dostum, yoksa yarını zor geçiririm..."

Yatarken şöyle diyordu:

"Acayip adamın biriydim ben! Ansızın bir sevinç kaplardı beni, içim, yüreğim, her yerim sevinç dolardı, bıraksan oynayacağım neredeyse! Oynardım da zaten; insanlar güler, ben dans ederdim... Ne var yani? Çocuğun yoksa utanacak kimsen de yok demektir..."

"Dostum, insanın gönlü insana oyun oynar," diye devam ediyordu düşünceli ve sessiz bir biçimde. "İnsan gönlü kaprislidir, birdenbire, mesela, çok komik bir şeyin cazibesine kapılır, seni bu komik şeyin etrafında döndürür durur. İşte küçük bir kız da hani şu oyuncak bebek gibi beni kendine çekmişti; bu kıza bir beyzadenin yurtluğunda rastlamıştım. Dokuz yaşlarında bir kız çocuğu, bir göletin tepesinde oturmuş, elindeki incecik dalla suya vuruyor, bir yandan da gözlerinden yaşlar döküyor. Küçücük su-

ratı, üzerine çiy düşmüş çiçek gibi gözyaşları içinde. Tabii, gidip yanına oturdum: 'Niye ağlıyorsun bakayım? Ne güzel bir gün, sen de tutmuş ağlıyorsun,' dedim. Öfkeliydi: 'Defol!' dedi. Ama ben inatçıyımdır. Sonunda onunla konuşmayı başardım. Bana 'Sakın bize gelme, dedi, babam kötü, annem kötü, erkek kardeşim de kötü!' İçimden gülüyorum, ama sanki korkmuş ve ona inanmış gibi yaptım. Durmadan korku içinde 'Ay, ay, ay!' diyorum. O anda küçük suratını omzuma dayadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Tir tir titriyordu. Anladığıma göre derdi pek de ağır bir şey değildi: Anasıyla babası topu topu üç verst ötedeki bir yere misafirliğe gitmişler, onu götürmemişler. Bu elbiseyi giymem diye tutturunca cezalandırmışlar. Pek tabii ki, ben ona acıyor, büyüklerini kınıyordum: 'Ah,' diyordum, 'ne biçim insanlarmış bunlar! Aman, aman!' O da bana, 'Dedeciğim,' diyor, 'ne olur beni yanına al, onlarla kalmak istemiyorum.' Yanıma almak mı? Bundan kolay ne var? 'Hadi gel, gidelim!' deyip annesiyle babasının ziyafette oldukları yere götürdüm onu. Kızın Kolya adında, şöyle kıvır kıvır saçlı, anasının gözü bir arkadaşı varmış meğerse orada. Böylece üzüntüsünün sırrı ortaya çıktı. Tabii, herkes kızcağıza gülüyordu. Onun yüzü ise gelincikten bile daha kırmızıydı. Babası bana bir gümüş elli kapiklik verdi. Oradan ayrıldım. Peki, buna ne dersin dostum? Gönlüm kıza bağlanmıştı. Kızın yanından ayrılmak, bu yurtluktan uzaklaşmak istemiyordum. Bir hafta boyunca oralarda dolandım durdum, kızı bir kez daha görmek, onunla konuşmak istiyorum. Gülünç bir şey ama istiyorum! Deniz kıyısına götürmüşler kızı, hasta ciğerleri iyileşsin diye. Bense sürtüp duruyorum, it gibi dolaşıyorum. Bazen böyle oluyor işte. Evet. Gönül, kaprisli bir kuştur, nereye uçacağı belli olmaz..."

İhtiyar, düş görüyormuş ya da sayıklıyormuş gibi ara vere vere, esneye esneye konuşuyordu. Sonra birden sanki soğuk bir yağmura yakalanmış gibi canlandı.

"Geçen sene, sonbaharda kentten bana bir hanım gelmişti; zayıf, gösterişsiz bir kadın. Bir de gözlerine baktım ki, aman Tanrım!

Bana yalnızca bir gececik gerekiyordu, sonra artık bıçakla mı doğrarsın, ne yaparsan yap hiç korkum yok! Her türlü ölüm şeklini kabul ediyorum. Sonunda ona açık açık 'Git lütfen, dedim, yoksa kalbini kıracağım! Karşına geçip konuşamıyorum, git!' Ne demek istediğimi anladı mı, anlamadı mı, bilmiyorum, apar topar gitti. Onun yüzünden kaç gece uykusuz kaldım. Ne yaparsan yap o gözler gözümün önünden gitmiyor! Yaşlıyım zaten. Yaşlıyım, değil mi, ne dersin? Gönül bu, kural tanımıyor, yılları hesaba katmıyor..."

Yere uzandı, kırmızı pürtüklerle kaplı gözkapaklarını oynatarak ve ağzını şapırdatarak:

"Hadi artık, uyuyacağım..." dedi.

Kafasını kaftanıyla örttü ve sustu.

Şafak sökerken uyandı, bulutlu gökyüzüne baktı, telaşla dereye koştu, kısa, kesik sesler çıkararak çırılçıplak soyundu, esmer, sağlam vücudunu tepeden tırnağa iyice yıkadı, sonra bana seslendi:

"Hey dostum, gömleğimi, pantolonumu veriver, orada, çileklerin arasında duruyor..."

Dizlerine kadar uzun gömleğini ve mavi pantolonunu giydikten sonra tahta bir tarakla ıslak saçlarını taradı, uzaktan bir ikonayı andıran hoş bir görünüşle:

"İnsanları karşılamadan önce hep böyle tertemiz yıkanırım," dedi.

Çaydan önce votka içmeyi kabul etmedi.

"Olmaz! Yemek de yemeyeceğim, yalnızca çay içeceğim. Kafamın içini doldurmamam, hafif olmam lazım. Bu işte insanın ruhunun çok hafif olması gerekir..."

İnsanlar öğleden sonra gelmeye başladılar, ama ondan önce de ihtiyar suskun ve sıkıntılıydı. Canlı, neşeli gözleri bir noktaya dikilmişti, hareketlerinde bir ağırbaşlılık belirmişti. Sık sık göğe bakıyor, hafif hafif esen rüzgârın hışırtısına kulak kabartıyordu. Yüzü uzamış, daha da çirkinleşmiş, ağzı, hasta gibi çarpılmıştı.

"Biri geliyor," dedi birden alçak sesle.

Ben hiçbir şey duymuyordum.

"Kadınlar geliyor. Bak dostum, sen kimseyle konuşma, lafa karışma, ürkütürsün sonra onları! Bir kenarda otur, sesini çıkarma!"

Biri iriyarı, at gibi uysal bakışlı, orta yaşlı, öbürü genç, veremli, gri yüzlü iki kadın çalıların arasından gürültü etmeden çıktılar. İkisi de korku içinde gözlerini bana dikmişlerdi. Sel yatağının yamacından yukarı doğru çıkarken ihtiyarın sözlerini işitiyordum:

"Merak etmeyin, bizi rahatsız etmez, safın biridir, konuştuklarımızı anlamaz..."

Kadınların genç olanı başını eğerek, öksürerek, ıslık çalar gibi, telaşlı, kırgın bir sesle konuşmaya başladı. Arkadaşı da onun konuşmasına alçak sesle, sesli harflerin üstüne basa basa kısa sözcükler katıyordu. Saveliy ise söylenenleri onaylayarak kendisine ait olmayan bir sesle:

"Ya, demek öyle! Vay vay vay! Nasıl, ne dedin?" diye haykırıyordu.

Kadın ince ince ağlamaya başladı. O zaman ihtiyar, şarkı söyler gibi uzatarak:

"Canım, dur, ağlama, dinle..." dedi.

Bana, ihtiyarın kısık sesi yerini daha yüksek, daha temiz bir sese bırakmış gibi geldi. Sözcüklerin oluşturduğu ezgiyse garip bir şekilde saka kuşunun basit şakımasını andırıyordu. Dalların arasından ihtiyarın kadına doğru eğilerek onun yüzüne doğru konuştuğunu, yaşlı adamın yanında rahatsız bir biçimde oturan kadınınsa ellerini göğsüne koyup gözlerini iri iri açmış olduğunu görüyordum. Arkadaşı başını iki yana sallıyordu.

"Senin canını sıkarak Tanrıyı da üzmüşler!" dedi ihtiyar yüksek sesle. Bu sözleri söylerken çıkan canlı ve neşeli ses, doğrusu ya sözcüklerin anlamıyla hiç de uygun düşmüyordu. "Tanrı nerededir? Senin ruhunda, göğüslerinin arkasında Tanrının kutsal ruhu yaşıyor. O aptallar, yani kardeşlerinse yaptıkları salaklıkla Tanrıyı da incitmişler. Senin o aptal kardeşlerine acımak gerek, kötü bir şey yapmışlar. Tanrıyı gücendirmek, senin minicik bebeğini üzmekle aynıdır...

Domuz, köpek, at, yani bilcümle hayvanlar insanın akıllı olduğuna inanır, senin kardeşlerin de insan, unutma! En büyüğüne söyle öbür pazara bana gelsin..."

"Gelmez," dedi iriyarı kadın.

"Gelir, gelir!" diye kendinden emin haykırdı ihtiyar.

Sel yatağına birisi daha iniyordu. Toprak parçaları yuvarlanıyor, çalıların dalları hışırdıyordu.

"Gelir," diye yineledi Saveliy. "Hadi gidin artık, Tanrı yardımcınız olsun. Her şey yoluna girer."

Veremli kadın ayağa kalktı, bir şey söylemeden beline kadar eğilerek ihtiyarı selamladı. İhtiyar, elini kadının alnına koyup başını yukarı doğru kaldırdı ve:

"Unutma, Tanrıyı içinde taşıyorsun!" dedi.

Kadın, yaşlı adamın eline küçük bir çıkın tutuşturarak tekrar eğilip selam verdi.

"İsa seni korusun..."

"Teşekkür ederim, dostum! Evine git artık..."

Sonra kadını takdis etti.

Çalıların arasından geniş omuzlu, kara sakallı, yepyeni, hiç yıkanmamış pembe gömlek giymiş bir mujik çıktı. Adamın gömleği, kemerinden dışarı taşarak köşeli kıvrımlar halinde kabarıyordu. Şapkası yoktu. Yarı yarıya ağarmış karmakarışık saçları, azgın perçemler halinde sağa sola dağılıyordu. Ayı gözlerini andıran küçük gözleri, çatık kaşlarının altından sert sert bakıyordu.

Adam, kadınlara yol verdikten sonra arkalarından baktı, boğuk boğuk öksürdü, göğsünü kaşıdı.

"Merhaba Oleşa," dedi ihtiyar gülümseyerek. "E, ne oldu, ne var?"

"Öylesine geldim işte," diye yanıtladı Oleşa boğuk sesiyle. "Canım seninle oturmak istedi."

"İyi, gel oturalım!"

Bir dakika kadar ciddi ciddi birbirlerini inceleyerek bir şey söylemeden oturdular, sonra aynı anda konuşmaya başladılar:

"Çalışıyor musun?"

"Canım sıkılıyor, babacığım..."

"Koskoca adamsın sen, Oleşa!"

"Senin iyiliğin bende olsaydı..."

"Sen çok güçlü bir mujiksin!"

"Gücü ne yapayım? Seninki gibi bir ruhum olsaydı keşke..."

"Bak evin yandı; başkası olsa oturur derdine yanardı..."

"İyi de ben ne yaptım sanki?"

"Yo, bak senin işin yeniden yoluna giriyor..."

"Benim yüreğim kötü," dedi mujik bağırarak ve yüreğine ana avrat küfürler yağdırdı. İhtiyar ise sakin, inandırıcı bir sesle konuşuyordu:

"Senin yüreğin de herkesinki gibi, kuşkularla dolu bir insan yüreği. Yürek dediğin kuşkulardan hoşlanmaz, huzur ister..."

"Doğru, babacığım..."

Yarım saat bu şekilde konuştular. Mujiğin anlattığı, bir sürü şanssızlık yüzünden yaşamı zor geçen, öfkeli, taşkın bir adamdı. Saveliy ise bambaşka bir insandan, işinde azimli, elinden hiçbir iş kurtulmayan, ruhu da çok güzel bir insandan söz ediyordu.

Mujik bütün yüzüyle gülümseyerek:

"Petrov'la barıştım," dedi.

"Duydum."

"Barıştım. İçki içtik. Ona 'Ne oldu sanki, iblis?' dedim. O da bana 'Ya sana ne demeli?' diyor. Evet. İyi bir mujik o, anasını..."

"İkiniz de aynı Tanrının çocuklarısınız..."

"İyi adam. Asıl önemlisi de akıllı adam. Baba, evlensem mi acaba?"

"Neden olmasın? Evlen o kadınla..."

"Anfisa'yla mı?"

"Evet, onunla. Tam bir ev kadını! Ya güzelliğine, gücüne kuvvetine ne demeli?

Dul kadın, yaşlı bir adamla yaşadı, çok çekti. Onunla evlenmen iyi olacak, inan..."

"Evleneceğim aslında da..."

"Tamam, işte o kadar..."

Daha sonra mujik, bir köpekle ilgili olarak zor anlaşılan bir şeylerden, bir fıçıdan nasıl kvas boşaltıldığından falan bahsetti. Anlatıyor ve bir orman devi gibi kahkahalarla gülüyordu. Bir haydudu andıran somurtkan suratı tamamen gitmiş, yerini bildiğimiz evcil bir hayvanın biraz aptal bakışlı, yumuşak suratı almıştı.

"Oleşa, sen bir kenara çekil, gelenler var..."

"Dertliler mi geliyor? Tamam..."

Oleşa dere kenarına indi, avcuyla su içti, iki dakika kadar kımıldamadan taş gibi oturdu, sonra sırtüstü devrildi, ellerini başının altına koydu ve görünüşe bakılırsa hemen uyuyakaldı.

Alaca bulaca giysili, sırtının ortasında kumral, kalın bir saç örgüsü sallanan, iri mavi gözlü, topal bir kız geliyordu. Yüzü olağanüstü bir tablo güzelliğine sahipti, üstündeki etekse insanın sinirine dokunacak kadar çok renkliydi. Eteğin her yanında yeşil ve sarı, beyaz bluzunun üstündeyse kan kırmızısı desenler vardı.

İhtiyar, kızı sevinçle karşıladı, şefkatle oturttu. Ancak bir rahibeyi andıran kapkara elbiseli, uzun boylu bir yaşlı kadınla koca kafalı, beyaza yakın sarı saçlı, tombul suratında hareketsiz bir gülümseme olan bir delikanlı ortaya çıkmıştı.

Saveliy, kızı telaşla mağaraya götürüp içeri sakladıktan sonra kapıyı yavaşça kapattı. Kapının ahşap menteşelerinin gıcırtısını duyuyordum.

İhtiyar, yaşlı kadınla delikanlının arasına, bir taşın üstüne oturdu, başını yere eğip uzun süre bir şey demeden kadının mırıltı halindeki konuşmasını dinledi.

"Yeter!" dedi yüksek sesle ve sert bir şekilde. "Yani senin sözünü dinlemiyor mu?"

"Hiç dinlemiyor. Bir kulağından giriyor, ötekinden çıkıyor..."

"Dur bakalım! Onu dinlemiyor musun, delikanlı?"

Genç adam bir şey söylemiyor, aptal aptal gülümsüyordu.

"Tamam, o zaman dinleme bakalım! Anladın mı? Sana gelince kadın, sen de kötü bir işe girişmişsin. Sana açık açık söylüyorum, bu, mahkemenin işi! Mahkemelik işlerden kötüsü yoktur! Gidin yanımdan, hadi gidin! Size söyleyecek hiçbir sözüm yok. Bu kadın seni kandırmaya çalışıyor, delikanlı..."

Delikanlı, kıs kıs gülerek, yüksek perdeden tenor bir sesle:

"Biliyorum..." dedi.

"Tamam, gidin artık!" dedi Saveliy, iğreniyormuş gibi onları eliyle iterek. "Gidin! Bir halt edemeyeceksin kadın, edemeyeceksin!.."

İkisi de ağızlarını açmadan eğilerek ihtiyar adamı selamladılar, sonra çalıların arasında görünmeyen bir keçiyolundan yukarı doğru yürüdüler. Yüz adım kadar tırmandıktan sonra karşı karşıya geçip birbirlerine iyice yaklaşarak aynı anda konuşmaya başladıklarını, daha sonra da ellerini kollarını sallayarak bir çam ağacının dibine oturduklarını görüyordum; kulağıma bir homurtu geliyordu. Mağaradan ise anlatılamayacak kadar duygulandırıcı bir ses:

"Ca-nım..." diyordu.

Tanrı biliyor ya, bu çarpık ihtiyar, bir yolunu buluyor, bu sözcüğe öylesine büyüleyici bir tatlılık, öylesine sevinç dolu bir sevgi katıyordu ki.

Topal kızı mağaradan dışarı çıkarırken:

"Bunu düşünmen için henüz erken," diyordu bir büyücü gibi. Yeni yürümüş bir bebeğin elinden tutar gibi kızın elinden tutmuştu; genç kız, yürürken ihtiyarın omzuna çarpıyor, iki yana yalpalıyor, gözlerinden akan yaşları kedi gibi hareketlerle siliyordu. Kızın elleri küçücük, bembeyazdı.

İhtiyar, onu yanındaki bir taşın üstüne oturttu. Şarkı söylercesine, hiç ara vermeden anlaşılır sözlerle konuşuyor, sanki bir masal anlatıyordu:

"Sen bu dünyadaki küçük bir çiçeksin, Tanrı seni mutlu olman için yarattı. Sen büyük sevinçler armağan edebilirsin, gözlerin herkes için parlak bir ışık, bir bayram olabilir, canım!"

Bu sözcüğün içeriği ne kadar da zengindi. Doğrusu, bana öyle geliyordu ki, yaşamın bütün sırlarını açacak anahtarlar ve karman çorman insan ilişkilerinin çözümü bu sözcüğün derinlerinde yatıyordu. Bu sözcük, sahip olduğu büyüleyici güçle yalnız köylü kadınları değil, bütün insanları, hatta bütün canlıları büyüleyebilirdi. Saveliy onu o kadar farklı biçimlerde söylüyordu ki: Duygulu, sevinçli ve dokunaklı bir hüzünle. Bu sözcük, bazen kınayan bir sevecenlikle duyuluyor, bazen pırıl pırıl bir sevinç sesi halinde dökülüyordu. Nasıl söylenmiş olursa olsun, bu sözcüğün temelini oluşturan şeyin sınırsız, bitmez tükenmez bir sevgi olduğunu, yaşamanın anlamını ve amacını, yaşamın bütün güzelliklerini sadece kendi içinde duyumsayarak ve tüm dünyayı sahip olduğu güçle idare ederek kendisinden başka hiçbir şey tanımayan ve kendi kendisine hayran bir sevgi olduğunu hep hissediyordum. O sıralar inançsız olmayı bayağı becerebiliyordum artık. Ama benim bu bulutlu günün bu saatlerindeki tüm inançsızlığım, milyonlarca insanın ağzında söylene söylene yıpranmış olan bu bildik sözcükten çıkan bu sesleri duyunca, bir gölgenin güneşi görünce yok olması gibi yok oluvermişti.

Topal kız giderken ihtiyara başını eğerek üst üste selamlar veriyor ve sevinç içinde hıçkırıyordu:

"Teşekkür ederim, dedeciğim, sağ ol, canım!"

"Hadi hadi bir şey değil! Git, dostum, git! Git ve şunu da sakın aklından çıkartma: Sevince, mutluluğa doğru yürüyorsun, büyük bir işe doğru gidiyorsun! Git hadi..."

Kız, gözlerini Saveliy'in ışıldayan yüzünden ayırmaksızın yan yan yürüyordu. Uykudan uyanmış olan kapkara Oleşa, saçları daha da dağılmış kafasını sallayarak derenin kıyısında dikiliyor ve ağzını yaya yaya gülümseyerek kıza bakıyordu. Birden iki parmağını ağzına soktu, keskin bir ıslık çaldı. Kız irkildi ve çalılardan oluşan sık dalgaların arasına balık gibi daldı.

"Aptallık ettin, Oleşa!" diye ayıpladı ihtiyar.

Oleşa, dizlerinin üstüne çöktü, dereden bir şişe votka çıkarttı ve şişeyi havada sallayarak:

"İçelim mi, baba?" diye sordu.

"Sen iç, ben içmem! Ben akşam içeceğim..."

"O zaman ben de akşam içerim... Ah, babacığım, ah..." Oleşa, ihtiyara iltifatlar yağdırıyordu, "Büyücüsün sen ama kutsal bir büyücü vallahi de, billahi de! İnsan ruhuyla, bir çocukla oynar gibi oynuyorsun. Şuraya yatmış düşünüyordum. Ah sen yok musun..."

"Gürültü etme Oleşa..."

Delikanlıyla yaşlı kadın geri dönmüşlerdi. Kadın, Saveliy'e alçak sesle, suçlu suçlu bir şeyler söyledi. İhtiyar kuşkulu bir biçimde kafasını salladı, onları mağaraya götürdü. Oleşa ise çalıların arasında beni fark edip dalları kırarak ağır ağır yanıma geldi.

"Şehirli misin sen?"

Neşeli ve konuşkan bir hali vardı, tatlı tatlı sövüyor, durmadan Saveliy'i övüyordu:

"Bu adam büyük bir tesellicidir! Doğrusu ben onun ruhuyla yaşıyorum, kendi ruhum, kötülükle beslene beslene şu saçlarım gibi upuzun oldu. Ben çaresiz adamın biriyim, birader..."

Kendisini ürkütücü renklerle uzun uzun resimledi, ama ben ona inanmadım.

Yaşlı kadın mağaradan çıktı, Saveliy'in önünde yerlere kadar eğilerek:

"Bana kızma artık, babacığım..." dedi.

"Tamam, azizim..."

"Sen de biliyorsun işte..."

"Biliyorum, her insan yoksulluktan korkar. Yoksula kimse iltifat etmez, biliyorum! Ama yine de hem kendi içindeki, hem de başkasının içindeki Tanrıyı gücendirmekten korkmak gerekir. Tanrıyı aklımızdan çıkartmamış olsaydık yoksulluk da olmazdı. İşte böyle, azizim! Tanrı yardımcın olsun..."

Delikanlı burnunu çekti, ihtiyara korkuyla baktı ve analığının arkasına saklandı. Güzel bir kadın geliyordu. Galiba küçük burjuva sınıfındandı. Sırtında leylak rengi bir elbise, başında mavi bir

örtü vardı. Griye çalan mavi gözleri, başörtüsünün altından öfke ve kuşku içinde parlıyordu. Yine o büyüleyici sözcük duyuldu:

"Canım..."

Oleşa konuşup duruyor ve ihtiyarın sözlerini duymama engel oluyordu:

"O, herkesin ruhunu kalay gibi eritebilir. Bana çok yardımı olmuştur, o olmasa işleri nasıl yürütürdüm kim bilir! Sibirya..."

Aşağıdansa Saveliy'in şarkısı duyuluyordu: "Güzelim, her erkek sana mutluluk getirebilir, oysa sen çok öfkeli konuşuyorsun! Canım, öfkeni defet gitsin; baksana insanlar niye bayram yapıyorlar? Bütün bayramlarımız kötülüğün değil, iyiliğin işaretidir. Niye inanmıyorsun? Kendine, bir kadın olarak sahip olduğun güce, güzelliğine inanmıyorsun, oysa güzellikte saklı olan nedir? Güzellikte Tanrının ruhu saklıdır... Canım..."

Çok heyecanlanmıştım, sevinçten ağlamak üzereydim. Sevgiyle can kazanan bir sözcüğün büyüleyici gücü ne kadar da büyüktü!

Sel yatağı bulutlu bir gecenin koyu karanlığıyla dolana dek Saveliy'i hemen hemen otuz kişi ziyaret etti. Ellerinde bastonlarıyla sırım gibi köy "ihtiyarları", kederden ezilmiş, şaşkına dönmüş insanlar geldi, ama gelenlerin yarısından fazlası kadındı. İnsanların birbirine çok benzeyen yakınmalarını artık duymuyordum, sadece Saveliy'in söyleyeceklerini sabırsızlıkla bekliyordum. Gece olmak üzereyken Oleşa'yla küçük meydanın taşları üzerinde ateş yakmamıza izin verdi. Çay yaptık, yemek hazırladık. İhtiyarsa ateşin yanına oturarak ateşe gelen "canlıları" kaftanının eteğiyle kovuyordu.

"İşte bak, para insan ruhuna bir kez daha hizmet etmiş oldu," dedi düşünceli ve yorgun bir halde.

Oleşa, çokbilmiş bir tavırla akıl öğretiyordu:

"Boşu boşuna insanlardan para almadığınla kalıyorsun..."

"Bana yakışmaz..."

"Öyleyse birinden al, öbürüne ver. Mesela bana ver. At alırım..."

"Oleşa, yarın bebelere söyle, bir koşu bana gelsinler, onlara göre yiyecekler var, kadınlar bugün bir sürü şey getirdiler..."

Oleşa ellerini yıkamaya, dereye gitti. Ben de Saveliy'e:

"İnsanlarla çok güzel konuşuyorsun Savyol Dede," dedim.

"Tabii öyle," diye sakin sakin onayladı. "Sana güzel konuştuğumu söyleyip duruyordum ya! Halk da beni sayıyor. Kime hangi gerçeği söylemek gerekiyorsa onu söylüyorum. Bütün mesele bu..."

Neşeyle gülümsedi, daha az yorgun bir sesle devam etti:

"Ama en iyi de kadınlarla konuşuyorum, duydun değil mi? Azizim, artık bende şöyle bir şey oluyor: Birazcık da olsa güzel bir kadın veya kız görsem ruhum canlanıveriyor, sanki çiçek açıyor. Onlara minnettarım, birini görünce eskiden tanıdığım, saymakla sonu gelmez kadınların hepsini anımsıyorum!"

Oleşa geri döndü ve:

"Savyol Baba," dedi, "Şah'a benim için altmış rublelik kefalet verir misin?"

"Olur."

"Yarın, tamam mı?"

"Tamam..."

"Gördün mü?" diye bana sordu Oleşa muzaffer bir ses tonuyla. Bu arada ayağıma basmıştı. "Bu Şah denen adam, uzaktan sana şöyle bir bakar, gömleğin sırtından çıkıp, onun eline geçer, birader. Ama bak işte Savyol Baba ona gidecek. Şah, Savyol Baba'nın önünde köpek gibi dolanır; yangından çıkanlara ne kadar çok ağaç vermişti..."

Oleşa gürültü ediyordu, bir şeylerle uğraşıyor ve ihtiyarın dinlenmesine engel oluyordu. Saveliy ise görünüşe göre çok yorulmuştu; ateşin başında dertli dertli oturuyordu, her yanı buruş buruş görünüyordu. Eli, ateşin üstünde kalkıp kalkıp iniyordu. Kaftanının eteği, kırık bir kanada benziyordu. Ancak Oleşa'yı zapt etmek olanaksızdı, iki bardak kadar votka içmiş, neşesi daha da artmıştı. İhtiyar da votka içmiş, ekmek ve fırında pişmiş yumurta yemişti. Birden alçak sesle:

"Sen eve git artık, Oleşa," dedi.

İri, kapkara hayvan ayağa kalktı, simsiyah gökyüzüne bakarak haç çıkardı.

"Sağlıcakla kal baba, teşekkür ederim!" dedi. Ağır ve sert pençesini bana uzattı, sonra daracık keçiyolunun gizlendiği çalılığa doğru uysal uysal yürüdü.

"İyi bir mujik midir?" diye sordum.

"Yalnız başıboş bırakmamak gerekir, azgın herifin biridir! Karısını öyle bir dövmüştü ki, kadıncağız çocuk doğuramadı, bebeklerini hep düşürdü, daha sonra da aklını kaçırdı. Ona diyorum ki, 'Kadıncağızı niye dövüyorsun?' 'Bilmiyorum, öyle işte, canım istiyor, dövüyorum, başka bir nedeni yok...' diyor."

Bir süre sustuktan sonra elini indirdi, kımıldamadan oturarak ak düşmüş kaşlarını yukarı kaldırıp uzun uzun ateşe baktı. Ateşin aydınlattığı yüzü kıpkırmızı ve ürkütücü görünüyordu; kirpiksiz, sıyrık gözlerinin koyu renk bebekleri biçim değiştirmişti, ne tam büzülmüş, ne de genişlemişti. Akları daha da büyümüş, ihtiyar sanki bir anda kör olmuştu.

Dudaklarını oynatıyordu. Seyrek bıyıkları diken diken olmuş kımıldıyordu, sanki bir şey söylemek istiyor, ama söyleyemiyordu.

Yine de sakin bir şekilde, sadece biraz düşünceli konuşmaya başladı:

"Bu durum pek çok mujiğin başına geliyor dostum: Hiçbir suçu yokken birden canı karısını dövmek istiyor, hem de ne zaman olursa! Daha biraz önce karısını öpmüş, onun güzelliğine hayran olduğunu söylemiştir, ama bir anda dövme isteğine kapılıverir! Evet, dostum, işte böyle oluyor... Bak sana ne diyeceğim: Ben sakin ve sevecen bir adamım. Kadınları sevmeyi artık o kadar iyi beceririm ki, bir kadının ta yüreğine kadar sokulup göklerin derinlerine saklanır gibi orada saklanabilirdim. O kadar iyiydim yani! Bir anda ona bir tokat atmak, canını yakacak şekilde çimdiklemek isterdim, bunu yapardım da! Bir çığlık atar, ne yapıyorsun diye sorar. Verecek bir yanıtın yoktur, ne diyebilirsin ki?"

Hayretle yüzüne baktım, ne söyleyeceğimi, ne soracağımı bil-

miyordum. Onun bu garip itirafı beni şaşkına çevirmişti. Biraz sustuktan sonra tekrar Oleşa'dan konuşmaya başlamıştı.

"Karısı delirdikten sonra Oleşa daha da kötü karakterli bir adam olup çıktı. Azdıkça azıyor, kendisini alçağın biri sayıyor, herkesi dövüyor. Bu yakınlarda mujikler elini kolunu bağlayıp bana getirmişlerdi. Eşek sudan gelene kadar dövmüşler, kan revan içinde bırakmışlar, her yanı şişmiş, kanlar ekmek kabuğu gibi üstünde kurumuş. 'Sakinleştir şunu, Savyol Baba,' diyorlar, 'yoksa geberteceğiz, hayatımızı zindan ediyor.' İşte böyle dostum! Beş gün falan baktım ona, birazcık tedaviden de anlarım... Evet, dostum, insanların yaşaması kolay bir şey değil. Pırıl pırıl gözler tatlı değildir, sevgili dostum... İşte ben de onları sakinleştiriyor, teselli ediyorum, hepsi bu!"

Merhametle gülümsedi, bu gülümsemeyle yüzü daha da çirkinleşti, korkunçlaştı.

"Bazılarını da birazcık kandırıyorum. Kandırmaktan başka hiçbir şekilde sakinleştiremeyeceğin insanlar da var hayatta... Var dostum, böyleleri de var..."

Ona birçok şey sormak istiyordum, koca bir gün boyunca yemek yememişti. Yorgunluk ve içtiği bir bardak votka da onu fark edilir biçimde etkilemişti. Uyukluyor, iki yana sallanıyordu. Kirpiksiz gözleri, gözkapaklarının üstündeki kırmızı pürtüklerle giderek daha çok örtülüyordu.

Dayanamayıp sordum:

"Savyol Dede, sence cehennem var mı?"

Başını kaldırdı, sert, kırgın bir şekilde:

"Cehennem nasıl olsun?" dedi. "Neredедir bu cehennem dediğin? Tanrı burada, cehennem de orada mı yani? Bu mümkün mü? Olanaksız bir şey dostum, bir aldatmaca! Bütün bunları, sizin gibi okumuş yazmış adamlar, insanları korkutmak için uydurmuşlar, papazlar da saçmalayıp duruyorlar. İnsanı niye korkutacaksın ki? Bu adını ettiğin cehennemden de kimse korkmuyor zaten..."

"Peki ya şeytan nasıl bir şey, nerede yaşıyor sence?"

"Hadi hadi sen de, dalga geçme..."

"Dalga geçmiyorum ki."

"Ha şöyle."

Kaftanının eteğini ateşin üstünde şöyle bir kaldırıp indirdi, sonra alçak sesle:

"Şeytanla alay etme," dedi. "Her koyun kendi bacağından asılır. O küçük Fransız rahip belki de doğru söylemişti: Şeytan da vakti saati gelince Tanrının önünde eğilecek. Papazın biri, bana İncil'den, evini terk edip sonra da geri dönen saygısız oğuldan bahseden bir hikâye anlatmıştı, çok iyi anımsıyorum. Bence bu hikâye şeytan hakkında söylenmiş. Saygısız oğul ondan başkası değil."

Ateşin üstüne doğru eğildi.

"Sen yatsan artık, uykun geldi," dedim.

İhtiyar kabul etti:

"Doğru, uykum geldi..."

Hemen yana devrildi, ayaklarını karnına doğru çekti, kaftanını kafasına örttü ve sesi kesildi. Kömürlerin üzerindeki dallar çıtırdıyor, cızırdıyordu. Duman koyu şeritler halinde gecenin karanlığına doğru yükseliyordu.

İhtiyara baktım ve:

'Dünyayı sınırsız biçimde sevme servetine sahip bir aziz mi acaba bu adam?' diye düşündüm.

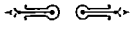
Hüzünlü gözleriyle bakan, alaca giysili topal kızı anımsadım ve tüm yaşam, gözümün önünde bu kızın tasviri şeklinde canlandı: Kız, ufak tefek bir Tanrının önünde duruyordu, Tanrı ise yalnızca sevmeyi becererek sevginin tüm büyüleyici gücünü bir tek teselli sözcüğüne ekliyordu:

"Canım..."

1923

AMERİKA

"Amerika" Hakkında Not

Maksim Gorki, tutuklanma tehdidi altında bulunduğu 1906 Şubat'ında Bolşevik Partisi'nin verdiği görevle Rusya'dan ayrıldı. Önünde, Rus Devrimi gerçeğini yabancı işçilere anlatmak, devrim düşüncelerinin propagandasını yapmak, Bolşevik Partisi'nin devrimci savaşımı için para toplanması işini örgütlemek, çarlık hükümetinin devrimi bastırmak amacıyla almak niyetinde olduğu dış borçlara karşı propaganda yapmak gibi görevler vardı. Yazar birkaç hafta Almanya'da kaldıktan sonra nisan ayında Amerika'ya gitti. M. Gorki, Amerika'ya varışından birkaç gün sonra dostlarına bu ülkeyle ilgili ilk izlenimlerini bildiriyordu. K. P. Pyatnitskiy'e yolladığı mektupta Amerikalıların "...para üreten son derece girişimci insanlar olduğunu, ancak manevi yaşamlarının pek fazla bulunmadığını" (A. M. Gorki Arşivi) yazıyordu. Yine aynı tarihlerde M. Gorki, 1905 Devrimi Rusya'sını Amerika'yla karşılaştırarak İ. P. Ladıjnikov'a şunları yazıyordu: "Biz, bütün dertlerimize karşın özgür Amerika'dan fersah fersah ileride-yiz! Buradaki bir çiftçiyi ya da işçiyi bizim mujiklerle ve işçilerle karşılaştırdığın zaman bu durum çok açık biçimde görülüyor." (A. M. Gorki Arşivi)

M. Gorki, Amerika'da halkın önünde yaptığı ilk konuşmalarında Amerikan emekçileriyle dayanışmayı ifade ediyordu. M. Gorki'nin hapiste bulunan "Batı Madenciler Federasyonu" yöneticileri William Haiwood ve Charles Moier'e yolladığı telgraf 1906 Nisan'ında bazı ABD gazetelerinde yayımlanmıştı. "Selam size sosyalist kardeşler! - diye yazıyordu Gorki- Metin Olun! Adalet günü ve tüm dünyadaki ezilenlerin kurtuluş günü yakındır."

New York'ta Grand Place'teki mitingde yaptığı konuşmada M. Gorki şöyle diyordu: "Ben ırkların ve ulusların düşmanlığına inanmıyorum. Tek bir mücadele görüyorum: sınıf mücadelesi. Beyaz adamda kara ırktan birine karşı doğal nefret uyandıran özgün bir psikolojinin var olduğuna da inanmıyorum..."

Burjuva Amerikan basını M. Gorki'ye karşı kasıtlı bir kampanya başlatmıştı. Yazar, New York'ta kalmakta olduğu otelden çıkartıldı. Kentteki diğer bütün otellerin sahipleri de ona oda vermeyi reddettiler. Yazar, New York'ta Staten Island'da karı koca Martin'lerin evine yerleşmek zorunda kaldı. M. Gorki 1906 yazını bu çiftin Elizabethtown kentine yirmi beş kilometre uzaklıktaki kır evinde geçirdi.

"Sarı Şeytan'ın Kenti" denemesinin Amerikan *Appleton Magazine* dergisinde yayımlanması, okurlar arasında büyük yankı uyandırdı. M. Gorki, 1906 Ağustos ayındaki bir mektubunda senatörlerin tepkilerini bildirdiklerini, işçilerinse kahkahalarla güldüklerini yazıyordu.

M. Gorki, K. P. Pyatnitskiy'e yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Biliyor musunuz, *Appleton*'da yayımlanan New York'la ilgili yazıma gazeteler bin iki yüzden fazla tepki mektubu almışlar!

Yakında 'Yeniyetmeler Ülkesi' diye bir makale yayınlayacağım. Bu makalede Amerikalıların kel, ak saçlı, takma dişli ya da profesör, senatör, milyoner de olsalar 13-15 yaşından daha büyük olmadıklarını kanıtlayacağım. Herhalde beni tepki yağmuruna tutacaklardır." (A. M. Gorki Arşivi)

Ve daha sonraki satırlar: "...Burada kaynatılan kazan müthiş ilgimi çekiyor. Çok ilginç! Burada devrim yaptığımı söylüyorlar. Saçma tabii, ama ciddi konuşmak gerekirse gürültü koparmayı başardım." (A. M. Gorki Arşivi)

Amerika kitabı ilk başta dört denemeden oluşuyordu: "Sarı Şeytan'ın Kenti", "Can Sıkıntısı Krallığı", "Mob" ve "Charlie Man". Sonuncu deneme daha sonra Gorki tarafından kitaptan çıkarılmıştır.

(*M. Gorki Bütün Yapıtları* [Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı Moskva 1950 baskısı] Yedinci Ciltten alınmıştır.)

Sarı Şeytan'ın Kenti

OKYANUSUN ve karanın üstünde dumanla karışık sis vardı, kentin kararmış binalarına ve limanın bulanık sularına ince bir yağmur tembel tembel yağıyordu.

Göçmenler geminin güvertesinde toplanmış, hiç konuşmadan çevrelerindeki her şeye umut, kaygı, korku ve sevinç dolu, meraklı gözlerle bakıyorlardı.

Polonyalı bir genç kız, şaşkınlık içinde Özgürlük Anıtı'nı göstererek:

"Bu kim?" diye sessizce sordu. Birisi yanıtladı:

"Amerika'nın Tanrısı..."

Bronzdan dev kadın heykeli baştan aşağı yeşil oksitle kaplanmış. Soğuk yüzü sisin arasından okyanus boşluğuna kör gözlerle bakıyor, bronz heykel, ölü gözlerine can vermesi için güneşi bekliyor sanki. Özgürlük'ün ayaklarının altındaki küçük kara parçası, okyanustan yükselmiş gibi görünüyor, kaidesiyse donup kalmış dalgalar şeklinde. Okyanusun ve gemi direklerinin üstüne doğru havaya kalkmış olan eli, mağrur bir yücelik ve güzellik pozu veriyor. Parmaklarının arasında sımsıkı tuttuğu meşale alev alev yanmaya başlayacak, gri bir duman çıkaracak ve tüm çevresine sıcak, sevinçli ışıklar saçacakmış gibi görünüyor.

Üzerinde durduğu küçücük kara parçasının çevresindeyse demir yığını koca koca gemiler, tarihöncesi canavarları gibi okyanus sularının üstünde kayıyor, küçük motorlar aç yırtıcı kuşlar gibi oradan oraya gidip geliyor. Masal devlerinin seslerini andıran sirenler böğürüyor, öfkeli düdük sesleri duyuluyor, gemi çapalarının zincirleri şangırdıyor, sert okyanus dalgaları kıyıya çarpıyor.

Çevredeki her şey koşuyor, acele ediyor, gerilim içinde titriyor. Gemilerin pervaneleri ve çarkları suya telaşla vuruyor. Suyun üstü sarı bir köpükle kaplı, kırışıklarla kesik kesik.

Ve sanki her şey, demir, taşlar, su, tahta, her şey, güneşsiz, şarkısız, mutsuz, ağır bir çalışmanın tutsağı olmuş yaşamı protesto ediyor. Her şey insana düşman olan gizli bir gücün iradesine boyun eğerek inliyor, uluyor, gıcırdıyor. Demirle delik deşik edilmiş, bağrı yarılmış, yağlı petrol lekelerine bulanmış, tahta parçalarıyla, talaşlarla, saman ve yiyecek artıklarıyla çöplüğe çevrilmiş suyun üstünde her yerde gözle görülmeyen, soğuk, kötü yürekli bir güç çalışıyor. Bu güç, bütün bu uçsuz bucaksız makineyi sert, tekdüze bir biçimde itiyor. Bu makinenin içinde gemiler ve doklar sadece küçük birer parça, insansa yok denecek kadar minik bir vida, birbirine karışmış çirkin, kirli demir ve ahşap örgülerinin arasında, gemi, sandal ve vagon taşıyan mavnaların karmaşası içinde gözle görülmeyen bir nokta yalnızca.

Gürültüden şaşkına dönmüş, kulakları sağırlaşmış, cansız maddelerin yaptığı bu dans yüzünden canından bezmiş, tepeden tırnağa kara katrana, yağa batmış iki ayaklı bir yaratık, ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, garip garip yüzüme bakıyor. Yüzü yağlı, ince bir kir tabakasıyla kaplanmış; bu yüzde diri bir insanın gözleri değil, sadece dişlerinin beyaz minesi parlıyor.

Gemi, öteki gemilerin kalabalığı içinde ağır ağır ilerliyor. Göçmenlerin garip bir şekilde grileşen suratları sersemlemiş görünüyor, hepsinin gözlerini tek tip bir koyun bakışı kaplıyor. İnsanlar güvertede dikilmiş sessizce sisin içine bakıyorlar.

Sisin içindeyse yankılanan bir homurtuyla dolu, akıllara sığmayacak kadar büyük bir şey doğuyor, büyüyor, insanların yüzüne karşı pis kokulu, ağır soluğunu üflüyor, çıkardığı gürültüde tehdit edici, açgözlü bir şey insanın kulağına çarpıyor.

Bu bir kent, New York kenti. Kıyıda yirmi katlı binalar, sessiz, kapkara "gökdelenler" dimdik duruyor. Dört köşe, güzel olma is-

teğinden yoksun, anlamsız, ağır binalar somurtarak, insanın içini karartarak göğe yükseliyor. Yüksekliğiyle, çirkinliğiyle böbürlenme duygusu her binada hissediliyor. Pencerelerde çiçek yok, çocuk görünmüyor...

Uzaktan bakınca kent, çarpık, simsiyah dişleri olan büyük bir çene kemiği gibi görünüyor. Gökyüzüne duman bulutları salıyor, şişmanlık hastalığına yakalanmış bir obur gibi sesli sesli soluk alıp veriyor.

Kente girince taştan ve demirden bir midenin, birkaç milyon insanı yutmuş, onları un ufak edip sindirmekte olan bir midenin içine düştüğünü duyumsuyorsun.

Cadde kaygan, doymak bilmeyen bir gırtlağa benziyor. Kentin kararmış gıda maddelerini oluşturan insanlar buradan derinlerde bir yere doğru yuvarlanıyorlar. Demir, başının üstünde, ayaklarının altında, yanı başında, her yerde yaşamını sürdürüyor ve gümbürdeyerek kazandığı zaferleri kutluyor. Altının gücüyle yaşama çağrılan, altınla can bulan demir, kendine özgü bir ağla insanın çevresini kuşatıyor, kulaklarını sağır ediyor, kanını, beynini emiyor, kaslarını, sinirlerini yiyip bitiriyor, büyüyor, dilsiz taşı destek alarak, zincirinin halkalarını gittikçe daha geniş bir alana atarak büyüyor.

Lokomotifler arkalarından vagonları sürükleyerek iri solucanlar gibi kayıp gidiyor, otomobil kornaları besili kazlar gibi vaklıyor, elektrikli tren çirkin sesiyle uluyor, boğucu hava, süngerin suyu çekmesi gibi binlerce böğürtüyü içine çekiyor. Kentin üzerini bastıran, fabrika dumanlarıyla kirlenmiş bu boğucu hava, isle kaplı yüksek duvarların arasında kımıldamadan duruyor.

Meydanlarda, ağaçların tozlu yapraklarının birer ölü gibi dallarda asılı durduğu küçük parklarda kapkara heykeller yükseliyor. Bu heykellerin yüzleri kalın bir kir tabakasıyla kaplanmış, bir zamanlar vatan sevgisiyle alev alev yanan gözleri kentin tozla-

rıyla dolmuş. Bu bronz adamlar canlılıklarını yitirmiş, çok katlı binaların arasında yapayalnız kalmışlar. Yüksek duvarların kara gölgesinde cüce gibi görünüyorlar. Çevrelerindeki çılgın kargaşa içinde yollarını kaybetmiş, oldukları yerde durmuş, yarı kör gözlerini dikmiş, sıkıntıyla, yüreklerindeki acıyla ayaklarının dibinden geçen insanların hırslı koşuşturmasına bakıyorlar. Küçük, kara insanlar anıtların yanından telaşla koşarak geçiyorlar. Hiç kimse dönüp de kahramanın yüzüne bakmıyor. Sermaye dinozorları, özgürlük yaratıcılarının önemini insanların belleğinden silip atmış.

Bronz adamlar tek bir ağır düşünceye kapılmış gibi görünüyorlar:

"Benim yaratmak istediğim böyle bir hayat mıydı?"

Çevrede hummalı bir hayat, ocakta pişen çorba gibi fokur fokur kaynıyor, bu fokurtulu kaynama içinde küçük insanlar et suyunun içindeki taneler gibi, denizdeki tahta parçaları gibi oraya buraya kaçışıyor, dönüyor, kayboluyorlar. Kent kükrüyor, kükrüyor ve onları doymak bilmeyen kocaman ağzına birbiri arkasına atıp yutuyor.

Kahramanlardan bazıları ellerini aşağı indirmiş, bazıları da insanların başlarının üstüne doğru uzatarak ve şu uyarıyı yaparak havaya kaldırmış:

"Durun! Bu yaşamak değil, çılgınlık yalnızca!.."

Sokak yaşamının karmaşasında bu kahramanların hiçbirine gerek yok, vahşi bir açgözlülük kükremesi içinde, taş, cam ve demirden oluşmuş çirkin bir hayalin sımsıkı tutsaklığı içinde yanlış bir yerde bulunuyorlar.

Bir gece hepsi birden kaidelerinden ayrılıp hakarete uğramış insanların ağır adımlarıyla caddelerden geçerek yalnızlıklarının hüznünü bu kentten ayın parladığı, havanın olduğu, huzurun hüküm sürdüğü kırlara taşıyacaklar. Bir insan, hayatı boyunca vatanının yararı için çalışmışsa eğer, ölümünden sonra rahat bırakılmayı kesinlikle hak etmiş demektir.

İnsanlar, caddelerin her iki yönündeki kaldırımlarda telaşla oraya buraya gidip geliyorlar. Taş duvarların derin gözenekleri onları içine çekiyor. Demirin muzaffer uğultusu, elektrikli trenin korkunç uluması, yeni metal ağının, yeni taş duvarların yapım çalışmalarının gümbürtüsü... Bütün bunlar okyanustaki bir fırtınanın kuş çığlıklarını bastırması gibi insan seslerini bastırıyor.

İnsanların yüzleri ifadesiz denecek kadar sakin, içlerinden hiçbiri yaşamın kölesi, canavar kentin yemi olma mutsuzluğunu hissetmiyor olmalı. Acıklı bir kibirlilikle kendilerini geleceklerinin patronu sayıyorlar, zaman zaman gözlerinde bağımsızlıklarının bilinci ışıldıyor, ama anlaşılan bunun sadece marangozun elindeki keserin, demircinin elindeki çekicin, kurnaz kurnaz gülümseyerek herkes için büyük ama daracık tek bir hapishane yapmakta olan görünmez bir duvarcının elindeki tuğlanın bağımsızlığı olduğunu akıl edemiyorlar. Pek çok canlı yüz var, ama her bir yüzde öncelikle dişleri görüyorsun. İç özgürlüğü, ruh özgürlüğü insanların gözlerinde ışıldamıyor. Özgürlükten yoksun bu canlılık, henüz keskinliğini yitirmemiş bir bıçağın soğuk parıltısını anımsatıyor. Bu, Sarı Şeytan'ın yani Altın'ın elindeki kör aletlerin özgürlüğüdür.

Böylesine korkunç bir kenti ilk kez görüyorum. İnsanlar bana daha önce hiçbir zaman bu derece önemsiz, bu derece köleleşmiş görünmemişlerdi. Aynı zamanda doymak bilmezliği yüzünden aptallaşmış, vahşi hayvan gibi kükreyerek beyinleri, sinirleri yutup duran bir oburun bu açgözlü, pis midesindeki insanlar kadar trajikomik biçimde kendisinden hoşnut insanlarla hiçbir yerde karşılaşmamıştım...

İnsanlar hakkında korkunç ve acı şeyler söyleyebilirsiniz.

"Havai hat" vagonu, daracık caddedeki evlerin duvarları arasından, demir balkonların ve merdivenlerin aynı biçimde kafeslerle sarıldığı üçüncü katların hizasındaki raylardan uluyarak, gümbürdeyerek hızla geçiyor. Pencereler açık ve hemen hemen her pencerede insanlar görünüyor. Bazıları çalışıyor, bir

şey dikiyor ya da başlarını çalışma masalarının üstüne eğmiş hesap yapıyor; diğerleri yalnızca pencerelerin önünde oturuyor, pencere kenarlarına abanmış, her dakika gözlerinin önünden koşarak geçen vagonlara bakıyorlar. Yaşlılar, gençler, çocuklar, hepsi de aynı şekilde sessiz, aynı şekilde sakin. Bu amaçsız isteklere, bu isteklerde bir amaç olduğunu düşünmeye alışmışlar. Demirin egemenliğine karşı gözlerde bir öfke, demirin zaferine karşı bir nefret yok. Vagonların geçişiyle evlerin duvarları sallanıyor, kadınların göğüsleri, erkeklerin kafaları sarsılıyor; balkonların kafeslerinde çocuk vücutları görünüyor, bu berbat yaşamı gerekli, kaçınılmaz bir şey gibi kabul etmeye alışarak onlar da zangır zangır sarsılıyorlar. Sürekli olarak sarsılan beyinlerde kendine ait yürekli, güzel düşünce dantelleri örmek, canlı, cüretkâr bir düş yaratmak mümkün olamaz herhalde.

İşte düğmeleri açık, kirli bir bluz giymiş yaşlı bir kadının esmer yüzü görünüp kayboldu. Acı çeken, zehirlenen hava, vagonlara yol vererek korku içinde pencerelere doğru atıldı, yaşlı kadının kır saçları gri bir kuşun kanatları gibi inip kalkmaya başladı. Kurşuni, ışıltısız gözlerini kapattı. Gözden kayboldu.

Donuklaşmış oda içlerinde paçavralarla örtülü karyolaların demirleri, masaların üstündeki kirli kaplar ve yemek artıkları görünüp kayboluyor. Pencerelerde çiçek görmek istiyorsun, elinde kitap olan bir insan arıyorsun. Duvarlar gözlerinin önünden eriyormuş gibi akıp gidiyor, yüzüne doğru çamurlu su gibi akıyor, bu çamurlu suyun hızlı akışı içinde suskun insanlar sıkıntılı bir şekilde kaynaşıyorlar.

Dazlak bir kafa, tozla kaplı bir camın arkasında donuk donuk parladı. Bu kafa bir tezgâhın üstünde tekdüze bir şekilde sallanıyordu. Kızılımsı sarı saçlı, zayıf bir genç kız pencerenin önüne oturmuş, koyu renk gözleriyle ilmekleri sayarak çorap örüyor. Havanın hücumuyla kız odanın içine doğru sallandı, gözlerini işinden ayırmadı, rüzgârdan açılan eteğini düzeltmedi. Beş yaşlarında iki erkek çocuk balkonda küçük tahta parçalarından ev

yapıyor. Yaptıkları ev sarsıntıdan yıkılıyor. Çocuklar, balkon demirlerinin arasından caddeye düşmesin diye küçük tahta parçalarını minicik elleriyle tutmaya çalışıyorlar. Yaptıklarını neyin bozduğuna bakmıyorlar bile. Büyük, ama minicik tanelere bölünmüş tek bir şeyin parçaları gibi daha başka yüzler de pencerelerde birbiri arkasına görülüyor.

Vagonların kudurmuş koşusunun önüne kattığı hava, insanların elbiselerini, saçlarını uçuruyor, sıcak, boğucu bir dalga halinde yüzlerine vuruyor, itiyor, kulaklarına binlerce ses dolduruyor, gözlerine yakıcı, ufak tozlar sokuyor, kör ediyor, uzayıp giden, hiç kesilmeyen bir uluma sesiyle kulaklarını sağırlaştırıyor...

Gerçekten yaşayan bir insan için, yani düşünen, kafasının içinde hayaller kuran, tablolar, tasvirler, istekler yaratan, özleyen, isteyen, reddeden, bekleyen bir insan için bütün bunlar, yani bu vahşi uluma, bu kükreme, taş duvarların titremesi, pencerelerdeki camların ürkek ürkek zangırdaması birer engel oluştururdu. Bu insan öfkelenerek evinden çıkar ve bu iğrenç şeyi, yani "havai hat"tı kırar, yıkar, demirin küstahça ulumasını sustururdu. Yaşamın sahibi o'dur, yaşam o'nun içindir ve o'na engel olan her şey ortadan kaldırılmalıdır.

Sarı Şeytan'ın kentinin evlerinde yaşayan insanlar, insanı yok etmekte olan her şeye uslu uslu katlanıyorlar.

Aşağıda, yani "havai hat" demiryolunun altındaki kaldırımların tozu kiri içinde çocuklar sessizce oyun oynuyorlar. Sessiz, çünkü bütün dünya çocukları gibi onlar da güldükleri ve bağırdıkları halde sesleri, denize düşen yağmur damlaları gibi tepelerindeki gümbürtünün içinde yok olup gidiyor. Çocuklar hoyrat bir elin evlerin pencerelerinden koparıp caddenin pisliği içine fırlattığı çiçeklere benziyor. Vücutları kentin yağlı buharlarıyla beslenen bu çocukların yüzleri sapsarı, kanları zehirlenmiş, paslı metalin korkunç çığlıklarından, boyun eğdirici şimşeklerin çirkin ulumasından sinirleri bozulmuş.

"Bu çocuklar büyüdüklerinde sağlıklı, gözü pek, gururlu insanlar olabilirler mi?" diye soruyorsun kendi kendine. Yanıt olarak her yandan diş gıcırtıları, kahkahalar, keskin çığlıklar geliyor.

Vagonlar, kentin lağım çukuru olan yoksul mahallesi East-Side'ın yanından geçiyor. İnsanları, kocaman dipsiz bir çukura, bir kazana ya da tencereye benzeyen kentin diplerine ulaştıran caddeler birer derin kanal gibi görünüyor. Bütün bu insanlar oraya, o büyük çukura akıp gidiyor ve orada bu insanları kaynatıp altın elde ediyorlar. Kanalı andıran caddelerde çocuklar kaynaşıyor.

Çok yoksulluk gördüm. Yoksulluğun kanı çekilmiş, kemikleri dışarı fırlamış yeşil yüzünü çok iyi tanırım. Açlıktan boş boş bakan, açgözlülükten alev alev yanan, kurnaz ve kindar ya da köle gibi uysal ve hiçbir zaman insanca olmayan gözlerini her yerde gördüm, ama East-Side'daki yoksulluk, benim gördüklerimin en korkuncu, en iç karartıcı olanı.

Tahıl çuvalı gibi insanlarla tıka basa dolu bu caddelerde çocuklar, yaya kaldırımlarının kenarında duran çöp kutularını açgözlülükle karıştırıp atılmış sebze, meyve artıkları arıyorlar ve onları hemen oracıkta, o yakıcı tozun, boğucu havanın içinde üzerlerindeki küflere aldırmadan yalayıp yutuyorlar.

Küflenmiş bir ekmek kabuğu bulduklarında aralarında vahşi bir düşmanlık doğuyor; ekmek kabuğunu ele geçirme isteğiyle küçük köpekler gibi kavgaya tutuşuyorlar. Obur güvercinler gibi sürüler halinde kaldırımları kaplıyorlar; gecenin birinde, ikisinde veya daha da geç bir vaktinde yoksulluğun bu sefil mikropları, Sarı Şeytan'ın zengin kölelerinin hırsına karşı canlı serzenişler olarak hâlâ çöplük karıştırıyorlar.

Pislik içindeki caddelerin köşe başlarında birtakım sobalar ya da mangallar duruyor, bunların içinde bir şey kaynıyor, buhar, incecik bir borudan havaya fışkırırken borunun ucunda ince bir ıslık çalıyor. Kulak tırmalayıcı bu ince ıslık titreyen keskinliğiyle caddedeki bütün sesleri yırtıyor, göz kamaştıracak kadar beyaz, soğuk bir ip gibi sonsuz şekilde uzuyor, insanın boğazının çev-

resinde dönmeye başlıyor, kafasındaki düşünceleri birbirine karıştırıyor, delirtiyor, bu düşünceleri bir yerlere doğru kovalıyor ve havayı oburca yutmuş olan çürük kokusunun içinde bir saniye olsun susmadan alay eder gibi, pislik içindeki bu hayatın iliklerine zalimce işleyerek titreşip duruyor.

Pislik alışılmış bir şey, her yeri kaplamış: evlerin duvarlarını, pencere camlarını, insanların giysilerini, derilerinin gözeneklerini, beyinlerini, isteklerini, düşüncelerini...

Bu caddelerdeki karanlık kapı girintileri, duvarların taşları içine gömülmüş, çürümeye yüz tutmuş yaralara benziyor. Bu girintilere şöyle bir göz atıp da üzeri çöplerle kaplı kirli basamakları görünce içerdekiler de bir cesedin karnı gibi çürümüş ve irin içindedir herhalde diye düşünüyorsun. İnsanlarsa birer kurt olarak görünüyor...

Esmer, iri gözlü, uzun boylu bir kadın kucağında bebeğiyle bir kapının önünde dikiliyor. Bluzunun düğmeleri açık. Morarmış memesi uzun bir torba gibi cansız bir şekilde sarkmış. Bebek, anasının kuru, aç gövdesine parmaklarıyla yapışarak bağırıyor, yüzünü bu kuru vücuda yapıştırıyor, dudaklarını şapırdatıyor, bir an için sesi kesiliyor, sonra var gücüyle tekrar bağırmaya başlıyor, elleriyle, ayaklarıyla anasının memesine vuruyor. Kadın taş gibi duruyor, gözleri baykuş gözleri gibi yuvarlak. Önündeki bir noktaya dikilmiş olan bu gözlerin ekmekten başka bir şey göremeyeceğini hissediyorsun. Dudaklarını sımsıkı kapatmış, burnundan soluk alıyor, caddenin pis kokulu, ağır havasını içine çekerken burun delikleri titriyor; bu insan bir gün önce yediği yemeğin anısıyla ve bir daha kim bilir ne zaman yiyeceği lokmanın hayaliyle yaşıyor. Bebek, küçük, sarı bir buzağı gibi gerinerek, kasılarak ağlıyor. Kadın bebeğin çığlıklarını duymuyor, tekmelerini hissetmiyor...

Uzun boylu, zayıf, yırtıcı suratlı, ak saçlı kafası şapkasız bir ihtiyar, hastalıklı gözlerinin kızarmış kapaklarını kısmış, bir çöp yığınını dikkatle karıştırarak kömür parçalarını ayırıyor. Yanına

biri yaklaştığında da kurt gibi ağır ağır kafasını çevirerek bir şeyler söylüyor.

Çok solgun, zayıf bir delikanlı, sokak lambasının direğine yaslanmış, gri gözleriyle caddeye bakıyor, arada bir kıvırcık saçlı kafasını sallıyor. Ellerini iyice soktuğu pantolonunun ceplerinde sinirli bir şekilde parmaklarını oynatıyor...

Burada, bu caddelerde insan fark edilir; onun kızgın, kindar sesi duyulur. Buradaki insanın aç, heyecanlı, hasret çeken bir yüzü vardır. İnsanların ne hissettikleri görülür, ne düşündükleri fark edilir. Pis kanalların içinde kaynaşırlar, birbirleriyle çarpışırlar, açlığın gücü bulanık sel suyundaki çöpler gibi onları döndürür durur, şiddetle bir şey yeme isteklerini canlandırır.

Yiyecek beklentisi içinde, tok olma zevkinin hayali içinde zehir dolu havayı yutarlar ve ruhlarının karanlık derinliklerinde keskin düşünceler, çapraşık duygular, canice istekler doğar.

Kentin karnındaki hastalık saçan mikroplar gibidirler ve şu anda kentin onlara cömertçe yedirmekte olduğu zehirlerin aynısıyla kenti zehirleyecekleri gün de gelecektir!

Sokak lambasının yanındaki delikanlı, aç dişlerini iyice sıkıp arada bir başını sallıyor. Sanırım, ne düşündüğünü, ne istediğini biliyorum. Çok kuvvetli iri elleri, sırtında da kanatları olsun istiyor bence. Bunu, günün birinde kentin üstüne yükselip, ellerini iki çelik manivela gibi kentin içine indirip oradaki her şeyi karıştırarak bir çöp ve kül yığını haline getirmek için, tuğlayla inciyi, altınla kölelerin etini, camla milyonerleri, çamuru, budalaları, tapınakları, kirden zehirlenmiş ağaçları, o aptal "gökdelenleri", her şeyi, tüm kenti bir yığın haline, çamurdan ve insanların kanından yoğrulmuş bir hamur haline, iğrenç bir karmaşa haline getirmek için istiyor. Bu korkunç istek, delikanlının beyninde çok zayıf bir vücuttaki çıban kadar doğal bir şey. Kölelerin çok çalıştıkları yerlerde özgür, yaratıcı düşünceye yer olamaz, oralarda ancak yıkıcı düşünceler gelişebilir, zehirli intikam çiçekleri açabilir, bir hay-

vanın azgın tepkisi söz konusu olabilir. Anlaşılır bir şeydir bu: İnsanlar, bir insanın ruhunu bozarken ondan kendilerine karşı merhamet göstermesini beklememelidirler.

İnsan öç alma hakkına sahiptir, bu hakkı ona insanlar vermektedir.

İsle kaplı bulanık gökyüzünde gün sona eriyor. Koca binalar daha ruh sıkıcı, daha ağır hale geliyor. Bu binaların karanlık içlerinde birden bu lahitlerin ölü zenginliklerini gece boyunca korumak zorunda olan garip yaratıkların sarı gözleri gibi ışıklar yanmaya ve parlamaya başlıyor.

İnsanlar günlük çalışmalarını tamamladılar ve bu çalışmayı ne için yaptıklarını, bu çalışmanın kendileri için gerekli olup olmadığını düşünmeksizin hızlı adımlarla uyumaya koşuyorlar. Kaldırımlar karanlık bir sel gibi akan insan vücutlarıyla dolu. Bütün kafalarda aynı biçim yuvarlak şapkalar var ve gözlerden anlaşıldığına göre bütün beyinler çoktan uykuya dalmış. İş bittiğine göre düşünecek bir şey kalmamış. Herkes yalnızca patron için düşünüyor, kendileriyle ilgili düşünecek bir şeyleri yok; iş varsa ekmek de, hayatın ucuz zevkleri de olacak. Sarı Şeytan'ın kentindeki insan için bundan başka hiçbir şey gerekli değil.

İnsanlar yataklarına, kendi kadınlarına, kendi erkeklerine gidiyorlar ve gece havasız odalarda, terli ve terden vıcık vıcık bir halde kent için yeni, taze bir yem dünyaya getirmek için sevişecekler...

Gidiyorlar. Ne bir kahkaha, ne bir neşeli konuşma duyuluyor, ne de gülümsemeler ışıldıyor.

Otomobiller korna çalıyor, kırbaçlar şaklıyor, elektrik telleri yoğun bir şekilde uğulduyor, vagonlar gümbürdüyor. Galiba bir yerlerde bir müzik çalınıyor. Küçük, erkek çocuklar cırtlak sesleriyle bağırarak gazete adlarını sayıyorlar. Laternanın ahlaksız sesiyle birinin attığı çığlık, bir katille bir tuluat soytarısının trajiko-

mik kucaklaşması halinde birleşiyor. Küçük insanlar iradesiz bir şekilde yürüyorlar, sanki bir dağın eteklerine taşlar yuvarlanıyor...

Sarı ışıklar giderek daha çok, daha çok yanıyor. Bütün duvarlar, bira, viski, sabun, yeni bir saç modeli, şapkalar, sigaralar, tiyatrolar hakkında ateşli sözcüklerle parlıyor. Altın'ın açgözlü itişleriyle caddeler boyunca her yere sokulmuş olan demirin gümbürtüsü hiç eksilmiyor. Her yerde ışıkların yandığı şu anda bu aralıksız feryat daha da ciddileşiyor, yeni bir anlam, daha büyük bir güç kazanıyor.

Evlerin duvarlarından, tabelalardan, lokantaların pencerelerinden erimiş Altın'ın gözleri kör eden ışığı dökülüyor. Bu küstah, yaygaracı ışık, her yerde muzaffer bir edayla titreşip duruyor, gözleri oyuyor, soğuk parıltısıyla yüzleri çarpıtıyor. Onun kurnaz parıltısı, insanların ceplerinden ücretlerinin küçük kırıntılarını çekip alma hırsıyla dolu. Göz kırpışlarını ateşli sözcükler haline çeviriyor ve bu sözcüklerle işçileri sessizce ucuz zevklere davet ediyor, onlara rahat şeyler öneriyor...

Bu kentte ne kadar da çok ışık var! İlk başta göze güzel görünüyor bu durum, insanı heyecanlandırarak neşelendiriyor. Işık özgür bir doğa elementidir, güneşin gururlu evladıdır. Azgın bir şekilde çiçek açtığında, bu çiçekler oynaşır ve yeryüzündeki bütün çiçeklerden daha güzel olur. Işık, yaşamı temizler, köhne, ölü, kirli olan her şeyi yok edebilir.

Ancak bu kentte camdan yapılmış saydam zindanların içine hapsedilmiş ışığı gördüğün zaman, burada her şey gibi ışığın da köleleştirilmiş olduğunu anlıyorsun. O da Altın'a hizmet ediyor, Altın için çalışıyor ve insanlardan bir düşman kadar uzak...

Diğer hepsi gibi, yani demir, taş, tahta gibi ışık da insana karşı bir komplo içinde; onun gözlerini kamaştırarak:

"Buraya gel!" diye yanına çağırıyor.

Sonra da:

"Sökül paraları!.." diyor.

İnsanlar onun çağrısına uyup gidiyorlar, gereksiz birtakım süprüntüleri satın alıyorlar ve onları sersemleten gösterilere bakıyorlar.

Sanki kentin merkezinde bir yerde büyük bir Altın topağı şehvetli çığlıklar atarak dönüyor, bütün caddelere minik zerreciklerini yayıyor ve insanlar gün boyunca açgözlülükle bunların peşinde koşuyor, bu zerrecikleri arıyor ve yakalıyorlar. Fakat akşam olduğunda Altın topağı soğuk, ışıklı bir kasırga oluşturarak aksi yönde dönmeye başlıyor ve gündüz yakaladıkları altın tozunu geri vermeleri için insanları içine çekiyor. İnsanlar her zaman aldıklarından daha fazlasını veriyorlar ve ertesi günün sabahında Altın topağı büyümüş, dönüşü daha hızlanmış oluyor, kölesi olan demirin muzaffer ulumasını, köleleştirdiği bütün güçlerin gümbürtüsünü bastıracak bir ses çıkarıyor.

Ve bir gün öncesinden daha hırslı, daha büyük bir egemenliğe sahip olarak akşam soğuk, sarı metale dönüştürmek üzere insanların kanlarını, beyinlerini emiyor. Altın topağı, kentin yüreğidir. Tüm yaşam bu yüreğin atışlarında, yaşamın tüm anlamı da bu yüreğin hacminin büyümesindedir.

Bunun için insanlar günlerce toprağı kazıyorlar, demiri dövüyorlar, evler yapıyorlar, fabrika dumanlarını soluyorlar, vücutlarının gözenekleri hastalık saçan, zehirli havanın kirini emiyor, bunun için güzel vücutlarını satıyorlar.

Bu aşağılık büyü onların ruhlarını uyutuyor, insanları Sarı Şeytan'ın elinde eğilip bükülebilir bir araç, insanın durup dinlenmeden Altın erittiği, yani kendi vücudunu, kendi kanını erittiği maden cevheri haline getiriyor.

Gece, okyanus yönünden geliyor ve kentin üzerine ılık, tuzlu soluğunu üflüyor. Soğuk ışıklar binlerce ok halinde geceye saplanıyor. Gece, acıyarak evlerin çirkinliğini, dar sokakların iğrençli-

ğini karanlık giysilere sarıp sarmalayarak, yoksulluğun sırtındaki paçavraların kirini örterek geliyor. Karşısına, onun sessizliğini yırtarak açgözlü çılgınlığın vahşi çığlığı çıkıyor. Gece yürümeye devam ediyor ve yumuşacık eliyle kentin irinli yaralarını örterek, köleleşmiş ışığın küstah parıltısını yavaş yavaş söndürüyor.

Fakat caddeler ağının içine girerken taze soluğuyla kentin zehirli buharlarını alt edebilecek, onları uzaklaştırabilecek güçte değildir artık. Güneşin ısıttığı duvarların taşlarına çarpıyor, çatıların paslı demirlerinin, kaldırımlardaki çamurların üstünde dolaşıyor, zehirli tozları emiyor, kokuları içine çekiyor ve kanatlarını indirerek evlerin çatılarına, caddelere bitkin bir şekilde uzanıp kımıldamadan yatıyor. Ondan geriye yalnızca karanlık kalmış, tazelik ve serinlik taş, demir, tahta ve insanların kirli ciğerleri tarafından yutularak yok olmuştur. Artık ne dinginlik ne de şiir vardır onda...

Havasızlıktan kentin içi geçmiştir, kocaman bir hayvan gibi homurdanmaktadır. Bu kocaman hayvan gün boyunca o kadar çok, o kadar çeşitli yem yemiştir ki, sıcak basmış, rahatsız olmuş, ağır, saçma sapan düşler görmektedir artık.

Işık, üzerine almış olduğu sefil kışkırtıcılık görevini, reklam uşaklığı görevini tamamlamış, titreyerek sönmektedir. Taş evler insanları birbiri ardınca içlerine çekmektedir.

Zayıf, uzun boylu, sırtı hafifçe kamburlaşmış bir adam caddenin köşesinde duruyor, başını hafif hafif döndürerek soluk gözlerle sıkıntı içinde sağa sola bakıyor. Nereye gitmeli? Bütün caddeler aynı, bütün evler donuk pencerelerin oluşturduğu beyaz lekeler halinde aynı umursamazlık içinde ölü gibi birbirlerine bakıyor...

Boğucu bir sıkıntı, sıcak eliyle insanın boğazını sıkıyor, soluğunu daraltıyor. Lanetli, talihsiz kentin gündüzki buharlarından oluşmuş saydam bir bulut, evlerin çatılarının üstünde kımıldamadan duruyor. Bu perdenin arasından bakınca göklerin erişilmez yüksekliklerinde sessiz yıldızlar donuk donuk parlıyor.

Adam şapkasını çıkardı, başını kaldırdı, yukarı doğru bakıyor. Bu kentteki binaların yüksekliği, gökyüzünü başka bir yerdekine oranla yerden sanki daha yukarı itmiş. Yıldızlar ufacık, yalnız...

Uzakta bir boru ötüyor. Adamın uzun bacakları garip bir biçimde titriyor, başını eğip ellerini sallayarak caddelerden birine doğru ağır adımlarla yürüyor. Vakit geç oldu, caddeler giderek daha da tenhalaşıyor. Sinekler gibi birbirinin aynı olan küçük insanlar karanlığa karışarak gözden kayboluyorlar. Polisler, köşe başlarında kafalarında gri şapkaları, ellerinde coplarıyla hareketsiz duruyorlar. Çenelerini hafif hafif oynatarak tütün çiğniyorlar.

Adam, polislerin, telefon direklerinin ve evlerin duvarlarındaki pek çok siyah kapının, dört köşe ağızlarını uykulu uykulu açmış olan bu siyah kapıların yanından yürüyor. Uzakta bir yerde bir tramvay vagonu gümbürdüyor ve uluyor. Gece, caddelerin derin kafesleri içinde boğulmuş, gece ölmüş.

Adam düzgün adımlarla yürüyor, yürürken hafifçe kamburu çıkmış uzun gövdesini iki yana sallıyor. Düşünceli ve kararsız olmasına karşın bir kesinlik var vücudunda...

Bence bu adam bir hırsız.

Kentin kapkara ağları içinde kendini canlı hisseden bir adam görmek hoş oluyor.

Açık pencerelerden dışarı insan terinin mide bulandırıcı kokusu yayılıyor.

Boğucu, sıkıntılı karanlığın içinde anlaşılmaz, boğuk sesler insanın uykusunu getirecek şekilde dağılıyor.

Sarı Şeytan'ın iç karartıcı kenti uyuyor ve uykusunda sayıklıyor.

Can Sıkıntısı Krallığı

GECE olduğunda okyanusun üzerinde tümüyle ateşten oluşmuş hayali bir kent ansızın göğe yükseliyor. Binlerce kızıl kıvılcım, gökyüzünün karanlığı önünde renk renk kristallerden oluşan harika şatoların, sarayların ve tapınakların düzgün kulelerini ince, net bir şekilde çizerek parlıyor. Alevlerden saydam motifler halinde örülen altın bir örümcek ağı havada titreşiyor ve suya yansıyan güzelliğine hayran kalarak kımıldamadan duruyor. Ateşin, hüznü gidermeyen bu parıltısı, masalsı ve anlaşılmaz bir şey; onun görkemli, gözün zorlukla ayırt edebileceği, göğün ve okyanusun boşluklarında ateşten büyülü bir kent tablosu yaratan titreşimi anlatılamayacak kadar güzel. Bu ateşten kentin üstünde bir kızıllık salınıyor ve su, bu kızıllığın çizgilerini acayip şekilli erimiş altın lekeleri halinde bir araya getirerek yansıtıyor...

Ateşin oyunu tuhaf hayaller doğuruyor: Orada, sarayların salonlarında, ateşli bir sevincin pırıl pırıl aydınlığı içinde hiç kimsenin hiçbir zaman işitmediği sakin, gururlu bir müzik çalınıyor gibi geliyor insana. Düzgün bir biçimde yayılan müzik dalgasının üzerinde dünyanın en güzel düşünceleri kanatlı yıldızlar gibi oradan oraya uçuşuyor. Bu düşünceler, kutsal bir dansın içinde birbirlerine dokunuyorlar, kısacık bir kucaklaşma anında pırıl pırıl parlayıp yeni bir alev, yeni bir düşünce doğuruyorlar.

Sanki orada, yumuşacık karanlığın içinde, okyanusun inip kalkan göğsü üzerinde altın ipliklerden, çiçeklerden ve yıldızlardan örülmüş mucizevi bir salıncak sallanıyor ve güneş, geceleri bu salıncakta dinleniyor.

Güneş, insanı hayatın gerçeğine daha yakın bir yere getirip koyuyor. Ateş masalının yerinde gündüzleri sadece beyaz, hafif binalar görünüyor.

Okyanus soluğunun gök mavisi sisi, kentin gri, bulanık dumanıyla karışıyor, beyaz, hafif yapılar incecik bir perdeyle sarılıyor, seraba benzeyen bu yapılar, çekici bir biçimde titreşerek yanlarına çağırıyor, insanın yüreğini avutacak çok güzel şeyler vaat ediyor.

Geride, duman ve toz bulutlarının içinde kentin dört köşe evleri ağır bir kütle halinde yükseliyor, kentin doymak bilmeyen, açgözlü böğürtüsü hiç susmadan devam ediyor. Havayı ve insanın ruhunu sarsan bu gergin ses, demir tellerin hiç susmayan uluması, Altın'ın gücüyle ezilen yaşamın kasvetli çığlığı, Sarı Şeytan'ın alaycı ıslığı... İşte bütün bu gürültüler, kentin pis kokulu gövdesinin altında ezilmekte ve kirlenmekte olan kara parçasından uzaklaştırıyor insanı. Ve insanlar, güzel, beyaz yapıların dinlenme ve sessizlik vaatlerinde bulunduğu okyanus kıyısına gidiyorlar.

Bu beyaz yapılar, koyu renk suların derinlerine saplanan keskin birer bıçak gibi dil şeklindeki upuzun kumsala dayanıp sıkışmışlar. Kum, güneşte ılık, sarı bir ışık saçarak parlıyor. Bu narin yapılar, kadifeyi andıran kumun üzerinde beyaz ipekten incecik işlemelere benziyor. Sanki birisi sivri bir dili andıran bu kumsala gelmiş, üstündeki pahalı giysileri atıp dalgalara gömülmüş.

Gidip bu yumuşacık, tatlı kumaşlara dokunmak, onların kabarık kıvrımları üstüne yatmak, beyaz kuşların sessizce ve hızlı hareketlerle oradan oraya uçtuğu, güneşin yakıcı parıltısında okyanusun ve gökyüzünün uykulu bir şekilde donup kaldığı bu boşluğa bakmak istiyorsun.

.....

Buranın adı Coney Island.

Pazartesi günleri kentteki gazeteler, okurlarına şu önemli haberi ulaştırıyorlar:

"Dün Coney Island'da 300 000 kişi vardı. 23 çocuk kayboldu..."

...Coney Island'ın göz kamaştıran görkemi gözler önüne serilmeden önce Brooklyn'de ve Long Island'da caddelerin tozu ve çığlıklar arasında uzun bir süre tramvayla yolculuk etmek gere-

kiyor. Ve insan bu ışık kentinin girişinde durur durmaz gözleri kamaşıyor. Yüz binlerce soğuk beyaz kıvılcım gözlerine saldırıyor ve parlayan tozun içinde uzun süre hiçbir şey seçemiyor, çevresindeki her şey, ateşten köpükler saçan azgın bir kasırga halinde birleşiyor, her şey dönüyor, parlıyor ve bir yerlere doğru çekip götürüyor. İnsan bir anda şaşkına döndürülüyor, bu parıltıyla bilinci eziliyor, aklından düşünceler kovalanıyor, kişiliği kalabalığın bir parçası haline geliyor. İnsanlar, parlayan ışıkların arasında sarhoş ve iradesiz bir şekilde bir yere doğru yürüyorlar. Donuk beyaz bir duman beyinlere nüfuz ediyor, açgözlü bir bekleyiş, yapışkan bir perde gibi ruhu sarıyor. Parıltıya yenik düşmüş olan insan kalabalığı, gecenin karanlık sınırlarıyla her yanından sıkıştırılmış hareketsiz bir ışık gölüne doğru siyah bir sel halinde akıyor.

Her yerde küçük lambalar kuru, soğuk bir ışıkla parlıyor. Bütün direklere, duvarlara, pencere pervazlarına, kornişlere takılmış bu lambalar, bir elektrik santralinin yüksek bacası üzerinde düzgün çizgiler halinde uzanıyor, tüm çatılarda ışıl ışıl yanıyor, ölü bir parıltının keskin iğneleri halinde insanların gözlerine batıyor. İnsanlar gözlerini kısıyorlar ve şaşkın şaşkın gülümseyerek dolaşık bir zincirin ağır halkaları gibi yerde sürükleniyorlar...

Heyecandan ve sevinçten yoksun bir şaşkınlığın baskısı altında ezilmekte olan bu kalabalıkta insanın kendine gelmek için büyük çaba harcaması gerekiyor. Kendine gelen de bu milyonlarca lambanın her şeyi soyup ortaya çıkaran kederli bir ışık doğurduğunu, bir güzellik yaratacağını söyleyerek her yerde anlamsız, sıkıcı bir çirkinliği gözler önüne serdiğini görüyor. Uzaktan hayali bir masal kenti gibi görünen kent şimdi düzgün ahşap çizgilerin tuhaf bir karmaşası olarak, çocukları eğlendirmek amacıyla aceleye getirilmiş ucuz bir inşaat, çocukların yaramazlıklarından rahatsız olan yaşlı bir eğitimcinin ince ince hesaplanmış bir çalışması olarak görünüyor ve bu yaşlı eğitimci, çocuklarda söz dinleme ve boyun eğme özelliğini bile oyuncakları kullanarak yerleştirmek istiyor. Bir yığın beyaz bina çirkinlik yaratacak biçimde birbirinden

farklı yapılmış, içlerinden bir tekinde bile güzellikten eser yok. Bu binalar tahtadan yapılmış, beyaz boyaları kavlamış, hepsi de aynı deri hastalığına yakalanmış gibi görünüyorlar. Yüksek kulelerle alçak sıra sütunlar, cansız iki düz çizgi halinde uzanarak birbirlerini zevksiz bir biçimde sıkıştırıyorlar. Her şey ışıkların sakin parıltısıyla soyulmuş, yağmalanmış durumda; her yerde bu parıltı hüküm sürüyor, hiçbir yerde gölge yok. Her bir bina, ağzını geniş çe açmış şaşkın bir budala gibi duruyor, bu binaların içindeyse bir duman bulutu, nefesli sazların keskin çığlıkları, orgun uğultusu ve koyu renk insan figürleri var. İnsanlar bir şeyler yiyorlar, içki ve sigara içiyorlar.

Fakat insan sesi duyulmuyor. Fenerlerdeki ateşin cızırtısı havada düzgün biçimde akıyor, müziğin paçavraları, orgların ahşap borularının dilenci gibi sızlanan şarkısı ve mangalların ince, aralıksız cızırtısı ortalıkta dolaşıyor. Bütün bunlar, gözle görülmeyen, kalın, iyice gergin bir telin çıkardığı sırnaşık bir uğultu haline dökülüyor ve hiç susmayan bu sese bir insan sesi karışacak olursa insan sesi ürkek bir fısıltı gibi geliyor kulağa. Çevredeki her şey can sıkıcı çirkinliğini gözler önüne sererek küstahça parlıyor...

Kulakları delen, gözleri kör eden bu rengârenk can sıkıntısından insanları kurtaracak canlı, kızıl çiçekler açan bir ateş yakma isteği ruhları iyice sarıyor... İnsan bütün bu çekici şeyleri ateşe vermek, dipdiri alevlerin alaca dillerinin oynadığı delice bir oyunun içinde, ruh yoksulluğunun bu cansız debdebesinin yok edildiği şehvet dolu bir şölende çıldırmışçasına neşeli çığlıklar atmak, dans etmek ve şarkı söylemek istiyor...

Bu kentin tutsağı olan insanların sayısı gerçekten de yüz binleri buluyor. İnsanlar, beyaz kafeslere benzeyen birbirine bitişik binalarla dolu olan bu çok büyük alana, binaların tüm salonlarına karasinek bulutları gibi üşüşüyorlar. Hamile kadınlar ağır göbeklerini kendini beğenmiş bir edayla taşıyorlar. Çocuklar ağızları bir karış açık dolaşıyorlar, kamaşmış gözleriyle çevrelerine

öyle dikkatli, öyle ciddi bakıyorlar ki, ruhlarını, güzellik diye algıladıkları bu çirkinlikle besleyen bakışları yüzünden insan, içi sızlayarak acıyor onlara. Erkeklerin yüzleri tıraşlı, bıyıkları yok, tuhaf bir şekilde birbirlerine benziyorlar, son derece hareketsizler. Çoğunu buraya karıları ve çocukları getirmiş. Sadece ekmeklerini değil, aynı zamanda da görkemli gösteriler izleme olanağını verdikleri ailelerinin velinimeti olarak hissediyorlar kendilerini. Bu parıltı onların da hoşuna gidiyor ama duygularını ifade etmeyecek kadar ciddiler, bu yüzden de hepsi aynı şeyi yapıp ince dudaklarını sımsıkı kapatmışlar, gözlerini kısıp hiçbir şeye şaşırmayan insanlar gibi çaktırmadan etrafa bakıyorlar. Fakat olgun bir deneyimin belirtisi olan bu dışsal sakinliğin altında yoğun bir şekilde kentin sunduğu tüm zevklerin tadına bakma isteği hissediliyor. Ve işte ağırbaşlı adamlar küçümseyen bir gülümsemeyle ve açık renk gözlerinin hoşnutluk dolu parıltısını gizlemeye çalışarak atlıkarıncanın tahta atlarının ve fillerinin sırtına oturmuş, ayaklarını sallayarak, heyecan içinde rayların üstünde hızla hareket ettiklerinde, "oh" sesleriyle yukarıya çıkıp, ıslık çalarak aşağı indiklerinde duyacakları büyük mutluluğu bekliyorlar. Bu sarsıcı yolculuğu bitirdikten sonra hepsi yüzlerinin derisini yeniden sımsıkı geriyor ve başka, yeni zevklere doğru yürüyorlar...

Sayısız eğlence var: İşte demirden bir kulenin tepesinde iki uzun beyaz kanat ağır ağır sallanıyor. Kanatların uçlarında kafesler asılı, kafeslerin içinde de insanlar var. Kanatlardan biri yavaş yavaş göğe yükseldiği sırada kafeslerin içindeki insanların yüzlerini kaygılı bir ciddiyet sarıyor, hepsi de aynı gerginlik ve suskunluk içinde irileşen gözleriyle kendilerinden uzaklaşmakta olan toprağa bakıyorlar. Bu sırada dikkatle aşağı inmekte olan öbür kanattaysa insanların yüzleri gülümsemelerle âdeta çiçek açıyor ve sevinç çığlıkları işitiliyor. Ensesinden tutup havaya kaldırdığın bir köpek yavrusunu yere bıraktığında çıkardığı sevinç havlamasına benziyor bu çığlıklar.

Başka bir kulenin tepesinin çevresinde kayıklar havada uçuyor, üçüncü bir kule dönerken demirden yapılmış birtakım balonları hareket ettiriyor, dördüncü, beşinci... Hepsi de hareket halindeler, alev alev yanıyorlar, soğuk ışığın sessiz çığlığıyla yanlarına çağırıyorlar. Her şey sallanıyor, çığlık atıyor, gümbürdüyor ve insanların başını döndürüyor, onları kendini beğenmiş, can sıkıcı birer insan haline getiriyor, hareket ve parıltı karmaşasıyla sinirlerini yoruyor. Açık renk gözler daha da açılıyor, sanki beyinler, parlayan beyaz ahşap binaların arasındaki bu tuhaf koşuşturma içinde kan kaybederek solgunlaşıyor. Ve sanki can sıkıntısı, kendi kendisinden nefretle son nefesini vermek üzere yavaş yavaş can çekişirken fırıldak gibi dönüyor ve on binlerce aynı tip siyah insanı kendi iç karartıcı dansına dâhil ediyor. Rüzgârın sokaklardaki çöpleri bir araya toplaması gibi onları iradesiz yığınlar haline getiriyor, dağıtıyor, sonra yeniden bir araya topluyor...

İnsanları binaların içinde de yine birtakım eğlenceler bekliyor, fakat bunlar ciddi, eğitici şeyler. Burada onlara sıkı düzeni ve kendileri için yaratılmış olan yasaları çiğneyenleri bekleyen çeşit çeşit işkenceleriyle cehennem gösteriliyor...

Cehennem, koyu kırmızıya boyanmış kâğıt hamurundan yapılmış. İçindeki her şeye ateşe dayanıklı bir maddenin ve bir tür yağın yoğun, pis kokusu sinmiş. Cehennem çok iğrenç bir yer olarak gösterilmiş, en kolay beğenen insanda bile tiksinti yaratabilir. İçi karmakarışık yığılmış taşlarla dolu, kırmızımsı loşlukta bir mağara görüntüsü veriyor. Taşlardan birinin üstünde çeşitli mimiklerle zayıf, kahverengi suratını çarpıtarak kırmızı mayolu Şeytan oturuyor ve kârlı bir iş yapmış insanlar gibi ellerini ovuşturuyor. Çok rahatsız bir durumda oturuyor olmalı. Mukavvadan yapılmış olan taş çatırdıyor, sallanıyor, ama o, aşağıda, çarpık bacaklarının dibinde günahkâr insanların hesabını görmekte olan kötü ruhları gözlerken bunu fark etmiyor gibi.

İşte bir genç kız yeni bir şapka almış, mutlu, neşeli, aynada kendine bakıyor. Fakat arkasından küçük, görünüşlerine bakılırsa karnı çok aç iki kötü ruh gizlene gizlene yaklaşıp kollarının altından kızı yakalıyorlar. Kız çığlık atıyor, ama çok geç! Kötü ruhlar onu mağaranın içindeki çukura kıvrıla kıvrıla inen uzun bir oluğun içine yatırıyorlar. Çukurdan gri bir duman tütüyor, kırmızı kâğıttan alevler yükseliyor ve kız, aynası ve şapkasıyla birlikte oluktan sırtüstü kayarak çukuru boyluyor.

Bir delikanlı bir kadeh votkayı tepesine dikiyor. Kötü ruhlar vakit geçirmeden onu da aynı yere, sahnenin altına indiriyorlar.

Cehennemde boğucu bir hava var, kötü ruhlar ufak tefek, güçsüz kimseler, görünüşlerine bakılırsa yaptıkları işten müthiş yorulmuşlar, işlerinin tekdüzeliği ve gözle görülür yararsızlığı onları sinirlendiriyor, bu nedenle günahkârlara karşı en ufak bir nezaket göstermiyorlar ve onları odun atar gibi oluğun içine atıyorlar. Onlara bakıp şöyle haykırmak istiyorsun:

"Bu saçmalıklara bir son verin! Greve gidin çocuklar!.."

Bir genç kız, sohbet ettiği adamın cüzdanından birkaç madeni para aşırıyor ve kötü ruhlar anında onun da hesabını görüyorlar. Şeytan durumdan memnun, sevinçle ayaklarını sallıyor, nezleli, çirkin bir sesle kıs kıs gülüyor. Kötü ruhlar, hiçbir iş yapmadan oturan Şeytan'a öfke içinde yan yan bakıyor ve rastlantıyla, iş olsun diye ya da meraktan, cehenneme uğrayan herkesi büyük bir kinle kaldırıp ateş çukurunun ağzına atıyorlar...

Seyirciler bu dehşet verici şeylere hiç konuşmadan, ciddiyetle bakıyorlar. Salonun içi karanlık. Kıvırcık saçlı, kalın ceket giymiş sağlam yapılı bir delikanlı, bir eliyle sahneyi göstererek koyu, insanın içini daraltan bir sesle konuşuyor.

Konuşmasında, insanların kırmızı mayolu, çarpık bacaklı Şeytan'ın kurbanı olmak istemiyorlarsa nikâh kıymadıkları kızları öpemeyeceklerini, çünkü bu öpüşme yüzünden kızların orospu olabileceklerini, genç insanların kilisenin izni olmadan öpüşemeyeceklerini, çünkü bu yüzden kız ve erkek çocukların doğabile-

ceğini bilmek zorunda olduklarını, fahişelerin müşterilerinin cebinden para çalmamaları gerektiğini, genel olarak bütün insanların şarap ve öteki istek uyandırıcı içkileri içmemeleri gerektiğini, insanların meyhaneye değil, kiliseye gitmeleri gerektiğini, bunun insan ruhu için yararlı ve daha ucuz olduğunu ileri sürüyor...

Tekdüze, sıkıcı bir konuşması var, vaaz vermesini buyurdukları şekilde yaşamak gerektiğine kendisi de inanmıyor olmalı.

Günahkârları eğiterek eğlendirmek amacındaki bu yerin sahiplerine elinde olmayarak şöyle haykırıyorsun:

"Beyler! Eğer ahlak değerlerinin hintyağı gücüyle de olsa insan ruhu üzerinde etkili olmasını istiyorsanız, ahlak vaizlerine daha fazla para ödemelisiniz!"

Bu dehşet verici hikâyenin sonunda mağaranın bir köşesinden insanı tiksindirecek kadar "güzel" bir melek çıkıp geliyor. Melek bir telin ucuna bağlı, üzeri altın sarısı kâğıtla kaplı bir tahta kavalı dişlerinin arasında tutarak mağara boyunca havada hareket ediyor. Onu gören Şeytan günahkârların peşinden bir şişe fırçası gibi çukura dalıyor, bir çatırtı duyuluyor, mukavvadan yapılmış taşlar birbiri üstüne yığılıyor, kötü ruhlar işten kurtulmanın sevinciyle dinlenmeye koşuyorlar, perde iniyor. Seyirciler kalkıp gidiyorlar. Bazıları alay etmeye kalkışıyor, insanların çoğu ise dikkat kesilmiş durumda. Şöyle düşünüyor olabilirler:

"Madem cehennem bu kadar iğrenç bir yer, o zaman belki de günah işlemeye hiç değmez."

Daha öteye yürüyorlar. Bir sonraki binada onlara "Ahiret" gösteriliyor. Yine kâğıt hamurundan yapılmış büyük bir "müessese" bu da. İğrenç giysiler içindeki ruhların anlamsız bir şekilde aylak aylak dolaştığı kuyuları betimliyor. Bu ruhlara göz kırpmak mümkün, ama onları çimdiklemek yasak. Bu insanlar, bu yeraltı labirentinin alacakaranlığında, pürtüklü duvarların arasında, soğuk ve nemli bir hava akımı içinde çok sıkılıyor olmalılar. Bazı "ruhlar" çok fena öksürüyor, bazıları yere sarı bir tükürük atarak hiç konuşmadan tütün çiğniyor, köşede, duvara dayanmış bir ruh sigara içiyor...

Yanlarından geçtiğin zaman renksiz gözleriyle yüzüne bakıyorlar ve dudaklarını sımsıkı kapatarak üşüyen ellerini yırtık pırtık ahiret giysilerinin gri kıvrımları arasına saklıyorlar. Bu zavallı ruhların karnı aç ve görünüşe göre içlerinden pek çoğunun da romatizması var. Seyirciler hiçbir şey söylemeden onlara bakıyor ve nemli havayı içlerine çekerek, zar zor yanmakta olan kömür ateşinin üzerine atılmış ıslak, kirli bir el bezi gibi kafalardaki düşünceleri söndüren bir can sıkıntısıyla ruhlarını besliyorlar...

Başka bir binada da bilindiği üzere günahları yüzünden insanları cezalandırmak amacıyla yapılmış olan "Tufan" büyük bir hevesle sergileniyor...

Bu kentteki bütün temsillerin tek bir amacı var: İnsanlara, öldükten sonra günahlarının karşılığında neyle ve nasıl ödüllendirileceklerini göstermek, onlara bu dünyada uslu, yasalara boyun eğerek yaşamayı öğretmek...

Her tarafta aynı şey söyleniyor:

"Yasak!"

Çünkü seyircilerin ezici çoğunluğu işçileriden oluşuyor...

Ancak para kazanmak gerekiyor ve dünyanın her yerinde olduğu gibi, ışıklı bir kentin kuytu köşelerinde de zevk ve eğlence düşkünlüğü, ikiyüzlülüğü ve yalanı küçümseyerek onlarla alay ediyor. Zevk ve eğlence düşkünlüğü elbette gizleniyor ve pek tabii ki can sıkıcı bir özellik taşıyor, zaten de "halk için" düşünülmüş. Kâr getiren bir işletme gibi, insanın cebinden ücretini aşırma aracı olarak düzenlenmiş olan bu zevk ve eğlence düşkünlüğü, altın tutkusuyla da beslenerek bu ışıklı can sıkıntısı bataklığında üç defa daha iğrenç ve pis görünüyor...

Halk onunla besleniyor...

...Zevk ve eğlence düşkünlüğü, pırıl pırıl aydınlatılmış iki sıra binanın arasından gür bir dere gibi akıyor ve binalar onu aç ağızlarıyla yutuyorlar. Sağ tarafta:

"Sakın günah işleme! Çok tehlikeli!" diyerek sonsuz işkencelerin dehşetiyle insanları korkutuyorlar.

Sol tarafta geniş bir dans salonunda kadınlar yavaş yavaş dönüyorlar ve oradaki herkes:

"Günah işle! Günah hoş bir şeydir..." diyor.

Işıkların parıltısıyla gözleri kamaşan, ucuz ama pırıl pırıl parlayan bir görkemin cazibesine kapılan, gürültüden sarhoş olan zevk ve eğlence düşkünlüğü, can sıkıntısından bezdiren ağır tempolu bir dansın içinde dönüp duruyor ve hevesle, körü körüne kâh sola, günaha, kâh sağa, kendisine kutsal şeylerin anlatıldığı evlere gidiyor.

Onu tek ve aynı güçle aptala çeviren bu iradesiz yürüyüş hem ahlak satıcılarına, hem de zevk ve eğlence satıcılarına aynı şekilde yarar sağlıyor.

Yaşam, insanların altı gün çalışıp yedinci gün günah işlemesi ve günahlarının bedelini ödemesi, günah çıkartması ve itiraflarının bedelini ödemesi için kurulmuştur. Hepsi budur işte!

Yüz binlerce öfkeli yılana benzeyen ateşler cızırdıyor, insanlar, binalardan oluşan parlak, incecik örümcek ağının içinde güçsüz, hüzün verici seslerle kapkara sinek sürüleri gibi vızıldıyorlar, yavaş hareketlerle kımıldanıp duruyorlar. Acele etmeden, sinek-kaydı tıraş edilmiş yüzlerinde en ufak bir gülümseme olmaksızın tembel tembel bütün kapılardan giriyorlar, vahşi hayvan kafeslerinin önünde uzun uzun dikiliyorlar, tütün çiğniyorlar, yerlere tükürüyorlar.

Büyük bir kafesin içindeki bir adam, tabancasıyla ateş ederek ve incecik kırbacıyla amansız darbeler indirerek Bengal kaplanlarını kovalıyor. Güzeller güzeli vahşi hayvanlar, korkudan akıllarını yitirmiş, ışıklardan gözleri kör, müzikten ve tabanca seslerinden kulakları sağır olmuş bir halde demir çubukların arasında çıldırmış gibi gidip geliyorlar, yemyeşil gözleri pırıl pırıl parlar-

ken hırıltılı sesler çıkarıyorlar; öfke içinde sivri dişlerini gösterirken dudakları titriyor, pençelerinden önce biri, sonra öteki havada tehditkâr daireler çiziyor. Ama adam gözlerine doğru ateş ediyor ve manevra fişeğinin gürültülü patlaması, kırbaç darbelerinin yakıcı acısı hayvanın güçlü, esnek gövdesini kafesin köşesine sıkıştırıyor. Bir öfke titremesinin, güçlü olanlara özgü öfkeli bir sıkıntının sardığı köşeye sıkıştırılmış hayvan, aşağılanma azabı içinde soluğu tıkanarak bir saniye olduğu yerde kalakalıyor ve yılanı andıran kuyruğunu sinirli sinirli oynatarak çılgın gözlerle bakıyor, bakıyor...

Esnek vücudu sert bir kas yumağı halinde kasılıyor, havaya uçmaya, pençesini eli kırbaçlı adamın etine batırmaya, onu parçalayıp yok etmeye hazır, titriyor...

Arka ayakları gerilmiş yay gibi, boynu öne uzanıyor, yeşil gözbebeklerinde kan kırmızısı sevinç kıvılcımları parlıyor.

Kafesin parmaklıkları arkasında donuk ışıklar saçan bakır bir leke halinde birleşmiş, hepsi birbirine benzeyen sarı suratların kayıtsız bir şekilde bekleyen renksiz bakışları yüzlerce kör iğne gibi bu yeşil gözbebeklerine saplanıyor.

Kalabalığın, ölü hareketsizliği içinde korkunç bir ifadeye bürünen yüzü de bekliyor, o da kan istiyor, kan bekliyor, çok çok eskiden terbiye edilmiş vahşi bir hayvan olarak öç almak için değil, merakından bekliyor.

Kaplan başını omuzlarının arasına sokuyor, gözlerini kederle açıyor ve dalgalanır gibi yumuşak bir hareketle, sanki intikam hırsıyla tutuşan derisi aniden buz gibi bir yağmura tutulmuşçasına bütün vücuduyla geri çekiliyor.

Adam ateş ediyor, kırbacını şaklatıyor, deli gibi bağırıyor. Vahşi bir hayvanın karşısında duyduğu o müthiş korkuyu ve bu vahşi hayvanın öldürücü atlayışını gerilim içinde beklediği sırada bir insanın hamlelerini sessizce, hayranlıkla izlemekte olan öteki yaratığa yaranamama kaygısını gizliyor çığlıklarında. Yaratık

bekliyor, içinde çok eski bir içgüdünün uyanıp soluk aldığının bilincine varmadan bekliyor, savaş istiyor, iki vücudun birbirine sarıldığı, kanın fışkırdığı, kopmuş insan etinin dumanı tüterek kafesin döşemesine doğru uçtuğu, kükreme ve çığlığın duyulduğu o anda tatlı tatlı ürpermek istiyor...

Fakat yaratığın beyni artık çeşit çeşit yasakların ve kuşkuların zehirlerini emmiş durumda. Kalabalık kan isterken korkuyor, hem istiyor, hem de istemiyor. Kendi içindeki bu karanlık çatışmadan müthiş bir haz duyuyor, kendisi hayatta ya sonuçta...

Adam bütün hayvanları korkuttu. Kaplanlar yumuşak hareketlerle kafesin dip taraflarına kaçıyorlar, o ise ter içinde ve bugün de sağ kalmaktan memnun, solgun dudaklarının titremesini gizlemeye çabalayarak gülümsüyor ve kalabalığın bakır rengi yüzünü selamlıyor, onun önünde bir putun önünde eğilir gibi eğiliyor.

Kalabalık böğürüyor, alkışlıyor ve koyu renk parçalara ayrılıyor, çevresindeki yapışkan can sıkıntısı bataklığının üzerinde dört bir yana dağılıyor...

İnsanın vahşi hayvanlarla yarışması tablosundan büyük zevk almış olan yaratıklar, eğlenceli başka bir şey daha bulmaya gidiyorlar. İşte bir sirk. Bir adam arenanın ortasında uzun bacaklarıyla iki çocuğu havaya atıp tutuyor. Çocuklar adamın üstünde kanatları kırılmış iki beyaz güvercin gibi görünüp kayboluyorlar, arada bir adamın ayaklarından fırlayıp yere düşüyorlar, babalarının ya da patronlarının altüst olmuş, kan bürümüş suratına endişeyle bakıp tekrar havada dönmeye başlıyorlar. Arenanın çevresinde toplanan kalabalık bakıyor. Ve çocuk, adamın ayağından kurtulup yere düştüğünde bütün suratlarda bir canlanma oluyor, sanki rüzgâr, bir çamurlu su birikintisinin uykuya dalmış suyunu hafif kırışıklarla örtüyor.

İnsanın gözleri, yürüyen, itişip kakışan, şarkı söyleyen, bağırıp çağıran sarhoş bir adam, sarhoş olmaktan ve tüm iyi insanlara aynı şeyi içtenlikle dilemekten mutlu, sarhoş bir adam görmek istiyor...

Müzik, havayı paramparça ederek gümbürdüyor. Orkestra kötü, müzisyenler yorulmuşlar, boru sesleri ortalıkta kopuk kopuk dolaşıyor, sanki topallıyor, akıcı bir düzen olanaksızmış gibi, zikzak çizgiler halinde itişerek, birbirlerinin önüne geçerek, birbirlerini yere yıkarak koşuyorlar. Nedense her bir ses, hayal gücümüz tarafından insan suratına benzeyen bir teneke parçası olarak resmediliyor: Ağız kesilerek yarılıyor, gözler ve burun için birer delik açılıyor ve uzun, beyaz kulaklar takılıyor. Kendisine bakmayan müzisyenlerin başlarının üstünde küçük değneğini sallayan adam, bu parçaları alıyor ve fark ettirmeden yukarıya fırlatıyor. Bunlar birbirleriyle çarpışıyor, ağızlarını oluşturan yarıklarda hava ıslık çalıyor ve böylece müzik ortaya çıkmış oluyor. Sirk binicilerinin her şeye alışkın atları bile bu müzikten ürküp sivri kulaklarını sinirli sinirli oynatarak kenara kaçıyorlar, sanki iğne gibi batan bu teneke seslerini kulaklarından silkeyerek atmak istiyorlar...

Eğlence yoksulu esirlerin müziği tuhaf hayaller yaratıyor. Bir müzisyenin elindeki en büyük bakır boruyu çekip almak ve ciğerlerinin var gücüyle ona öyle uzun uzun, en yüksek perdeden üflemek istiyorsun ki, herkes bu kudurmuş sesin korkusuyla esaretten kurtulup kaçsın...

Orkestranın yakınında ayıların kafesi var; içlerinden tombul, boz renkli, kurnaz küçük gözlü biri kafesin orta yerinde durmuş, düzenli hareketlerle başını sallıyor. Herhalde aklından şunları geçiriyor:

"Buradaki her şeyin insanların gözlerini kör, kulaklarını sağır etmek, onları sakatlamak için özellikle yapılmış olduğunu bana kanıtladıkları zaman bunların akıllıca şeyler olduğunu kabul edebilirim ancak. O takdirde kuşkusuz amaç, araçları haklı gösterecektir... Ama eğer insanlar bütün bunların eğlenceli şeyler olduğunu içtenlikle düşünüyorlarsa bundan böyle akıllı olduklarına inanmayacağım!.."

Diğer iki ayı satranç oynuyormuş gibi karşı karşıya oturuyorlar. Dördüncü ayı siyah tırnaklarıyla kafesin demirlerine dokunarak saman çöplerini özene bezene kafesin bir köşesinde topluyor. Hayal kırıklığına uğramış, sakin bir suratı var. Anlaşılan bu hayattan hiçbir şey beklemiyor, tek isteği yatıp uyumak...

Vahşi hayvanlar büyük ilgi uyandırıyor. İnsanların sulu bakışları onları adım adım izliyor, sanki aslanların ve panterlerin güzel vücutlarının özgür ve güçlü hareketlerinde çoktan unuttukları bir şeyi arıyorlar. Kafeslerin önünde dikilerek parmaklıkların arasından sopalar sokuyorlar ve hiçbir şey söylemeden sopayı dikkatle hayvanların karınlarına, böğürlerine dürtükleyip olacakları gözlemliyorlar.

İnsanların karakterini henüz tanımamış olan hayvanlar onlara kızıyor, pençelerini kafes demirlerine vuruyor ve öfkeden titreyen ağızlarını açarak kükrüyorlar. Bu, hoşuna gidiyor insanların. Hayvanın pençelerinden demirle korunan, güvende olduğundan emin insanlar kan bürümüş gözlere sakin sakin bakıyorlar ve hallerinden memnun gülümsüyorlar. Fakat hayvanların çoğu insanlara karşılık vermiyor. Bir sopa darbesi ya da tükürük yediklerinde ağır ağır yerlerinden kalkıyorlar ve kendilerini aşağılayan adama bakmadan kafesin uzak bir köşesine çekiliyorlar. Orada, o karanlık köşede güçlü, güzel vücutlu aslanlar, kaplanlar, panterler, leoparlar yatıyor ve yusyuvarlak gözbebekleri insanları hor gören yeşil bir ışıkla karanlığın içinde parlıyor...

İnsanlarsa onlara bir kez daha bakıp geri çekiliyorlar ve:

"Bu da can sıkıcı bir hayvanmış..." diyorlar.

İçinde sandalye arkalıklarının dizi dizi dişler gibi göründüğü kocaman açılmış karanlık bir ağıza benzeyen pavyonun yarım daire şeklindeki girişinin yanında umutsuz bir gayretle çalmakta olan müzisyenlerin oluşturduğu orkestranın önüne bir direk dikilmiş. Direğin üstünde ince bir zincire bağlı iki maymun var: Anne ve yavrusu. Yavru maymun annesinin göğsüne sımsıkı ya-

pışmış, küçücük parmaklı ince uzun ellerini annesinin sırtında çapraz şekilde birleştirmiş; Anne bir eliyle yavrusuna sımsıkı sarılmış, öteki eli dikkatle ileri uzanmış, tırmalamaya, vurmaya hazır bir şekilde bükülmüş. Annenin gözleri dikkatle açılmış. Bu gözlerde güçsüzlüğün yarattığı umutsuzluk, engel olamayacağı bir hakarete uğrayacağını beklemenin keskin acısı, yorgun bir hınç ve keder apaçık görülüyor. Bebek, yanağını annenin göğsüne dayamış, gözlerinde soğuk bir korkuyla insanlara bakıyor. Anlaşılan, daha yaşamının ilk gününden korkunun tadına bakmış ve geçen günler boyunca bu korku içine işlemiş. Küçük beyaz dişlerini gösteren anne, yavrusuna sarılan elini bir an olsun bırakmayarak öteki eliyle seyircilerin kendisine uzattıkları sopaları, şemsiyeleri sürekli savuşturmaya çalışıyor.

Seyircilerin sayıları çok. Beyaz derili vahşiler, melon ve tüylü şapkalı erkeklerle kadınlar bunlar ve anne maymunun yavrusunu küçücük vücuduna gelen darbelerden nasıl ustaca koruduğunu görmek hepsini de müthiş eğlendiriyor...

Maymun, bir tabak büyüklüğündeki düz bir dairenin üstünde hızla dönüyor, her saniye seyircilerin ayaklarının altına düşme tehlikesi yaşıyor ve yavrusuna dokunmak isteyen herkesi yorulmak bilmeden savuşturuyor. Arada bir gelen darbeyi uzaklaştıramayarak acı bir çığlık atıyor. Eli kamçı gibi, hızla etrafta dönüyor, ama seyirciler o kadar çok, üstelik her biri tek tek maymuna vurmayı, onu kuyruğundan, boynundaki zincirden tutup çekiştirmeyi o kadar çok istiyor ki. Maymun hepsine yetişemiyor. Acıyla gözlerini kırpıştırıyor, ağzının çevresinde uğradığı hakaret ve çektiği acı yüzünden ışıklı kırışıklıklar beliriyor.

Bebeğin elleri annenin göğsünü sıkıştırıyor. O kadar sıkı sarılmış ki, parmakları, annesinin derisindeki ince tüylerin arasında neredeyse hiç görünmüyor. Gözleri, hiç ayrılmadan sarı lekeler halindeki yüzlere, karşılarında duyduğu korkuyla küçük bir mutluluk verdiği insanların donuk gözlerine bakıyor...

Zaman zaman müzisyenlerden biri çaldığı borunun aptal ağzını maymuna doğrultuyor ve onu anlamsız bir gürültüye boğuyor. Maymun büzülüyor, dişlerini gösteriyor ve müzisyene keskin bir bakış fırlatıyor...

Seyirciler gülüyor, başlarını sallayarak müzisyeni takdir ediyorlar. Müzisyen hoşnut ve bir dakika sonra gösterisini yineliyor.

Seyircilerin arasında kadınlar var, büyük olasılıkla içlerinden bazıları da anne. Fakat hiçbiri de bu iğrenç eğlenceye karşı çıkıp tek söz etmiyor. Bu eğlenceden herkes memnun...

Bir çift göz, annenin çektiği eziyetleri ve bebeğin duyduğu korkuyu hayranlıkla izlerken yaşadığı gerilim yüzünden galiba patlamak üzere.

Fil kafesi orkestranın yanında duruyor. Kafesteki fil, kafasının derisi aşınmış ve parlamış yaşlı bir beyefendi. Bir yandan seyirciyi izlerken kafesin demirleri arasından uzattığı hortumunu ciddi ciddi sallıyor. Ve iyi yürekli, akıllı bir hayvan olarak şöyle düşünüyor:

"Kirli bir meydan süpürgesinin buraya süpürdüğü bu alçak herif, yaşlı fillerden işittiklerime bakılırsa, kendi atalarıyla da alay edebilir kuşkusuz. Ama ben yine de maymuna acıyorum... Bu arada çakallar ve sırtlanlar gibi insanların da zaman zaman birbirlerini parçaladıklarını duymuştum, ama maymunun durumu hiç de kolay değil!.."

Yavrusunu korumakta güçsüz kalan bir annenin üzüntüsünün titreştiği bir çift göze ve yavrunun insan denen yaratığın karşısında duyduğu derin, soğuk korkunun donup kaldığı gözlerine bakıyorsun, canlı bir varlığın çektiği işkencelerle eğlenebilen insanlara bakıyorsun ve maymuna içinden şöyle diyorsun:

"Hayvan! Sen bağışla onları! Zamanla düzeleceklerdir..."

Kuşkusuz gülünç ve aptalca bir şey bu. Üstelik yararsız da. Hangi ana yavrusunun çektiği eziyetleri bağışlayabilir? Köpeklerin arasında bile böyle bir anne olduğunu sanmıyorum...

Belki sadece domuzlar...

Evet...

İşte böyle gece bastırınca okyanusun üstünde tepeden tırnağa ateşten oluşmuş saydam, büyülü bir kent ansızın alev alıveriyor. Bir anda yanıp bitmiyor, gece göğünün karanlık fonunda güzelliğini okyanus dalgalarının engin parıltısı içinde yansıtarak uzun süre yanıyor.

Kentin saydam binalarının oluşturduğu parlak örümcek ağı içinde aynen bir dilencinin paçavraları arasındaki bitler gibi on binlerce renksiz gözlü gri insan can sıkıntısıyla dolaşıp duruyor.

Açgözlüler ve alçaklar, onlara yalanlarının iğrenç çıplaklığını ve kurnazlıklarının saflığını, ikiyüzlülüklerini ve hırslarının doymak bilmeyen gücünü gösteriyorlar. Ölü ateşin soğuk parıltısı, akıl kıtlığını çırılçıplak soyup ortaya koyuyor ve akıl kıtlığı, görkemli bir şekilde parlayarak insanların çevresindeki her şeyin üzerinde ölüm uykusuna yatıyor...

Fakat insanların gözleri iyice kamaşmış durumda ve ruhlarını zehirleyen berbat zehiri hayranlıkla, ses çıkarmadan içiyorlar.

Can sıkıntısı, tembel tembel dans ederek çaresizliğinin can çekişmesi içinde son nefesini verirken ağır ağır dönüyor.

Bu aydınlık kentin tek iyi tarafı var: Burada bütün bir yaşam boyunca aptallığın gücüne karşı ruhunu nefretle sarhoş edebilirsin...

"Mob"

...ODAMIN penceresi meydana bakıyor. Beş sokak, bu meydana gün boyunca çuval çuval patates boşaltır gibi insan boşaltıyor. İnsanlar buraya yığılıyor, sağa sola koşuşuyor ve sonra birer yemek borusunu andıran sokaklar onları tekrar içine çekiyor. Meydan, uzun süre et kızartılmış ama henüz hiç yıkanmamış yuvarlak bir tava gibi kirli. Dört tramvay hattı bu dar çember üzerinde koşup duruyor, dönemeçlerde ağzına kadar insan dolu vagonlara keskin çığlıklar attırarak hemen hemen her dakika rayların üzerinde kayıyor. Tramvaylar, yollarının üzerine demirin kaygılı, aceleci gümbürtüsünü serpiştiriyorlar, üstlerinde ve tekerleklerinin altında elektrik öfkeyle uğulduyor. Pencerelerindeki camların bir hasta gibi zangır zangır titremesi, tekerleklerin raylarda sürtünerek çıkardığı keskin çığlık tozlu havaya saçılıyor. Birbirini kesen, boğan ve tuhaf, iç karartıcı bir fantezi yaratan kaba seslerin vahşice çatışmasından oluşan kentin lanetli müziği hiç ara vermeden uluyup duruyor.

...Kocaman kerpetenlerle, bıçaklarla, testerelerle, demirden yapılabilecek her türden araçla silahlanmış olan birtakım çılgın ucubeler kalabalığı, bir kadının gövdesi üzerine bir solucan yumağı gibi, esen karanlık bir delilik kasırgası gibi çöreklenmiş sanki. Kalabalık bu kadının vücudunu hırslı elleriyle yakalamış, tozun toprağın, çamurun içine yıkmış, göğsünü parçalıyor, etini kesiyor, kanını içiyor, ırzına geçiyor ve kadının üstünde onun uğruna körü körüne, aç kurtlar gibi durup dinlenmeden dövüşüyor.

Kimdir bu kadın? Kirli sarı, çok büyük bir insan yığınının altında kaldığından kim olduğu anlaşılmıyor. Bu insanlar her yandan kadını dişlemişler, kemikleri çıkmış gövdeleriyle üzerine

abanmışlar, açgözlü dudaklarını buldukları her yere yapıştırmışlar, vücudunun her bir gözeneğinden kadının can suyunu emiyorlar... Kıtlıktan çıkmışa benzeyen, inatçı bir açgözlülüğe kapılmış bu insanlar, birbirlerini iterek ganimetlerinin yanından uzaklaştırıyorlar, birbirlerine vuruyorlar, çiğniyorlar, kemiklerini kırıyorlar, birbirlerinin hayatına son veriyorlar. Herkes olabildiğince fazlasını almak istiyor ve herkes lokmasız kalma korkusuyla çok şiddetli bir hummaya tutularak tir tir titriyor. Dişleri gıcırdıyor, ellerindeki demir takırdıyor, acıdan inlemeler, açgözlü feryatlar, düş kırıklığı çığlıkları, aç bir öfkenin böğürtüleri... Bütün bunlar, paramparça olmuş, binlerce kez ırzına geçilmiş, dünyanın her renkten çamuruna bulanmış ölü ganimetin başındaki ulumayla birleşiyor.

Bir kenara itilmiş, orada aç açına durup, karnını doyurmanın ne büyük mutluluk olduğunu düşünüp iğrenç bir şekilde ağlamakta olan yenilmişlerin derin kederi de bu vahşi ulumayla bir dalga halinde birleşiyor; onlar, korkak ve zayıflar, bu mutluluk için savaşacak gücü gösteremiyorlar.

İşte kentin müziği bunları anlatıyor.

Pazar günü. İnsanlar çalışmıyor.

Bu yüzden birçoklarının yüzünde üzgün bir şaşkınlık, neredeyse bir kaygı görülüyor. Bir gün öncesinin basit, belirli bir anlamı vardı: Sabahtan akşama dek çalışmışlardı. Alıştıkları saatte uyanmışlar, fabrikalara, yazıhanelere, sokaklara gitmişlerdi. Alıştıkları, bu yüzden de rahat ettikleri yerlerde dikilmişler, oturmuşlardı. Para saymışlar, bir şeyler satmışlar, toprağı kazmışlar, ağaç kesmişler, taş yontmuşlar, delik açmışlar, demir dövmüşler, bütün bir gün elleriyle çalışmışlardı. Her zamanki gibi yorulmuşlar, yatıp uyumuşlardı, ama bugün uyanmışlardı ve işte aylaklık, içindeki boşluğun bir şeylerle doldurulmasını bekleyerek soru sorar gibi gözlerinin içine bakıyordu.

İnsanlara çalışmayı öğretmişler ama yaşamayı öğretmemişler, bu yüzden de tatil günü onlar için zor bir gün oluyor. Makineler, tapınaklar, kocaman gemiler ve altından küçük, güzel biblolar yapabilen birer araç onlar ve günlerini alıştıkları mekanik çalışma dışında bir şeyle doldurabilecek güçte hissetmiyorlar kendilerini. Aksam ve parça onlar ve kendilerine benzeyen aksam ve parçalarla birlikte damarlarının içindeki yaşam suyundan büyük bir aceleyle kendileri için olmasa da birtakım değerler yaratan tek ve düzgün bir organizma oluşturdukları fabrikalarda, yazıhanelerde, mağazalarda rahat ediyorlar ve insan olduklarını hissediyorlar.

Haftanın altı günü hayat kolay, hayat kocaman bir makine, bütün insanlar da onun parçaları, her biri bu makinenin içindeki yerini biliyor, her biri bu makinenin kör ve kirli yüzünün kendisine tanıdık geldiğini düşünüyor. Yedinci gün dinlenme ve aylaklık günü, hayat insanların karşısına garip, parçalanmış bir görünümde çıkıyor, yüzü bozulmuş, yüzünü yitirmiş...

İnsanlar sokaklara dağılmış, meyhanelerde, parklarda oturuyorlar, kiliseye gitmişler, köşe başlarında dikiliyorlar. Her zamanki gibi bir hareket var, ama sanki bu hareket bir dakika ya da bir saat sonra bir şeyle karşılaşıp duracakmış, yaşamda bir şey eksik olacakmış ve yaşamda yeni bir şey ortaya çıkmak isteyecekmiş gibi. Hiç kimse kendi ruhsal durumunun bilincinde değil, hiç kimse bunu sözcüklerle ifade edemiyor, fakat herkes alışılmamış bir şeyi, kaygı verici bir şeyi sıkıntıyla hissediyor. Yaşamın küçük, anlaşılabilir bütün anlamları dişlerin dişetlerinden dökülmesi gibi yaşamdan bir anda dökülüveriyor.

İnsanlar sokaklarda yürüyorlar, vagonlarda oturuyorlar, hepsi de dışardan bakınca sakinler, birbirlerini her zamanki gibi anlıyorlar. Yılda elli iki pazar günü oluyor. Onlar da artık pazar gününü birbirinin aynı biçimde geçirme alışkanlığını edinmişler. Ancak her biri kendisinin de arkadaşının da bir önceki günkü insan olmadığını hissediyor, içlerinde bir yerde kuru bir boşluk

dalgalanıyor ve büyük olasılıkla bu boşluğun içinde birdenbire anlaşılmaz, huzursuz, belki de korkunç bir şeyin sesi duyuluyor...

İçinde bir soru sorma olasılığı hissediyor insan ve bu duygu onda bu olasılıkla karşılaşmaktan içgüdüsel olarak kaçınma isteğini uyandırıyor...

İnsanlar ister istemez birbirlerine sokuluyorlar, gruplaşıyorlar, sokak köşelerinde konuşmadan dikiliyorlar, etraflarına bakınıyorlar, yanlarına yeni yeni parçalar geliyor ve parçaların bir bütün oluşturma isteği kalabalığı yaratıyor.

İnsanlar yavaş yavaş bir araya toplanıyorlar, onları mıknatısın demir talaşlarını çekmesi gibi yığına doğru çeken hepsinin göğsündeki ortak, kaygı verici boşluk duygusu. Birbirlerinin yüzüne hemen hemen hiç bakmaksızın yan yana geliyorlar, safları giderek daha sıklaşıyor ve işte meydanın bir köşesinde birçok başı olan siyah, sağlam bir vücut oluşuyor. Somurtkan bir suskunluk ve beklentili bir gerginlik içindeki bu vücut neredeyse hiç kımıldamıyor. Vücut oluşuyor ve aynı anda da ruh ortaya çıkıyor, geniş, donuk bir yüz şekilleniyor ve yüzlerce boş bakışlı göz, tek bir ifade alarak, tek bir göz gibi, bilinçsizce bir şey arayan, bir konuda ürkek bir içgüdüyü haber veren, işkilli bir beklenti içinde bakıyor.

"Mob", yani kalabalık adını taşıyan korkunç yaratık işte böyle ortaya çıkıyor.

...Sokaktan herhangi bir nedenle öteki insanlara benzemeyen, bir şekilde farklı giyinmiş ya da alışılmış bir insana göre çok hızlı yürüyen biri geçtiği zaman "Mob", yüzlerce başını ondan yana çevirip her şeyi kapsayan bir bakışla onu yoklayarak izlemeye alıyor.

Neden herkes gibi giyinmemiş? Kuşku uyandırıcı bir durum. Herkesin yavaş yürüdüğü bir günde onu bu kadar hızlı yürümek zorunda bırakan nedir? Tuhaf...

İki delikanlı yürüyor ve yüksek sesle gülüyorlar. "Mob" dikkat kesiliyor. İş güç yokken her şeyin anlamsız olduğu bu yaşamda

neye gülüyorlar bunlar? Bu gülüş, yaratıkta neşeye düşman hafif bir öfke yaratıyor. Başlardan birkaçı somurtarak neşeli delikanlılardan yana dönüp homurdanıyor...

Fakat "Mob", bir gazete satıcısının üç yönden hızla üzerine doğru gelerek kendisini ezmek üzere olan tramvay vagonlarının arasında oradan oraya koşuşturduğunu görünce kendisi de gülüyor. Ölüm tehlikesi altındaki bir insanın korkusunu anlıyor, yaşamın gizemli hayhuyu içinde anlamını bildiği her şey onu sevindiriyor...

İşte bütün kentin, hatta bütün ülkenin tanıdığı bir patron otomobiliyle geçiyor. "Mob", ona büyük bir ilgiyle bakıyor, bütün gözlerini tek bir ışın halinde birleştirerek patronun elmacık kemikleri çıkık, sarı, kuru suratını ona duyduğu saygının donuk parıltısıyla aydınlatıyor. Daha yavruyken ehlileştirilmiş yaşlı ayılar da terbiyecilerine böyle bakarlar. "Mob", patronun güç demek olduğunu biliyor. Patron, büyük bir adamdır, binlerce insan onun yaşaması için çalışmaktadır, binlerce! Patronun "Mob" için son derece açık bir anlamı vardır, patron iş vermektedir. Fakat bakın işte tramvay vagonunda kır saçlı bir adam oturuyor. Adamın pek sert bir suratı, sert bakışlı gözleri var. "Mob", onun da kim olduğunu biliyor. Gazeteler, onun devleti yıkmak, bütün fabrikalara, demiryollarına, mahkemelere, her şeye el koymak isteyen bir deli olduğunu yazıyor sık sık... Gazeteler bunun çılgınca ve gülünç bir heves olduğunu belirtiyor. Kalabalık ihtiyar adama sitemli, soğuk bir kınamayla, küçümseyen bir merakla bakıyor. Bir deli her zaman ilgi çeker.

"Mob", sadece hisseder, sadece görür. İzlenimlerini düşünceye dökemez, ruhu sağır, yüreği kördür.

...İnsanlar birbiri ardınca yürüyorlar, nereye, ne için yürüdükleri anlaşılmıyor, açıklanamıyor, tuhaf bir şey. Sayıları korkunç derecede çok ve demir, ağaç, taş parçalarından, madeni paralardan, yaratığın bir gün önce çalışırken kullandığı bütün malzemelerden, aletlerden çok daha çeşitliler. Bu durum "Mob"u sinir-

lendiriyor. Kendisininkinden farklı şekilde kurulmuş, farklı alışkanlıkları olan, çekici bilinmezliklerle dolu, farklı bir yaşam daha olduğunu belli belirsiz hissediyor...

İşkilli bir tehlike beklentisi yavaş yavaş öfke duygusuyla besleniyor, incecik iğnelerle yaratığın kör yüreğini tırmalıyor. Gözleri koyulaşıyor, sıkışık, şekilsiz gövdesi fark edilir biçimde geriliyor, irkiliyor, bilinçsiz bir heyecana kapılıyor...

İnsanlar oradan oraya koşuşturuyor, vagonlar, otomobiller uçarcasına geçiyor... Mağazaların vitrinlerinde birtakım parlak eşyalar bakışları kızdırıyor. Ne oldukları belli değil, ama dikkat çekiyorlar, onlara sahip olma isteği uyandırıyorlar...

"Mob" dalgalanıyor...

Bu yaşamın içinde kendisini belli belirsiz bir şekilde yalnız hissediyor, yalnız ve bütün düzgün insanlar tarafından yadsınmış hissediyor. O insanların boyunlarının tertemiz, ellerinin incecik, bembeyaz olduğunu, yüzlerinin huzurlu bir toklukla ışıldadığını fark ediyor, bu insanların her gün doya doya yedikleri yemekleri ister istemez gözünün önüne getiriyor. Derileri bu kadar çok parladığına, göbekleri böyle yusyuvarlak büyüdüğüne göre bu yemekler, şaşırtıcı derecede lezzetli olmalı...

"Mob", midesini şiddetle yakan bir kıskançlık hissediyor içinde...

Pahalı, zarif faytonlarda güzel, yay gibi esnek kadınlar geçiyor. Bu kadınlar küçücük ayaklarını uzatmışlar, minderlerin üzerine meydan okurcasına uzanmışlar, yüzleri yıldızlar gibi ışıldıyor, güzel gözleri insanları gülümsemeye davet ediyor.

"Bakın, bizler ne kadar güzeliz!" diyor kadınlar ağızlarını açmadan.

Kalabalık dikkatle bakıyor ve bu kadınları kendi karılarıyla kıyaslıyor. Çok zayıf ya da çok şişman olan kendi karıları daima açgözlüdürler, sık sık da hastalanırlar. En çok da dişleri ağrır, mideleri bozulur. Sürekli olarak birbirlerine sövüp sayarlar.

"Mob" arabalardaki kadınları şehvetli bakışlarla soyuyor, onların göğüslerine, ayaklarına dokunuyor. Kadınların çıplak, semiz, esnek, pırıl pırıl parlayan vücutlarını gözlerinin önüne getiren "Mob" şiddetli şaşkınlık duygusunu engelleyemiyor ve kendi içinde yüksek sesle konuşarak, buram buram yağlı ter kokan, ağır, kirli bir elin şamarı gibi kısa ve güçlü sözcükler alıp veriyor...

"Mob", kadın istiyor. Yanından gelip geçmekte olan güzellerin incecik, güçlü vücutlarına açgözlülükle sarılan gözleri alev alev yanıyor.

Çocuklar ışık saçıyor, gülüşleri ve haykırışları ortalığı çınlatıyor. Tertemiz giyimli, bacakları düzgün, sağlıklı çocuklar. Pembe yanaklı, neşeli...

"Mob"un çocukları yeterli beslenemedikleri için çok zayıf, sarı benizli çocuklar, bacakları eğri. Çocukların bacaklarındaki eğrilik çok sık rastlanan bir şey. Bunun suçlusu analar olmalı, doğururken yanlış bir şey yapıyorlar herhalde...

Kıyaslamalar "Mob"un karanlık yüreğinde kıskançlık yaratıyor.

Verimli kıskançlık toprağı üzerinde her zaman aşırı boyutlarda büyüyen düşmanlık, kalabalığı kışkırtacak biçimde işe karışıyor. Kocaman siyah gövde, uzantılarıyla birlikte hantal bir şekilde hareket ediyor, yüzlerce göz tanımadığı, anlamadığı her şeyi dikkatli ve batıcı bakışlarla karşılıyor.

"Mob" kurnaz, güçlü, her tarafa yayılmış, bu yüzden de ele geçirilmesi zor bir düşmanı olduğunu hissediyor. Bu düşman yakınlarda bir yerde, ama onu göremiyor. Bu düşman, bütün lezzetli şeyleri, güzel kadınları, pembe yanaklı çocukları, arabaları, parlak ipek kumaşları kendisine almış ve bütün bunları istediğine dağıtıyor, ama "Mob"a vermiyor. "Mob"u küçümsüyor, onu yadsıyor ve aynen "Mob"un kendisini görmediği gibi o da onu görmüyor...

"Mob" arıyor, her şeyi kokluyor, izliyor. Fakat her şey her zamanki gibi. Yaşamda yeni, onun bilmediği pek çok sokak bulunsa

da her şey akıp gidiyor, "Mob"un hissettiği düşmanlığın ve birini yakalayıp tepeleme isteğinin sımsıkı gerilmiş tellerine takılmaksızın yanından geçip gidiyor.

Meydanın ortasında gri şapkalı bir polis dikiliyor. Polisin tıraşlı yüzü bakır gibi parlıyor. Bu adam karşı gelinmez şekilde güçlü, çünkü elinde kısa, kalın, kurşundan dökülmüş bir sopa var.

"Mob" yan gözle bu sopaya bakıyor. Sopaları biliyor, onların yüz binlercesini gördü ve gördüklerinin hepsi de tahtadan ya da demirden yapılmıştı.

Fakat bu kısa, küt sopada karşı gelinemez şeytani bir güç gizli.

"Mob" kulakları sağır, gözleri kör bir halde her şeye düşmanlık besliyor, dalgalanıyor, korkunç bir şey yapmaya hazır. Ve elinde olmadan kısa, küt sopayı gözleriyle ölçüyor...

Bilinçsizliğin karanlık sandık odasından her zaman korku dumanları tüter...

Kendi devinimi içinde yorulmak bilmeyen yaşam hiç ara vermeden böğürmeye devam ediyor. "Mob" un çalışmadığı bir sırada ondaki bu enerji nereden geliyor?

Kalabalık, yalnızlığını giderek daha büyük bir açıklıkla hissediyor, bir tür kandırmacayı giderek daha iyi algılıyor, gitgide daha çok öfkelenerek keskin bakışlarını dikmiş, el koyabileceği bir şey arıyor.

Artık daha duyarlı, daha hassas hale geliyor, kendisi için yeni olan hiçbir şey o fark etmeden yanından geçip gidemiyor. Artık kırıcı, öfkeli alaylara girişiyor ve çok geniş, gri şapkalı bir adam "Mob"un bakışlarının alaycı iğneleri ve haykırışlarının kamçıları altında adımlarını hızlandırmak zorunda kalıyor. Bir kadın meydandan geçerken eteğini hafifçe yukarı kaldırmıştı, ama kalabalığın bacaklarına nasıl baktığını görünce sanki eline vurmuşlar gibi kumaşı tutan parmaklarını hemen serbest bıraktı...

Nereden çıktığı belirsiz bir sarhoş yıkıla yıkıla meydana doğru geliyor. Başını göğsüne indirmiş yürüyor, bir şeyler mırıldanıyor

ve şaraptan yıpranmış vücudu, her an yere, rayların üstüne düşmeye hazır, dermansız bir biçimde iki yana sallanıyor...

Bir elini cebine sokmuş, öbür elinde toz içinde, buruşuk bir şapka var. Şapkayı sallıyor ve hiçbir şey görmüyor.

Meydanda, madeni seslerin yarattığı vahşi kasırganın içine düşünce kendine gelir gibi oluyor, duruyor ve nemli, dumanlı gözlerle çevresine bakınıyor. Her yandan vagonlar, arabalar üzerine doğru uçarak geliyor. Sanki koyu renk boncuk dizilmiş uzun bir ip hareket ediyor. Tramvay kampanaları öfkeyle çalarak sarhoşu uyarıyor, atların nal sesleri duyuluyor, her şey uğulduyor, gümbürdüyor, üzerine doğru geliyor.

"Mob" belki de kendisini birazcık eğlendirebilecek bir fırsat çıktığını hissediyor. Yüzlerce bakışını yine tek bir ışın halinde birleştiriyor, izliyor, bekliyor...

Tramvayın kondüktörü kampana çalıyor ve sarhoşa bağırıyor. İşte parmaklığın üstünden eğildi, yüzü bağırmaktan kıpkırmızı olmuş. Sarhoş, ona dostça şapkasını sallıyor ve rayların üzerine adımını atıyor. Gözlerini kapatıp bütün vücuduyla kendini geriye atan kondüktör var gücüyle kolu çeviriyor. Vagon zangır zangır titreyerek çatırtıyla duruyor...

Sarhoş ileri doğru bir adım daha atıyor, şapkasını başına geçiriyor, tekrar yüzünü yere eğiyor.

Fakat ilk vagonun arkasından ağır ağır başka bir tane çıkıyor ve sarhoşa çarpıyor. Sarhoş önce tramvayın ön kısmındaki ızgaranın üstüne yığılıyor, sonra da yumuşak bir şekilde buradan rayların üstüne düşüyor ve ızgara onu itiyor, tortop olmuş vücudunu yerde sürüklüyor...

Sarhoşun ellerinin ve ayaklarının yere çarptığı görülüyor. Kan, sanki işaret vererek birini yanına çağırıyormuş gibi kırmızı, incecik gülümsüyor...

Vagondaki kadınların keskin çığlıkları duyuluyor. Fakat bütün sesler, sanki üstlerine ıslak ve boğucu ağır bir örtü atılmış gibi

"Mob"un gür, muzaffer haykırışı içinde bir anda sönüyor. Kampanaların telaşlı çınıltısı, atların nal sesleri, elektriğin uluması... Bütün bunlar, bu siyah dalganın, bu hayvani bir böğürtüyle ileri atılmış, vagonlara çarpmaya, vagonların üzerini koyu renk serpintileriyle kaplamaya, kısacası işini yapmaya girişmiş olan kalabalık dalgasının karşısında duyduğu korkuyla bir anda sönüveriyor.

Vagonların pencerelerindeki kırık camlar ürkek ürkek, kısa kısa titreşiyor. Hiçbir şey görünmüyor, yalnızca "Mob"un koca vücudu çırpınıyor, dalgalanıyor. Haykırışlarından, geldiğini, sahip olduğu gücü, sonunda kendine uygun bir iş bulduğunu müjdeleyen heyecanlı çığlığından başka bir şey duyulmuyor.

Yüzlerce iri el havaya kalkıp iniyor, onlarca göz tuhaf, şiddetli bir açlığın hırslı parıltısıyla parlıyor.

Kara "Mob" birini dövüyor, birini parçalıyor, birinden öç alıyor...

Ara vermeyen çığlıklarının oluşturduğu fırtınanın içinden şu hışırtılı sözcük, giderek daha çok duyuluyor ve sanki uzun, esnek bir hançer gibi parlıyor:

"Lynch!"*

Bu sözcük, "Mob"un bütün bulanık, belirsiz isteklerini birleştiren büyüleyici bir güce sahip, attığı çığlıkları giderek daha yoğun şekilde kendisinde birleştiriyor:

"Lynch!"

Kalabalığın bazı kolları vagonların tepesine tırmandılar. Oradan da yumuşak bir şekilde kıvrılıp bükülerek, kırbaç gibi ıslık çalarak havada aynı sözcük dolanıyordu:

"Lynch!"

Kalabalığın ortasında sık dokulu bir çekirdek oluştu. Bu çekirdek bir şeyi yuttu, içine çekti, deviniyor, kalabalığın içinden içinden akıyor. Kalabalığın koyu kıvamlı vücudu, merkezinden gelen

* (İng.) "Linç etmek." *-çev.*

baskıya boyun eğerek açılıyor, giderek parçalara ayrılıyor, bağrından bu yoğun, kara topağı çıkarıyor. Bu onun kafası, onun ağzıdır.

Bu ağzın dişleri arasında üstü başı paramparça olmuş, kanlar içinde bir adam sallanıyor. Sırtındaki yırtık pırtık giysilerin üzerindeki şeritlere bakılırsa tramvayın kondüktörü bu.

Artık o, kışkırtıcı lezzette parlak bir kanla kaplı, çiğnenmiş, taze bir et parçasıdır.

Kalabalığın kapkara ağzı onu sürüklüyor, çiğnemeye devam ediyor ve elleri, yüzü olmayan bu gövdeye bir ahtapotun kolları gibi dolanıyor.

"Mob" uluyor:

"Lynch!"

Ve bu başın arkasında uzun, yoğun, daha pek çok taze eti yutmaya hazır bir gövde oluşuyor.

Ancak ansızın bir yerlerden karşısına tıraşlı, bakır yüzlü adam çıkıveriyor. Adam gri şapkasını gözlerine kadar indiriyor, kalabalığın yoluna gri bir kaya gibi dikiliyor ve hiçbir şey söylemeden sopasını havaya kaldırıyor.

Kalabalığın başı, bu sopadan kaçmak, kurtulmak için sağa sola sallanıyor.

Polis hareketsiz duruyor, elindeki sopa kımıldamıyor, sakin, kararlı gözleri de hiç oynamıyor.

Gücünden bu derece emin olması, "Mob"un alev alev yanan suratına birden soğuk bir rüzgâr estiriyor.

Bir adam tek başına onun yoluna dikilebiliyor, lav kadar ağır ve kuvvetli isteğine tek başına karşı çıkabiliyorsa ve bu derece sakinse yenilmez biri demektir!.. Kalabalık, polisin yüzüne bir şeyler haykırıyor, ahtapot kollarını sallıyor, sanki bu kollarla polisin geniş omuzlarını sarmak istiyor, ancak artık haykırışında, bu öfkeli bir haykırış bile olsa, bir sızlanma seziliyor. Polisin bakır yüzü donuklaştığında, eli kısa, küt sopayı daha yukarı kaldırdığında kalabalığın böğürtüsü tuhaf bir şekilde kesilmeye başlıyor

ve "Mob"un başı hâlâ tartıştığı, bir yandan öbür yana sallandığı, daha ileri gitmek istediği halde gövdesi yavaş yavaş dağılıyor.

İşte eli sopalı iki adam daha telaşsız adımlarla yaklaşıyorlar. "Mob"un ahtapot kolları yakaladığı gövdeyi yavaşça bırakıyor. Bu gövde, dizüstü düşerek yasa temsilcisinin ayaklarının dibine seriliyor ve yasa temsilcisi, egemenliğinin kısa ve küt simgesini onun üzerinden ileri uzatıyor...

"Mob"un kafası da yavaş yavaş parçalara ayrılıyor –gövdesi artık yok–, meydanda yorgun ve bezgin koyu renk insan figürleri oraya buraya dağılıyorlar, sanki büyük bir kolyenin siyah boncukları meydanın kirli alanına dağılmış gibi görünüyor.

Birbirinden kopmuş, dağınık insanlar, hiç konuşmadan, suratlarını asarak birer oluk görünümündeki caddelere doğru yürüyorlar...

1906-Amerika

Maksim Gorki büyük bir yazardan öte bir yazı işçisidir. Kelimelerden çok eylemlere inanan, sesini, sözünü, ömrünü, türküsünü gerçeğe adayan bir sosyalisttir. Tüm yazın türlerinde verimi vardır çünkü asıl ereği gerçeği anlatmaktır.

Münzevi özel bir seçki. Maksim Gorki'nin deneme, hikâye, masal türlerinde yazdığı önemli örneklerin bir araya getirildiği kıymetli bir eser. "İtalya Hikâyeleri", "Amerika" gibi çok bilinen, kendi türlerinde okunması elzem kabul edilen eserlerin yanı sıra, Gorki'nin yaşamının son yıllarında yazdığı ve Türkçeye ilk kez çevrilen kimi öykülerini de içeriyor.

Rusya'nın, ancak yaşayanların bildiği kuytularında geçen anlatılar "Bir İnsanın Doğumu", "Boğazda", "Maviyle Açık Gri", "Kitap", "Münzevi" Gorki'nin hikâye anlatıcılığındaki ustalığının olgun örneklerindendir. İtalya ve Amerika'yı yazarken ise büyük Rus yazın geleneğinin Rus insanını anlatmaktan ibaret olmadığını kanıtlar gibidir Gorki. Gerçek ile hayalin birbirine karıştığı zamanı ve mekânı kaybolmuş anlatılarda resmeder İtalyanları; bir sosyalistin parlak ışıklardan kamaşmamış keskin gözleriyle New York'a bakar; ışığın ardındaki canavarı göstermek için yazar.

Gorki dünyanın neresinde olursa olsun insanı yazar, insana dair yazar. O, *tüm insanları kendi vücudu, kendini ise tüm insanların yüreği olarak* görmüştür çünkü.

İnsan onurlu bir kelimedir.

Maksim Gorki

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

25 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-351-8